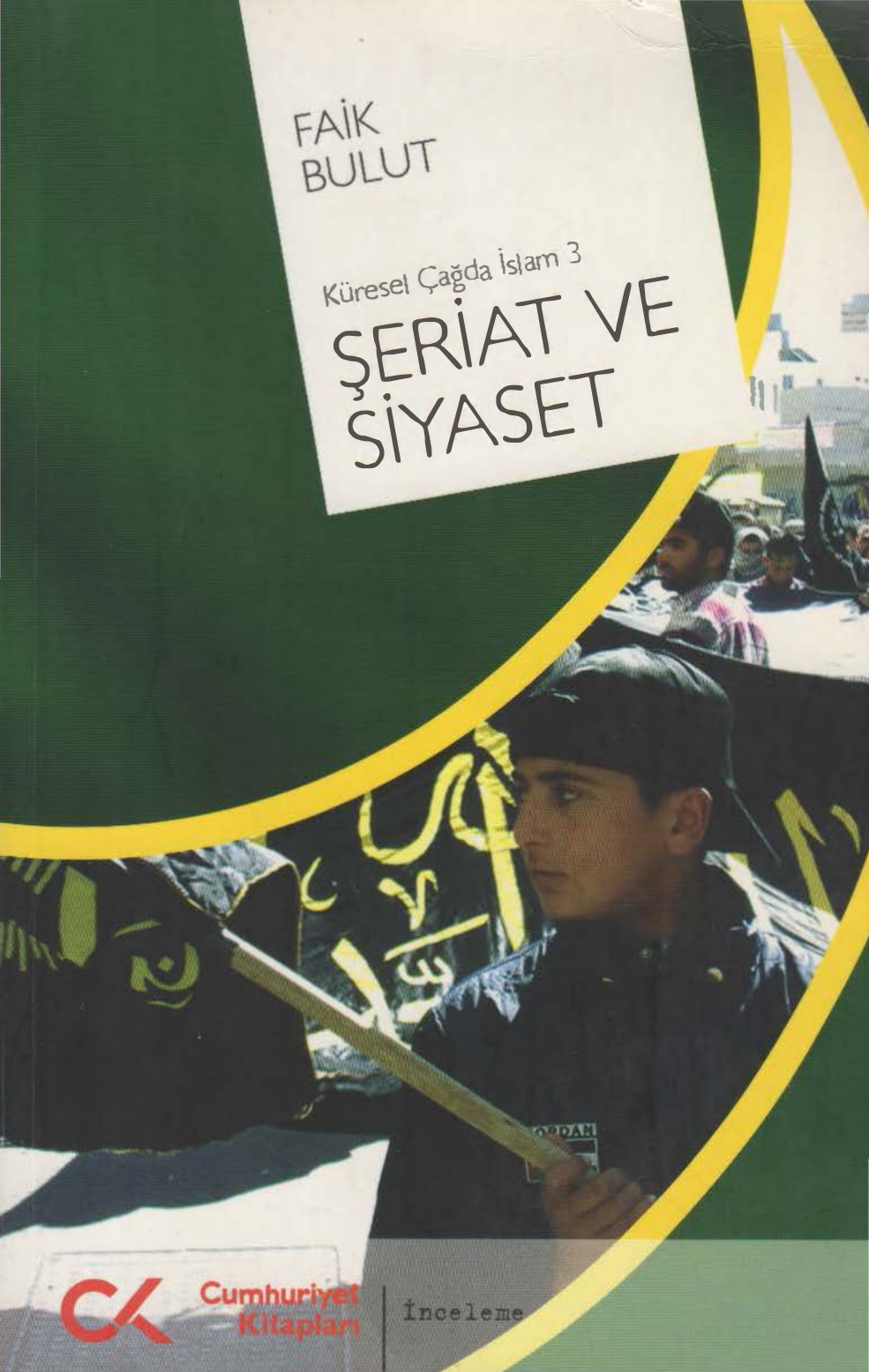
FAİK
BULUT

Küresel Çağda İslam 3

ŞERİAT VE SİYASET

Cumhuriyet Kitapları
İnceleme

FAİK BULUT

ŞERİAT VE SİYASET

Küresel Çağda İslam 3

Cumhuriyet Kitapları

YAYIN KURULU
Doğan HIZLAN (Başkan), Turhan GÜNAY, EmreKONGAR, Hikmet ÇETİNKAYA, Ataol BEHRAMOĞLU, Egemen BERKÖZ, Deniz SOM, Erdal ATABEK

YAYIN YÖNETMENİ
Zeynep ATAYMAN

GÖRSEL YÖNETMEN
Haydar BEY

GRAFİK TASARIM
Ahmet SUNGUR

DİZGİ/SAYFA DÜZENİ
Serpil ÜNAY

BASKI
Kurtiş Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

DAĞITIM
CK Cumhuriyet Kitapları

I. Baskı: Şubat 2008

Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sk.
No:2 34381 Şişli - İstanbul
Tel : (0212) 343 72 74
Faks: (0212) 343 72 65
ckk@cumhuriyet.com.tr
www.cumhuriyetkitaplari.com

Yayın Hakları Cumhuriyet Kitapları'na aittir.
Tanıtım amacı dışında izinsiz alıntı yapılamaz.

Faik Bulut

ŞERİAT VE SİYASET

Faik Bulut, Kars/Kağızman doğumludur. Gazi Eğitim Enstitüsü mezunu olup '68 Kuşağı'ndandır.
12 Mart döneminde Filistin'e gitti; Ortadoğu'da yedi yıl kaldıktan sonra Türkiye'ye döndü. 1985'te gazeteciliğe başladı. Çeşitli gazete ve dergilerde muhabir-köşe yazarı olarak çalıştı.
1990'da ilk kitabını yazdı. İslam tarihi, İslamcı örgütler, Ortadoğu, Arap dünyası, Filistin ve Kürt meseleleri üzerine yayınlanmış 24 kitabı vardır. Arapça, İngilizce, Fransızca, Kürtçe ve Farsça bilmekte; Türk, Arap ve Batı medyasında siyasi yorumcu olarak analiz yapmayı sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

İslam Dünyası Tartışıyor, Sorguluyor

Müslümanların Gözüyle Batı 9

Dünya Âlem İslamcılara Karşı 9

İslamcı Örgütler ve Amerika 15

Irkçılığın Maskesi Olarak Kültür 25

Ya Bush Müslüman Olsaydı! 26

Ah, Şu Vahşi Batılılar! 29

Türban ve Oryantalizm 34

ABD, Hoşgörüsüzlük ve Düşmanlık Yayıyor 41

Kraliçe İslam'a Karşı Savaş mı Açtı? 45

Batı, Doğu'ya Terör Açısından Bakıyor 50

II. BÖLÜM

İç Hesaplaşma 55

Fikri Terör 55

El Kaide: Yanlış Cevap 56

Türkiye: Gayrimüslimler Cennete Girer mi? 58

İslami Pantolon! 60

Suudi Arabistan: Dini Kamplara Sıkı Denetim 63

Hadis İlmi Kitapları Değişmeli mi? 65

Mısır Kilisesi, TV Programında Adalet İstiyor 69

Aleviler de Adil Muamele Arayışında 71

Fitne, Fesat ve İslamcılar 72

Nerede Köktendincilik, Orada Bölünme 75
Laikler ve Zararlı Reformlar 85
Hamas ve İslam 89
Hamas, "İhvan Demokrasisi"nin Maskesini Düşürdü! ...91
Tarihdışı Köktendinciler! 95
Hamas ve Hizbullah'ın Farkı Nedir? 99
Siyasal İslamcı Örgütler ve Sorular 103
Köktendincilik ve Zamanın Ruhu 106
İnternet: Ahirete Açılan Yeni Yol 110
Moritanya: Köktendincilik, Yaz Bulutu Gibidir 115
Terör ve Kaçırılan İngiliz Gazeteci 119
İslami Terör ve Türkiye'ye Düşen Görev 122
Neredesiniz Ey Ehli İslam! 124
İntihar Eylemcisi Kadınlar, Neden? 129
Pakistan: Lal Mescid'in Din Muhafızı Kadınları 132
İslam Dünyasını, Batı Demokrasisi Birleştirir 140
Pakistan İslamcıları 143
Eyüp Han: "Mollalar İmha Edilirse, İslam Kurtulur!" ...146
Din Adamları Krizi 148
Camiden Öfkeyle Ayrılmak 151
Kadın Sağlık Personeliyle Evleniniz! 151
Despotluğun İslamileştirilmesi 153
İslamcılar İçin Sonun Başlangıcı 156
Başka Tatil Günleri, Şeriata Aykırı mı 158
Siyasal İslam'ın Gündemindeki Meseleler 161
– İslamcı Proje Bitti mi? (I) 161
– Çözüm İslam'da mı? (II) 166
– İslami Devlet Kavramı (III) 170
– İktidar, Kuvvet ve İslam (IV) 175
– İslam'ın Geleceği ve Reformlar (V) 181
– İslami Bankacılık ve Kusurları (VI) 186

III. BÖLÜM

Zamane Fetvaları 197
Acayip Fetvalar ya da Peygamber İdrarı İçilir mi? 197
Mısır Başmüftüsü: Bankadan Faiz Almak ve Dinden Dönmek Mümkündür 206
Hindistan Uleması: "Tele-Nikâh Caizdir" 207
Uydu Fetvaları veya Fetva Marketçiliği 208
Fadlallah: "Kişiye Bağlanmak Haramdır" 210
Fetvaların Öteki Yüzü: Erkekçi Söylem 212
Cezayir: İthal Fetvaya Karşı Eğitim 214
Suudi Arabistan: Liberallere Karşı Fetva 216

Sonsöz 217
Dizin 243

I. BÖLÜM

İSLAM DÜNYASI TARTIŞIYOR, SORGULUYOR

MÜSLÜMANLARIN GÖZÜYLE BATI

Gerekçe: İster "uygarlıklar çatışması" ister "İslami terörle savaş" ya da Batılı ülkelerdeki Müslüman azınlıkların problemleri düzleminde bakalım, Batı'nın hedefine koyduğu bir "İslam dünyası"ndan söz edilebilir. Hedefteki İslam, hayali yahut gerçek olabilir ama her durumda dünyayı yönetmeye kalkan Batılı ülkelerle birçok alanda karşı karşıya geliyor. Çok boyutlu bir bombardımana (siyasi, inançsal, kültürel, sosyal, vs) tâbi tutulan Müslümanlar, bir yandan Batı'ya direnmeye çalışırken, diğer yandan kendi içlerinde bir muhasebe yapıyorlar. Deyim yerindeyse Batı'yla imtihanında, İslam dünyası hem sorguluyor hem de sorgulanmış oluyor. Konuya ilişkin zengin örnekleri, özgün kaynaklarından sunuyoruz.

Dünya Âlem İslamcılara Karşı

El Cezire kanalı, 9 Mart 1999 tarihli açık oturumunu, dünya çapında İslamcılara karşı açılan "mücadele" kampanyasına ayırdı. İki katılımcıdan biri, İslami çevrelerde köktenci tutumu, fanatik "ölüm fetvaları" ile ünlenen Ömer Mahmud Ebu Ömer (Ebu Qatade lakaplı) din tebliğcisi, diğeriyse İslam konusunda uzman (Tu-

nus Zeytune Üniversitesi'nden mezun) Enes el Şebi'ydi. Aynı zamanda *Tunus'ta Köktendincilik ve Dinsellik: Teori ve Pratiğinin Eleştirisi* adlı bir kitabı var. Açık oturumda, şu sorulara cevap aranıyordu: Asya'dan Uzakdoğu'ya, oradan Amerika kıtasına ve özellikle Arap-İslam ülkelerine kadar uzanan geniş bir alanda açılan bu devasa kampanyalara bakılırsa, İslamcıların günleri sayılı mı? ABD, Usame bin Ladin'i vuracak mı? Geçmişte "Mücahit" diye övülen köktenci İslamcılar, şimdi neden "terörist" ilan edildiler? Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele sürecinde (özellikle Afganistan işgali) ABD ile bazı Arap ülkeleri, bu "Mücahit" imalatının öncülüğünü yapmadılar mı; onları besleyip büyütmediler mi? Sihirbazların büyüsü mü bozuldu? ABD'nin elinde palazlanan bu köktendinciler, hizmetlerinin karşılığında mükâfat beklerken, bir de baktılar ki, devran dönmüş; meğer ABD açısından onlar artık ihmal edilmesi, kenara atılması ve hatta yakılması gereken birer karttan ibaret imişler! Afganistan'da işleri/hizmetleri biten köktendinciler, neden boşta kalan silahlarını geldikleri Arap ülkelerine çevirdiler? Afganistan'da Sovyet işgaline karşı "ortak cephe"de birleşen dünyanın dört bucağındaki radikal İslamcılar, neden öz davaları sayılan Filistin'i işgal eden Siyonistler ve baş destekçisi ABD'ye karşı güç birliği yapmadılar? Arapların çözülmemiş bir sürü meselesi varken, Arap kökenli İslamcıların bunları es geçip Çeçenistan, Bosna, Afganistan, Filipinler, Balkan ve Keşmir'e "cihat" için gitmelerinin sebebi hikmeti nedir? ABD, neden Afganistan'dan başka hiçbir yerde cihata izin vermedi? Köktendincilerin gerçek hedefi, bir şeriat devleti kurmak mıdır, yoksa?.. Bu köktendinci yapılar, örgütler gerçekten çağdışı mı kaldılar? "Sam Amca" çağında gerçek bir cihat mümkün müdür? İslam Konferansı Teşkilatı, neden tüzük ve programından cihat kavramını silip attı? Eskiden, bir dönem için ABD ile bu İslamcıların çıkarlarının çakışması, ortak hareket etmeleri, onların iyi niyetlerinden şüphe etme-

mizi gerektirir mi? Bu örgütleri kökünden kazımak mümkün mü? (Kör İmam) Şeyh Ömer Abdurrahman ile Usame bin Ladin'in yok edilmeleriyle bu oluşumlar ortadan kalkabilir mi? Söz konusu cemaatleri siyasi hayata çekme imkânı var mı? ABD'nin "İslami teröre karşı global savaş" açtığı bir dönemde, onların da Afganistan, Irak, Sudan, Somali gibi yerlerde Amerika'ya karşı şiddet kullanma hakları yok mu? Afgan Arapları diye tanımlanan bu köktendinciler, Batı'nın Arap-İslam ülkelerine yönelik amansız saldırılarında mızrağın sivri uçları değiller mi?

Ebu Qatade yanıtlıyor: "İslamcı oluşum ve örgütler, dünyanın her yerinde Allah'ın buyruğunu yerine getirmek üzere ortaya çıktılar. Dolayısıyla varlıkları kesinlikle meşrudur. İslamcı örgütler, tarih boyunca yeryüzünde İslam haklarını elde etme amacıyla harekete geçtiler. İslam hakları ise Allah'ın buyruklarıdır. Bu, hakk'ın (doğrunun) batıl'a (eğri, kötü) karşı mücadelesidir. İslamcı yapılar Bin Ladin ve Afganistan'dan önce de kendi ülkelerinde mevcut idiler. Afganistan'da kurulmuş tek bir örgüt bile yoktur. Cihat olayı da Afganistan'da doğmuş değildir. Mevcut olanlar, şartlar gereği oraya gidip eğitim aldılar, büyüyüp geliştiler, yeni boyutlar kazandılar.

Şimdilerde olağanüstü bir durum var. Dış güçler yani yabancılar, İslam'ı yıkmaya çalışıyorlar. Bunlara karşı çıkmak elzem hale gelmiş. Hz. Âdem'den beri Allah'ın askerleri ile Şeytan kuvvetleri; İslam yandaşları ile küfür milleti çarpışagelirler.

İslami oluşumların zaafları, göreli zayıflıkları ise nesnel ve öznel nedenlerden ötürüdür. Örneğin, adı geçen oluşumların belli bir toprakları, bir vatanları bulunmuyor. İllegal çalışıyorlar. Bulundukları ülkelerde çeşitli baskılara, darbelere maruz kalıyorlar. Laiklerin İslamcılara yönelik fikirsel ve ideolojik tavırları da, içerdeki cephede (İslam toplumunda) zaaf yaratıyor, gedikler açıyor. Hıristiyanlık ile Yahudilik şeytanın müttefikleridirler. Bu ezeli

mücadelede yeni olan, bizim ülkelerimizde bazı işbirlikçilerin çıkıp onlara yardım etmelerinden ibarettir. Şeriat açısından bunlar, dinden dönen Allah düşmanlarıdırlar. Sözgelimi benim İngiltere'de yaşamaya mecbur olmam; bu (Arap) ülkelerinin ayıbıdır. Siyasi rejimler yapıp ettikleriyle Arapların, İslam ümmetinin canına okudular; onu kimliğinden, dilinden ve dininden ettiler. Baş saldırgan Amerika'dır. İslamcılar ABD'yi taciz ettiler, canını yaktılar. Bundan dolayı ABD, İslamcıları 'baş düşman, şerir' ilan etmiş durumda. İslam'ı hedef seçen Yahudi devletini destekleyen ABD, vurulmayı hak ediyor! ABD, daha önce 'şu ılımlı, şu radikal' diye bir ayrım yapmıyordu. Ne zaman Cihatçılar bu ülkeye onulmaz bir darbe vurdular, o zaman Müslümanlar arasında ayrım yapmaya başladı.

Filistin'de mücadele etmemelerinin nedenine gelince; Arafat ile başında olduğu FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) ortaya çıkıncaya kadar, İslamcıların orada varlıkları ve mücadeleleri vardı. Bunlar (FKÖ) öne geçince, İslamcılar geri çekildiler. Şimdi bakın, şu andaki Filistin yönetimi ne yapıyor? Şahadet eylemlerinin, cihat eylemlerinin önüne set çekiyor. Bunları yasaklıyor.

Cihat, Allah'ın hükmü yeryüzünde egemen olana kadar devam edecektir. Cihat görevini Allah ile Kur'an'dan başkası iptal edemez.

'Bizler çağdışı mıyız' sorusunun karşılığı 'evet'tir. Şu küresel sistemde, zalimlerin at oynattıkları bu evrende, şeytanın hüküm sürdüğü bu devirde, 'evet, bizler çağdışıyız; mevcut sistemi reddeden rafızileriz! Bizce, Allah'ın emirlerine göre hareket etme yolunda güya nasihatte bulunanlar, Kur'an'daki şeriat hükümlerini eleştirenler, ona uymayanlar, onları dikkate almayanlar esasen zındık ve kâfirdirler.

Enes el Şebi: "Karşımdaki Şeyh (Ebu Qatade), köktencilerin 'Allah'ın buyruklarını yerine getirmek üzere ortaya atıldıklarını'

iddia ediyor. Kanımca, biz Müslümanlar, sadece dinin beş temel şartında ittifak halindeyiz; bunun dışında her şeyde farklı farklı düşünüyoruz. Tipik göstergesi, İslam mezhepleridir; fıkıh (din hukuku), kelam (din felsefesi ve teoloji), içtihat ve tefsir ve şeriat noktasında hepten ihtilaf halindeyiz. Bu yüzden onlarca, yüzlerce fırka (mezhep) ve tarikat ortaya çıkmıştır.

Şeyh Qatade'den ayrıldığım ikinci nokta şudur: Ona göre, İslamcı örgütlere yönelik amansız bir savaş açılmıştır. Tersinden bakarsak, bu örgütlerin başvurdukları şiddet ve terör, karşıdakileri, benzer bir yöntem kullanmaya itmiştir. Kısasa kısas yani. Tabii, burada asıl sorun şiddetin kendisinden çok 'şiddet söylemi'nin bilinçaltına yerleştirilmiş olmasıdır. Şeyh'in sözünden hareket edelim: O diyor ki; 'İslamcıların eylemleri Allah'ın kutsal buyruklarını yerine getirmek amaçlıdır.' Bu ne demektir? Yani böyle düşünmeyen, böyle davranmayanların hepsi, silme 'kâfir'dir, dönektir; katledilmeleri vaciptir. İşte, şiddet buradan kaynaklanıyor!

26-27 yıldan beri Mısır ve Cezayir'deki radikal İslamcıların seyrine bakalım. Daima azınlık oldular, güçlü akım ve kesimlere karşı çıktılar. Daima şiddeti kutsadılar; her tarafa tedhiş saçtılar! Kurban Bayramı'nda bile insan hayvanı keserken, kesinlikle onu incitmemeye özen gösterir. Halbuki bu cemaatler, görenin tüylerini diken diken edecek ölçüde insan boğazladılar, vahşet ve terör uyguladılar. Burada İslam adına bir şey bulabilir misiniz? İslam, katletmeyi emreder mi? Bu cihat mihat değil, düpedüz terördür. Tunus'ta bir talebe hareketi olarak barışçıl biçimde işe başladılar; katılım talep ettiler. Siyasi hayata resmi olmayan alanlarda katılmayı başardılar. Güçlendikçe şiddete yöneldiler; tanık olduğum bir olayda, siyasi bir partinin binasını içindeki insanlarla birlikte ateşe verdiler. Cezayir'in sömürge olduğu dönemlerde, din âlimleri Fransızlara karşı çıkıp vatanın kurtuluşu yönünde 'cihat' çağrısı yaptılar. Oysa 1980'lerden itibaren Cezayir'e giden Muhammed

Abu Gazali ile Yusuf Kardawi (Müslüman Kardeşler geleneğinden Mısırlı iki ünlü din âlimi), 4-5 beş yıl içinde ülkede yerleşik tüm değerleri alt üst ettiler; şeriat çağrısı yapıp ortalığı karıştırdılar. 1988'den itibaren ülke, kanlı bir hesaplaşma sürecine girdi. Nedir bu? İslam mı, yoksa İslamcılık ve fikirsel-dinsel terör mü? Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketinin eski mürşidi Ömer Tılmisani, köktenciler arasında 'en ılımlı zat' gibi gösteriliyor. Oysa bizzat bu Ömer, *el Şaab* gazetesinde, 'Demokrasinin Kâfirliği' başlıklı yazılar döşeniyordu. Demokrasinin kâfirlik olduğuna dair, 16 şeriat kanıtı ileri sürmüştü! Peki, nesi ılımlı bu zatın? Mısırlı aydın Farac Fuda, dine eleştiri yöneltince, bilumum İslamcı zevat (din âlimi) ittifak halinde hakkında 'ölüm fetvası' vermediler mi? Muhammed Gazali, resmi mahkeme önünde şeriattan deliller vererek, 'Fuda'nın katlinin vacip olduğunu' ilan etmedi mi?

Cihat mı; despot devleti ABD'ye ve hatta Yahudilere (İsrail'e) karşı evet; ama en büyük cihat, müminin kendi nefsini terbiye etmesi için verilmelidir. Unutmayınız; ABD İslamcılara sırt çevirdiğinden, köktendinciler ona karşı tavır aldılar. Yoksa ABD gerçeğini keşfettiklerinden değil.

Doğrudur; köktendincilerin cihat eylemleri Afganistan'dan ve ABD'nin oraya el atmasından önce de vardı. Fakat şu da bir olgudur: ABD, bu tür İslamcıları 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren stratejilerine dahil edip, orada burada, mesela 1950-1960'ların Mısır'ında ve başka Arap ülkelerinde kullanageldi. Sovyetler Birliği'ne karşı 'Yeşil Kuşak' çerçevesinde kullandı. Dönemin ABD Güvenlik Kurulu danışmanı (1970'ler) Zbigniev Brzezensky, kitabında bunun teorisini yaptı, altyapısını hazırladı, sonra da Cihatçıları militaristleştirip, ellerine silahları verdirdi.

Yine doğrudur, köktendinciler ABD'den önce vardılar ve ondan sonra da varolacaklar. Kökleri kolay kolay sökülmez. Önemli olan bunların dayandıkları kitleyi/tabanı ortaya çıkaran nedenlerin ortadan kaldırılmasıdır."

İslamcı Örgütler ve Amerika

El Cezire televizyon kanalı, 25 Eylül 2001 yılında yani 11 Eylül olayının en sıcak döneminde İslamcı örgüt ve cemaatler ile Batı ilişkisini irdeleyen bir açık oturum düzenledi. Katılımcılardan biri Mısır'daki Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketinden parlamento üyesi Dr. Muhammed Cemal Haşmet, diğeri Kuveytli yazar-araştırmacı Sami el Nasf idi. Oturumu yöneten kadın gazeteci Cemane Nur, şu sorulara yanıt aramaya çalıştı: "11 Eylül olayını gerçekleştirenlerin El Kaide mensubu oldukları söyleniyor. ABD'nin bu suçlamaları doğruysa, el Kaide'nin uğrunda can vermeye değen haklı ve adil bir davaları var mı, yoksa bunların eylemleri İslam ve Müslümanlara büyük zarar mı verdi? Eylemlerden sonra İslam, Batılıların gözünde şiddet ve öldürmeyi emreden bir din olarak görülüyor. Gerçekten öyle mi? Yoksa Batı, 50 yıl boyunca İsrail'e verdiği haksız desteğin bedelini mi ödüyor? Doğdukları yerlerdeki refah ve zengin yaşam tarzlarını bırakıp Çeçenistan ve Afganistan gibi mahrumiyet bölgelerine mücadele etmek için giden Körfez ülkelerinden onlarca gencin bu durumu nasıl açıklanabilir? Arap-İslam ülkelerinin global teröre karşı mücadele sürecinde ABD'nin yanında yer almaları, bu savaşın sadece Usame bin Ladin ve Afganistan'la sınırlı kalmasına mı bağlı, yoksa ABD'ye direnen herkesi mi kapsayacak?"

Tartışmanın özetini sunuyoruz:

Dr. M. C. Haşmet: "Doğrusu, New York'taki patlamalardan sadece birkaç saat sonra, bunu yapanların Arap ve İslamcı militanlar oldukları türünden açıklamalar, bana inandırıcı gelmiyor. Çünkü böylesine kapsamlı bir eylemi, bu tür örgüt veya kişilerin gerçekleştirmesi imkânsız değilse bile son derece zor gözüküyor. Hatırlarsanız; ABD Başkanı J. Kennedy'nin katili hâlâ belli değil. Ayrıca bir Mısır uçağı düşürülmüştü ve hâlâ faili bulunamadı.

New York'taki olayın faillerinin belirlenebilmesi için yeterli

kanıt toplanması lazım. Amerikalılar, Batılılar ve Araplar arasında asker sivil ne kadar uzman varsa, bir noktada birleşiyorlar: Bu devasa eylem, bir Amerikan imalatıdır; made in America'dır; yani bazı Amerikalı çevrelerin de içinde yer aldıkları ya da bir şekilde bulaştıkları bir eylemdir. Fail/failler dışarıda değil, içeride aranmalıdırlar. Bir Amerikalı emekli hava generalinin görüşü şuydu: 'Bu eylemi yapanlar süper profesyonel kimselerdir.' Ayrıca 1964-99 yılları arasında ABD'de toplam 432 büyük sabotaj ve patlama olayı meydana gelmiş. Hepsinin faili de Amerikan! Çoğu, aşırı sağcı kesimleri temsil eden kuruluşların mensupları: Onlara göre Amerikan yönetimi faşisttir; ülkenin servetini çalıp çırpıyor ve kendilerini bir kenara atıyor! Pakistan eski Devlet Başkanı Ziya-ül Hakk'ın uçağını (sabotaj yoluyla) düşüren Amerikalılar, içinde ABD Ticaret Bakanı'nın olup olmadığına aldırmadılar bile!

İsrail'in şiddet ve teröre dayalı tarihini göz önüne alırsak, bu olayda Yahudilerin parmağı olabileceği yönünde ciddi kuşkularım var. Sözgelimi, 1930'lu yıllarda Filistin'e gemiyle gelen göçmenler, burayı beğenmeyip yeniden Avrupa'ya dönmek istediklerinde, gemiye sabotaj düzenlendi. Filistin'e Yahudi göçünü sağlamak amacıyla Avrupa'da Hitler'in Yahudilere yönelik terör ve imha politikasını kolaylaştıran, teşvik edip kışkırtan faaliyetlerde bulunanlar da Yahudi örgütlerdi. İsrailli ajanlar, Bağdat'taki Yahudi mahallesine sabotaj düzenlediler. Amaç, oradaki insanları Filistin'e göçe zorlamaktı. Demek ki Yahudiler (İsrailliler–F.B.), kendi kendilerine bile terör/şiddet uygulayabiliyorlar.

Usame bin Ladin'e gelince; "onun bir Amerikan imalatı" olduğu yolundaki söylenti ve görüşler var. Gerçekte, Afganistan'da Rus işgaline karşı mücadelede ABD ile Mücahitlerin çıkarları örtüştü. Birbirlerine yardım ettiler. Olay sona erdiğinde, iş tersine döndü: Amerikalılar, 'Bu Arap ve İslamcı örgütlerin terörist olduklarını, yıkıcı hedefler peşinde olduklarını' söylemeye başladı.

Süreci gözden geçirip, başka bir sonuca vardılar: Son yıllardaki şiddet eylemlerinin arkasında Bin Ladin'i aradılar.

Biz, şu iddiadayız: Aklı başında hiçbir Müslüman, 11 Eylül olayını yapmış olamaz; masum insanları öldüremez! Bununla birlikte olay, Arap-İslam dünyasında büyük bir sevinç ve rahatlamaya yol açtı. Olayın yapılış biçimi değil ama kendisine bakarak, ABD'nin o kibirli tavrının, o kaba böbürlenmesinin yara aldığını, bir anlamda burnunun sürttüğünü gördüler.

Kanımca 11 Eylül, üç nedenden kaynaklandı: Bölgemizdeki çatışma ve anlaşmazlıkların çokluğu; İsrail-Filistin çatışması, bölgedeki diktatör rejimlere karşı mücadele ve Türkiye'deki Kürt meselesi gibi etnik temelli sorunlar. ABD, bu üç noktada bizler açısından olumsuz tutumlar almıştır.

Huntington'un 'Uygarlıklar Çatışması' tezi doğrudur. Fakat biz Müslüman ve Araplar, Amerika'dan daha fazla insancıl ve uygarız. Çünkü ABD, orman kanununa göre hareket ediyor. Bizler, 11 Eylül kurbanlarını desteklerken, ABD; Irak, Sudan, Libya, Vietnam ve Hiroşima'da milyonlarca insanın kanını akıttı. Aynı ABD, 1979 yılında kadın haklarına dair sözleşme, savaş sırasında sivillerin haklarını gözetme hakkındaki protokol ile 1982'de kıta sahanlığına ilişkin sözleşmeyi imzalamadı. Keza 2001'de Kyoto (çevre korunması), mayınlar (döşenmesi ve temizlenmesi), kara paranın aklanmasının önlenmesi, diktatör ve zalimleri yargılamaya yetkili uluslararası suç mahkemesinin kurulması gibi sözleşmelere de imza atmadı. Demek ki çıkarlar söz konusu olunca, değerler bir kenara atılıyor.

Bakınız, ABD, 11 Eylül'den ötürü bütün dünyayı seferber ediyor; kimini suçluyor, kimini kışkırtıyor ama bu olayı ortak araştırmak için hiçbir ülkeye çağrıda bulunmuyor. Neden?

Kur'an'da savaş/çatışma kuralları belirlenmiştir: Ya himaye yahut savunma amaçlı savaş yapılır; 'aman dileyen'e asla dokunulmaz. Amerikan halkına, Avrupa halklarına kesinlikle düşman de-

ğiliz. Onlar, siyonist medyanın veya siyonistlerin egemen olduğu uluslararası medyanın kurbanı olarak İslam dini ile Müslümanları, 'terörist' diye niteliyorlar. Şimdi bir krizin tam ortasındayız; 11 Eylül nedeniyle Bush'a % 75 oranında destek veren Amerikan halkı, Irak'ta olagelenlere neden suskun kalıyor? Oysa uzun vadede, Bush'un dış politikasının birinci kurbanı Amerikan halkıdır.

Madem Amerika o kadar terör düşmanıdır, 1990'larda köktendinci şiddet Mısır'ı, askeri diktatörlük Cezayir'i inim inim inletirken, ABD neden buralara müdahale etmedi? Filistin direnişi yükselince; Beyaz Saray Mısır ile İsrail'i bir araya getirip sözde terörü önleme planları yapıyor ama İsrail'in devlet terörü olunca tık yok. Unutmayalım; Bin Ladin bir Hollywood yapımıdır, Amerikan korkusunun icadıdır. Yıldız savaşları yoluyla saldırı beklerken, yeryüzünde ve tam ABD'nin kalbinde patlamalar oldu. Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, bir kez söylemişti: 'Onca kan ve yıkım arasında binlerce Bin Ladin türeyebilir.' Ey Amerika, sen dünya ölçeğinde köktencilik ve terör tohumları ektiğin sürece karşında daha nice Bin Ladinler bulursun! Bu bakımdan İsrail ile Amerika'yı global terörün yapımcıları, baş aktörleri olarak görüyorum. Amerika'nın yıkılan karizması, çizilen heybeti, askeri kuvvetle değil, dış politikasının dayandığı haksızlık ve saldırganlığın düzeltilmesiyle yerine gelir.

Ne yazık ki ABD, kendince bir terör tanımı yaptı ve bizim Arap rejimleri de bunun peşinde sürüklendiler. Oysa terör sözcüğü ve kavramını dilimlere ayırıp iyi tahlil etmeliyiz. Arap halkları ve ülkeleri sorunlarını kendi aralarında çözseler, dışarıdan yardım isteyip medet ummasalar, dış müdahaleler de olmaz. Araplar, şu terörist Ariel Şaron'un teslim edilmesine karşılık Bin Ladin'i verseler, müdahaleler olmaz.

Arap halkları, devamlı biçimde kuşatılmışlık duygusu içindeler. Hayatlarına müdahale ediliyor. Oysa ılımlı Müslümanların da içinde yer alacakları barışçıl bir topluma ihtiyaç var. Fakat despot

rejimler, bunu engelleyip duruyorlar. Hem İslami radikalizme hem de karşısındaki (Evangelizm gibi) köktenciliğe dur denmelidir. İslami radikalizmin uzun sürmeyeceği, hayat bulmayacağı açıktır. Devlet başkanlarını, ülke liderlerini öldürmek aşırılık ve tedhiş değil midir? Bir ülkeye ambargo uygulamak terör değil mi? Bakınız, Amerika kendinde bu hakkı görebiliyor. Bugün Afganistan, yarın Sudan, Yemen, Libya vs. Amerikan saldırıları böyle devam edip gidecektir. Biz ona öyle bir koz veriyoruz ki, yarın karşısında duramayacak hale geliriz. Terör Amerika'nın içindedir, kendisindedir; dışarıdan gelmiyor terör."

Sami el Nasf: "Doktor Muhammed'in konuşmasından şunu anladım: Bizler, bir hastalığı tedavi etme yerine onu hepten yok sayarak geçiştiriyoruz. İnkâr etmek, hastalığın ilerleyip azmasını kolaylaştıran bir yöntemdir. 11 Eylül olayını bir kenara bırakıp 1970'lere dönelim: Arap militanlar uçak kaçırma, büyükelçilikleri bombalama gibi eylemleri gerçekleştirmediler mi? Sözgelimi uçak kaçırma eylemleriyle ünlü Wedii Haddad'ın (Filistinli radikal solcu bir fraksiyon önderi–F.B.) yayınlanan güncesine göz atın, geçmişte nasıl şiddet eylemlerine katıldıklarını size kanıtlar. Ötekinin düşünme sistematiğini öğrenebilmek, onunla temas ve sohbet etmeyi, tartışmayı gerektirir. 'Negative Engagement' denen bir yöntemle, karşıdakinin tezlerine alternatif olabilecek bir tez üretmek mümkün. İnkâr etmek, işin üstüne yatmaktır. Uzmanlık alanım 'uçak kaçırma' olayları olduğundan, New York'taki olaydan hareketle kesin bir hüküm vermek imkânsızdır. 50 yıldan bu yana uçak kaçırma eylemlerinin kesin sonuçları alınamamıştır; işin doğasından kaynaklanan bir durumdur bu. Tahmin yürütürken 'muhtemel sebep, olası neden' (probable cause) demek en uygunudur. Şundan şundan kuşkulanılır, muhakemesi yapılır, değerlendirilir yahut kesin delillerle doğru adres tespit edilir.

Usame bin Ladin, ABD'nin işbirlikçisi midir? Soru şöyle sorulmalı: ABD, gerçekten Bin Ladin'den vazgeçti mi? Zira istihba-

rat ve ajanlık konusunda, şu genel kural geçerlidir: Ajan, ajandır; eskisi, yenisi olmaz! Fakat dönemine göre ajanın rolü, işlevi değişir, çeşitlenebilir. Mesela Ebu Nidal'in (El Fetih örgütünden ayrılan radikal bir örgüt lideri; İsrail'e, Avrupa ülkelerine ve ayrıldığı El Fetih örgütü yöneticilerine yönelik birçok şiddet, sabotaj ve suikast eyleminde bulunmuştu–F.B.) onun bunun tetikçisi olduğu; sipariş üzerine iş bitirdiği artık biliniyor. Bin Ladin öyle mi, hâlâ CIA ajanı mı; elimde kanıt yok. Şunu söyleyebilirim: CIA, 8 Eylül 2001 tarihinde bir rapor yayınladı. Duyuma göre, Bin Ladin Amerikan çıkarlarına, hatta ABD'nin ekonomik sinir merkezine yani Wall Street'e yönelik eylem yapacak idi!

Bunun, İsrailli ve ABD'deki Yahudilerin marifeti olduğu yolundaki görüşe katılmıyorum. Dr. Haşmet'in iddiaları rivayetlerden ibarettir; İsrail'in geçmişte sabıkası vardır. Ama bu konuda söylenenlerin de tümü şahitli ispatlı değil. Herkesin dilinde dolaşan rivayet babındandır.

ABD ile Arap dünyası arasında öyle bir uçurum doğmuş ki, Huntington'un teorisini yaptığı 'Uygarlıklar Çatışması' tezini, biz Arap ve Müslümanların en zayıf olduğumuz bir anda, Bin Ladin hayata geçirmiş oluyor! Bizler caniden yana, cinayete karşı görünmemek için, esasen bu olayın kesinlikle bir tedhiş ve terör eylemi olduğunu vurgulayıp kınamalıyız. Terör eylemini, mahkûm etmemek amacıyla, meseleyi dünyadaki diğer gelişmeler, diğer davalara, ABD'nin yaptığı hatalara bağlamaktan kaçınmalıyız. Yoksa dünya âlem, bizim gerekçelendirme mantığını kavrayamaz; el Kaide'den daha fazla el Kaideci kesilmenin bir anlamı yoktur. Bin Ladin, Amerikan çıkarları kapsamına giren her şeyi ve herkesi, kadın-erkek ayrımı yapmadan vurma yolunda fetva vermedi mi? İslam, böyle bir eyleme karşı değil mi?

Körfez ülkelerindeki gençlerin radikal İslamcılara yoğun ilgisi ve Afganistan ile Çeçenistan gibi ülkelere gidip mücadele etmeleri konusunu iki noktadan ele almak lazım: Bir, hali vakti yerinde

olan bu gençler, köktendinciliğe eğilimlidirler; iki, uyuşturucu kullanmaya heveslidirler. Her ikisi de Afganistan'da, Taliban'ın elinde mevcuttur. 30 yıl öncesine kadar Arap gençleri Filistin ve Cezayir davaları lehine seferber olurlardı. Şimdiki iletişim çağında gençleri ayartmak, insanları örgütlemek çok daha kolay. Terör, radikal fikirlerin ürünüdür; köktenci zihniyetin pratiğidir, zirvesidir. Bu fikri yayanlar arasında din adamları ve başkaları da var. Bu zihniyet başka yerlerde olduğu gibi Körfez ülkelerinde de pazarlanıyor, piyasaya sürülüyor. Bir gariplik yok burada.

Oysa bu gençler, yöneticileri tarafından ya tam vurdumduymaz, ilgisiz olmak yahut kökten aşırı olmakla suçlanıyordu. Acaba siyasi partiler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarının bulunmaması yani hayata katılmamaları, Körfez gençlerini bu yola itmiş olamaz mı? diye soruyorsunuz. Körfez gençlerini bir sepete koymak yanlıştır; Batı'ya eğitim için gidenler olduğu gibi, Doğu'ya terör için gidenleri de var. Körfez ülkeleri, Arap-İslam dünyasının bir parçası, bir aynasıdır. Orada ne varsa, burada da o var.

İzleyici görüşlerini dinleyip, fakslarını okudum. Ortak kanı şudur: ABD, her Müslüman'ı suçlu görüyor ve Müslümanlığı suçlu ilan ediyor. Bu kanı, doğruyu yansıtmıyor. ABD Kosova, Bosna-Hersek ve Makedonya gibi yerlerde Müslümanların yanında yer aldı. 50 yıldan beri Pakistan ile ittifak halinde, komşularının saldırılarına karşı çıkıyor. Arap ülkelerinde (Mısır, Lübnan, Fas, Tunus, Ürdün, Körfez ülkeleri) müttefikleri var. İsrail meselesinde taraf tutmasını dışlarsak, Arap dünyasındaki çoğunluğun ABD ile herhangi bir problemi bulunmuyor.

ABD ne tümden şeytirdir, ne de hepten iyilik doludur. Bush'u savunmak gibi olmasın ama 11 Eylül sonrasında Amerika'daki Müslüman topluluklara yönelik saldırıları önlemek babından, cemaat temsilcilerini ilk ziyaret eden Bush oldu! 'Bu örneklere dayanarak ABD'nin Arapları sevdiğini ve onlardan nefret etmediği-

ni söylemek yeterli mi?' diye soranlara, 'kesinlikle değil,' yanıtını veriyorum. Fakat madalyonun diğer yüzünde saydığım örnekler bulunuyor.

Dr. Haşmet'in ABD'nin 'terörist devlet' olduğu yolundaki nitelemesine katılmıyorum. Amerikan politikaları parçalıdır, kısmidir; ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Unutmayalım; 1998 yılında 22 Arap ülkesi bir araya gelerek terörün genel bir çerçevesi üzerinde anlaştı. Buna göre, nedeni, gerekçesi ve amacı ne olursa olsun, her şiddet veya tehdit eylemi, bireysel yahut kolektif suç kapsamına girer. Çünkü halk arasında korku ve terör yaymayı, insanlara zarar vermeyi, onların özgüvenliğini ve özgürlüklerini tehlikeye sokmayı hedeflemektedir.

Dr. Haşmet soruyor: 'Bu tanımı (terörist) İsrail'e uygulayan Arap ülkesi var mıdır?' Doğrudur, tanım olarak tanımlanıyor da, bir şey yapan da yok. Öte yandan, Ürdünlü Şeyh el Keylani'nin telefonda söyledikleri bir varsayım olmanın ötesinde, bir komplo teorisidir. Zihinlerimizi bu tür komplolardan arındırmak durumundayız. Çünkü komplo aynen tango gibidir; çift taraflı icra edilir. Eğer Amerika komplocu ise, onun karşısındakinin de (1990'da Saddam'ın Kuveyt'e yaptığı gibi) komplocu olması, bir tezgâh kurması veya bir tertip içinde olması gerekir.

Petrole sahip çıkması için, ABD'nin komploya başvurması gerekmiyor. Satın alması yeterlidir. Körfez veya Hazar bölgesindeki petrol içmek için değil, yakıt olarak sarf edilmek için piyasaya sürülüyor. ABD de müşterilerden sadece biridir.

ABD ile Batı'nın bulunması değil, Körfez'de askeri varlık olarak bulunmaması 1990 Kuveyt işgaline yol açmış; binlerce insan kurban verilmiş, Araplara 650 milyar dolarlık bir külfete yol açmıştır.

Dr. Haşmet, İhvan (Müslüman kardeşler örgütü) geleneğindendir. Kıpti Hıristiyanlardan birini milletvekili adayı gösterdiler;

kadın haklarını tanıyan kararlar aldılar. Dolayısıyla aşırı fikirlerle, köktendincilerle en başta onun mücadele etmesi gerekir. Bin Ladin, Cezayir'deki Silahlı İslami Cemaat ve Mısır'daki İslami Cihad gibi örgütlerin şiddet eylemlerine karşı durmalıdır. Zira bu tür radikal örgütler, aynı zamanda İhvan gibi ılımlı, meşru ve yasal İslami oluşumların altını oymayı da hedefliyor.

Radikal İslamcıların 11 Eylül ve benzeri eylemlerinin İslam dünyasına verdiği milyonlarca zarardan söz edebilirim. 11 Eylül'ü kim planladı? Planın uygulaması son derece kolaydır: Bazı beyinleri yıkarsın, onlar harekete geçerler. BBC'deki bir programa katılan Bin Ladin çevresine yakın biri, 'Bin Ladin cemaati basit ve sıradan bir topluluktur. Bu eylemi yapacak yetenekte olamaz,' dedi. Demek ki plan, son derece komplike düşünüp tasarlayan bir kesimin eseridir.

Taliban 1500 yıllık ömrü olan Buda heykellerini topa tutarken, İslamcıların ve birçok Müslüman'ın sesi çıkmadı; ama onunla yaşıt olan Kudüs'teki Mescid-ül Aksa'yı tahrip etmeye yeltenen İsrail'e karşı çıktık. Aslında ikisi de, kuvvetli olan yapar mantığının, yani kaba kuvvet mantığının eseridir. Çifte ölçüt yerine, her ikisine de aynı kararlılık ve samimiyetle karşı çıkılmalıdır. Ayrıca ben, Amerika'nın Zaire, Panama, Uganda ve benzeri ülkelerdeki diktatörleri tasfiye eden müdahalelerine karşı çıkmam."

Suudi Arabistan'dan **Nidal Ebu Navvas** isimli bir izleyici: "Kanımca bizdeki hoşgörü kültürünün zemini sağlam değil, pek zayıftır. En küçük bir sarsıntıda gerginlik, aşırılık ve bunalıma dönüşebilmektedir. Köktenci örgütlerin ortaya çıkmasının önemli bir nedeni, insanların krallık (monarşik sistem) ile kapitalizm arasında sıkışıp kalmalarıdır. Bu sistemlerde adalet ve eşitlik yoktur. Bu durumda, aynı yönetici hanedan veya devletin içinde sınıfsal ve etnik kindarlıkların baş göstermesi doğaldır. İslamcı diye adlandırılan şu örgütleri desteklemiyorum ama niçin ortaya çıktıkla-

rını iyi anlıyorum. ABD ve Avrupa'daki Yahudiler, vatandaşlık esasına dayalı liberal hoşgörü ve fırsat eşitliği gibi şeyleri savunuyorlar. Ama bazı çevrelerin tasarlayıp uyguladıkları siyasetler, ne yazık ki kin, hınç, öfke ve nefret üretiyor. Zira bunlar pervasızlığın, sahtekârlığın, kendini üstün görmenin ve kibirliliğin stratejileridir. Hal böyle olunca, şurada burada bazı örgütler çıkıyor; kaba kuvvete dayalı siyasetlere misillemede bulunuyor ve kendilerini İslam dininin temsilcileri diye sunuyorlar. Bu düzlemdeki her örgüt, kendisini en kaliteli organizasyona sahip ve Allah'a en yakın bir cemaat olarak görüyor."

Ürdünlü din adamı şeyh **İbrahim Zeyd el Keylani**: "Bir Arap veya İslam ülkesinin, başka bir Arap ve İslam ülkesini işgal etme gayesiyle yabancılarla işbirliği yapması şeriat açısından caiz değildir. Buradan Suudi Arabistanlı Ulema'ya çağrı yapıyorum: Kral veya hükümdar buyrukları yerine şeriat esas alınacaksa (ki öyle olmalıdır), Riyad'ın (S. Arabistan'ın başkenti) Afganistan yahut başka bir ülkeye saldırının üssü, karargâhı haline gelmesine karşı derhal fetva yayınlamalısınız. Ey, Şeyh M. Abdülvahab'ın (Vahabiliğin kurucu önderi–F.B.) torunları, ülkeniz bir saldırının merkezi üssü haline gelmiştir. ABD'nin niyeti başkadır; Arabistan yarımadası ve petrol kuyularını işgal etmeye yönelik çıkarlarını korumak amacıyla İslam dünyasına karşı büyük bir Haçlı Seferi düzenlemektedir. Bu düzlemde başta ABD olmak üzere ona destek çıkan Avrupa ve kimi Arap liderleri, Amerikan hegemonyasına karşı çelik gibi duran İslam'a savaş açmışlardır."

Suudi Arabistanlı kadın izleyici **Mudi el Temimi**: "Televizyonlarda görüş belirtenlerin çoğu ya seçkinci tezlerden yahut komplo teorilerinden yola çıkıyorlar. Arap ülkelerinde bir hoşgörü ortamı doğsa, bunlar olmaz; toplumda gerginlikler ve kafa karışıklıkları yaşanmaz. Fikirsel köktencilik ve aşırılık böyle sürerse, herkes ötekini, karşıtını boğazlamaya başlar."

Irkçılığın Maskesi Olarak Kültür

İngiltere'de yaşayan bir Arap aydını, Avrupa merkezci Beyaz Adam kültürünü sorgulayan makalesini, 2006 başında Elcezire.net sitesinde isimsiz olarak yayınladı:

"Dünya ölçeğindeki savaş ve şiddetin tozu dumanı arasında kültür, içeride ırkçı gündemi ve dışarıda yayılmacı siyasetleri gizleyen bir kisve, bir maske işlevi görüyor. Bush'un savaşları, kültür adına demokrasi getirme gibi 'şerefli bir misyona' bürünüp Ortadoğu'daki hasım kültürlere karşı saldırıya dönüşüyor. Blair içerdeki sivil özgürlükleri canavarca yok ederken, 'İngiliz değerlerini' hasım din ve kültürlere karşı savunma bahanesine sığınıyor.

Bu ikilem, Aydınlanma döneminden beri Batılı siyasi söylemlerine egemen olagelmiş; Avrupa'nın askeri ve ekonomik yayılmacılığı için ateşli bir ortam yaratmıştır. İkilemin yol açtığı 'biz' ve 'onlar' denklemi uyarınca, Avrupalılar veya Batılılar aklın ışığını ve ilerlemenin ruhunu yakalamayı başarmışken; 'onlar' ise hurafe ve kültürel durgunluğun karanlığında debelenmektedir. Bu söylemin sağ kanat sözcüleri, mesela Cumhurbaşkanı Jacques Chirac yönetimi, hiç utanıp sıkılmadan, ders kitaplarında Fransa'nın Kuzey Afrika'daki (Fas, Tunus, Cezayir) sömürgeciliğini 'oraya medeniyet götürme' misyonu gibi okutabilmektedir.

Avrupalı hükümetler, ülkelerinde yaşayan ezilmiş, hakları yenilmiş ve marjinalleştirilmiş etnik ve dinsel azınlıklara yönelik yanlış politikalarıyla haksız askeri yayılmacılıklarını gözden geçirmek yerine, 11 Eylül olayını bahane ederek içerdeki azınlıklara karşı insafsız ve saldırgan bir siyaset izlemekte, dış politikalarında ise son derece kibirli müdahaleciliği sürdürmektedirler.

Böyle bir atmosferde 'çok kültürlülük' bir musibet ve marazi hastalık gibi gösterilmektedir. Bir Batılı yazarın dediği gibi: 'Safsata devri bitmiştir... Ülkemiz, kendi değerlerine vurgu yapmalıdır.'

Avrupa'daki azınlıklar, bir başka deyişle, 'sosyal, siyasal ve ekonomik kusurların' nedeni sayılmaktadır. Çare ise, yasal ve katı

uygulamalarla bunların seslerinin soluklarının tümüyle kesilmesinde görülmektedir. Azınlıkların inançları, bir asayiş problemi, bir polisiye vakası gibi görülüp istihbarat servislerine havale edilmektedir. Devlete sadakatlerini ispat etme çabalarına rağmen onlar, yöneticilerin nazarında vatanı tehdit eden 'Beşinci Kol' olarak algılanmaktadırlar.

Şu nokta asla unutulmamalı; hoşlansa da hoşlanmasa da Avrupa çokkültürlü bir kıtadır. İçine kapanıp saati geriye almak seçenek değildir.

Avrupalı kuruluşların kültürel çoğulculuk alanındaki katkıları inkâr edilemez. Fakat bu çoğulculuk, sıradan bir kültür farklılığına indirgenmemelidir. Mesele, bir cumhuriyet rejiminde herkesin eşit biçimde yaşamasıdır. Farklı kimliklerin bir toplumda bulunması yetmez; temel sorun bunların eşit muamele görüp görmedikleridir. En kalabalık Müslüman nüfusu barındıran Fransa'da, İslam dini mensupları hâlâ anayasal kurumlarda temsil edilmemekte, kamu alanından dışlanmaktalar. Avrupa'daki etnik ve dini topluluklar en alttaki tabakaları oluşturuyorlar. Kültür ve etnik köken; tabakalaşmanın, sınıflara ayrılmanın temeli haline gelmiştir.

Avrupalılar, Müslümanlardan ve diğer azınlıklardan, içe kapanıklıktan kurtulup toplumla bütünleşmelerini istiyorlar. Ancak uygun ortam ve uzlaşma dili yaratmıyorlar. Zira dışa açılmanın kendisi de karşılıklıdır, tek yanlı değildir. Açılım konusunda en büyük sorumluluk ise çoğunluğa aittir; iktidar altyapısı ve üstyapısı elinde olduğundan, azınlıklara nasıl ulaşması gerektiği onun işidir."

Ya Bush Müslüman Olsaydı!

Aşağıdaki makalenin yazarı Iraklı birikimli bir aydın olup; İslam dünyasındaki mezhepsel boğazlaşmaları, tarihsel arka planıyla sorguluyor:

"Olmaz ya, Bush'un Müslümanlığı benimsediğini ve bunu dünya âleme ilan ettiğini varsayalım! Acaba ne olurdu? Onun Irak

ve Afganistan'daki siyasetlerini değiştireceğine dair herhangi bir tahmin yürütülemez.

Böyle bir varsayım nereden aklıma geldi, biliyor musunuz? Şiileri temsilen Abdülaziz el Hekim (İslam Devrimi Yüksek Meclisi Başkanı–F.B.) ve Sünniler adına Tarık el Haşimi, Bush ile buluştuklarında! Sanırım, başında siyah sarığıyla Beyaz Saray'a giren ikinci kişi olmalı el Hekim. İlki, Muhammed Bahr el Ulum (Saddam muhalifi Şii din âlimi–F.B.) olmuştu. Bu sonuncusu, hiç olmazsa Sünni-Şii ve Kürt farkı gözetmeksizin Irak milli muhalefeti içinde yer almıştı. Şimdiki heyet ise Irak adına değil, kendi mezhepsel cemaatleri adına ABD'de bulunuyor. Ne yazık ki Baas siyasetçileri, birleşik Irak yaratmak için uyguladıkları hatalı politikalarla, bir yerine birçok Irak yaratılmasının zeminini hazırlamışlardı.

Buradan Irak ve İslam tarihine göndermede bulunmak suretiyle, tefrika yani mezhepsel ayrılıkların bizi ne hallere soktuğuna dair örnekler sunacağım:

Abbasiler devrinde Moğollar Bağdat'ı istila edip, Müslüman deryasının ortasında kendilerini buldular. Vaaz, irşat ve nasihat derken, Moğol hanları Müslüman olduklarını ilan ettiler. Hülagu'nun yedinci oğlu, Bağdat'ın düşüşünden sonra İslam'ı benimseyip Ahmed adını almıştı. Ahmed, Takudar Han unvanıyla anıldı. Tarihçiler onun fiilen Müslüman mı olduğu, yoksa öyle mi göründüğü noktasında farklı görüşler öne sürdüler. Aslında Moğolların Müslümanlığı kabul ettiklerini, Gazan (Hülagu oğlu Abaka oğlu Ergun oğlu) Han devrinde duyurdular. Gazan Han, Şafii mezhebini seçerek Mahmud adını aldı. Han, önceki inancı olan Budizmdeki bağnazlığını İslamiyet'e taşıyarak, öteki din ve mezhep mensuplarına kan kusturdu.

Hangi mezhebin daha doğru olduğuna ilişkin bir münazaraya katılan Hanefi ve Şafi âlimler, birbirlerine yönelik öyle ağır suçlamalarda bulunup, karalama ve iftira kabilinden öyle ibareler kullandılar ki, bu durum, huzurda bulunan Gazan Han'ın kardeşi ve ardılı Muhammed (Mehmet) Olcaytu'yu (Hanefi mezhebinden idi)

pek kızdırdı. Bir komutanını çağırarak, Gazan Han'ın yanına gidip şu mesajı kendisine iletmesini istedi: 'Ata ve dedelerimizin dinini niçin bırakıp Müslüman olduk ki? Baksanıza, Müslümanlar arasına tefrika (bölücülük) ve ayrımcılık girmiş; kendi aralarında dahi görüş birliği içinde değiller. En iyisi mi, biz yine eski dinimize dönelim!' (bkz. el Sayyad, *İlhanlılar Devrinde Doğu İslam Dünyası*)

Olcaytu İslam'dan dönmeye tam karar vermişti ki, bu kez Şii mezhebi âlimi Cemaleddin el Hılli ile karşılaştı. Onun vaaz ve yorumlarını dinledikten sonra Şii mezhebine geçti. Bu kez kendisi, onca karşı çıktığı mezhepçi düşünce doğrultusunda faaliyette bulundu. Şii öğretisi gereğince ilk üç halifenin (Ebubekir, Ömer ve Osman) adlarını sikkelerden sildi; yerine 12 İmam'ın (Hz. Ali ve evlatları) adlarını nakşetti. Şii tarih yazıcılarının rivayetlerine bakılırsa, Olcaytu karısını boşamış ve hülle yapma mecburiyeti olmaksızın yeniden kendisiyle nikâhlanmıştır. Zira Şii mezhebi böyle bir olayı caiz görüyor. (bkz. el Tenkabani, *Kısas-ı Ulema*)

Genelde Şiiler mezheplerini benimseyen Olcaytu'yu hayırla anıp, ona 'Hüdavende/Hüdabend' (Allah'ın sevgili kulu) unvanını verirler; buna karşılık Sünniler ise, kendisine 'harbende/kerbende' yani eşeğin oğlu lakabını takarlar!

Rivayet edilir ki; Olcaytu ömrünün son demlerinde yeniden Sünniliği benimseyip, Şiilik adına ne tür fermanlar çıkarmışsa, hepsini iptal etmiştir. Hükümdarların Müslümanlığı böyle!

Şimdi de halktan insanların Müslüman oluşlarına bakalım: Mandaen (Sabîlik) inancından Ebu Nuri görevinden ayrılmış bir öğretmen imiş; sonradan bir dükkân açmış. O zamanlar her mezhepten insanın gittiği bir kahvehaneye uğrarmış. Sohbetleri sırasında Müslüman olmasına yönelik ısrarlara dayanamayıp Kelime-i Şahadet getirmeye karar vermiş. Fakat tam bu sırada kızılca kıyamet kopmuş. Sünniler kendi usullerine göre şahadet getirmesini önermişler; buna karşı çıkan Şiiler ise şahadete ek olarak 'Hz. Ali'nin Allah'ın velisi olduğuna tanıklık ederim' ibaresini okumasını istemişler ki, Ebu Nuri'nin Müslümanlığı tamamlanabilsin. Ebu Nuri,

başlamış bağırmaya: 'Ey Müslümanlar, önce kendi aranızda anlaşın; sonra gelip bizi Müslüman yapmaya çalışın.' Böylece eski dininde kalmış, İslam'ı simgeleyen isim almak yerine Arami dilindeki adını devam ettirmiş.

Baştaki soruya geliyorum. Eğer Bush, Irak faciası nedeniyle Müslüman olmaya karar vermiş olursa, Irak işgali tümüyle tersine döner; bu kez, diyelim ki Sünni Müslüman Kardeşler hareketi mensuplarıyla Şii Velayet-i Fakih çizgisini izleyenler arasında bir meydan muharebesine dönmüş olur!" (Irak kökenli yazar Reşid el Heyyun, *el Şarq el Awsat*, 17 Ocak 2007)

Ah, Şu Vahşi Batılılar!

Batı'nın Doğu'ya bakışının ana ekseni, "Eurocentrism" yani "Avrupamerkezci" Beyaz Adam'a atfedilen üstün zekâlılık, kalkınmacılık, ilerlemecilik ve uygarlık taşıyıcısı, vs. türü herkeste bulunmayan niteliklere, hasletlere dayanır. Bu, fikirsel/siyasal düzlemde "oryantalizm" diye bilinir. Ya Doğu'daki Arap-İslam dünyasının Batı'ya bakışı: Buna da tersten oryantalizm yani Doğumerkezci (İslammerkezci) bir dünya, din, kültür ve medeniyet anlayışı denilebilir. Ancak arada iki temel fark var: a) Doğulunun oryantalizmi, Batılınınkinin aynaya yansımış halidir. b) Batı'nın oryantalizmi "ilkel halklara uygarlık taşıma" misyonundan yola çıkan sömürgeci bir siyaseti, Doğu'daki her türlü serveti ve zenginliği talan etmeye yönelik saldırgan bir siyasettir. Halbuki Doğulunun ters oryantalizmi, kadim kültür ve uygarlıklara imza atmış olmanın bir anlamda geçmişle övünmeye, Batı'nın istilası karşısında köhnemiş/eski değerlerini korumaya dayalı savunmacı bir fikri ve siyasi harekettir.

Mısırlı Abdülmune'm Said, Ortadoğulu insanın Batı'ya bakışına ilişkin yanlışlıklara (*El Şarq el Awsat*, 18 Ocak 2007) dikkati çekiyor. Özetliyoruz:

"Arap medyasına bakınız; Batı dünyasına (Batı insanı, tarihi ve geleneklerine) veryansın eden, eleştiren ve cerheden yayınlarla dolup taşıyor.

Devlet ve milletlerin tarihinde sömürgecilik aşamasının yaşanması, ABD'nin köleliği koruyan bir dönemden geçmiş olması, başka ülkelerin çeşitli işgal ve şiddete dayalı siyasetler gütmüş olmaları eşyanın tabiatına uygundur. İsrail Devleti'nin kurulması da haksız tarihi koşulların bir ürünüdür. Tüm bunlar, Batılı ahlakı sorgulamayı gerektirir.

Son zamanlarda, özellikle 11 Eylül olayından sonra ABD ve Avrupa ülkelerindeki Arap-Müslüman azınlıklara karşı alınan sıkı tedbirlerle (sınır kapılarından giriş çıkışlar, kısıtlayıcı yasalar, resmi veya gayri resmi kötü muameleler, ikamet konusunda çıkarılan zorluklar) birlikte, Batı ahlakı ve bu ahlakın asaletine yönelik eleştirilerde tırmanış gözlemleniyor. Hatırı sayılır oranda milliyetçi (Arap) ve İslamcı yazar, konuya ilişkin eserler yayınladılar. Hepsine egemen olan revaçtaki kanaat şudur: Batılı demokrasilerin sahteciliği, uydurukluğu giderek yaygın bir hal alıyor. Daha önemlisi, Batı demokrasisi, demokrasiler konusundan bahsetmenin amentüsü, ön ayini, ön şartı konumuna getirilmiş! Namaza gitmeden önce abdest almaya benzer bir kural oluvermiş!

Mısır Müslüman Kardeşler (kısaca İhvan) hareketinin önde gelen üyesi Dr. Abdülmune'm Ebu'l Fettuh, Amerikan demokrasisine alternatif olması babından iki yıldan beri İslami demokrasi kavramına ilişkin konferanslar veriyor: Amerikan (ve Batı) ahlakının yüzeyselliğiyle uydurukluğunu, etik çürümüşlüğünü teşhir ederken, yerine İslami ahlakı ikame etmeye çabalıyor. İhvan'ın tanınmış bir başka üyesi, İsam el Aryan, iki haftadan bu yana döşendiği makalelerde Mısırlı liberallere yüklendikçe yükleniyor; yazılarının akışı içinde bir yolunu bulup, Amerikalıların demokrasi anlayışını yerden yere vurmakla siftah ediyor.

Şöyle ya da böyle, 1960'lı yıllarda milliyetçi (Pan-arabist) ba-

sın ve kitaplar, Batı demokrasileriyle alay eden kelam ile doluydular. Zira onlara göre, bu demokrasiler bazen burjuva demokrasileri, kimi zaman sömürgecilerin demokrasisi, bazen de sömürünün farklı biçimlerinden ibarettiler.

Doğrusu, bütün bunlarda anormal bir şey yoktur; dünya tecrübelerinin inceleme, deneme ve değerlendirmeye tâbi tutulması kadar doğal bir şey olamaz. Hatta bu alanda Batı'nın en büyük faziletlerinden birisi, uygulama ve pratikleri gözden geçirip yanlışlardan ders çıkarılmasıdır. Artık fikirsel bir gelenek haline gelmiş olan şey ise, hata ve doğruların sonuçlarından çıkarılan derslerin kitle iletişim araçlarıyla kamuoyuyla paylaşılmasıdır. Kurumsal medya ve demokrasi olmasaydı, Ebu Gureyb (Irak) hapishanesindeki vahşeti, kimi Arap ve Doğu Avrupa ülkelerinin hava sahalarında dolaşan uçaklardaki (CIA) sorgulamaları, Irak ve Afganistan'daki türlü çeşitli zalim uygulamaları kimse duymayacaktı. Son tahlilde demokrasinin birleşimi bu şekilde oturmamış olsaydı, iç savaşa yol açmasına rağmen Amerika'daki kölelik ortadan kaldırılamaz; ahlak, sömürgecilik, işgal ve sömürü sisteminden sökülüp alınamazdı. İnsan haklarına aykırı kanunların iptal edilmesini; Arap, Müslüman ve azınlıkların haklarını savunan da bu köklü demokrasi geleneğidir. Muhtemelen Ebu Gureyb, Guantanamo, Irak işgali, ABD yurtseverlik yasası, Bush ve Blair yönetimine son verecek olan da Batı'daki bu faziletli gelenektir.

Arapların Batı ve Batılılar hakkında yazıp çizdikleri, Arap dünyası, Amerikalı ve Avrupalılar açısından pek önemlidir. Ama sorun şudur: Eleştirilerimiz, Batı'nın uygulamaları yerine onun demokrasi kuralını/ilkesini büyük bir problemmiş gibi göstermek suretiyle, bizi despot ve tahakkümcü bir zihniyete ram edebilir. Demokrasiye alternatifmiş gibi despotizme sarılabiliriz!

Konuya başka açıdan yaklaşırsak; varsayım kabilinden Amerika ve Avrupa demokrasisinin sahte/uyduruk bir şey olduğunu

kabul etsek bile, bu demek değildir ki Arap demokrasisi bu sahte demokrasiden daha iyidir! Bizde esamisi okunmayan yahut biçimsel olarak uygulanan demokrasiden hareketle, Batılılara demokrasi dersi vermenin âlemi yoktur. Öte yandan, Arap (yahut Doğu) toplumlarındaki demokratik eleştirilerin ortadan kalkması, daha iyi bir demokrasinin ikame edilmesi anlamına gelmez. Dolayısıyla Batılıların yaptıklarının tersine, demokrasiye eleştirilerimiz, bu sistemi daha ileriye ve iyiye götürmeyi amaçlamaktan ziyade, hazin despotik rejimlerin varlığını gerekçelendirmeye ve meşrulaştırmaya yöneliktir. İlginç değil mi Mezze Cezaevi (Şam-Suriye), Ebu Za'abal (Mısır) ve (Arap ülkelerinin dip köşesine kadar yayılmış adı bile bilinmeyen) diğer hapishanelerinde uygulanan vahşete ilişkin herhangi bir kırıntı bile (Ebu Gureyb ve Guantanamo kadar olmasa da) kamuoyuna duyuruldu mu? Bunun muhasebesi yapılıp hesabı soruldu mu?

Arap halkları arasında yaşayan Kürt, Afrikalı (Berberi, Amazagi, Tuvarek gibi–F.B.), Hıristiyan, Şii ve benzeri azınlıklar, acaba Batı'da yaşayan Müslüman-Arap toplulukların elde ettikleri haklar kadar haklara sahipler mi? Yasa ve uygulamalar sırasında bizdeki bu azınlıkların hakları her an, her saat ihlal edilmiyor mu? Batı'da yaşayan Arap-Müslüman azınlıkların haklarını sağlamak gayesiyle Batılı yöneticileri durmadan eleştiren aydınlarımızın, içimizdeki azınlıkların varlığını dahi inkâr etmeleri dehşet verici değil mi? Bizdeki azınlıkları Arap-İslam uygarlığı çerçevesine sıkıştırmamız ve özellikle bu azınlıkları Arap potasında eritmeye yönelik gayretlerimiz nedeniyle dışarıdan bize yönetilen eleştirileri, 'dış mihrakların oyunu; birlik ve bütünlüğümüzü parçalamaya çalışan Batı' diye nitelemek ne derece doğru ve haklıdır? Batılıların ülkelerindeki Arap-Müslüman azınlıklara yönelik entegrasyon (toplumla kaynaşıp bütünleştirme) politikalarını 'zalimlik, insan haklarına aykırı uygulamalar' diye eleştiren aydınlarımız, aynı ölçütle-

rin (asimilasyon ve entegrasyon) kendi ülkelerimizde uygulanmasına hayırhah bir gözle yani toplumun bütünleşip sağlıklı olması nazarıyla bakarlar.

Toparlarsak, mesele Batı'ya yönelik eleştirilerin ne derece sağlıklı/doğru olup olmamasında değil, aynı ölçütlerin bizde geçerlilik derecesinde düğümleniyor. Benzer eleştirileri kendi devletimize, toplumumuza ve çarpık zihniyetimize yöneltebiliyor muyuz; yoksa, her bakımdan çifte ölçüte, ikili standartlara teslim mi oluyoruz? Batı'nın tarihine eleştirel bakışımızı, kendi tarihimize yapabiliyor muyuz; tam anlamıyla ve samimi biçimde tarihimizi gözden geçirip düzeltme niyetinde miyiz, değil miyiz? Sözgelimi toplumumuzdaki yozlaşma belirtileri sayılan sapkınlıklar, çözülme, çürümüşlük, köhnemişlik, evlenme ve boşanmalardaki aşırılıklar/istikrarsızlık halleri, eşlerin birbirlerini aldatmaları, sınavlarda sahtekârlık yapma ve genel seçimlerde bin bir dalavere ve dümene başvurma gibi ahvalimizi, Batılı toplumlara yaptığımız kolaylık ve rahatlıkla sorgulayabiliyor muyuz?

Esasen, Arap ülkelerinin birçoğunda seçimlerin yapılma sebebini anlayabilmiş değilim. Osmanlı Halifeliği'nin neden demokrasiye doğru evrilemediğini bir türlü kavrayamadım. Araplar niçin Endülüs'ten kovuldular? Kürtlerin Irak'tan ayrılmak istemelerinin sebebi nedir? Güney Sudan yerlileri, niçin ülkenin birliğinden yana değiller? ABD kadar geniş bir coğrafyaya sahip biz Araplar, neden onun gibi ilerleyip kalkınamadık? Onca övündüğümüz dinsel ve tarihsel faziletlerimize rağmen petrol dışındaki ihracat kalemlerimizin toplamı, Finlandiya'nınkinden fazla olamadı, neden? Bunları sorup irdeleyebildik mi? Tarihimize böyle bir perspektifle yaklaşabiliyor muyuz?

Batı ile Arap dünyasına yönelik eleştirilerimizde böylesine bir denge kurabilirsek, o 'vahşi' diye niteleyip suçladığımız Batılı'nın ahlaki bakımdan kendini yeniden gözden geçirmesini sağlamakla kalmayız, aynı zamanda bu tür eleştirilere daha iyi bir dünyanın

kurulması amacıyla evrensel bir özellik kazandırmış oluruz. Batı uygarlığının 'tarihin sonu' demek olduğu yolundaki söylem kesinlikle doğru değildir ama görmezlikten gelinmemesi gereken önemli bir tarihsel durak, bir istasyondur. Keza bu uygarlık; içinde siyasi, toplumsal ve ahlaki problemleri de barındıran önemli bir enerji deposu, ilerleme meşalesidir.

Tesadüf olmasa gerek; Malezya ile Türkiye, İslam ülkeleri arasında sanayi/teknoloji alanında en ileri iki ülkedir. Çünkü her ikisi de Batı'ya karşı çifte ölçüt kullanmaksızın, onunla bütünleşmeyi esas amaçları haline getirdiler. Aynı zamanda Batı ile aralarındaki farkı da iyi belirlediler."

Türban ve Oryantalizm

Türban ve tesettür, salt İslam ülkelerinin iç meselesi olmaktan çıktı; Batılı ülkelerin günlük teorik (siyasi, ideolojik, vs) ve pratik problemlerinin bir parçası haline geldi. Olaya laik perspektiften bakan bizler; Batı'daki Müslüman kadınların "bireysel hak/özgürlük" temelinde İslami kıyafetler giyme ve bunlarla kamu alanında faaliyet gösterme mücadelelerine nasıl bakmalıyız?

Laiklik-İslamcılık anlaşmazlığındaki yerimiz bellidir; biz, bir dünya görüşü olarak laiklikten yana tavır alırız. Zira, her türden İslamcılığın ufku dardır; özgürlükleri kısıtlayıcı yanları çoktur. İktidarı aldıklarında "İslam'ın hayatın her alanında yaşanması/yaşatılmasına" yönelik uygulamaları, sivil topluma özgürlük alanı bırakmayacaktır. Esasen, modern toplum diye bir şey kalmayacak, cemaatleşme başlayacaktır. İslamcı ideolojinin öne sürdüğü "çok hukuklu toplum" önermesi, parçalayıp bölme projesidir. Buradan mezhepçilik ve tarikatçılıktan başka bir şey çıkmaz. Özel olarak türban meselesinde, Batı ikili bir tutum içindedir; bir yandan, çok kültürlülük adına cemaatlere, dinlere, tarikatlara ve inançlara alabildiğine özgürlük tanıyor; öte yandan, kendine yönelik en küçük bir tehli-

ke/tehdit karşısında, her şeyi birbirine karıştırıyor; İslam dinini terörle eşitliyor. Daha önce giyme serbestisi tanıdığı türbanı/tesettürü, 11 Eylül'den sonra radikal İslam ve terörle özdeşleştiriyor. Arap-İslam ülkelerinde insan hakları adına, kadınların tesettürden çıkmalarını (Afganistan'da olduğu gibi) bir liberal demokrasi örneği diye sunuyor; öte yandan kendi ülkelerinde yaşayan Müslüman kadınların örtünmelerini teşvik edici uygulamalarda bulunuyor. Çarşafın altından Batılı'ya zarar verecek kesici alet, silah ve patlayıcı madde çıkmadığı müddetçe Batılı, İslami kıyafet konusunda ya sessiz kalıyor yahut bunu bir insan hakkı olarak savunuyor. Türkiye'deki türban mücadelesinde Batılı resmi ve sivil çevrelerin (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'de türbana kısıtlama getiren politikasını destekleyici iki kararı dışında) başörtüsünü destekleyen tepkilerini hatırlarsak, bu çifte ölçütü kavramış oluruz.

Özetle, Batılı veya Doğulu toplumlarda türban/tesettürün bir hak olduğu iddiası, bize inandırıcı gelmiyor. Ancak bu sorunun nasıl çözüleceği ayrı bir konudur. İslami dalga ile İslamcıları ortaya çıkaran koşullar uygun reçetelerle ortadan kaldırılmadıkça, sorun çözülecekmiş gibi görünmüyor. Zira Batı ile ABD'nin dünya çapındaki stratejileri, bizzat dini dalganın ve siyasal İslam'ın verimli zeminini hazırlıyor. Irak'ta böyle oldu; savaş, daha fazla dini ve mistik bir ortam hazırladı; İslam, anayasanın temel referansı olarak alındı. Politik İslamcı partiler, yaşamın her alanında denetimi ellerine geçirdiler. Kadınlar daha fazla tesettüre (karamsar ortamda gönüllüce veya zorla) büründüler.

Zengin Batılı ülkelerin çok yönlü politikaları (serbest piyasa, borçlar, sömürü, göç, ayırımcılık, İslamfobi, azınlıklar, müdahaleler, şirketlerin yatırım politikaları, vs) çevreden (Doğulu ülkeler) merkeze (Batılı ülkeler) büyük göç dalgaları yarattı; derken, göçmenler gerçek talepleri yerine türban özgürlüğü çevresinde sisteme itiraz etmeye (Fransa'da türbanla başlayıp Paris varoşlarındaki isyanlara kadar benzeri her olay; Almanya'da özellikle Türkiye

kökenlilerin dini faaliyetlerinin çapını genişletip neredeyse siyasal İslam'ı oradan Ankara'ya ihraç etmeleri, vs.) ve muhalif olmaya başladılar.

Batı çıkışlı postmodernizm, her ne kadar şimdiki İslamcılarla müminlerin hoşuna gitse de, esasta oryantalist zihniyetin bir ürünüdür. İnsanları kimlikler üzerinden tarif edip kabullenmeyi esas alır. Cemaatçiliği ve tecritçiliği körükleyen bir yanı vardır. Buna dayanarak hak mücadelesi veren İslami çevreler, özünde oryantalizmin temel tezi sayılan "Biz bize benzeriz; Batı, Batı'dır; Doğu, Doğu'dur" önermesine sarılmakla, tersten yani dini kılıf giydirilmiş bir oryantalizm yapmaktalar.

Gerek bireysel özgürlük, gerekse kadın hakları açısından türban giyme veya tesettüre bürünme; çok yönlü olarak (cinsiyetçilik, cinsellik, eşitlik, adalet, psikolojik, ekonomik) kadının aşağılanması ve erkek için mülk haline getirilmesidir.

Batılıların türbana yaklaşımlarındaki olumlu tarafları kabul etmekle birlikte, onların türbana bakış açılarını benimsemek durumunda değiliz. Çünkü oradaki Batılılar, ev sahibi üstün Beyaz Adam'dır, efendidir. Onların, türbanlı veya sakallı bir Müslüman'a bakışı, oryantalisttir, yüzeyseldir, biçimseldir, fırsatçıdır ve günübirliktir. Batılı insan, sadece son yıllarda türbanlı/tesettürlü kadınlarla karşılaşıp göz göze, yüz yüze gelebilmiştir. Ama asıl ev sahipleri olan biz Doğulu laikler ile İslamcılar, bu sorunu, Batı açısından değil; kendi halkımızın çıkarı açısından ele alırız, almalıyız. Çünkü İslami yahut geleneksel Doğulu kıyafet giyenlerle haşır neşir olmuşuz. Bu giyim tarzının arkasında yatan güdü, zihniyet ve felsefeyi daha iyi biliriz.

Batı ile Doğulu insanın türban ve tesettüre yaklaşımının ardında yatan ideolojik ve politik derinliği kavrayabilmek açısından, Türki Ali el Rabiu'nun makalesinden (*El Hayat*, 11 Kasım 2006) bölümler sunacağız. Hemen belirtelim, yazar sorunu değişik bir noktadan yakalamasına rağmen makalesini dini-İslami bir eksene oturtarak yanlış yapmıştır. Saptamalarına katılmıyoruz. Ayrıca ya-

zının akışı içinde verdiği örnekler biçimseldir; olaya dışarıdan bir bakıştır. Mesela, 1999'da Fazilet Partisi listesinde milletvekili seçilen Merve Kavakçı'nın başörtüsüyle parlamentoya girmesine yönelik tepkiler ve milletvekilliğinin düşürülmesi olayının perde arkasını iyi bilmemektedir.

Aynı gelenekten gelen AKP lideri R. Tayyip Erdoğan, "daha o dönemde böyle davranmaması konusunda Kavakçı'yı uyarmış; ama o bildiğini okuyarak olay yaratmıştı." (*Sabah* gazetesi, İstanbul, 13 Haziran 2004)

Özetle, yazarın makalesinde katıldığımız biricik nokta, türbandan yola çıkarak Batı'nın oryantalist bakış açısının farklı yönlerini sergilemiş olmasıdır. El Rabiu'nun aşağıdaki yazısını, sunduğumuz açıklama ve kenar notlarıyla birlikte okumakta yarar var:

"Batı'nın sömürgecilik sonrası söylemi, oryantalizmin ahvaline göre yön değiştirdi. Avrupa merkezli kabuğundan bir türlü çıkamadı. Batı, Doğu'yu merakla gözetlemesi noktasında oryantalist laboratuvarlarda üretilmiş eski gözlüklerini takmaya devam etti. Cambridge Üniversitesi'nde görevli bir Türk kadın akademisyen (Meydanioğlu), Türkiye ve Cezayir somutunda türban/tesettür olayı üzerinde bir araştırma (1998) yapmış: *Oryantalizmi Kadın Gözüyle Okumak.* Meydanioğlu, araştırmasında her iki ülkenin yönetici seçkinlerinin Doğu'nun doğululaştırılmasına nasıl katkıda bulunduklarını açıklayıp, onların ipliklerini pazara çıkarıyor: Türk akademisyen, bir yandan da, başörtü meselesine milliyetçi ideoloji zeminindeki bakışı eleştiriyor. Bu eleştiri, Merve Kavakçı olayından öncesine denk düşüyor. Akademisyenin incelemesinden yola çıkarak şu kadarını söyleyebilirim: 'Türkiye ve Cezayir'deki milliyetçi ideolojiler, özünde 'batılı/oryantalist' ürünler olup; Batı Aydınlanması projesinin yansımalarıdır. Batı Aydınlanması ise evrensellik, hümanizm, aydınlanma ve modernizm gibi iddialarla yola çıkmasına rağmen merkeziyetçi kalmaya mahkûm oldu. Çünkü Doğu adına, oryantalizmin en katı ve sert ekolüne

bağımlıydı. 'Acaba, milliyetçilik fikri, Batı'nın Üçüncü Dünya'yı hegemonyası altına almak gayesiyle yazılmış/imal edilmiş ikinci bir tez midir; oryantalist sentezin ayrılmaz bir parçası mıdır?'

Bu önermeden yola çıkarsak, Batı imalatı milliyetçiliğin, elit (seçkinci) zümrenin şiddet dolu modernist söyleminde nasıl ayrıntılandırıldığını görebiliriz. Bilhassa bu söylemin 'türban'a ilişkin olanına dair örnekleri, bazı Arap ülkelerinde başörtülerinin zorla sökülüp atılmasında ve Tunus'ta türbanı yasaklayan yeni bir kanunun çıkarılmasında yaşandı. Türk akademisyenin saptadığı üzere, türban, 'Doğu'da oryantalizm çarkına çomak sokan bir direniş başlangıcı; bir direnme aracıdır.'

Türban, Suphi Hadidi'nin deyimiyle, 'Doğulu kadının yüzünü örtmekle, aynı zamanda (bir bütün olarak) Doğu'nun yüzünü örtmüş olmaktadır. Dolayısıyla Batılı'nın mütecessis ve meraklı bakışlarından kendini korumaktadır.' Her istediği yerde elini kolunu sallayarak dolaşma imtiyazına sahip Batılı'nın bilgi edinmesini engellemektedir. Kısacası türban, modernistlerin kavramlarına sinmiş kültür istilasının önüne barikat kurmaktadır. Hatırlarsınız; bazı Arap ülkelerinde, modernleşmeyi dayatmak gayesiyle, kadınların yüzlerindeki peçe ile başlarındaki örtü nasıl da zorla çekilip alınırdı.

Kadın edebiyatçı ve araştırmacı Rana Qabbani, *Avrupa'nın Doğu Hakkındaki Efsaneleri* başlıklı eserinde, Batı'nın güzel sanatlarına yansıyan/sinen oryantalizmin derin izlerini aktarıyor. Doğu'nun (Batılılar ve Batıcılar eliyle–F.B.) Doğululaştırılması, özellikle Doğulu kadın tipinin yaratılması, sömürgeci hegemonyacılığın bir yan ürünüdür. Jean Auguste Dominique Inger tarafından yapılmış (1862) şu meşhur 'Türk Hamamı' isimli tabloyu yorumlayan Qabbani, şöyle diyor: 'Tablo, hamam keyfi yapan 26 çıplak kadını içeriyor. Kadınlardan hiçbiri, kendilerini gizliden gizliye gözetleyenden haberdar değildir. Halbuki onlar, kimsenin röntgencilik yapmadığı bir yerde, hamamda olduklarını sanıyor-

lar. Tabloda dikkati çeken şey; kadınların göğüs, kalça ve karınlarının yusyuvarlak oluşudur. Eh, tablonun kendisi de bir daire içine alınınca, maksat anlaşılıyor: Tabloya bakan, onları kapı deliğinden gözetliyormuş gibi bir sanıya, bir hisse kapılmış oluyor. Doğu'ya asla gitmemiş tablo seyircisi, somut olarak kimseleri (çıplak kadınları–F.B.) görüp etmeksizin, onların zevk dünyasına sızınayı başarıyor!'

Edebiyatçı Qabbani, tablo üzerinden, Batı'nın Doğu şehvetine ilişkin pespaye ve adi fikirleri nasıl tekrarlayageldiğine işaret ediyor: 'Bu ve benzeri tabloları yapanlar Doğu'nun tasviri, resmedilişi niyetiyle işe koyulmuşlardı. Gelgelelim, Avrupa'nın Doğu'ya dair yanlış hayallerinin oldukça titiz bir tasviriyle sonuçlanmış bu iş. Tabloda, Batı'nın toplumsal eğitiminin zorbalığı ile burjuva ahlakının kusurları tasvir edilmiştir.'

Başa dönüyorum; Doğulu kadın, sömürgeci için sömürgeciliğin bir ganimetiyse eğer, bu durumda onun taktığı başörtüsü (türban), işgal ettiği toprakla birlikte üstündekileri de fethettiğini sanan oryantalist (sömürgeci efendiye) bu zevki tatma fırsatı vermemiş oluyor. O halde türban (başörtüsü), Doğu'yu, Batı'nın kötü niyetli bakışlarından, kem gözlerinden korumaya yarayan bir örtü işlevine sahiptir. Bu haliyle türban, Batılı oryantalistin nazarında, mutlaka bertaraf edilmesi gereken bir tehdit/tehlike kaynağıdır.

'Bir direnme aracı, direnme başlangıcı' olarak algılanan türban, sömürgeci ile lanetli modernleşmeye karşıysa eğer, oryantalizm sayesinde oluşturulmuş Batı'ya bağımlı seçkinci zümrenin ona karşı savaş açması son derece olağandır. Bu zümre ki, başörtüsü olayını, dini (dini metnin belli bir tefsirine dayalı) olmaktan çok siyasi bir mesele haline getiriyor. (bkz; Nasr Ebu Zeyd, *Korku Çevreleri: Kadın Söylemi Üzerine Analizler* kitabı, 1999.)

Doğrudur; türban, çoğunluğun kendini bir azınlığın açgözlülüğünden korumak için alınan siyasi bir karardır. O bir politik davadır. Öyle bir dava ki, açgözlü modernist projenin 'Batı moder-

nizm cenneti'ne cop/sopa yoluyla sokmaya çalıştığı insanların meselesidir. Dolayısıyla mesele taraf yahut karşı olmak sorunu değildir; bir particilik yapma meselesidir. Çünkü modernizm ötesi ve sonrası (pre-modernizm ve post-modernizm) söylemin teşhir edilmesi diye bir sorun olduğu kadar, oryantalizm imalatı olup terör estirmeye müsait milliyetçi ideolojilerin ipliğini pazara çıkarma sorunudur. Batıcı ve oryantalist ideolojilerden esinlenen kültür istilasının bu öncüleri, Türkiye ve Arap ülkelerindeki televizyonlarda habire çıplaklığı yüceltip duruyorlar. Ama aynı zamanda türbanlı bir milletvekili (Merve Kavakçı-Türkiye) ile bir başörtülü öğrenciyi (Tunus veya herhangi bir Arap ülkesinde) resmi kurumlara (parlamento-üniversite gibi) girmekten alıkoyuyorlar."

Yazı, burada bitiyor. Görüldüğü üzere, yazar İslamcı bir bakış açısıyla konuyu almış olup, nesnel tahlil yapmaktan uzak bir noktaya savrulmuştur. Ayrıca türbana hiç olmadık bir misyon (oryantalist ve sömürgecilere karşı Doğu dünyasının onurunu, namusunu ve iffetini korumak gibi) yüklemiştir. Dünya olaylarını türban çerçevesinden görmek, kişiyi böylesine abartılı ama dar sonuçlara götürür. Sözgelimi, sömürgeci bakışı açısı, tesettüre bürünmemiş diğer Doğu ve Afrika ve Latin Amerika halklarını niçin kendi keyfi/hayali düşünceleri doğrultusunda tasvir ediyor? Müslümanlar dışındaki ezilen Doğulu kadınların çoğu türban takıp tesettüre bürünmediğine göre, o zaman sömürgeciler bu kadınların nesini tehdit kaynağı olarak görüyorlar? Ya da türbanlı/tesettürlü Müslüman kadını tehdit kaynağı biçiminde algılayan Batılılar, neden onlarla aynı konumdaki türbansız/tesettürsüz Hindistanlı, Meksikalı, Güney Afrikalı, Srilankalı, Taylandlı ve Çinli kadınları tehlike olarak görmüyorlar? Aslında, bu insanlar da Batılı oryantalistlerin gözünde potansiyel tehdit ve tehlikedirler. Çin hakkında "Sarı Tehlike" edebiyatının yapılması bundan ileri gelir. Fakat İslamcı yazar, işin diğer yanını görmezlikten gelip, bir kalem oyunuyla bütün projektörleri tesettürlü/türbanlı Müslüman kadın üzerinde tutmak sure-

tiyle, demogoji yapmaktadır. "Türbanın çoğunluğu temsil ettiğini ve azınlığa karşı siyasi bir dava olduğunu" ileri sürmek hem abartılı hem de çarpıtmadır. Tersine, Türkiye gibi ülkelerde türban çoğunluğun değil, azınlığın bir meselesi olagelmiştir. Bu nedenle her şeyi türbana endeksleyen Refah Partisi/Fazilet Partisi/Saadet Partisi geleneği beklediği oyu alamamış; sonuçta parlamento dışı kalmıştır. Türbanı savunma vaadiyle parlamentoya giren Milliyetçi Hareket Partisi, aynı nedenle sözünü tutmamıştır. Bu olgudan hareket eden Adalet ve Kalkınma Partisi, türbanı gündemine alırken son derece temkinli, sinsi ve ürkek davranıyor.

ABD, Hoşgörüsüzlük ve Düşmanlık Yayıyor

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Romanya'nın başkenti Bükreş'te düzenlediği (6-7 Haziran 2007) "Ayrımcılıkla Mücadele ve Karşılıklı Anlaşma ile Saygıyı Geliştirme" başlıklı uluslararası konferansa, Avrupalıların yanı sıra İsrail, Mısır, Cezayir, Tunus ve Ürdün gibi çatışma bölgelerinden çok sayıda Ortadoğulu akademisyen katıldı. AGİT, "ayrımcılığı önleme ve hoşgörü kültürünü geliştirme" babından benzer konferansları 2003 (Viyana), 2004 (Berlin, Paris, Brüksel) ve 2005'te (Cordoba) gerçekleştirdi.

Davetliler arasında Mısırlı profesör Hassan Nefa'a da bulunuyordu. Kahire Üniversitesi'nde görevli, siyaset bilimi uzmanı olan Nefa'a, Batılı birkaç meslektaşıyla beraber (Durham Üniversitesi'nden bir profesör gibi) Avrupa'da Müslüman topluluklara karşı uygulanan hoşgörüsüzlük ve ayrımcılığın üzerinde durdu.

Mısırlı profesörün tebliğinin ana hatları, *Al Ahram Weekly* gazetesinin 14-20 Haziran 2007 tarihli nüshasında yayımlandı. Bunları, beş noktada toplamak mümkün:

1) Hoşgörüsüzlüğün Evrenselliği: İnsana dair bütün kültür ve uygarlıklar, tarihin başlangıcından bu yana, hoşgörüsüzlüğün

çeşitli biçimlerinin tecrübesini yaşadılar. Saygın hiçbir tarihçi ve sosyolog, tahammülsüzlüğü özel bir kültür veya dine bağlayıp mal edemez. Hoşgörüsüzlüğü belli bir ekonomik ve politik sisteme bağlamak mümkünse de, bunu herhangi özel kültür, uygarlık ve dine aitmiş göstermek imkânsızdır. Dolayısıyla "İslamofaşizm" veya "İslami terör" gibi kavramları dillendirmek hem hatalı hem de tehlikelidir. Çünkü bir din olarak İslam ile, icabında ırkçılık, despotluk, zalimlik, terör ve kötülüğü de içeren bu tür korkunç sosyo-politik ideolojiler arasında herhangi bir ilişki yoktur. Belli bir siyasi, toplumsal ve ekonomik sistem ırkçı, despot, terörist ve yozlaşmış diye nitelenebilir ama dinler ve kültürler asla böyle tanımlanamazlar. Hıristiyan dininin egemen olduğu Avrupa, tarihinin en ırkçı rejimini, Nazizmi üretebildi. Fakat kimse çıkıp "Hıristiyan faşizmi"nden söz etmedi, edemez de.

2) İslam'ı Kategorileştirme: Bir inanç/din olan İslam ile, onunla bağlantılı olduğu iddiasındaki politik düşünce ve ideolojiler arasında kategorik ayrımlar yapılmalı. Sadece İslam'da değil, bütün dinlerde farklı türevler, kollar, mezhep, ekoller ve görüşler vardır. Bunlardan bazıları hoşgörülü denilecek ölçüde mülayim ve ılımlıdır; diğerleri kör bir bağnazlık/yobazlık derecesinde köktencidir. Son zamanlarda birçok siyasal İslamcı hareketin öğretileri daha fazla radikalleşmiş ve aşırı noktalara kaymıştır. Bunu kimse inkâr etmiyor. Fakat bu olgunun nedenleri var. Ana sebeplerden biri, İslam dünyasının işlerine artan ölçüde yapılan dış/yabancı müdahale ve bu dünyaya ait bazı ulusların, özellikle Filistin halkının, kendi kaderlerini tayin etme gibi temel haklarının verilmemesidir. Din bağlantılı siyasal köktencilik ise İslam'da olduğu kadar, Hıristiyanlık ve Yahudilikte de vardır. Amerikan yönetimine hâkim olan Hıristiyan Siyonizmi (Evangelistlerin Siyonizm ve Mesih'in gelmesine ilişkin fanatik görüşleri, kıyamet inançları–F.B.) ideolojisine bakıldığında, köktendincilikle mücadele için ne denli çaba harcamamız gerektiğini daha iyi anlayabiliriz.

3) Yeni Ayrımcılık: Batı'da Müslümanlara karşı uygulanan ayrımcılık, yeni bir görünümdür. Bugüne kadar Müslüman toplulukların maruz kaldığı ayrımcılık daha çok "öteki"ne tahammülsüzlük biçimindeydi. New York'taki kulelere yapılan o meşhur eylem (11 Eylül olayı) ile birlikte her şey kökten değişti. Bu korkunç eylemden, tüm Müslümanlar sorumlu tutulup suçlandılar. Belli bireyleri ve grupları suçlamak yerine, politika ve basın çevresinden bir kısmı, saldırganların ideolojilerini teşhir edip kınarken esas olarak İslam'a işaretle bu dini suçladılar. Böylece günlük yaşamın söylemine "İslamofobya" (İslam korkusu) fenomeni (görüngüsü) egemen oldu. O tarihten beri, İslam ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık kendini üretmeye ve bir döngü halinde süreklilik arz etmeye başladı. Human Right Watch isimli insan hakları kuruluşunun saptamasına göre 11 Eylül olayından günümüze kadar Müslümanlara yönelik saldırılara veya Müslümanların katledilmesi gereğine inananların oranı % 1700 gibi astronomik bir artış göstermiş. Müslümanlar, türlü çeşitli ayrımcılık uygulamalarıyla karşı karşıyalar; akademik ve iş çevrelerinde, hayatın birçok alanında benzer şeyler yaşanıyor. Sözgelimi, Müslüman inançlı öğrencilerin üniversitelerde belli alanlarda kurs veya ders almaları engelleniyor.

4) İslam Korkusu: İslamofobya, kimi tehlikelerin habercisi olması bakımından önemlidir. Avrupalıların bir kısmı, bu İslam korkusunu (ve düşmanlığını) yasal ve ahlaki bakımdan teşhir ediyor. Fakat görüngünün sadece bir yanıdır bu. Diğer yanıyla bakıldığında, şunu öngörmek mümkün: İslamofobya, Müslümanlar ve dinleri hakkında salt bir cahilliği içermiyor; aynı zamanda dünya güvenliği ve barışı için de ciddi bir tehdidi içinde taşıyor. Dünya nüfusunun beşte biri Müslüman halklardan oluştuğuna (Arap, Hindistanlı, Çinli, Afrikalı, Avrupalı ve Amerikalı) yani yeryüzündeki her beş insandan biri Müslüman olduğuna göre, onlara yönelik ayrımcılık bütün insanoğlunu tehdit etmek ve yerküredeki barış içinde birlikte yaşamanın temeline dinamit koymak anlamına gelir.

5) İslamofobi İstismarı: Farklı uluslararası odaklar, kendi politik çıkarları ve ideolojik gündemlerini oluşturup geliştirmek açısından İslam düşmanlığı ve korkusunu istismar etmektedirler. Özellikle ABD ve İsrail'in bu yöndeki siyasetleri belirleyici ve tehlikelidir. 11 Eylül olayını bahane edip "global terörle mücadele" sloganıyla dört bir yana saldıran ABD yönetiminin yaptıkları hâlâ canlıdır. Bu siyaset, esas olarak dünya hegemonyası ve petrol alanlarının denetim altına alınmasını amaçlamaktadır. El Kaide veya 11 Eylül ile hiçbir bağlantısı olmayan Irak, sudan bahanelerle, sahte gerekçelerle işgal edildi. O zamandan beri ne olduğu iyi biliniyor: İsrail (eski) başbakanı Ariel Şaron, benzer bir bahaneyle Yaser Arafat (öldü) önderliğindeki Filistin Ulusal Hareketi'ni tasfiye ederek, işgal altındaki Filistin topraklarında ırkçılığın somut kanıtı sayılabilecek "ayrımcılık duvarı"nı fiilen inşa etti. Irak işgali ve İsrail'in Filistinlilere saldırısı artık çözümün değil, büyük sorunun bir parçası haline gelmiş bulunuyor.

Sonuç babından belirtilirse; İslamofobya, dünya düzenindeki değişim ve Arap-İsrail anlaşmazlığından bağımsız biçimde ele alınıp anlaşılamaz. Bu noktada İslamofobya'yı körükleyip kendi hesapları için kullananların geçek hedefi, dünya düzenine ve Ortadoğu'ya egemen olmaktır. Mevcut dünya düzenine ait kurum ve yapılarda köklü değişimler yapılmadan İslam düşmanlığı ile mücadele etmek imkânsızdır. Doğrudur; İslamofobya gibi son derece karmaşık bir fenomenin üstesinden gelebilmek için, çok amaçlı ve çok yönlü disipliner bir yaklaşıma şiddetle ihtiyaç vardır. Bunlardan biri, eğitim ve medya gibi iki önemli araçtan yararlanmaktır. Yine de çok kutuplu bir dünyanın yardımı olmaksızın, bunun başarılı olacağı düşünülemez. Hegemonyacı bir amaç güden mevcut tek kutuplu dünya sistemi, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlük olgusunu çözmeye elverişli değildir. Müslümanlara yönelik ayrımcılık söz konusu olduğunda, bu saptama özellikle doğrudur. Zira şimdiki dünya düzeni, aslında İslam düşmanlığı ve korkusunun gerçek kaynağı, baş müsebbibi, asıl istismarcısı ve biricik kazançlısıdır.

Kraliçe İslam'a Karşı Savaş mı Açtı?

Batı-Doğu, özellikle Batı-İslam ilişkilerinin küresel çağdaki genel görünümü gayet sorunludur. Çok boyutlu bu sorun için herkesin (siyasal ve inançsal tutumuna bağlı olarak) farklı bir tanımı var: Uygarlıklar savaşı, din-kültür çatışması, genel düzlemde Batı-Doğu savaşımı, zengin Kuzey-yoksul Güney yahut sömürgeci/emperyalist Batı ile mazlum Doğu mücadelesi gibi.

Arapların bir kısmının bu çatışmayı nasıl yorumladıkları, *el Şarq el Awsat* gazetesi yazarı Zeynelabidin el Rikabi'nin makalesinde (23 Haziran 2007) somutluk kazanıyor. Özetliyoruz:

"Şu İngilizler, parçalayıcı ve imha edici füzelerden daha ağır silahlar olan 'nefret ve kötüleme' yoluyla bizi topa tutuyorlar. Fikir ve öğreti (inanç) cephesinde bizimle savaşıyorlar. Buna göz yumamayız!

Bizler, 'Bu bir din savaşı değildir; zira uzun zamandan beri Batı tümüyle din ile işini bitirip, onunla dünyevi şeyler arasına bir sınır çizmiştir' demek suretiyle ümmet (İslam) ile (Arap) milletimizi buna ikna etmeye çalışıp, aşağıdaki kanıtları öne sürüyoruz:

a) Avrupalılar, gelecekteki ortak anayasalarına, bu kıta uygarlığının temeli sayılan 'Hıristiyan değerlerine' işaret eden (atıfta bulunan) herhangi bir madde koymayacaklar.

b) Avrupa, geniş anlamda ateizm sayılabilecek olan 'Tanrı, dünyayı 6 günde yaratmıştır' ibaresini, insan haklarını tehdit eden bir anlayış olarak görmektedir.

c) Vatikan, Avrupa çapında giderek yaygınlaşan otoriter laiklikten sıkıntı duyup, bu eğilimi şiddetle mahkûm etmektedir.

Doğrudur; yeni saldırı, bildik anlamda doğrudan bir din savaşı değildir. Fakat dini hassasiyet ve duyguların, siyasi-stratejik hedeflere yarayacak biçimde seferber edilmesidir. Bu tutumu, 'din tüccarlığı' ve 'dinin siyaseten istismarı' kapsamında görmek mümkündür. Çünkü istismarcının din ve imanla en ufak bir ilintisi bulunmuyor.

Evet, yukarıdaki gerekçelerden hareketle, 'Bu bir din savaşı değildir' diyerek halkımızı her ikna etme çabamızda, Batılılar arasından biri çıkıp, 'Hayır, bu kesinlikle din savaşıdır' dercesine söz ve edimlerde bulunuyor. Burada, başkalarını (Müslümanları) kötüleme hakkını kendilerine iş edinen sıradan Batılılardan söz etmiyoruz. Çünkü Batılıları kötülemeyi meslek haline getirmiş olan bizim aşırılarımız ve köktencilerimiz de var. Ancak bu kötülükleri yapanlar, İslam dairesi içinde görülemezler. Dinimiz, hem Hz. İsa hem de Hz. Meryem'e saygı ve sevgiyi va'zeder. Kötüleyici Müslümanlar, resmi söylem ve çevreleri de temsil etmezler. Gelgelelim, Batılılardan bizleri kötüleyenlerin önemli bir bölüğü, üst makamlarda bulunan yetkililer ile bazı resmi çevrelerden gelmektedir.

En belirgin örneğini, en yakın kanıtını verelim: Aynı zamanda Kilise'nin koruyucusu sayılan İngiltere Kraliçesi Elizabeth, (*Şeytan Ayetleri* isimli kitabı yazmak suretiyle İslam dünyasında tepkilere yol açan Hindistanlı yazar–F.B.) Salman Rüşdü'yü, 'şövalyelik' unvanıyla ödüllendirdi. Anlaşılan Rüşdü'nün şövalyeliği, İslam dinini kötülemek ve Müslümanlara küfretmekten ibarettir. Biricik yaratıcılığı, İslami değerlerle alay etmektir.

Kural olarak birisine şövalyelik madalyasının veriliş sebebi şudur: Düşünsel, kültürel ve siyasi alanda yapılıp gerçekleştirilenleri, başarıları teşvik etmektir. Rüşdü buna layık görüldüğüne göre, ondan teşvik edilmesi istenen biricik şey İslam'a sövüp saymayı; İslami öğreti ve kurallar ile alay etmeyi sürdürmesini istemektir.

Kraliçe'nin konumunu biliyoruz; hazırlanıp önüne konan şeyi onaylayıp imzalamak gibi bir protokolü yerine getiriyor. Esasında bu ödülün altyapısını hazırlayan İngiliz hükümetidir. İngiltere Başbakanı (T. Blair) ise, İslam'a hakaret eden, Müslümanlara dil uzatan küfürbaz Rüşdü'yü öve öve göklere çıkardı. Bunu yapmakla, Blair acaba giderayak İslam'a ve İslam dünyasına uzun vadeli bir kötülük mü yaptı?

Rüşdü denen bu zatın gerçeği nedir; gizli bir keşiş yani içi düşmanlık, bağnazlık ve nefretle dolu bir din adamı mı? Zira her rahip veya keşiş böylesine kindar olamaz; aldığı terbiye gereği hoşgörülü olur.

Peki ya akıl ve vicdan nerede kaldı? İngiliz Kraliçe ve Tony Blair, majestelerinin şövalyesi Rüşdü'nün küfrettiği dinin (İslam), bizzat Hz. İsa ile Havarilerini, Hz. Meryem'i ve İncil'i (kutsal ayetleriyle) ululayan bir din olduğunu biliyorlar mı? Hıristiyan peygamberi ile azizlerini yücelten bir dini yerden yere çalmak hangi akıl ve vicdana sığar?

Bize gelince, üç şeyden başka bir şey yapmaktan alıkonulmuşuz:

1) Topyekûn karalama ve genel suçlamalar yöneltme bizim işimiz değildir: Ümmetimize yapılmış hakaretlere itiraz ederken, aynısını başka milletlere reva görmemeliyiz.

2) Kötülüğü dillendirmek, zalime müsaade etmektir. Bizce daha iyi ve üstün olan, en iyisiyle karşılık vermektir.

3) Batı'daki akıllı kimselerin, İslam'a yönelik bu tür karalama ve iftiralara razı olacakları kanısında değiliz. Nitekim bazıları, itirazlarını dillendirdiler. Bunlardan birisi de bizzat Kraliçe'nin oğlu veliaht Prens Charles idi. Batı'da kendisi gibi akıllı seslerin daha fazla artmasını diliyoruz.

4) Prens Charles, Oxford Üniversitesi'nde düzenlenen 'İslam ve Batı' başlıklı konferansta şöyle demişti: 'Batı ile İslam dünyası arasındaki ilişkinin artan bir önemi var. Özellikle yanlış anlaşılınaların çokça yaşandığı günümüz şartlarında bu ilişkinin rolü daha büyüktür. Biz, yanlış anlama/anlaşılmaların tarihi kökenleri olduğunu biliyoruz. Aynı zamanda son on yılımız, Soğuk Savaş sonrası dönemde, dünya çapında bir açılıma tanık oldu. Arzulanan anlaşmaların zeminini hazırlayabilecek yeterince ortak değerlerimiz bulunuyor. Batı, asla yapmaması gereken iki şeyi birbirine karıştırdı: İslam ve köktencilik! İslam, orta yolcu ve ılımlı bir dindir. İs-

lam peygamberi, aşırılıklardan nefret ederdi. Her durumda, aşırılık/köktencilik, asla İslam'ın tekelinde olan bir şey değildir; birçok millet arasında bir dizi radikal oluşum/grup bulmak mümkün. Batı, kendisinin malı olmayan radikalizmden dolayı (haksız yere) İslam'ı töhmet altında bırakmakla kalmadı; aynı zamanda İslam Şeriatı'nın uygulamalarını yanlış anlamak suretiyle bu dini çarpıttı. Halbuki şeriat, rahmet ve adalet demektir. Keza Batı, İslam'daki kadın haklarını yanlış yorumlamak suretiyle bu dini karaladı. Oysa İslam'da kadın hakları, bizdekinden çok daha önce verilmişti. İslam'ın Batı uygarlığına katkılarını bilmemekten kaynaklanan kötüleme ve aşağılama da vardır. Tersinden alıp, bir de İslam dünyasının bize nasıl baktığını kavrayalım: İslam dünyası, maddeci/maddiyatçı Batı uygarlığına huzursuz bir bakışla bakıyor ve hatta onu endişeyle izliyor. Zira Batı, hayatın modern/teknolojiden ibaret yaşam tarzını sürdürmekle yetinmiyor, Müslümanların da bu yolu seçmelerinde ısrar ediyor. Karşılıklı anlaşma şarttır. İslam ve diğer dinlerde, daha iyi ilişki geliştirmemize yarayacak yol ve fikirler var mıdır? Bu tür yöntemler, bizlere, anlamamız gereken şeyleri kavratır ki, bunlar, ortak dini sistemde çoğulculuktur. Bunu görmezlikten geldiğimiz taktirde, çok şey kaybederiz.'

Prens Charles'in bu faziletli ve mantıklı sözlerine başka din mensupları ne der bilemem ama biz, temenni edileni izlemek suretiyle şunları söyleyebiliriz:

a) Müslüman, Hıristiyan ve başka inançlardan olan halkların hepsi, aynı beşeri (dünya) ailenin evlatlarıdır. Bu biricik ailede geçerli kılınması gereken dil, tanımak ve anlamaktır.

b) Bu büyük beşeriyet ailesi, adı yerküre olan devâsâ bir salonda yaşamaktadır. Burada bir ümmetin, dinsel veya ırksal nedenlere (veya uygarlıkların tasnifine) dayanarak diğerini kapı dışarı etme hakkı yoktur.

c) Bu gezegendeki herkesin kendince dini, şeriatı ve mezhebi vardır. Bu, kabul edilmelidir.

d) Sorunun nedenlerini öğrenmeye çalışmak gerekir. Faziletli ve üstün meziyetli kimseler dışındaki Batılılar, ne yazık ki geçmişin mirasından güç alarak, Prens Charles'ın dediği üzere, 'Haçlı Seferleri, hâlâ İslam'la ilişkinin en iyi yöntemiymiş' gibi davranıyorlar. Keza, problemin bilincinde olmayan kimileri, kuruntular üzerine siyasi, düşünsel ve medyatik (propaganda) bir tutum inşa ediyorlar. 'İslam düşmandır' söylemi, bir kuruntu ve vehimden ibarettir.

e) Batılılar, terör karşısındaki tutumlarının çifte ölçüt taşıdığını kavramalıdırlar. Terörizmle mücadeleye eyvallah, burada onların yanındayız. Fakat Batılılar, terörü azdırıp körükleyen öyle şeyler yapıyorlar ki, burada onlardan ayrılıyoruz. Salman Rüşdü'ye 'şövalyelik' madalyasını takmak, Müslümanlar arasında dini hassasiyet ve gerginliği artırmakla kalmaz, terör eylemlerinin verimli serası haline getirir; teröristlere bulunmaz fırsatlar sunar."

Yukarıdaki makaleyi destekleyen farklı bir kaynak daha: "Batı'daki edebiyat ve kültür ödülleri, Arap-İslam uygarlığına düşmanlık esasına dayandırılmış Batı ideolojisinin ölçütlerine tâbi olagelmiştir. Batı uygarlığına sıkı bir rakip olarak görülen İslam aleyhine gerçekleştirilecek olan her türlü sanat ürünü, Batı'nın düşünce normlarına uyduğu müddetçe ödüle layık görülür. Dikkat edilirse, mevcut ya da geçmişteki Batı sömürgeciliğine karşı çıkmış, Avrupa uygarlığına karşıt tavırlarıyla dikkatleri üzerine çekmiş hiçbir Arap yazarı, Avrupa'nın yağlı ödüllerinden alamamıştır.

İslam'a hakaret eden Salman Rüşdü'ye paye (şövalyelik) verilip, buna karşılık Hitler'in Yahudileri yaktığı yolundaki genel kanıyı sorgulayan (1977'de) David Irving'in 3 yıl (Avusturya) hapis cezasına çarptırılması bir çifte ölçüt değil midir? Keza, 'İslam Şeriatı'nın iptal edilmesini; İslam'ın dünyevileştirilip Batı'nın istediği tarzda laik kılınmasını' öneren Tarık Ramazan (daha önce Müslüman Kardeşler hareketiyle bağları bulunan ama şimdi İsviçre'de yaşayan Mısırlı zat–F.B.) İsviçre tarafından himaye görüyor. Frankofon (Fransız sömürgeciliğinin kültürel politikası sonucu Fran-

sızca konuşan diğer halklar ve Fransa'nın etkisindeki coğrafya) telinden çalan kadın yazar Asya Cabbar ile yeni bir Avrupa İslamı (euroislam) yaratmaya gayret eden Muhammed Arkun (Sorbonne Üniversitesi görevlisi) mükâfatlandırılıyor. Aynı zamanda, Yahudi lobisinin Avrupa'nın çağdaş tarihine hükmettiği yolunda tezler savunan Roger Garaudy (eski Marksist, sonradan Müslüman olan düşünür–F.B.) hâlâ Fransız mahkemelerinde sürünmektedir. İslam'a ve Müslüman'a dair ne varsa hepsine verip veriştiren Bangladeşli kadın yazar Teslime Nesrin'i (İsveç'te mülteci) ödüllendiren Avrupa; Magrib İslam radyosu Müdürü Ahmed Rami'yi, Batı karşıtı ve anti-semitist olduğunu açıkladığı için cezalandırdı." (Yahya Ebu Zekeriya, *el Quds el Arabi*, 13 Temmuz 2007)

Batı, Doğu'ya Terör Açısından Bakıyor

Batı'nın Doğu'ya bakışı nasıldır? Üzerinde çok durulan ve hakkında sayısız polemik yapılan soruya Doğu'dan birinin, Mısır Diyanet İşleri Bakanı'nın sözleriyle yanıt bulmaya çalışalım. Vakıflar (Din İşleri) Bakanı Dr. Muhammed Hamdi Zaqzuq, Londra'da Arapça yayınlanan Suudi Arabistan gazetesi *el Şarq el Awsat* aracılığıyla (21 Eylül 2006) görüşlerini dillendirdi. İlgili bölümü alıyoruz:

"11 Eylül olayından sonra uluslararası medya, şu nağmeden hiç vazgeçmedi: İslam ile terör özdeştir. Neden? Çünkü söz konusu olaylara bulaşanlardan bazıları Arap ve Müslümandılar. Dolayısıyla mekanik mantık otomatiğe bağlandı: İslam ile terör birdir, aynıdır! Bu haksızlıktır, zalimliktir. Halbuki her dinden ve inançtan insanlar arasında iyi veya kötüler çıkabilir. Ancak bu, kötü şahıslarla inançları aynı kefeye koymayı gerektirmez. Çağımızda daha berbat bir eğilim ortaya çıktı: Başka inançlar ile mensupları (diyelim ki o dinden bir militan, bir eylemci veya bir terörist) arasında özdeşlik kurulmazken, söz konusu İslam ve Müslüman olunca,

bu durum tersine işlemektedir. Pek tuhaf olan bu mantık hakkında çok sayıda soru işareti bulunuyor. Halbuki İslam ile terör zıt kavramlardır; ilki, insanlığa hoşgörü ve rahmeti ulaştırmak üzere gelmiştir. İslam dininin genel çizgisindeki birtakım sapmaları, yanlış yola girenleri İslam ile aynılaştırmak imkânsızdır.

Bu noktada cihat ile terör kavramları üzerinde durulması gerekir. Genelde cihat kavramı yanlış anlaşılıyor. Sanki cihat sadece silahla, şiddetle olabilirmiş gibi yerleşik bir kanı vardır. Oysa Kur'ân ayetleri, cihat görevinin 'mal ve can ile yerine getirilebileceğinden' söz eder. Büyük Cihat'ın birçok boyutu olduğu gibi, Küçük Cihat'ın da farklı yanları bulunur. Mal mülkü vermek, diplomatik yolları denemek, siyaset yapmak, kısaca toplumun etkili gördüğü her yol ve yöntemi denemek cihat kavramı içine girer. Bu düzlemde İslam'daki cihat kavramı ile, insanları korkutmak, topluma panik salmak, kolluk kuvvetleriyle çatışmak, rejime silahla muhalefet etmek ve insanlara saldırmak gibi şiddete dayalı terör eylemleri arasında hiçbir ilişki yoktur, olamaz. Kur'an ayetlerini, indiriliş nedenlerinden (esbeb-i nüzul) ve dönemin koşullarından soyutlayıp yorumlarsak, yanlış yaparız. Sözgelimi ayetlerden biri cihada hazırlıklı olun derken, aslında, 'muhtemel bir saldırıya karşı hazırlıklı olun ki, düşman sizi zayıf sanıp üstünüze çullanmasın' demek istiyor. Saldırıdan ziyade savunma amaçlı bir cihat buyruğu söz konusudur.

Kimilerinin dünyayı, 'Dar-ül İslam' (Müslümanların ve Şeriat'ın hükmettiği diyarlar–F.B.) ve 'Dar-ül Harp' (Başka din mensuplarının yönettiği ve gereğinde Müslümanların fethedebileceği topraklar–F.B.) diye ayırmasının Kur'an ve Sünnet'te (Peygamberin söz ve edimleri) bir temeli yoktur. Bu terim, esasında (eski) İslam fıkıhçılarının (din hukukçuları, mezhep kurucu veya önderleri–F.B.) icat ettikleri bir kavramdır. Öte yandan günümüzde uluslararası ilişkiler değişmiş, gelişmiştir. Öyle ülkeler var ki, onlarla devletlerarası sözleşmelerimiz ve anlaşmalarımız var. Müslüman-

lar, o ülkelerde güvence altında yaşıyor, işlerini güçlerini rahat ve huzur içinde yürütüyorlar. Dini açıdan herhangi bir baskıya maruz kalmıyorlar. Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, dediklerime örnektir. Dolayısıyla tarihi açıdan işlevi bitmiş gitmiş bu gibi kavramları dillendirip tekrarlamak abestir, gereksizdir.

Batılıların İslam ve Müslümanları iyi bilip tanıdıklarına dair söylem doğru değildir. Bazıları İslam dinini bilse de, Müslümanları yeterince tanımıyor ya da tersi bir durum geçerlidir. Genel olarak Batı, İslam dinini Müslümanların davranışları açısından değerlendirdiğinden, birçok temel konuyu, bu arada İslam'ın esas tezlerini hiç anlayamıyorlar. ABD'de sıradan bir vatandaş İslam diniyle asla ilgilenmezken, 11 Eylül'den sonra İslam hakkındaki kitapları alıp okuyor, inceliyor, samimi biçimde bu dini öğrenmeye çalışıyor. Fakat medyanın kamuoyunu oluşturmada yaşamsal bir rolü var. Amerikan kamuoyunun çoğu, İsrail'i destekliyor ve bu devletin 'teröre karşı mücadele ettiğini' sanıyor. Böylece Amerika'nın Afganistan'da terörle mücadelesiyle İsrail'inki arasında bir paralellik kuruyor. Dolayısıyla Amerikan halkının gözündeki İslam, hırsızın elini kesmek ve zina yapanı recmetmek (taşlamak) veya benzeri dini cezaları uygulamaktan ibarettir. Oysa dine aykırı davrananlar için öngörülen cezaların toplamının, İslam külliyatı (yazılı kuralları–F.B.) içindeki yeri sadece % 5'tir. Çünkü İslam dini öğreti, inanç, ilke, şeriat, kültür ve uygarlığın toplamıdır. Maalesef Batılılar, İslam'ı tarih boyunca yazılıp çizilen kitaplar ve eserlerle tanımak yerine, terör eylemleri vasıtasıyla tanımayı tercih etmektedir veya nesnel durum budur.

Batılıların bu yanlış kanılarını değiştirmek bize düşer. Müslümanlar İslam'ı böylesine geniş bir perspektifle ele alacaklarına, klasik dini hutbe yahut bilinen beylik söylemlerle yetiniyorlar. Halbuki çağımız değişmiştir. Dünyaya tek dille, tek üslupla hitap edemeyiz. Sadece vaaz ve irşat (hidayet yolunu gösterme) yöntemiyle başkalarına seslenemeyiz; infiale kapılıp tepki göstermek ve çığırtkan-

lık yapmak suretiyle kimseyi ikna edemeyiz; başkalarını itham edip töhmet altında bırakmakla olacak şeyler değildir bunlar. Son derece bilimsel ve nesnel bir yöntemle, bizden olmayanlara, başka ülkelere yönelmeli, bu şekilde sonuç almaya bakmalıyız. Batı'nın anladığı yöntem de budur. Aksi taktirde, bizi dinleyen kimse bulamayız. Başkalarının karşıt iddialarını çürütmek istiyorsak, klasik İslami söylemde değişiklik yapmalı; yabancılarla temaslarımızda doğru bir İslami hitap tarzı seçmeliyiz. Esasen böyle bir değişim zorunluluğu, sürekli değişen hayata ayak uydurmanın da bir gereğidir. Müslümanlar, kendilerini çağdan ve ortamdan soyutlayıp donduramazlar; devamlı hareket halinde, gelişmelere açık olmalıyız ki, milletin ihtiyaçlarına cevap verebilelim. Bu, kendi öğreti, ilke ve uygarlığımızdan vazgeçmek anlamına gelmez, gelmemelidir."

II. BÖLÜM

İÇ HESAPLAŞMA

Fikri Terör

İslam ülkeleri, küreselleşmeden etkileniyor; içeride ve dışarıda etkileşim içine giriyorlar. Gelişmeleri izlerken sorguluyor, irdeliyor ve durum muhasebesi yapıyorlar. Örnek vermeye Mısır'dan bir yazıyla başlayalım:

"Mısır Bakanı'nın türban takılması ve tesettüre ilişkin sözlerini destekleyenler ve karşı çıkanlar oldu. Ortalık aniden karıştı, ortam gerildi. Tartışma ve polemikler fikir özgürlüğü gibi görünse de, olaylara böyle bakmamak lazım. Çünkü Mısır halkının % 99'u Müslüman'dır. Anayasası İslam Şeriatı'na dayandırılmıştır. Durum bu olunca, halkın dini duygularının incitilmesi; ilahi kurallarla yasaların tartışma konusu edilmesi söz konusudur ki, kesinlikle caiz değildir. Bakanlık makamında olsa dahi, böyle bir zatın milyonlarca Müslüman'ın inançlarıyla oynaması kabul edilemez.

Bakan'ın tesettüre dair polemiği, ona arka çıkanlar ve bir dizi bildiriyle bu görüşü destekleyenlerin tümünün yaptıkları biricik şey, düşünce ve ifade özgürlüğü bahanesiyle fikri terör uygulamak ve halkın dini duygularıyla alay etmekten ibarettir. İlahi bir nass (değiştirilmez, bozulmaz kutsal metin) hakkında eleştirel görüş belirtmek, kesinlikle içtihat olarak nitelenemez; bambaşka bir şey olarak nitelenir ki, bunu telaffuz etmeye dilim varmıyor." (Mısırlı Dr. Asir el Şeyhli, *el Quds el Arabi,* 1 Aralık 2006)

Hemen belirtelim: Mısırlı El Şeyhli'nin dogmatik görüşleri bir yana, yaklaşık 80 milyonluk ülkedeki Müslüman oranını % 99 diye göstermesi, gerçeklerle uyuşmuyor. Halbuki Mısır'da azımsanmayacak ölçüde dini ve etnik topluluklar (Hıristiyan Kıpti, Rum, Ermeni, vs) bulunuyor.

El Kaide: Yanlış Cevap

Müslümanlar arası, İslam içi muhasebenin farklı bir örneğine Londra'da rastlıyoruz:

"Madrid ve Bali, Kazablanka ve Riyad, burada işlenen cinayetlerden (patlamalardan–F.B.) el Kaide'yi sorumlu tuttum.

Söylemek elzem hale geldi: El Kaide, bu alanda ilk ve öncü değil. Bu örgüt, ideolojisini dini referanslardan almasına ve dinsel simgelerle konuşmasına rağmen modern devrimci anarşistler geleneği içinde değerlendirilmelidir. Tıpkı Marksist gerilla taktikleri uygulayan (Alman) Baader-Meinhoff çetesi ve benzeri köktenci nihilistler gibi, el Kaide savaşçıları meşru ile gayrimeşru olan ve büyük küçük, kadın erkek arasında hiç ayrım yapmayan bir mantık kullanıyorlar; dolayısıyla sonlarını hazırlayan tedhiş eylemlerini benimsiyorlar. Ağababaları Rus Mihail Bakunin'in dediği gibi, 'yıkmaya yönelik tutku, yaratıcı bir tutkudur' kuralına göre hareket ediyorlar.

Keza el Kaide, zaman zaman İslam tarihinde su yüzüne çıkan köktenci akımların yeniden canlanmış halidir ki, Ulema'nın öncülüğündeki ılımlı ana akım tarafından hezimete uğratılabilir. Bunlar, İslam geleneğindeki Haricilerin ikircil, saf (tek boyutlu) zihniyetinin devamı gibi görünüyorlar. İslam cemaati içindeki gnostik (bilinirci) Haşaşiler ve Karmatiler türünden yeraltı örgütlerini andırırlar; Müslüman âleminin istikrarını tedhiş eylemleriyle sarsma gayreti içindeler.

El Kaide, ideolojik ve siyasi bir kumaştan örülmüştür. (İslami) ideolojilerini bir yana bırakırsak, onlarla Latin Amerika'daki

(Marksist) anarşist gruplar arasında büyük farklar bulmak zordur: Aynı tahripkâr eylemler, aynı vahşet ve aynı saçmalıklar!

Bunların İslam'ın özüyle herhangi bir ilişkileri yoktur, olamaz!

Yapıp ettiklerine bakılırsa, El Kaide militanlarının başarıyla (masumların kanlarını dökme eylemlerini saymazsak) yerine getirdikleri tek şey vardır: İslam ve Müslümanlara yönelik bağnaz düşmanlığın bayrağını gayretle taşımak! Sarp yerlerde sığındıkları mağaraların karanlığında, kerametleri kendilerinden menkul bu İslam dünyasının sözde sözcüleri, İslam dini hakkında olumsuz bir imaj yaratılmasında ve Batılı insanın ruhunda 1.5 milyar Müslüman'a karşı nefret uyanmasında pek etkin bir rol oynadılar. Onların sayesinde ırkçılık, yobazlık ve İslam düşmanlığı gün yüzüne çıktı.

Kaderin şu cilvesine bakın; kendilerini köktendinciler arasındaki bir çatışmanın, Bush'un çekiciyle Bin Ladin'in örsü arasında bulan Müslümanlar biçare kaldılar. Aşırı sağcı Amerikan yönetiminin silah zoruyla bölgemizde hegemonyacı ve yayılmacı politikalarının hedefi haline geldiler. Birbirleriyle savaştıkları yolundaki iddialarına karşın birlikte çalışıyorlar; elbirliğiyle fanatizm, vahşet ve zulüm üretiyorlar.

Hem Bush hem de Bin Ladin'in dünyayı algılama tarzları aynıdır: İkicil, yüzeysel, tek boyutlu ve miyopça; 'biz ve onlar', 'ak ve kara', 'müminler ve kâfirler'! El Zerkawi ve hempaları, tekfir (başkasını kâfir ilan etme–F.B.) kılıcını bizzat Müslümanların boynuna sallayıp duruyor. Bazıları Şii oldukları için sürgün edilmeliymiş; kimileri Sufi olduklarından ve akla önem verdiklerinden ötürü dışlanıp kovulmalıymış! Böylece etnik, kültürel, mezhepsel, dilsel ve inançsal farklılıklarla dolu olan Müslüman toplumlar, giderek iç boğazlaşmalara, iç savaşları doğru sürüklenmiş oluyorlar.

Sıradan Iraklılar ile Filistinlilere sorunuz; acaba Bali, Londra ve Kazablanka'daki patlamalar kendi yaralarına, acılarına ve dertlerine merhem olmuş mudur? El Kaide'nin akılsızca eylemleri, gerçekte saldırganı (İsrailli Ariel Şaron gibi), sömürgecileri, zalimleri birer 'masum kurban' durumuna getirmeye yaramıştır.

Hiç şüpheniz olmasın; el Kaide'nin yakındığı, değindiği ve davasını güttüğü mezalimlerin (Filistinlilerin soykırıma uğratılması ve topraklarının işgali, yüzlerce Iraklı'nın mezbaha yöntemiyle kesilmeleri gibi) tümü birer davadır. Gelgelelim Madrid veya New York'taki masumların kanını misilleme babından dökmek gayri meşru bir eylemdir, zalimlere karşı verilmiş yanlış bir cevaptır. (Sumeyye Ğannuşi, Londra, *el Cezire.net*, 8 Ağustos 2005)

Türkiye: Gayrimüslimler Cennete Girer mi?

Muhtemelen küreselleşme ve Avrupa Birliği'ne girme hazırlıklarının yapıldığı bir ortamın etkisiyle, Türkiye'de İslam dininin çağa uyarlanıp yorumlanması, kadınların cuma ve cenaze namazlarında erkeklerle birlikte saf tutması gibi konular tartışılıyor. Büyük tirajlı gazetelerin köşe yazarları arasına giren eski Diyanet görevlileri (M. Nuri Yılmaz, Prof. Süleyman Ateş gibi), bazı ilahiyat hocaları (Beyza Bilgin, Zekeriya Beyaz, Yaşar Nuri Öztürk vs) ile televizyon kanallarında televole tarzı postmodern programlarda boy gösteren kimi İslam uzmanları (Zekeriya Beyaz, Y. Nuri Öztürk, Ali Rıza Demircan vs) tebliğ ve irşat eyleyip, kamuoyunu İslamiyet konusunda kendilerince bilgilendiriyorlar. Ancak hemen hiç kimsenin görüşü diğerine uymadığı gibi; kimin haklı, kimin doğru olduğu noktasında başlayan tartışmalar karşılıklı suçlamalara kadar varabiliyor.

Son tartışma, "Müslümanlardan hak edenlerin dışında kimin cennete girip girmeyeceği" konusunda yaşandı. 5 Mart 2007 tarihli *Hürriyet* gazetesi, sürmanşetten verdiği tartışmanın başlığına "Beş Milyon Eşek (Müslüman) Yerine Edison Cennete Gitsin" cümlesini koydu. Başlık altındaki ayrıntıya göz atalım: Diyanet İşleri eski Başkanı Prof. Süleyman Ateş, *Vatan* gazetesindeki bir makalesinde şunları yazmıştı: "Kimin cennete, kimin cehenneme gideceğini belirleme hakkını, Allah hiç kimseye vermemiştir. Bizim, O'nun rahmetini daraltmaya; son din mensuplarından (Müslü-

manlar–F.B.) başka kimsenin cennete giremeyeceğini iddia etmeye hakkımız var mı? Kur'an, peygamberler ve ilahi dinler arasında bir ayırım yapmıyor ki! Son din ne ise, ilk din de odur." Daha önce *İslami Araştırmalar Dergisi*'nde "Cennet Müslümanların Tekelinde Değil" başlıklı bir makale yazmış olan Ateş, görüşünü destekleyen Kur'an ayetlerine de atıfta bulunmuştu.

Milli Gazete yazarı Mehmet Şevket Eygi, buna itiraz ederken Fethullah Gülen ve taraftarlarınca yürütülen 'dinlerarası diyalog' çabalarına eleştirel bir gönderme yaptıktan sonra, yazısını şöyle sürdürüyor: "Birtakım diyalogcular karşı çıkıyorlar ama ortada kesin bir şey var. O da: Kur'an-ı Kerim'in, Resulallah'ı inkâr ve tekzip edenleri kâfir ilan etmesidir. Dolayısıyla Yahudi ve Hıristiyanların cennete gireceğini savunmak, insanı dinden imandan edebilir." Eygi bununla da yetinmedi; Ateş'in görüşlerine karşıt tezler savunan Suriyeli akademisyen Prof. Muhammed Ali el Sabuni'nin yazdıklarını Türkçeye çevirip (kitap olarak) bastırdıktan sonra bedava dağıttı.

İlahiyat Profesörü Talat Koçyiğit ise, Ateş'in görüşüne karşı çıkarak, yukarıda adı geçen dergiye, "cennet Müslümanların tekelindedir" anlamında bir yazı göndermişti. Böylece İslami çevrelerle İlahiyat camiası ikiye bölünmüştü.

Bu tartışmalar devam ederken, Alevi inançlı emekli bir öğretmen olan Mustafa Elveren, kendi adını taşıyan internet adresi aracılığıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın resmi sitesine bir ileti gönderip sormuştu: "İslam dininin dışındaki dinlere inananlar, mesela Yahudi ve Hıristiyanlar cennete girer mi?"

İlgili makamdan gelen resmi yanıta bakalım: "Tüm insanlar İslam'a girmekle yükümlüdürler. Allah'a inanan diğer din mensupları Hz. Muhammed (S.A.V.)'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna ve Kur'an'ı Kerim'deki bütün esaslara olduğu gibi iman etmedikçe, İslam inancına göre cennete giremezler."

Diyanet'in bu cevabı, İslam Ortaçağ âlimlerinden Buhari,

Tırmizi ve İbn-i Mace'nin eserlerinden yapılan alıntılarla desteklenmişti. (bkz; HYPERLINK "mailto:elverenmustafa@hotmail.com" elverenmustafa@hotmail.com, 5 Mart 2007)

Hürriyet'in haberine dönelim; gazete, magazin babından fıkra gibi bir olayı da aktardı. Anlatmak istediklerini lafı dolandırmadan söylemesi, sinirli oluşu ve muzip haliyle ün salmış olan meşhur "Oflu Hoca", Trabzon'a bağlı Of ilçesinde din görevlisi olduğundan bu lakabı almıştır. Cemaatten birinin "Gâvur Edison (ampul ve çift kanallı telgraf dahil yüzlerce buluşun sahibi Amerikalı mucit) cennete girer mi?" türünden sorusuna muhatap olur. Hoca, önce Kur'an'daki Bakara suresinin 62. ayetini okur: "Şüphesiz; iman edenlerle, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sabiilerden (Harran kaynaklı ve Irak merkezli bir inanç–F.B.) kimler Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih ameller (edimler) işlerse, onların ecirleri (mükâfatları) Allah katındadır." Hoca, Maide suresinin 69. ayetindeki benzer içerikli bir cümleyi de okumasına ek olarak bir dizi örnek vermesine rağmen soru sahibini bir türlü ikna edememiştir. Sinirlenen Hoca, son söz olarak şunu demeye mecbur kalıyor: "Büyük âlimler (bilginler) genelde iman sahibi insanlardır. Edison'un son nefesini verirken hangi din üzerine ahirete göçtüğünü nereden biliyorsun? Lakin daha önemlisi, Allah senin gibi beş milyon eşeği cennete koyacağına, bir Edison'u koysun daha iyidir."

İslami Pantolon!

Verilere göre, dini kurallara (şeriat) uygun üretim yapan tekstil ve giyim sanayisinin 90 milyar dolarlık potansiyel bir hacmi bulunuyor. Petro-dolar zengini Arap ülkelerinde kurulması tasarlanan "İslami oteller" zincirinden yılda 60 milyar dolarlık bir gelir elde edilmesi bekleniyor. İslami seyahat, turizm ve konaklama potansiyelinin 10 yıldaki getirisinin 3.4 trilyon dolar olacağı tahmin ediliyor.

Her şeyin metalaştırıp paraya pula tahvil edildiği küreselleş-

me çağında, kutsal dini kavramlarla serbest piyasa arasındaki akçeli ilişki nasıl kuruluyor? İlginç örneklerinden birini, *el Şarq el Awsat* gazetesinin 23 Haziran 2007 tarihli nüshasındaki Miş'al el Sudayri'nin makalesinden izlemek mümkün:

"Londra'daki caddelerinden birinde rastladığım bir tanıdık, baştan ayağa süzdükten sonra, beni hayrete düşüren şu soruyu sordu: 'Neden şu tip pantolon giyiyorsun?' O şaşkınlıkla üstüme başıma, paçalarıma baktım: Acaba pantolonum defolu muydu; yoksa yıpranmış, sökülmüş veya lekelenmiş miydi? Hayır, giysilerim sapasağlamdı!

Bu kez, söz sırası bendeydi: 'Neden sordun?'

Dedi ki; 'Kudüs Blucini diye bir şey duydun mu? Onu almaya gidiyorum, benimle gelir misin?

Sordum: 'Bu Kudüs Blucini denen şey İslami bir pantolon mu; üzerinde Kur'an ayetleri ve Peygamber hadisleri (sözleri) mi yazılıdır?'

Arkadaşım yanıtladı: 'Hayır, üzerinde sadece Kudüs kelimesi yazılıymış!

'Çok şükür!' diye rahatladım ama doğrusu, bu baş belası blucinin ne olduğunu da bayağı merak etmiştim!

Dostumun anlattığına göre, İtalyan bir moda tasarımcının (ki Allah böylelerinin sayısını çoğaltsın!) kreasyonu imiş. Tasarımcı, Müslüman toplulukları yakından izlemiş; camilere kadar gitmiş. Bakmış ki, klasik kot (blucin) pantolonlar çok darmış, namazda secdeye varma esnasında erkeklerin eğilip kalkmalarını ve diz çökmelerini engelliyormuş! Dar olmaları nedeniyle bu tür pantolonlar, bir yerinden sökülüp parçalanıyorlarmış. Özetle, namaz esnasında eğilip kalkmalarını kolaylaştıran bir tasarım yolu bulmuş; düşük bel yerine göbeği sarmalayan, abdest esnasında giyenin üzerinde taşıdığı şeyleri (tespih, çakmak, mendil, vs) içine alabilecek genişlikte cepleri olan ve diz kısmı bol paça bir kreasyon gerçekleştirmiş. Ayrıca blucinin rengi de gâvurun o bildik rengi sayı-

lan mavi değil, yemyeşilmiş! Avrupa'da yaşayan Müslümanların çoğu, bu pantolonu ekmek peynir gibi kapışıyorlarmış!

Sohbet bu minval üzere devam ederken, dostum, dürtmek suretiyle dikkatimi çekti: 'Bak, bak; işte mümin kardeşlerden biri bu pantolonu giyiyor!' Baktım, gerçekten de yoldan geçen zat, pantolonumsu bir giysi giymişti fakat pantolona benzer bir yanı yoktu. Bizde *zekibe* adı verilen, yanlardan oldukça geniş bir şalvardı bu! Görür görmez, beni bir gülme tuttu.

Şalvarlı poturlu din kardeşime gülmemden alınan dostum, kendince meseleyi gerekçelendirdi: 'Her şeye rağmen bu pantolonlar pazarda ekmek peynir gibi gidiyor. Satış rakamlarına ikna olan Fransız Carrefour firması, İtalya, İspanya, Almanya ve Fransa'daki Müslümanların bu pantolonlara bitmez tükenmez taleplerini karşılama kararı almış. Gerçek bu iken, sen hâlâ gülmeye devam ediyorsun!'

Derdimi anlatmaya çalıştım: 'Vallahi ve billahi, kötü niyetle gülmüyorum.'

Dostum açıklamasını sürdürdü: 'İtalyan modacı, Batı'daki Müslümanlara iyi niyetini ispat için, sırf bu pantolonu üretmek üzere Pakistan'da bir atölye/fabrika kurmuş; bir benzerini Mısır'da kuracakmış! Olayı görüp heyecanlanan Kuveytli İhvan'dan (mümin kardeşlerimiz) bazıları, aynı atölyenin ülkedeki ITC Gulf adlı şirketle ortaklaşa kurulması için İtalyan kreasyoncuya teklif götürmüşler. Körfez ülkelerinde İslami pantolona olan büyük talebi, bu şekilde karşılamayı düşünüyorlarmış. O halde mesele oyun değil, bir gerçek!'

Kendimce karşıt gerekçelerimi sergiledim: 'Bak dostum, bu İtalyan kreasyoncu gerçekten zeki ve işini bilen, mucit bir işadamı. Tasarımına özellikle Kudüs adını verdi. Bu yüzden Allah, bunu akıl edemeyen Müslümanları değil de, kendisini parayla mükâfatlandırmış bulunuyor. Pakistan'da imalat atölyesi kurmasının nedeni de, herhalde bu İslami pantolonun kumaşının kefere/küffar (gâvur) eliyle kirlenmesini önlemektir!'

Arkadaşım, konuşmasını şöyle sonlandırdı: 'Aynı İtalyan, bu kez yine Kudüs adını taşıyacak olan İslami bir şort/bermuda tasarımına hazırlanıyormuş! Bermuda, göbekten başlayıp diz altında bitecek biçimde daralacakmış. Böylece İslam'da erkeğin ayıp/haram sayılan avret yeri (göbekten dizlere kadar) asla gözükmeyecekmiş!'

Yanıtladım: 'İslami örtünme kuralını biliyorum. Böyle bir şort/bermudayı mutlaka almak isterim. Uçkurunu da sıkı sıkı kapatıveririm. Allah'tan sana biraz akıl, İtalyan kreasyoncuya da bol bol kazanç dilerim. Artık hidayetin doğru yolunda yürümenin vakti zamanıdır; biz şalvarlı poturlu İslami yeşil bir pantolon ile Sünnet-i Seniye'ye (peygamberin yaptığı şeylere) uygun bir Sünnet Şortu'na da kavuşmuş olduk. Ey İslam ümmeti, böylece Müslümanların gelecekte kazançlı çıkıp galebe çalmasını müjdeleyici haberleri gelmeye başlamıştır; daha başka müjdeler de var, bekleyin!"

Suudi Arabistan: Dini Kamplara Sıkı Denetim

Suudi Arabistan gibi ülkeler, sürekli bir ikilem içindeler. Bir yandan İslami öğretilerin tabana, yurtiçi ve yurtdışında yayılması için büyük dini merkezler kurar, buralarda binlerce kadro çalıştırır ve dinin yayılması uğruna akla hayale gelmeyen meblağlar, petro-dolarlar harcarlar; öte yandan, din kursları ve eğitimi sonucunda, işin doğası gereği dogmatik/köktenci fikirler sokağa/günlük hayata egemen olunca, daha önemlisi, rejimi tehdit eder boyutlara varınca, bu kez şiddet dahil her türlü baskı ve denetim mekanizmasını devreye sokarlar. Kuşkusuz, bu yasaklama ve sansür mekanizması sadece yerli yönetimin verdiği kararlardan kaynaklanmıyor; aynı zamanda ABD, AB yahut bölgeyle ilgili başka büyük güçlerin siyasetlerinden, Ortadoğu'daki kritik ortamlardan da kaynaklanıyor. Taliban, El Kaide ve Usame bin Ladin'in niçin S. Arabistan gibi ülkelerden çıktığı, başlangıçta ABD tarafından ne-

den desteklendikleri (Afganistan'da Sovyet işgaline karşı–1979); şimdilerde niçin tehlikeli görülüp lanetlendikleri ve "global terörizme karşı savaş" çerçevesinde Arap-İslam ülkelerinde tasfiye edilmek üzere arandıklarını, yukarıdaki çerçeve içinde değerlendirmek mümkündür.

"Global teröre karşı savaş" sloganıyla Afganistan ve Irak'a müdahale eden Amerikan yönetimi, sadece eli silahlı militanların bertaraf edilmesiyle yetinmiyor. "İslami fanatizmi, köktendinciliği" besleyen din eğitim kurum ve kuruluşlarının da sıkı denetimden geçirilmesini istiyor.

S. Arabistan'ın ülkenin en ırak köşelerindeki din eğitim kurumları ve kurs merkezlerine getirdiği sert önlemlere ilişkin şu haberin özetini okuduktan sonra, meseleyi daha iyi kavranabiliriz:

"S. Arabistan İslami İşler Bakanlığı, yaz mevsiminin gelmesiyle birlikte tatil zamanında gençlere/öğrencilere yönelik tatil kamplarındaki din kurslarının iyi denetlenmesine yönelik son tedbirleri aldı.

Bakanlık yetkilileri, yaz kamplarındaki din kursu ve eğitimi sırasında durumu istismar eden art niyetli fanatiklerin önüne geçebilmek için, ayrıntılı ve son derece sınırlayıcı önlemleri uygulamaya hazırlanıyorlar. Çünkü geçmiş yıllarda bu tür kamplardaki faaliyetler hakkında bir dizi şikâyet ve suçlamalar gündeme gelmişti. Kimi kamp düzenleyicileri, bu mekânları birbirleriyle hesaplaşma alanı; bazıları, kendi dini görüşlerine muhalif kimseleri bastırma mevzisi; kimileri de rejime ve devlete karşı kışkırtma yeri olarak kullanmışlardı.

Alınan tedbirler arasında şunlar bulunuyor: Kampların bakanlık görevlilerinin gözetiminde açılması; verilecek dini kurslarla icra edilecek bütün etkinliklerin kayda (teyp, kaset) alınması; düşmanlık aşılayan kışkırtıcı bir üslubun önüne geçilmesi; kamplara katılacak kişilerin isim listelerinin hazırlanıp ilgili makama sunulması, önceden belirlenmiş programların dışına çıkılmasının önlenmesi ve amacını aşan dini sohbet, tefsir ve vaazların sansür-

lenmesi; bunun yerine gençlerin günlük sorunlarının tartışılarak çeşitli sapkınlıkların önünün kesilmesi; dışarıdan hazırlanmış dini içerikli kaset ve kitapların gençler arasında dağıtılmasının yasaklanması." (*El Şarq el Awsat*, 23 Haziran 2007)

Hadis İlmi Kitapları Değişmeli mi?

İslam dini geleneğinde İlm-i Hadis denen özel bir alan bulunur. Peygamber'in akval ve ef'alini (söz ve davranışlarını) kapsayan bu alan için İlm-i Rivayet, İlm-i Ahbar, İlm-i Asar da denilmektedir. İlmü Rivayet'il Hadis, esas olarak Hz. Muhammed tarafından dile getirilen ve yapılıp edilenlerin dönemin görgü tanıklarınca (Sahabe yani Peygamber döneminde yaşayıp O'nu görmüş, O'nunla sohbet etmiş, meclisine katılmış Müslümanlar) aktarılıp rivayet edilenlerin derleyip toplanmasıdır. Bu derlemelere *Kutub-i Sahih* (Sahih Kitaplar), *Sünen* (Peygamber Sünnetleri), *Mesanid* (Mesnetli Tutanaklar), *Meacim* (sözlük ve ansiklopedi benzeri derlemeler) ve *Ecza-i Hadisiyye* (Hadis Derlemeleri) gibi isimler verilir. Peygamber'den bu yana gelen aktarmalar/rivayetlerden hangi hadisin doğru yani Hz. Muhammed'e ait ve gerçek, hangisinin kuşkulu, zayıf, uydurma ve sahte olduğu meselesi hayli tartışmalıdır. Çünkü hadis aktarıcıları, dönemin siyasi ve toplumsal koşulları nedeniyle zaman zaman Peygamber'e ait olmayan sözleri rivayet etmiş; O'nun sarfettiği cümlelerin içine kendi sözlerini serpiştirenler olmuş; kimileri de Peygamber'e asla ait olmamış sözleri, O'nunkiymiş gibi aktarabilmiştir. Doğru hadisi yanlışından ayırabilmek için, genelde izlenen yöntem şuydu: Rivayet edenin söz konusu hadisi kimden aldığı, o aktarıcının kimden işittiği gibi bir zincirleme yöntemi izlenerek, tümevarım yoluyla, Hadis'in Peygamber'e kadar ulaşması sağlanırdı. Bu da yetmezdi; aktarılan Hadis'in kutsal kitap Kur'an ayetleriyle uyumlu olup olmadığı irdelenirdi. Keza, aktarılan Hadis'i destekleyen olgularla karşılaştırma yapılır; aynı Hadis'in başka kimler tarafından bilinip değişik yerlerdeki topluluk-

lara aktarıldığı meselesi araştırılırdı. Hadis'leri ayıklama ve tasnif işinde daha farklı yol ve yöntemler de uygulanırdı. Bu nedenle Hadis tasnifinde "sahih (gerçek), hasen (kesin değil ama muhtemel), zaif (kanıtları az ve kuşkulu), mevzuu (sahte), merfu, mevkuf, maktu, ali, nazil..." gibi kavramlar kullanılırdı.

Hadis aktaranlar arasında Dört Halife'nin (Ebubekir, Ömer, Osman, Ali) yanı sıra Peygamber'in eşleri (özellikle Hz. Aişe), yakın çevresi ve Ebu Hureyre gibi ünlü isimleri sayabiliriz.

Hadis derlemeleri açısından İslam dünyasında en fazla itibar gören ilk iki kitaptan biri Buhari'ye ait *Cami* ve diğeri Müslim'e ait *Sahih* isimli olanıdır. İslam Uleması'nın görüş birliği halinde kabul ettikleri şey şudur: Adı geçen iki kitap, Sünni din âlimlerine göre Kur'an'dan sonra en gerçek olanıdır. *Sahihayn* (İki Gerçek Kitap) denilince, bu ikisi akla gelir. Bu derlemeler *Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim* diye adlandırılır. Kimi mezhep müçtehitleri (mesela Hanefiler), Kur'an ayeti ile hadis arasında çelişki çıktığında; Hadis'in esas alınmasını öğütleyebilmişler.

Güvenilir hadis derlemelerini içeren kitaplar toplamına *Kutub-i Sitte* (Altı Kitap) denilmektedir. *Sahihayn*'dan sonra bunlar, herkesçe itibar görür. Aslında Sünni ve Şii mezheplerinde hadis kitaplarının gerçek sayısı kesin ve belli değildir. Hadislerin doğruluğu yanlışlığı, sahte veya uyduruk olup olmadıklarının ölçütü, mezheplere göre de değişebilmektedir.

Hadis derleyicilerinin çoğu (Buhari, Müslim, Tırmizi, İbn Mace, Ahmed İbni Hanbel, Nesai, Ebu Davud) Peygamber döneminden çok sonra yaşadıklarından, derlenenler içinde ne kadarının doğru olduğu meselesi de zaman zaman tartışma ve polemik konusu yapılmaktadır.

En sahih hadis kitaplarına ilişkin kuşkusunu dile getiren (köklü bir dindar aileden gelen, geleneksel dini çevrede yetişmiş; bağnaz İslami kesimler arasında uzun yıllar kalmış ancak din adına icat edilen hurafelere eleştirileri yüzünden tutuculardan ölüm

tehdidi aldığından ABD'de yaşamaya başlamış bir zat olan) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Edip Yüksel, bakınız, neler diyor;

"Sünnilerce güvenilir kabul edilen kutsal hadis kitapları, Peygamber'in son hutbesini (Veda Hutbesi) rivayet ederler. Yüz bini aşkın Sahabe'nin tanık olduğu bu büyük tarihi konuşma, Hadis kitaplarında üç değişik biçimde aktarılmıştır. Halbuki, bu hutbenin en sahih olarak kabul edilmesi gerekirdi. Yüz bini aşkın insanın tanık olduğu bu hutbe (hadis), böylesine değişik aktarılabiliyorsa; Hadis'in doğruluğu yanlışlığı konusunda sadece (güya) bir-iki Sahabe'nin tanıklığı (rivayeti) ile yetiniliyorsa, varın o Hadis'in doğruluk derecesini siz düşünün!" (*Müslüman Din Adamı'na 19 Soru*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1997)

Aynı yazar, sayısı milyonları bulan (veya öyle varsayılan) bütün hadislerin kaynağına ulaşmak (rivayet edenlerle buluşmak), bunları doğruluk testinden geçirmek (bir iki Sahabe ile görüşüp sözü teyit ettirmek ve sonra da ayıklamak gibi) o zamanın ulaşım araçları ve coğrafi uzaklığı da göz önüne alındığında, son derece zahmetli ve külfetli bir işti diyor. Edip Yüksel, Buhari'nin bunu gerçekleştirmeye ömrünün yetmediğini matematiksel yolla kanıtlıyor. Ayrıca hadis derleyicilerinin temel kaynaklarından (aktarıcı Sahabe) biri sayılan Ebu Hureyre'nin birçok yerde hadis uydurduğuna dair iddialar öne sürüyor. Hatta ikinci halife Hz. Ömer'in, Ebu Hureyre'yi "doğru söylememek" ile suçladığını belirtiyor. Sonuç olarak Yüksel, en sahih (doğru) kabul edilip itibar gören hadis kitaplarının, aslında "güvenilmez kaynaklar olduğunu" kanıtlamaya çalışıyor.

Bu giriş gerekliydi; çünkü, Mısır basını benzer bir tartışmaya aracılık etti. *El Fecr* isimli gazeteye bir makale yazan Muhammed el Baz, "genelde *Kutub-i Sitte* gibi hadis kitaplarının, özelde Buhari'nin derlemesinin yanlış hadisleri içerebileceğini, dolayısıyla bu derlemelerin günümüz koşullarında yeniden gözden geçirilmeleri gereğini" vurguladı. El Baz, Sahabe (Peygamber devrinde yaşamış meşhur zat) Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği "hadislerin doğ-

ruluğundan sadece kendisinin değil, ilgili birçok kimsenin kuşku duyduğunu da" sözlerine ekledi.

Makale, basın dahil birçok kesimden tepki topladı. Suçlama ve karamalar birbirini izledi. Mısır el Ezher İslam Üniversitesi'nden din âlimi Şeyh Saffet Hicazi, Nisan 2007 sonunda yayınladığı fetvada, "Bu görüşleri yayınlayan *el Fecr* gazetesini satın alıp okuyanların büyük günah işlediğini" vurguladı.

Ünlü *el Ehram* gazetesindeki makalesinde, Atıf Hazzin, şunları yazdı: "Yarın veya öbür gün, bir din âlimi çıkıp 'basını izleyip okumak dini bakımdan haramdır' yolunda bir fetva verse, bu olay beni hiç şaşırtmaz. Zira meslektaşımız M. el Baz, Buhari ve Müslim tarafından derlenmiş bile olsa, Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadisleri inanılmamasını/güvenilmemesini öğütlemiştir. Böylece Peygamber Efendimizin baş rivayetçisi ve yakın dostunun şerefini lekeleyen şeyler kaleme almış gibi bir izlenim yaratmış; O'nun dürüstlüğüne halel getirmiştir. Aslında meslektaşımız, maksatlı değildir; kötü bir niyeti yoktur. Meramı şudur: İslam tarihinde derlenegelmiş bütün dini kaynakların yeniden gözden geçirilmesi, akla mantığa uymayan hadislerden arındırılması şart olmuştur. Çünkü mantıkla bağdaşmayan hadisler, başta Peygamber Efendimizin itibarını sarsmakta, O'nun şanını ve şöhretini zedelemektedir. Hal böyle olunca, sadece bir öneri sunup içtihatta bulunan yazarından ötürü, *el Fecr* gazetesinin haram olduğu yolunda fetva döşenen; işyerinin kapanması nedeniyle çalışanlarını sokakta bırakan dini bir makama nasıl güvenilebilir? Her ağzını açtığında 'İslam, hoşgörü ve rahmet dinidir' demekle birlikte aynı zamanda 'din döneği M. el Baz idamından önce kesinlikle tövbe etmelidir' sözünü sarf edebilen böyle bir fetvacıyı, normal bir insan saymak mümkün mü?"

Tepkilerden sonra M. el Baz, Buhari ve Sahabe'ye (peygamber dostları) hakaret etmediğini ileri sürdü: "Bütün söylemek istediğim şundan ibarettir: Birileri, İslam âlimlerinin kulaklarına, 'Artık derin

kış uykusundan uyanıverin! İslam geleneğindeki dini kitapları günümüz koşullarında akıl ve mantık süzgecinden geçirin. Çünkü İslam; şeyh, hoca ve din âliminden çok bizlere aittir. Çünkü bu dini yaşayıp uygulayan bizleriz. Sizler ey şeyh, imam ve hoca takımı; bu dini bir kazanç kapısı, bir geçim aracı edinegelmişsiniz. Dolayısıyla değişikliklere karşı çıkıyorsunuz.' Buhari ve Ebu Hureyre hakkında eleştirel, aynı zamanda uyarıcı önerilerde bulunduğum için dünyayı haram eden El Ezher'in ulu Şeyhi bize kızıp köpürüyor, bizi boş yere Sahabe'ye hakaret etmekle suçluyor; ama aynı zamanda Hz. Muhammed'i küçük düşürücü sözler sarf edip İslam'ı lekeleyen Papa'yı Vatikan'daki makamında ziyaret etmekten, el etek öpmekten asla geri durmuyor." (*El Quds el Arabi*, 1 Mayıs 2007)

Mısır Kilisesi, TV Programında Adalet İstiyor

Mısır'daki Ortodoks (Kıpti) Kilisesi din adamları, resmi televizyon kanalında yayınlanan dini programlarda adaletli davranılmasını istediler. Ülkenin baş müftüsü Dr. Ali Cuma'nın sunduğu "Bu Ev, Evinizdir" isimli programda, genelde Müslüman din âlimleri kayırılırken Hıristiyan meslektaşları ya hepten ihmal ediliyor yahut onların görüşlerine çok az yer veriliyor. Kıpti Kilisesi sözcüsü Alanbe Markos, Londra'da Arapça yayınlanan *el Quds el Arabi* gazetesine (23 Ocak 2007) verdiği özel demeçte, programı şu ifadelerle eleştirdi:

"Yasada, dinler arasında ayırım yapılmaması ve her inanca eşitçe davranılması gibi bir kural olmasına rağmen Baş Müftü Dr. Cuma, bunu göz ardı ediyor. Gerek Dr. Cuma'nın sunduğu programda, gerekse farklı kanallardaki birçok programa katılan Müslüman âlim ve uzmanları, kendi inançları doğrultusunda kamuoyunu bilgilendiriyorlar. Hıristiyan din adamları nicelik (kişi sayısı ve süre açısından) ve nitelik bakımdan eşit muameleden yeterince yararlanamıyorlar. Devlet Başkanımız Hüsnü Mübarek'ten ola-

ya müdahale edip, bu haksızlığı gidermesini rica ediyoruz. Devlete ait televizyon yönetiminden, İslam ve Hıristiyan dinine eşit mesafede durmasını bekliyoruz. Aksi taktirde, İsa ve Muhammed peygamberi izleyen bu ümmetin hakkaniyet duyguları zedelenir ve ülkede ayrıncılık hissi doğabilir.

Resmi televizyon kanalı ile benzerleri, ne yazık ki, radikal/bağnaz kesimlerin boy gösterdiği mekânlara dönüşmüştür. Müslüman din âlimlerine olduğu kadar Hıristiyan din adamlarına özel haftalık programlar hazırlanmadığı taktirde, Kilise camiası, ilgili makama şikâyetname sunarak bunun yasal yolla düzeltilmesi için girişimde bulunacaktır. Görsel ve işitsel medyanın tersine, gazetelerin (bağımsız veya resmi) farklı inançlara yaklaşımında daha adil bir ölçü gözetilmektedir."

Resmi televizyonun dini programlar sorumlusu Abdurrahman El Sekri, bu eleştirileri haksız bularak; "başta Patrik Papa Şınoda'nın bütün etkinlikleri olmak üzere Hıristiyan din adamlarına yeterince yer verildiğini; Hıristiyan cemaatine Mısır'da yapılan iyi muameleye başka hiçbir ülkede rastlanmadığını" ileri sürdü.

Olay, Müslüman çoğunluğun yaşadığı ülkelere hiç yabancı değil. Müslüman din âlimleri veya genelde İslamcı çevreler, "İslam'ın ne denli hak ve adalet dini olduğunu, esasında hoşgörüye dayandığını ve herkese eşit muamele yaptığını" iddia etmekten asla geri durmazlar. Ancak uygulamada bu işin böyle yürümediği, 1400 yıldan beri bilinir. İslam hukukunda "ehl-i sünnet ve ve'l cemaat" yani Müslüman cemaati, dinsel bakımdan yönetendir. Müslüman hükümdarların (halife, şah, padişah, sultan, vs) hüküm sürdükleri ülke/devlet, Dar-ül İslam olarak kabul edilir. Dar-ül İslam'da yaşayan dini azınlıklar (Osmanlı'daki millet sistemi gibi) iktidara ortak olamazlar. Zımmi (Müslüman toplumun, cemaatin zimmetinde olan) bu azınlıklar ekonomik, siyasi ve toplumsal düzlemde ikinci (Ehl-i Kitap), üçüncü veya dördüncü (Ehl-i Kitap olmayan Mecusi, Zerdüşti, Yezidi veya Sabiiler gibi topluluklar)

dereceden uyruk sayılır; buna göre muamele görürler. İktidar bu üstün (toplumsal kademede birinci sıradaki Müslüman) cemaatin elindedir; yönetim, diğer din mensuplarıyla asla paylaşılamaz.

Günümüzdeki uygulamalar da bu dini öğreti ve kurala göre işler: Mesela Şii yönetimin egemen olduğu İran'da Hıristiyan kadınlara da başörtüsü mecburiyeti konulurken; Sünni azınlıkların hakkı yeniliyor. Sünni ağırlıklı (yönetimsel bakımdan) Körfez ülkelerinde ise Şiiler (yönetilenler) yapılan haksızlıktan şikâyetçiler.

Aleviler de Adil Muamele Arayışında

Osmanlı zamanında, özellikle 15. ve 17. yüzyılları arasında Alevi topluluğun "rafizi, kızılbaş" ilan edilerek kitlesel kıyıma maruz bırakıldığı tarih kitaplarında kayıtlıdır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla büyük oranda ve resmen sona eren maddi/fiziksel baskının yerini manevi ve sosyal baskı almıştır. Laik sayılan bir ülkede Aleviler kimliklerini rahatça ve resmen dillendiremezlerdi. Sünni ideolojinin kuşatması altında ayinlerini bile gizli yaparlardı. Sünni egemen zihniyet yönetim kademelerindeki kimi politikacılara da sirayet etmiş olacak ki, 1997'de İslamcı Refah Partisi yönetiminde bulunan ve dönemin Adalet Bakanı olan Şevket Kazan, Alevi ayinleri için "cümbüş yapma/ensest (aile için cinsel) ilişki" deyimini kullanmıştı. Bazı dinci politikacılar ise, Alevilik kavramını "mum söndü" (ana, bacı ve evli kadın demeden bir çeşit toplu seks ayini) deyimiyle özdeşleştirmiş; her iki durumda da Alevi kitlelerinin yığınsal tepkilerine neden olmuş; Akdeniz yöresindeki Arap Alevileri (Nusayriler), Şevket Kazan aleyhine dava açmışlardı.

Türkiye'de Sünni-Hanefi öğretinin egemen olduğu Diyanet İşleri Başkanlığı'nda, Alevi-Bektaşi inançlılar sürekli görmezlikten gelinir. Resmi yayın organlarında (TRT radyo ve televizyonları) düzenlenen dini programlar, çoğunlukla Sünni-Hanefi eksenlidir. Alevilik öğretisi için resmi bir programa yer verilmez.

Örneğin Alevi zenginlerine ait olan Cem Vakfı çevresi, Aleviliği İslam'ın içinde bir mezhep olarak görerek, "Aleviliğin İslam'ın özü ve esası olduğu"nu iddia eder. Bizce, bu tezi doğrulayacak tarihsel ve pratik veriler bulunmuyor. Zira İslam'dan belli motifler almasına, İslam tarihi, kültürü ve uygarlığının bir parçası olmasına, tarihsel süreçte onun içinden çıkmasına rağmen Alevilik, ritüelleri bakımından tümüyle İslam'dan farklı bir süreç izleyerek inanç eksenli bir kültür ve yaşam tarzına dönüşmüştür.

Cem Vakfı ile 2 bin Alevi vatandaş, 6. İdare Mahkemesi'ne dava açarak; "Cemevlerine ibadethane statüsü verilmesi, Alevilere Diyanet İşleri bütçesinden ödenek ayrılması, Diyanet kadrosunda Alevilere de yer verilmesini" talep ettiler. Haziran 2007'de yapılan duruşmaya Diyanet İşleri adına savunmaya katılan Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi Prof. Saim Yeprem, "İslam'da ibadetin mescit ve camilerde yapıldığını; İslam'ın üst ve Aleviliğin ise sadece bir alt kimlik olduğunu; semah ve zikir yapılan cemevlerinin cami ayarında bir genel tapınma yeri olmaktan çok belli bir kesime (Alevilere) ait özel bir ibadethane sayılabileceğini" ileri sürerek davanın reddedilmesini istedi. Başbakanlık adına savunmaya katılan Selen Güneş de benzer bir tezi savununca, Cem Vakfı yetkilisi Prof. İzzettin Doğan, "Başbakanlık tanrı makamı değildir; kendi başına neyin ne olduğuna karar veremez, bizim statümüzü keyfi biçimde belirleyemez" dedi.

Kasım 2007'den itibaren gündeme gelen AKP'nin Alevi açılımı ise, esasında Alevileri inanç düzleminde Sünni İslam'ın içine çekmeyi ve Aleviler üzerinden ülkede tekke-zaviyeleri açmak suretiyle cemaatlere serbestlik tanımayı amaçlıyor.

Fitne, Fesat ve İslamcılar

Arap dünyasında siyasal İslamcılar ile görece Batı yanlısı liberal ve laik çevreler arasında, din eksenli tartışmalarına ek olarak "yozlaşma, fitne, fesat ve dürüstlük" gibi konularda tartışmalar

sürüyor. Bunlardan biri, Suudi Arabistan gazetesi *el Şarq el Awsat*'ın köşe yazarı Tarık el Hamid'in 22 Haziran 2007 tarihli makalesinde ön plana çıktı. Özetliyoruz:

"Araplarda 'unutma' hastalığı hep olagelmiştir. ABD ve Batı, çok eskiden (Filistin Kurtuluş Örgütü'nün belkemiği sayılan, Yaser Arafat'ın kurduğu milliyetçi) el Fetih içinde yaşanan yozlaşma, yolsuzluk ve fesattan söz ettiklerinde, Araplar bunu, Amerikan-İsrail komplosunun yaydığı bir karalama kampanyası ve komplo olarak görürlerdi. Oysa şimdi, Filistin'deki (İslamcı) Hamas örgütü, bizzat el Fetih'in yolsuzluk, rüşvet ve yozlaşma batağına battığını dünya âleme açıklıyor.

Yolsuzluk, rüşvet ve yozlaşma, kuşkusuz büyük bir felakettir. Ya yozlaştırmaya, fitne ve fesat çıkarmaya ne demeli. Maddi konularda yolsuzluk ve irtikap suçtur. Ya yeryüzüne fesat tohumu ekmek, insanların hakkını yemek, toplumların bugünkü durum ve geleceklerini bozmaya, fitne ve fesada bulaştırmaya ne diyelim?

Bugünlerde el Fetih'in kokuşmuşluğu ve çürümüşlüğünü, dürüst veya hilebaz herkes eleştiriyor. Fakat kimse çıkıp, Hamas örgütünün toprağa, topluma ve Filistin davasına bulaştırdığı fesattan söz etmiyor. Eğer Filistin halkı düşman İsrail ile güya hane halkından sayılan Hamas'ın ateşi arasında kalmamak için Gazze'den firara yelteniyorsa, bu onlara dayatılmış fitne, fesat ve yozlaştırmanın ta kendisidir. Hamas silahıyla öldürülen Filistinli ile Filistin Yönetimi Başkanı Mahmud Abbas'a yönelik (Hamas tarafından–F.B.) suikast girişimi de yozlaşmanın başka kanıtlarıdır. Filistin halkının devlet kurma rüyasını fiilen bitirmek de fesat ve çürümüşlüktür.

Olay, Hamas'ın Filistin topraklarına ektiği fitne ve fesat tohumlarıyla sınırlı değildir. Lübnan'a bakınız; bazı çevrelerin (Hizbullah–F.B.) yol açtığı 2006 yılı (İsrail) saldırısının meydana getirdiği yıkım, kitleleri sokaklara dökmek suretiyle halkın çıkarlarını bozmak, ülkenin ekonomisini felç etmek, fitne değil de nedir?

Arap dünyasının dört bir köşesindeki dini kurumlardan şu yahut bu konuda fetva yayınlandığında, Ulema sadece kendileri-

nin dini korumakla yükümlü olduğu zehabına (sanrısına) kapılır. İstisnasız, bu fetva sahiplerinden her biri şunu 'kâfir' ilan eder, 'bunun kanını helal sayar'; başka bir inanç fırkası (topluluğunu) hakkında kuşku üretir; kendilerine muhalif olan herkesi manevi düzlemde katleder; mesela, laik bir kimseye bu dünyayı zindan eder; liberal olanına da 'Batı ajanı' etiketini yapıştırır. Din adamlarının bu faaliyetleri fitne, fesat ve yozlaşma kapsamına girer. Eylemlerini dini gerekçelerle meşrulaştıran teröristler de aynı yozlaşmanın bir parçasıdırlar.

(Mısır merkezli) Müslüman Kardeşler hareketi, ki Hamas bu merkezin bir kolu, bir şubesidir, 'Arap rejimlerinin yozlaşmasından ve bunların Batı'yla olan işbirlikçiliği'nden sıkça söz eder. Maksat, bu rejimlerin meşruluklarına darbe vurmak ve aynı zamanda güya demokrasi adına toplumsal bir destek elde etmektir. Oysa daha düne kadar, Müslüman Kardeşler, ABD gölgesindeki demokrasiyi kâfirlik sayıyordu. Peki, bu tutum değişikliği de bir yozlaşma ve fitne değil mi?

Teoriden pratiğe geçelim; Müslüman Kardeşler hareketinin kollarının siyasi tutumlarını yakından izleyin. Bunlar, Irak'ta Amerika'nın müttefikidirler; Suriye'de, rejime karşı Washington ile bağlantı halindeler; başka Arap ülkelerindeki kolları, Ahmedinecad'ın İran'ı ile flört ediyorlar ve pek ilginçtir, bu İran'ın sıkı müttefiki de (Suriyeli Müslüman Kardeşler'in devirmeyi hedeflediği–F.B.) Suriye'dir. Aynı hareketin bazı önderleri, işgalcilere karşı intihar eylemlerini dini açıdan caiz görüp meşrulaştırırken, Doha'daki (Katar'ın başkenti) en yüce/ulu şeyhleri, evinin hemen arkasında kurulu Amerikan karargâhının varlığını yasaklayan herhangi bir fetva vermiyorlar. Bütün bunlar fitne ve fesatlık, yozlaşma değil mi?

Cesur olalım; mevcut rejimlerin yozluk ve çürümüşlüğünden söz ederken, (İslamcı) siyasetleriyle bu topraklarda fitne ve fesat çıkaranlara da açık eleştiriler yöneltmeliyiz."

Nerede Köktendincilik, Orada Bölünme

Ortadoğu genelinde İslamcı hareketlerin köklü bir tarihinden söz etmek mümkün. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarındaki İslamcı hareket, Batı modernizmiyle köktenciliğin sentezi niteliğinde sivil-politik bir akım olarak ortaya çıktı: Milli ve dini güdülerle, sömürgeciliğe muhalefet etti. Zira dönemin geleneksel İslamcılarının (özellikle tarikatlar) büyük bir bölüğü, ülkeye hükmeden (istila, işgal, müdahale, sömürgecilik nedeniyle) yabancı güçlerle işbirliği yapıyordu. Ulusal kurtuluş hareketleri başarıya ulaşıp ulus-devletler kurulduktan sonra, Yeni Selefiler, esas olarak yerli milli rejimlere karşı mücadelede yabancı devletlerle (İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Almanya, ABD, vs) işbirliğine yöneldiler. Ulusal ve uluslararası odakların oyunlarında şu yahut bu biçimde rol üstlendiler.

1960'ların sonlarından itibaren, Arap dünyasında ulusal kurtuluşçuluk hareketi (1967'de Arap ülkelerinin İsrail tarafından sürpriz bir bozguna uğratılmasıyla birlikte) kırılma noktası yaşadı. Milli rejimlere muhalif hareketlerin ana eksenini oluşturan İslamcılar, hem daha siyasi bir karakter kazandılar hem de felsefi ve örgütsel yapılarında köklü değişiklik yaparak, dolaysız olarak iktidara oynadılar. 1979'da İran İslam Devrimi'nin başarılı olması, iktidara göz diken siyasal İslamcıların daha radikal tutumlar takınmalarına, mücadele ettikleri rejimlerin hepsini "tağuti, firavuni, cahili" yani zalim-kâfir ilan etmelerine, onlara yönelik şiddet eylemleri yapmalarına yol açtı.

Dönemin Sovyetler Birliği'ni içerden (Müslüman halklar aracılığıyla) yıkmaya ve dışarıdan kuşatmaya dayalı Amerikan patentli Yeşil Kuşak Projesi çerçevesinde, ABD ve İngiltere Ortadoğu'nun geleneksel veya modern siyasi İslamcı çevrelerine el atıp, onları hemen her bakımdan destekleyip beslediler. Özellikle ABD ve İngiltere'nin çok yönlü desteğiyle kökleşen 1950-60 ve 1970'li

yılların siyasal İslamcıları (Mısır merkezli Müslüman Kardeşler hareketi, Ürdün eksenli Hizb-ül Tahrir, Türkiye'deki Komünizmle Mücadele Dernekleri, tarikatlar, vs) siyasetle meşgul olmakla birlikte ülkeyi yöneten muhafazakârların anti-komünist politikalarının birer aracıydılar. Deyim yerindeyse Soğuk Savaş'ın hem ürünü hem de uzantısıydılar.

1979'da İran İslam Devrimi ve Afganistan'ın (Rusya tarafından) işgali; ABD, Batı ve Ortadoğulu müttefiklerinin (Pakistan, Türkiye, S. Arabistan, Mısır, Kuveyt, Yemen, vs) desteğinde Sovyet işgalcilerine karşı direnebilecek "İslami direnişçiler" yetiştirilmesine yol açtı. Batılıların "Mücahit imalathanesi"nden çıkan birey ve gruplar, silahlı mücadele yönteminde ustalaştılar. Afganistan savaşı bitince; "Afgan Arapları" denilen eski Mücahitler anayurtlarına döndüler; bu kez, namlularını kendi rejimlerine çevirip "katıksız bir İslam devleti" kurmaya yeltendiler. 1990'lı yıllarda Cezayir, Tunus ve Mısır'daki iç çatışmalarda sayısı yüz binleri aşan insan hayatını kaybetti. S. Arabistan'ın geleneksel (ve Amerikan yanlısı) İslamcı çizgisi derinden sarsıntı geçirdi. İktidar eşiğinden dönen İslamcılar, 11 Eylül'den kısa bir süre önce, eski usta teşvikçileri olan ABD ile ters düştüler. El Kaide ve benzeri örgütler, evrensel ölçekte şiddet ve terör eylemleri gerçekleştirdiler.

Bugünkü İslamcıları anlayabilmek, geçmişlerine projektör tutmakla mümkün olabilir. İslami geçmişe başka bir açıdan yaklaşanlardan biri de, Rıdvan Seyyid isimli Lübnanlı yazar. *El Hayat* gazetesindeki 26 Haziran 2007 tarihli yazısı, bizi bilgilendirecek önemdedir. Bu yazı, aynı zamanda İslami hareketlere eleştirel bakışı yansıtması bakımından da dikkate değer. İzleyelim:

"Mısır (Hasan el Benna tarafından 1926-28 arasında kurulan) Müslüman Kardeşler (kısaca İhvan) hareketinin illegal vurucu timi sayılan 'Özel Birim', 1948'de başbakan İbrahim Abdülhadi'yi katletmişti. Olayı analiz eden Abbas Mahmud el Uqqad (1964'te

vefat etti), şu tespitte bulunmuştu: 'Dinci nitelik kazanan her devrimci hareket, mutlaka müminler cemaatinde parçalanmaya yol açar!'

Ortaçağlarda her ayrılık ve bölünme 'fırka' (fraksiyon, mezhep, hizip) şekline bürünürdü. Başarılı olup olmamaları iki nedene bağlıydı: Bir; belli bir toprak parçası üzerinde iktidar kurabilmiş olmak. İki; durumu kurtarma ve yenilenme gücü kazanabilme amacıyla belli oranda devrimci simgeleri korumakla birlikte, böyle (devrimci) bir hareketin büyük toplumda (yaşanılan ortamdaki kitlelerin çoğu arasında) egemen olan sistem ve yerleşik değerlerle aşamalı biçimde uyum gösterebilmiş olmak. Sözün özü, toprak parçası üzerinde iktidar kuramayan ve büyük topluma egemen olan yerleşik değerlere ayak uyduramayan devrimci fırkalar, tarihin çöplüğüne atılırlardı.

1960'larda Mısır'daki el Ezher (İslam) Üniversitesi'nde eğitim görmeye gittiğimiz zaman, dönemin (ulus-devletçi laik ve ilerici tek parti) iktidarı, (İslamcı) İhvan hareketine yönelik (temizlik) operasyonu düzenlemek üzereydi. El Ezher'e bağlı Şeriat Fakültesi Dekanı şeyh Muhammed Muhammed el Medeni, durumu kavrayabilmemiz için, Abbas M. el Uqqad'ın eski bir makalesini okuttu. Ardından şu yorumu yaptı: 'El Uqqad'ın makalesinde tahlil ettiği tarihi şartlar ve ortam, günümüzdekinden tümüyle farklıdır. Dolayısıyla çağdaş İslamcı hareketlerin başarı ölçütü şöyle olmalıdır: Bir; yerleşik dini bilgilere asla karşı çıkılmamalı; iki; saflara hatırı sayıda insan kazanılmalı; üç; maruz kalınan baskı, terör ve zulmün derecesi ne olursa olsun, İslami hareketler, din adına asla şiddete başvurmamalıdırlar!'

Merhum Dr. Mahmud el Tanaci, (Mısır) Cihad örgütünün 1981'de Devlet Başkanı Enver Sedat'ı öldürmesinden hemen sonra, beni Prof. Mahmud Şakir'in yanına götürmüş; ona, Dr. el Medeni'nin yazar A. M. el Uqqad'a ait o eski makalesine ilişkin değerlendirmesini aktarmıştı. Prof. Şakir, bu değerlendirmeleri makbul

görmekle kalmadı; şunları da ekledi: 'Dinde zorunlu olan bilgi (malumat ve marifet) ne demektir? Bu konuda eski Ehl-i Sünnet erbabı, üç şey üzerinde ısrarlıymışlar: Vahdet (birlik), peygamberler ve (kutsal) kitaplar, ahiret günü. Oysa yeni İslami hareketlerinin faaliyet ve gayretkeşlikleri sonucunda dinde zorunlu malumat kuralına sayısız yeni kural ve öğreti eklenmiş bulunuyor. Sözgelimi anında acil tekfir (başkasını anında ve çarçabuk kâfir ilan etme), sebepsiz bid'at (dine aykırı yeni icatlar); örneğin, Şeriat'ın uygulanabilmesi için dinin iktidarı ele geçirmesi suretiyle İslami bir rejim kurulması böyle bir bid'at'tır.'

Bu sözleri dinlerken, o sırada şöyle bir çıkarsamada bulunduğumu hatırlıyorum: Siyasal İslam, en azından bu akım sahiplerinin nazarında, dini uygulamalara dayalı politik bir sistemin kurulmasına yönelik iktidarın ele geçirilmesi demektir. Çünkü dindar halkın çoğunluğu, demokratik seçimlerde böyle bir politik İslam'dan yana oy kullanmaz. İslamcıların bu hedefinin gerçekleşmesinin biricik yolu, kimi dinci subayların şiddet kullanıp darbe yapmak suretiyle iktidarı almalarıdır.

1980'li yıllardan 1990'ların ortalarına kadar, benim açımdan her şey birbirine karışmıştı. Fakat edindiğim şu kanaat devamlılık arz etti: İslamcı hareketler veya İslam'ı İhya (canlandırma) oluşumlarının hepsi, aslında dinde bölücü/parçalayıcı hareketlerdir! Lakin, süreç içinde anlaşıldı ki, bu hareketlerden bir kısmının kitlesel tabanı dar değil, geniştir. Mısır, Yemen ve Ürdünlü İhvancılar (Müslüman Kardeşler) serbest seçimlerle iktidara gelme yöntemini benimsiyor; yasal açıdan girmeleri engellenenler ise dolaylı biçimde seçimlere katılıp, % 30-40 arasında oy alabiliyorlar. Mısırlı ve Ürdünlü İhvancılar, zor kullanmaktan kaçınmaları, şiddeti reddetmeleri ve iktidarın baskılarına karşı sabırlı olmalarıyla nam saldılar. Sudanlı İslamcılara (İhvancılar) gelince, bunların askeri darbe yoluyla iktidarı ele geçirdikleri; kurdukları sistemin militarist özellikler taşıdığı, yönetimin asayiş mantığına dayandığı her-

kesçe biliniyor. Bu cunta rejimi; Saddam Hüseyin, Hafız Esad ve Muammer Kaddafi'nin askeri rejimine benzer. Meseleye böyle bakınca, Sünni İslamcı hareketlerin gözündeki şeriat uygulaması veya egemenlik (Allah'ın mutlak egemenliği yahut ilahi hükümlerin tam anlamıyla uygulandığı bir sistem–F.B.) ile (İran İslam Devrimi'nden sonra) Şii İslamcılar nezdindeki 'Velayet-i Fakih' kavramının ne anlama geldiğini bilmek kolaylaşıyor.

Anılan manzaralar, göz attığımız geçmiş on yılın biricik görüntüleri değildi. 1980'ler boyunca Selefi (öze dönüşçü köktenci) öğreti, bütün İslami hareketlere, hatta İslami uyanış diye bilinen her şeye egemen oldu. Köktendincilik yayıldıkça toplumsal kutuplaşma ve bölünmeler arttı; Selefi kadın ve erkekler toplumdan farklı giyinmeye, geleneksel çoğunluktan farklı davranmaya ve apayrı bir yaşam tarzı sürdürmeye başladılar. Selefileşme (köktendincileşme) geleneksel kalıplardan kopup ona isyan etmekle başladı ama aynı zamanda bizzat Selefi akımlar içinde itaatsizlikler baş gösterdi; bölünmeler yaşandı. Selefi akım ve yapılar bölündükçe, 'tekfir' (kendisinden olmayanı kâfir ilan etme) ve 'şeriat kuralınca katli vaciptir' kuralının kapsamı, cemaate en yakın kesimleri bile kapsayacak kadar genişletildi. Örgütlerarası ve örgüti-çi tasfiyeler devreye girdi. Derken, uluslararası alanda Afganistan işgali (1979'da Sovyetler Birliği ordusu tarafından) meselesi ön plana çıktı. Köktenci akımlar oraya akın ederek direniş sürecinde büyük bir savaş ve örgütlenme tecrübesi kazandılar; uluslararası siyasetlere bulaştılar.

Bu genel kuralın, (Filistin'deki) Hamas örgütü için geçerli olacağını kimse düşünmedi. İslami ilkeleri benimseyen Hamas militanları, mücadele alanında inmek için niçin 1990'lı yılları beklediler? 1960'lar gibi erken bir dönemden itibaren İsrail'e karşı silahla direnen ulusalcı ve solcu akımların tersine, Hamas'ın bu denli gecikmesinin sebebi neydi? Bunları sormak, kimsenin aklına gelmedi. Hamas, Siyonist düşmanla mücadeleye yoğunlaştı; bu

noktada (eskiden beri radikal eylem ve tutumlarıyla bilinen Marksist Filistin Halk Cephesi'nin kurucu önderi) Jorc Habaş kadar radikal tutum takındı. Irak'ın (devrik) başkanı Saddam Hüseyin'in şöyle dediğini duymuştum: 'Hamas ve onun lideri Şeyh Ahmed Yasin dışındaki bütün İslamcılar, dünya malına ve iktidar nimetlerine pek düşkündürler.' 2001 yılından itibaren Filistin İntifadası sürecinde Hamasçıların intihar eylemleri arttıkça, Hamas'ın neden siyasi sahneye geç girdiği meselesini tartışıp durduk. Ben ve meslektaşım Jozef Semmahe, bu sorunun cevabını bir türlü bulamadık.

İslami öğretiler konusunda uzman biri olarak (diğer meslektaşlarım ile) benim düştüğümüz hata şuydu: Dini canlandırma hareketlerinin politik yönelimlerinin belirginleşmesiyle birlikte, bunların siyasi hedefleri üzerinde yoğunlaştık ama dinsel kaynaklarına eğilmeyi unutuverdik yahut unutturduk. Doğrudur, siyasal İslamcılar iktidarı almayı hedefliyorlar: Bu tür akımların başlıcalarının kitle tabanları oldukça geniştir. Bu kitlesellik ve popülarite, siyasal İslamcıların ana yapılarını şiddet yolunu terk etmeye ve demokrasi kurallarına uymaya zorlayabilir. Zira şiddet dışı yöntemlere başvurmak (seçim gibi) suretiyle hedefledikleri iktidara ulaşabilir; böylece kendi projelerini uygulayabilir ve en azından (barışçıl) siyasi hayata aktif biçimde katılabilirler.

Buradan hareketle bir şey daha dikkatimi çekti: Şiddet kullanmayı (mutlak sadakat, mutlak arınma ve tekfir üçlüsü temelinde) sloganlaştırmış olan püritanist (arınmacı) köktendinci akımlar, hiçbir zaman herkesi kapsayacak genişlikte bir iktidar kuramazlar. Çünkü, aşırı derecede tasfiyeci ve tecritçi bir zihniyeti benimsiyorlar. Suudi Arabistan'da yaygın olan böyle bir püritanist akım (Vahabilik ve İhvan hareketi–F.B.), giriştiği iç ve dış darbelerle, henüz kurulmuş olan devleti az kalsın yıkıyordu. Bereket, devletin kurucusu Kral Abdülaziz, bu püritanist hareketin şiddet içeren yanını zamanında törpülemesini bildi; onu arzulanan yönde uysallaştırdı.

Dini ihya (canlandırma) ve kimliğe dayalı hareketlerin bölücü olduklarına dair tezlerin analiz sonuçlarına dikkat ettim: Etnik (milli) kimlik eksenli hareketler, kendisinden olmayanı, 'öteki'ni dışlamakla yetinmiyor; aynı zamanda iyilik yahut kötülüğe başvurmak suretiyle 'öteki'ni entegre (bütünleştirme, sindirme, asimilasyon) etme yöntemini kullanıyor. Dini ihya hareketleri ise, çevresindeki kısır bir döngünün içinde dönüp duruyor; habire bölünüp iç parçalanmalara maruz kalıyor; kendi kendini yiyip bitiriyor. Onlar, bu bölünmeleri, iç komplolara ve iç hasımlara bağlıyorlar. Dolayısıyla köktendinci hareketlerin iç ve dış hasımlarını 'batıcı' ve 'siyonist' olmakla suçlamaları, Batı ile Siyonizmin ortadan kaldırılacağı, kaldırılmasının hedeflendiği anlamına gelmiyor. Bunların, sadece Batılılaşmış ve Siyonistleşmiş 'Allah düşmanları' oldukları anlamını taşıyor. Filistin Hamas hareketinin kalkıştığı şey, tam da budur: Kendi bakış açısıyla 'siyonistleşmiş' Filistinlileri (el Fetih isimli milli örgüt elemanlarını–F.B.) birkaç gün önce (Gazze'de) tasfiye etti. Burada dehşet verici ve trajik olan şey, 'intihar eylemleri' meselesini tartıştığım sırada buna benzer söz ve suçlamaların kulağıma çalınmasıydı. Oysa Filistinli bir meslektaşım, intihar eylemleri fenomeninin geçici olduğu yolunda, beni şöyle temin etmişti: 'Doğrusunu istersen, Hamas'ın hedefinde Filistin'in kurtarılması diye bir şey yoktur; örgüt, Yahudileri imha etmekten ziyade Filistin halkını İslam dinine yeniden sokmayı amaçlıyor. Dolayısıyla, Hamas elemanlarının sıklıkla başvurdukları intihar eylemleri, kısa zamanda popülarite kazanmaya yönelik açık artırma (iktidardaki el Fetih örgütünü sıkıştırıp gözden düşürmek için) kabilinden faaliyetlerdir. Hamas'ın bu eylemleri yapmaktaki esas niyeti, son 30 yıldan beri başlatılmış ulusal kurtuluş projesine ortak olamamaktan kaynaklanan kabahatini telafi etmektir!'

Şu kanaatimi öteden beri korurum: Önderlik, örgütünü disipline etme, yönlendirme ve başka bir bilinç oluşturma konusunda temel bir rol üstlenmektir. Bu düzlemde seçimle işbaşına gelen

Hamas önderlerinden Halid Meşa'al, İsmail Haniye ve Mahmud Zahhar, saflarındaki tekfirci (muhaliflerini kâfir ilan edip öldürülmelerini mübah görenler) dogmatiklerle milis zihniyeti taşıyan tetikçilerin etkilerini kırarak, bunları marjinal hale getirebilirlerdi. Oysa sözü geçen önderler, bunun tersini yaptılar: Önderler, bizzat kendilerinin sundukları tekfirci ve kindar öğretiler sayesinde büyüyüp gelişen iç hasımlarını önlemeyi görev edinmiş 'yürütme kuvveti' (vurucu güç, tetikçi kuvvet–F.B.) zemininde buluştular.

S. Arabistan'da (Mekke) varılan (el Fetih ile Hamas arasında) anlaşma uyarınca uyuşmazlığa ve çatışmaya son verip milli birlik hükümeti kurmak yerine, Hamas önderliği neden bu yola (çatışma) başvurdu? Burada Hamas (ve benzeri İslamcı hareketlerin) benimsediği (ideolojik) 'bir toprak parçası' (Dar-ül İslam) öğretisi devreye giriyor. Mahmud A. El Uqqad'ın İslami hareketleri tahlil ederken kullandığı 'toprak parçası' kavramı, bölgesel ve uluslararası politik oyunlara dahil (ve müdahil) olmanın diğer adıdır. 1940'lardan itibaren ortaya çıkan Sünni-Şii meşrepli dinsel galeyan (kalkışma) hali, 1960-70 yılları arasında siyasi projeye dönüştü. Şii devrimciler, İran'da iktidarı ele geçirip kendilerine ait milli bir devlet kurdular; ülkenin milli menfaatlerini korumakla görevli güçlü din kurumlarını disiplin altına aldılar; dünya çapındaki Şii cemaatleri destekleme/kollama görevini üstlendiler.

Sünni devrimcilere (köktendincilere–F.B.) gelince, 1970-80 döneminde zaten politik bir projeye sahip olan bu kesim, orta veya büyük ölçekli kurtarılmış bir toprak parçası üzerinde devlet kuracak kapasitede bir iktidara kavuşamadı. Düşlenen Dar-ül İslam (Müslümanların hükmettiği bir ülke, toprak parçası) bir türlü kurulamayınca, Sünni devrimciler mevcut devlete, rejime, geleneksel dini kurumlara ve uluslararası topluma yüklendiler; onlarla var güçleriyle çatışma içine girdiler. (Devam edegelen bu çatışmanın simge ismi) Usame bin Ladin, sayılı birkaç yıldaki istikrarlı dönemini saymazsak, Taliban yönetimi gölgesinde yaşarken dar-

be yedi; ABD, Avrupa, Arap ve İslam ülkelerinde darbeler aldı; aynı zamanda oralara darbeler vurdu. Benzer yolu izleyen Cihatçı akımlar, Sudan yönetiminin kendilerini terk etmelerinin ardından, Irak ve Somali'de şanslarını denemeye kalktılar. Cezayir'deki Selamet Cephesi (FİS) ile Filistin Hamas örgütü, arzulanan 'Dar-ül İslam' (iktidar kurmaya yarayacak kurtarılmış toprak) diyarını seçim yoluyla ele geçiremeyince, kaçınılmaz biçimde şiddet yoluna başvurdu. FİS Cezayir dağlarında işe koyulurken, Hamas silahlı mücadelesini Filistin Yönetimi Merkezi'nde (hükümet konağını zorla ele geçirmek suretiyle) başlatmış oldu. Filistin Başkanı danışmanı Ahmed Abdurrahman, Hamas'ın bu icraatına şaşırmış görünüyor. Ona göre anlaşılmayan nokta şuymuş: Esasında önleyici güvenlik kapsamında görev alan, İsrail ile sınırları korumakla yükümlü ve el Fetih-Hamas çatışmasına asla karışmamış olan emniyet mensupları, niçin Hamas'ın vurucu güçlerinin baş hedefi haline gelivermişler? Anlaşılmayacak ne var ki; Sayın Abdurrahman'ın bilinci körelmiş olmalı! Hamas'ın asıl maksadı arzulanan toprak parçasını denetimine almak ve düşman ile olan sınır mıntıkasına hâkim olmaktır. Zira düşmanla (İsrail) ile karşı karşıya gelmek işin bahanesidir, görünen yüzüdür; işin görünmeyen yüzünde tahakküm ve zaptetmek denen nesne yatar.

(İslami iktidarın kurulabilmesi için kurtarılmış ve köktendincilerin tam denetiminde olan) bir toprak parçasına olan özlem, Cihatçı hareketlerden pek çoğunun dönüşmesine; bölgesel ve uluslararası güçlerin kullandıkları profesyonel devrimciler haline gelmelerine yol açtı. Canlı örneğini 1980-90 arasındaki dönemde Afganistan Mücahitleri'nde gördük; ABD ile Pakistan, başta Afgan kökenli Mücahitler olmak üzere birçok Arap veya diğer ülkelerden gelen İslam devrimcilerini parmağında oynattı, politikalarına ram etti. Aynı şey 1980'lerden itibaren Güney Lübnan, Irak ve Filistin'deki örgütlerle Suriye devleti arasındaki eşitsiz ilişkilerde yaşanıyor. Uzun yıllardan bu yana İran, başta Lübnan olmak üzere

Afganistan, Irak,Yemen ve şimdilerde Filistin topraklarındaki militan İslamcı örgütleri, istediği gibi kullanabiliyor. Örneğin, İran (ve Suriye) ABD ile görüşmelerin çıkmaza girdiği bir dönemde (Haziran 2007), Hamas'ı harekete geçirdiler; örgütün, Gazze mıntıkasında meşru Filistin Yönetimi'ne karşı darbe yapmasını sağladılar. Gazze'yi ele geçirir geçirmez Filistin milli bayrağını indirip yerine örgüt bayrağını asan Hamas, esasında Sünni-Şii çatışması bayrağını da göndere çekmiş bulunuyor. Gazze'de meydana gelenler yalnız İran ile Suriye'ye değil, aynı zamanda ABD ile İsrail'e de yarıyor. Arapların söz birliği içinde Filistin konusunda ortak ve kapsamlı bir barış önerisini sunup İsrail ile ABD'yi köşeye sıkıştırdıkları bir sırada, Gazze'de Hamas'ın harekete geçip darbe yoluyla iktidarı tekeline alması, komplo teorisinden bağımsız biçimde düşünürsek, başka türlü yorumlanabilir mi? Özellikle Arap barış planını soğuk karşılayanların ABD, İsrail, İran ve Suriye oldukları düşünülürse!

Benzer bir oyunun Lübnan'da (İran'ın gözde örgütü Hizbullah ile Suriye destekli İslami el Fetih'in iç çatışma çıkarmaları, sert muhalefet yapmaları yahut BM Barış Gücü askerlerine karşı sabotajları gibi) tezgâhlanması işten bile değil. ABD, İran ve bölgedeki bazı çevreler arasında, Ortadoğu'daki 'cihatçı/köktendinci örgütleri (Taliban, el Kaide gibi) eyleme teşvik etme ve onlara lojistik destek sağlama' konusunda karşılıklı suçlamalar devam ediyor.

Buralarda iki büyük tehlike var. İlki Filistin, Irak ve Lübnan'daki Arap önderlerini yakından ilgilendirirken; ikincisi özellikle Mısır, Ürdün ve Filistin kökenli büyük/kitlesel İslamcı hareketlerle bağlantılıdır. İkinci tehdit ve tehlike, Hamas'ın şahsında bir sloganın katledilmesinde somutlaşmıştır. Hamas, (Arap-İslam ülkelerinde faaliyet yürüten Mısır merkezli) Müslüman Kardeşler (kısa adı İhvan) hareketinin bir kolu, bir şubesidir. Anılan ülkelerdeki İhvancı önderler, hangi gerekçeyle olursa olsun, şiddet ve zor

kullanmaktan kaçınırlar. Onyılları alan bir süreç içinde kitlelerle kendi aralarında sağlam köprüler inşa etmiş, onların güvenlerini kazanmışlar. Arap ülkelerindeki demokratik dönüşümlere paralel biçimde İhvan hareketlerinin (ve türevlerinin) siyasa hayata katılımlarını savunan çeşitli ulusal ve uluslararası çevreler çoğalmaktadır. İhvancılar, iktidara geldiklerinde demokrasinin genel prensiplerine uyacaklarını (yani iktidarı tekellerine alıp düpedüz bir İslam devleti kurmayacaklarını, diğer siyasi partileri kapatıp dışlamayacaklarını, insan haklarına saygı göstereceklerini) taahhüt etmekteler.

Böylesi bir ortamda, demokratik seçimler yoluyla işbaşına gelmiş olan Hamas'ın silah zoruyla iktidarı tekeline alması ve Gazze'de bir devletçik kurması, çoğulcu yönetimin sorumluluğunu üstlenemeyen bu örgütün hâlâ köktendinci, bölücü, ayrılıkçı olduğu yolundaki kanaati güçlendirmiş; dolayısıyla diğer ülkelerdeki İhvancıların imajını zedelemiştir.

Tehlike bununla kalmıyor; esasında İslam'ın genel imajına büyük darbe indiriyor: Din adına yola çıkan hareketlere bakanların İslamiyet'ten anladıkları şey, şu görüntülerden ibarettir: Arap ulusunun veya herhangi bir milletin ulusal davası, din ve imandan ibarettir. İslamcılık demek; türbanlı, tesettürlü, maskeli, sakallı, intihar eylemcisi, vs. demektir!"

Laikler ve Zararlı Reformlar

"Dinde ıslah mı, yoksa reform mu?" İslamcıların bu soruya yanıtları kesindir: "Dinde reform ve ıslahat olmaz; sadece tecdid (yenilenme, güncelleme) ve bazı noktaları ıslah etmek (düzeltmek) mümkündür."

Türkiye'deki kadar olmasa bile, Arap dünyasında da benzeri tartışmalara tanık oluyoruz. Arap ülkelerinin Türkiye'den farkı şudur: Oradaki egemen ideoloji, kesinlikle dindir. Rejimlerin tü-

mü, sistemi din aracılığıyla meşrulaştırıyorlar. Geleneksel ve siyasal İslamcıların kitle tabanı yaygındır. Birkaç istisna dışında, her ülkede dini programlı dernek ve partiler yasallık kazanmıştır. Hemen bütün anayasaların bir maddesinde "İslam, ülkenin resmi dinidir" ibaresi yar alır. Laikliğin toplumsal temelleri zayıftır; günümüzde ise iyice zayıflatılıp yıpratılmıştır. Böyle bir ortamdan etkilenen/çekinen laiklerin daha esnek tutum takınmaları; kendilerini baskı altında hissetmeleri, yazı ve ifadelerinde gayet dikkatli davranmaları doğaldır. Türkiye'de laiklerin dinci/İslamcı çevrelere göre daha avantajlı olan konumlarının tersi bir durum vardır Arap ülkelerinde: Deyim yerindeyse, dinci-İslamcı kesimler saldırı, laikler ise savunma pozisyonundalar.

Bir örneğini, Mısırlı (İslamcı) kadın yazar Safinaz Kâzım'ın laikleri eleştiren makalesinde (*el Şarq el Awsat*, 21 Haziran 2007) izleyebiliriz:

"Laiklere göre, kafalarını meşgul eden sorunların tümüyle uğraşan İslamcılar, saçmalayıp abesle iştigal ediyorlar. İslamcılar bu saçmalıklarla boğuşup dururken, Batı bilimsel ve teknolojik (Merih'e gitmek gibi) ilerlemeler alanına yoğunlaşıyormuş!

İslamcıları meşgul eden meselelerden ötürü oflayıp puflayan laikler, İslami kesimlerde sıkça tartışılan faizin yasaklanması, kadınların örtünmesi (dine uygun tesettür) ve benzeri konularla alay ediyorlar.

Bu oflayıp puflamalara ve alay etmelere verilmesi geren en basit cevap şudur: Ey efendiler, Batı hazretleri, sadece uzay ve bilimle uğraşmıyor; tersine, onun meşgul olduğu saçmalıkların sayısı öyle çok ki, dillendirmek bile imkânsızdır. Aynı şekilde, biz İslami kesimlerin sadece din-iman meselelerine çakılıp kaldığımız yolundaki saplantınız da temelsizdir. Sanki bu meseleleri tartışmayı kestiğimiz andan itibaren uzay mekikleri bizi Güneş'in göbeğine bırakacakmış gibi bir yanlışlık içindesiniz.

20. yüzyıldan beri laikler beynimizi oyup duruyorlar; İslami

kimliğimiz ve kişiliğimize olan güvenimizi tahrip ediyorlar. Batılılaşma çağrılarıyla, kör kötürüm ve geri bir varlık olmamızı istiyorlar. Böyle yapmakla, laikler bizlerin yaratıcılık, uyanış, ilerleme; yoksulluğu, cahilliği ve hastalıkları yenme gibi sağlıklı yeteneklerimizle olan bağımızı koparmamızı umuyorlar. Batılılaşma doğrultusunda yapılan çağrıların, bizi, Japonya, Çin ve hatta Kore'dekine benzer bilimsel bir kalkınma ve uyanışa götürmeyi garanti eden bir programı yoktur.

Programsızlık, laiklerin sehven (dalgınlıkla) unuttukları bir şey değil; tersine, titizlikle tasarlanmış bir planın ta kendisidir. Batıcı laikler, şunu iyi biliyorlar: Mısır veya herhangi bir İslam ülkesinin, Batılı bir hanımefendinin ayakkabısını boyamadan öte bir beceri kazanmasına izin yoktur. Türkiye'ye bakınız; (İslam'da haram olan) faizi serbest bırakıp nemasını yedi, tesettür ile türbanı yasakladı, Latin alfabesine geçti, yöneticilerinin siyasetleri (laiklik nedeniyle–F.B.) İslam'dan tümüyle azâde kılındı. Tüm bu tavizlerden sonra Türkiye, Avrupa ile denklik kazandı mı? Satürn ve Merih gibi gezegenlere gidebildi mi? Kesinlikle hayır!

Neden? Çünkü geçmişte yaratıcı ve hükmedici (Osmanlı–F.B.) bir devlet olan Türkiye'nin, Batı tarafından şimdilerde çarpık çurpuk bir maymun olmaktan öteye gitmesine izin verilmiyor.

İran'ın nükleer çalışmalarına histerik biçimde karşı çıkanların, İsrail denen varlığın gizli-açık nükleer faaliyetlerini görmezlikten gelmeleri gibi bir örnekle karşı karşıyayız. Laikler gerçekten hiç şöyle düşündüler mi: Faizin serbest kılınması ve kadınların örtünmemek suretiyle bedenlerini sergilemeleri, acaba bilimsel geriliğin acısını unutturur mu? Bize, Ay'a ulaştıracak sihirli bir araç kazandırır mı? Yoksa, Batılıların kontrolünden uzaklaştıkları ölçüde zincirleme suikastlara kurban giden içimizdeki dahi bilim adamları olayıyla mı karşılaşırız?

Burada, Tarık el Beşri adlı müsteşarın yayınladığı *'Çağdaş İslam Meselesi'* adlı broşürlere değinmeliyim. Müsteşar yazar, seç-

kin ve sınırlı sayıda insana verdiği seminerlerine/konferanslarına ek olarak, herkesin kolayca ulaşamayacağı çeşitli dergi ve gazetelerde yayınladığı araştırmalarını kitapçıklar halinde derlemiş. Nadir bulunan bu çalışma ve konferans notları, şimdi kamuoyuna sunuluyor. İşlenen bazı konular (Osmanlı Halifeliği ve Islahat Hareketleri gibi), sanki kesin hükme bağlanmış görünüyor: Ortaya çıktılar, tarihi rollerini oynayıp yeniden tarihin mezarlığına defnedildiler! Osmanlı devrindeki ıslahatçılar için de bu geçerlidir. Kuşkusuz, bunlar kalıplaşmış beylik sözler; her tarafa çekilebilir; her türlü suçlamaya maruz kalabilirler. Sözgelimi 'çağdaşlaşma/çağdaşlık', ıslahat/reform, modernleşme, ilerleme, aşırılık' gibi kavramlar her türlü yoruma ve tevile açıktır.

Yazar'ın *'Çağdaşlaşmanın Mahiyeti'* başlıklı broşüründe şunları okumak mümkün: 'Arap-İslam dünyasının yüz yüze geldiği en büyük mesele, 19. yüzyılın başına kadar hükmünü yürüten Arap-İslam Uygarlığı ile 19. yüzyılın başından itibaren bölgemize siyasi, ekonomik ve askeri nüfuzuyla girmeyi başaran Batı Uygarlığı arasında sıkışıp kalmış olmasıdır. Arap-İslam tarihi, her bakımdan, bu son iki yüzyılda yaşanan karşılıklı meydan okumayla derinden ilintilidir. 19. yüzyıl boyunca süren Batı ile askeri ve siyasi hesaplaşma, Arap ve Müslüman aydınlarıyla siyasi önderlerinin duyarlılıklarını iyice bilemişti. Onlar, Batı'daki kuvvetin gizli kaynağını araştırıp, buna bölgemize nakletmeye çalışıyorlar; kendi zayıflıklarının kaynağına inip bunu gidermeye gayret ediyorlardı.

Batı'da bilimsel ve sistemsel üstünlükle desteklenen askeri-siyasi devrimler; Arap-İslam aydınlarının kurdukları dengeyi hepten altüst etti; onları, 'Batı'dan ne alabiliriz' derekesine düşmeye mecbur etti. Böylece Batı patentli rejimler, sistemler, fikirler, uygarlıklar ve öğretiler (ideolojiler) istilası başladı. Bunu, askeri-siyasi istila takip etti. Neticede Arap ve Müslüman halklara neyin yarayıp yaramadığının ölçüsü kaçtı; yararlı ile yararsız arasında ayırım yapma gücü kalmadı; yenilenme ile taklit, aydınlanma ile de-

gişim, reform (ıslahat) ile değiştirme (birinin yerine diğerini alıp koyma) arasındaki farklar ortadan kalktı.'

Yazar Tarık el Beşri'nin derin öfkesi, son derece titizce seçilmiş sakin bir yazı üslubuyla dengelenmiş. Ona göre 'atalarımız, yabancılardan neyi alalım sorusunu sorarken, artık bizler geleneğimiz ve kültürümüzden neyi alalım döneminde yaşıyoruz; şimdi bunu tartışıyoruz. İslam, neyi isteyip istemediğimiz konusunda gerçek bir terazidir, ölçüttür; tercihlerimizde pasif değil, son derece aktif ve geçerli bir hüküm verme yöntemidir; İslam, seçilen değil, seçen bir ölçüttür.'

Bir dizi önermenin yanı sıra, yazar, hiçbir yerde karşılaşmadığım ilginç bir kavrama yer veriyor: Zararlı reform!

Maksat şudur: Modern tarihimizin gösterdiği üzere 'ıslahat/reform' levhasının parlak ışıklarının görüldüğü her yere doğru hızla atıldık. Oysa bizim durumumuz ve şartlarımızda böyle bir reform, bize yön kaybettiren ve bizi aldatan zararlı bir ıslahat idi. Batı'daki parlak ışıklı reform levhasının kendisi sahte değil, gerçekti. Ancak hastalığına uygun olmayan bir ilacın hastayı öldürmesine benzer bir reform idi."

Hamas ve İslam

Nisan-Haziran 2007 arasında başlayıp Hamas'ın Gazze'de askeri üstünlüğüyle biten Filistinli iki örgüt olan Hamas (İslamcı) ve El Fetih (milliyetçi muhafazakâr) arasındaki çatışmalar Arap ülkelerinde farklı kesimler arasında din-dünya eksenli tartışmalara neden oldu.

Örneğin, Mısır'da muhalif kanatta bulunan Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketi ile iktidardaki Milli Parti milletvekilleri, konuyu parlamentoda gündeme getirdiler. İhvan mensubu milletvekili Hüseyin İbrahim, ideolojik ve örgütsel olarak kendisine yakın bulduğu Hamas'ın tarafını tutup, karşı olduğu el Fetih örgütünün

üst düzey yetkilisi (adı birçok cinayet ve yolsuzluk skandalına karışan, Gazze'deki provokatörce eylemin müsebbibi sayılan) Muhammed Dahlan'a "veryansın" edince; iktidar partisinden meslektaşı Said Cemal, "Sayın İbrahim, sanki bir milletvekili gibi değil de el Kessam Tugayları'nın (Hamas'ın askeri kanadı–F.B.) bir elemanı gibi konuşuyorsun!" dedi. Parlamento başkanı Dr. Ahmed Fethi Surur, Cemal'e destek vererek İhvan'ın İslamcı milletvekilini şu sorularla sıkıştırdı: "Hamas'ı desteklediğinizi anladık; peki, Hamas'ın cüret ettiği Mısır bayrağını yakma eylemini onaylıyor musunuz? Hamas militanları, yakaladıkları (el Fetih mensubu) Filistinli rakiplerini 15 katlı bir apartmanın terasından aşağıya attılar. Keza, (uzun yıllar önce) vatan toprağını (İsrail'den) kurtarmak uğruna can veren askerlerimizin anısına dikilmiş Meçhul Şehitler (Asker) Anıtı, 'puttur ve İslam'da haramdır' bahanesiyle Hamas militanlarınca yıkılmıştır. Bütün bunları da destekleyip onaylıyor musunuz? Hamasçı bir militan, esir aldığı El Fetih mensubu bir Filistinli'nin bedenine, tam tamına 300 kurşun sıktı. Bütün bunların, sizin kurmayı hayal ettiğiniz İslami düzendeki yeri nedir? İslam'ın, yukarıda sıraladığım vahşet hakkındaki hükmü nedir? İslam, katliamı onaylayan bir din midir? Ey milletvekili, İslam dinini istismar etmek reddedilen, yoksa öyle yapılması gereken bir anlayıştır." (*El Quds el Arabi*'den aktarma, 25 Haziran 2007)

Benzer bir değerlendirme, 23-24 Haziran 2007'de başkent Amman'daki Ürdün Bilim ve Kültür Derneği'nde toplanan laik aydınlarla emekli bir devlet ricali arasında yapıldı. Kimi konuşmacılar, Filistin'deki çatışmaları, Hamas ile İsrail arasındaki gizli işbirliğine bağlarken; eski İçişleri Bakanı Semir el Habeşne'ye göre, Hamas'ın Filistinli örgütlerden ayrılığı, sonunda coğrafi kopuşa götürdü. Çünkü bu tür köktendinci örgütler, ne yaparlarsa yapsınlar, eninde sonunda benimsedikleri dini (İslami) ideolojinin dogmatizminin etkisi altında hareket ediyorlar." Hamas'ın son yaptığı şeyin (Gazze Harekâtı–F.B.) etkisinin Ürdün'deki İhvan

mensupları arasında da iktidar için kıpırdanmalara yol açacağı tahmininde bulunan El Habeşne; "Mesele, sadece asayiş mantığıyla çözülemez. Ürdün düzleminde dünyevi iktidar ile dinin iktidarı (sultası) arasında bir denge kurulmalı," dedi.

Kadın hareketinin öncülerinden Nuhe el Mu'ayata ise, Hamas'ın Filistin'deki son çatışmalarını "ABD'nin bölgedeki yaratıcı kaos politikası çerçevesinde gördüğüne" işaretle, "Washington, kökdendinci hareketleri, bölgemizdeki yurtsever ve ulusalcılara karşı kullanagelmiştir" ibaresini dillendirdi.

25 Haziran 2005 tarihli *el Quds el Arabi* gazetesinin köşesinde, genel yayın yönetmeni Abdülbari Atwan, "Hamas'ın Gazze'de giriştiği vahşet, tecavüz ve katliamların bir İslami harekete yakışmadığını; İslam'ın ruhu/özü sayılan adalet ve müsamaha (hoşgörü) ilkesine aykırı düştüğünü" yazdı.

Filistin Olağanüstü Hükümeti Başkanı Selam Fayyad, 28 Haziran 2007'de topladığı 500 kadar Filistinli imam ve hatipten, "cami minberlerini kullanıp kışkırtmalarda bulunmamalarını ve kimseyi hain ilan etmemelerini" istedi. Fayyad, konuşmasında şöyle dedi: "Camilerde toplanmanın kendine özgü yüce mesajları vardır. O da Allah'a ibadet etmek ve vatanı sevip korumaya, özgürlük ile onura sahip çıkmaya katkıda bulunacak bir ruh aşılamaktır. Hükümetimiz camilerin bu rolünün devamını sağlamaya kararlı olup, camilerde kışkırtma ve hainlik suçlamalarına asla müsaade etmeyecektir."

Hamas, "İhvan Demokrasisi"nin Maskesini Düşürdü!

El Şarq el Awsat yazı kurulundan Gassan el İmam, Hamas-el Fetih çatışmasını Filistin'in dar kalıbından çıkarıp, Arap ülkeleri geneline uyarlamış. 26 Haziran 2007 tarihli analizinin ilgili bölümüne göz atalım: "Şimdilerde Cihatçıların darbeleriyle çökmekte

olan bir Arap rejimine (daha) tanık oluyoruz. İşgalin ağır yükü altında ezilen Filistin yönetimi, her bakımdan, biçimde ve özde, diğer Arap rejimlerinin tıpkısının aynısıdır. Bu yönetim, sadece Hamas gibi siyasi bir muhalefetin hamlelerine maruz kalmamış, aynı zamanda meşruiyetini silahlı isyandan alan ve Gazze şeridini anayurttan koparıp kendi hükmüne almış olan ayrılıkçı bir hükümet ile karşı karşıya gelmiştir. Gazze'ye hükmeden güç, (dinci) ideolojisini, işgale karşı ortak mücadele gündeminin önüne koymayı tercih etmiştir.

Teorik düzlemde ele alırsak, Hamas, son yapıp ettikleriyle, 'siyasal İslam demokrasisi'nin üzerindeki kisveyi, maskeyi indirmeyi başarmıştır. Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketinin 1960'lardaki teorisyeni Seyyid Kutub, mevcut rejimler yerine 'ilahi egemenlik' diye müjdelediği rejimi kurmayı hedeflemiş; İhvan ile daha köktenci İslami hareketleri, bu sistemi gerçekleştirmekle görevlendirmişti. Bunun biricik yöntemi de, 'evrensel kâfirliğe karşı Cihat ilan edip, (dinsiz, dinden çıkıp yolunu şaşırmış) cahiliye toplumunu yeniden İslamlaştırmaktı. İhvan hareketi, Kutub'un bu önermelerinden vazgeçtiğini ve iktidara varmak için şiddete başvurmayacağını açıklamıştı. İşte Hamas, içinden çıktığı ve uzantısı olduğu İhvan hareketinin formüle ettiği bu 'İhvan İslamı'nın (moda deyimle ılımlı İslam–F.B.) sahteliğini ortaya çıkarmıştır. Takke düşmüş, kel görünmüştür: Oysa Ürdün, Mısır ve Suriyeli İhvancılar, liberal ve milli siyasi akımların tümüne yakınını, kendilerinin çok partili rejimi benimsediklerine inandırmışlardı. İhvancılar, bu amaçla geniş muhalefet cepheleri oluşturdular; çoğulcu demokratik sistemin benimseneceğine dair belgeler imzalamış; öteki'ne saygıyı esas alacaklarını beyan etmişlerdi. Esas hedef, mevcut Arap rejimlerini önce zayıflatmak, sonra düşürmektir.

(Mısır Devlet Başkanı) Hüsnü Mübarek, İhvan ve benzerlerini kastederek 'Kendi başlarına bıraksak, insanları katledeceklerdi' demişti. Evet, Gazze'yi denetimine alan Hamas, bugünlerde habire adam öldürüyor; ele geçirdiklerini yerlerde sürüklüyor, yüksek

apartmanlardan aşağıya atıyor; Mahmud Abbas ile Arafat'ın posterlerini çiğnedikten sonra, marifetmiş gibi secdeye kapanıp yeri öpüyorlar. Çünkü müjdelenen o 'ilahi zafer' kendilerine bahşedilmiş oldu; Gazze'nin kurtuluşunu gördüler fakat İsrail işgalinden değil, yurtsever Filistin hükümetinden kurtarılmıştı Gazze! Doğrudur; Filistin emniyet teşkilatı yozlaşıp çürümüştü ama bu durum, güçlü olduğunu hisseden Hamas'ın sudan bahanelerle katılımcı demokrasiden geri çekilip, siyasi müttefikleriyle ortaklarını tasfiye etmesinin gerekçesi olamaz.

S. Arabistan himayesinde varılan Mekke Anlaşması, Hamas ve El Fetih tarafından imzalanıp benimsenmişti. Gelgelelim (İslamcı olduğunu gizlemeyen) Hamas, Mekke'nin kutsallığına saygı duymadı; milli birlik belgesine uymadı. Böylece Gazze'deki İhvan meşrepli Hamas, bütün Arap ülkelerindeki İhvancılar gibi, katılımcı demokrasiyi içselleştiremediğini ve barışçıl diyalog kuralına inanmadığını kanıtlamış oldu. İktidara geldiğinde, demokratik uygulamalara anında son vereceğini ispat etti. Dindarlık, siyasi fırsatçılığı engellemiyor; Gazze İhvancıları (Hamas), büyüme ve oluşum aşamalarında (İsrail) işgal yönetimiyle uzunca bir süre işbirliği yaptılar. Bu kez Hamasçılar, el Fetih hareketini 'hainlik ve İsrail ile güç birliği yapmak'la suçlayıp, bu hareketin 'büyük günah işlediğinden' dem vuruyorlar.

(Hamasçıların ağa babaları sayılan) Mısırlı ve Ürdünlü İhvancılar, ABD ve temsilcileriyle temas kurup diyaloga geçmekten sıkılmıyorlar. Bunlardan biri de Irak Cumhurbaşkanı yardımcısıdır. Bunlardan diğeri, eski Suriye devlet başkan yardımcısı Abdülhalim Haddam ile ittifak kurmuştur. Suriyeli İhvancılar, parti ve kitle tabanı olmayan Haddam'ı, Bişar Esad yönetimini devirmekte kullandıktan ve iktidara geldikten hemen sonra, onu kolayca bir kenara atacaklar. İşte bu Suriyeli İhvancı abiler, (maskesini düşürmekte–F.B.) aceleci davranan Hamas'ı azarladılar; deyim yerindeyse Hamas'ın kulaklarını çektiler. Fakat aynı Suriyeli İhvancılar,

Gazze'yi Filistin'den ayıran Hamas'ın bu eylemini mahkûm eden Mısırlı ve Ürdünlü 'müttefikleri'ne (din kardeşlerine–F.B.) adeta ateş püskürdüler.

Doğru ve acayiptir; mevcut Arap rejimleri, toplumlarına göre daha ileri bir noktada bulunuyorlar. Lakin bu rejimler, türlü çeşitli 'İslamcı' akımların toplumun bünyesine nasıl nüfuz edip beyinlerini işgal edebildiklerini anlayamamakta, şaşkınlıkla nedenniçin gibi soruları sorabilmektedir. Halbuki mesele son derece açıktır: İlk neden, özgürlük değerlerinin çökmüş olmasıdır. Arap toplumu, artık özgürlüğüne aldırış etmemektedir. Düşünsel ve maddi fakirliğinden ötürü, toplum kendisine telkinde bulunan güç odağına teslim olmuştur. Rejim, öz müttefiki olarak bellediği 'geleneksel İslam'ı (diyanet, tarikat, din görevlileri) toplumla baş başa bırakıyor. Fetvaları, vaazları, nasihatleri, zikir, ayin ve ibadetleriyle faaliyete geçen bu geleneksel İslamcılar, etkinlik ve edimleriyle, gerçekte dogmatik İhvancı düşünce ile köktenci Cihat fikrinin altyapısını, zeminini hazırlamış oluyorlar.

Rejim; Usame Bin Ladin, Eymen Zevahiri ve Hasan Hizbullah (Nasrallah) gibilerini değil, bizzat kendi elleriyle hem özünü hem toplumunu fanatik güçlere kolay bir av/yem olarak sunuyor. Aynı rejim, kimi zaman bu eylemini 'ılımlı İslamcıları teşvik etmek', kimi zaman da kendisinin de ne kadar dini bütün olduğunu kanıtlamak biçiminde gerekçelendiriyor. Oysa işin aslı şuydu: Geçmişteki kalkınmacı projelerin yanlışları, dışarıya açılmayı, çok kültürlülüğü ve aklın yüceltilmesini benimseyen orta tabakanın tümden çökmesine yol açtı. Ortadireğin çöküşünün yarattığı boşluğu, siyasal İslamcı güçler doldurdular. Rejim, bu tarz İslam içindeki düşmanları ve müttefiklerinin, gerçekte kendisini tasfiye edecek ana odaklar olacağının farkına varamadı. Kendi elleriyle kendi mezar kazıcılarını yaratmış olan Arap rejimleri, bu tespitime inanmıyorlarsa veya saptama konusunda herhangi bir kuşkuları varsa, gidip (Filistin Başkanı) Mahmud Abbas'a soruversinler. İh-

vancılara ait namlıların gölgesinde yaşayan o Abbas, çatışmalarla birlikte, Gazze'deki hükümet konağından Batı Şeria'daki (Ramallah) kampta mülteci konumuna düşmüştür."

Tarihdışı Köktendinciler!

İkamet ettiği New York'tan yazan Mısırlı yazar Fransuva Basili, Filistin'deki iç çatışma hakkındaki görüşlerini, 27 Haziran 2007 tarihli *el Quds el Arabi*'de kamuoyuyla paylaştı. İlgili bölümünü alıyoruz: "El Fetih ile Hamas arasında yaşananlar, gerçekte her Arap toplumunda meydana gelenlerden farklı değildir: Olay, başarısız (milliyetçi) bir yönetim ile (dinci) cahil cemaatler arasındaki bir çekişmenin ürünüdür. Filistin yönetimi, Arap iktidarlarına/rejimlerine benzer; varsayımsal ömrünü yaşamakta, kendisine sunulmuş gerçek vakti boş geçirdiğinden, kalan zaman diliminin yitik bölümünde hareket etmektedir. Her Arap iktidarı gibi, Filistin yönetimi de yükümlülüklerini yerine getirme ve varlığını koruma görevinde korkunç bir başarısızlığa uğramıştır.

Hamas'a gelince, onun da Arap ülkelerindeki herhangi bir İslamcı/köktenci cemaatten geri kalır yanı yoktur: Kitlesel bir muhalefet hareketi olup ile kendini güçlü kılmakta, İslami bayrağına sarılıp onu dalgalandırmakta, bu arada, halkı kendine çekebilmek için milli devlet (Filistin yurtseverliği) propagandası yapmaktadır. Böylece Allah, İslam ve vatan sloganıyla sivil iktidardan (Mahmud Abbas–F.B.) farklılığını ortaya koymaktadır. Şiar ve söylemlerinin tümü kadim zamanlar (İslam'ın altın dönemi sayılan Asr-ı Saadet–F.B.) ile Peygamber devrinden günümüze kadar yaşamış İslami öncü şahsiyetlere (Selef-i Salihin–F.B.) sımsıkı sarılmak suretiyle yenilenme/yenilik, çağcıllık/çağdaşlık, vs. adına ne varsa hepsine tümüyle reddiye dizen Hamas, aslında kahredici bir gerileme/geriye dönme arzusundadır. Hamas böyle yapmakla, çağdaş dünyanın tehlike ve tehditleri karşısında köktendinciliğin mağara-

larını emin sığınaklar, güvenilir gizlenme yerleri ve bizleri dış etkilerden koruyacak korunaklar olarak görmektedir. Öte yandan Hamas, başarısız ve çaresiz (Filistin) yönetimini, askeri yöntemlerle köşeye sıkıştırmayı sürdürmektedir.

Çağdaşlığın vahşeti ile iktidarın vahşeti arasında kalıveren Hamas, Allah'a sığınmak suretiyle kendini koruma gayretine düştüğünden, (bilinen) bir muhalefet hareketiyken köktendinci bir örgüt olmaya doğru evrilmiş; neticede, giderek sert, katı ve radikal bir yapı halini almıştır. Bu evrim sonucunda adaletten ayrılıp zulmeden, fesat çıkarıp şiddete başvuran ve katleden bir dinci cemaat oluvermiştir.

Filistin yönetimiyle bütün Arap iktidarlarının Hamas ve benzeri dinci cemaatlere (ya da örgütlere) yaklaşımları hep aynı olagelmiştir: Meseleyi asayiş mantığıyla, polisiye tedbirlerle çözmek! Bu yöntem kusurludur, sonuç alıcı almaktan uzaktır; bazen iyidir, başarılıdır; bazen hayal kırıklığı derecesinde kötüdür, başarısızdır. Arzulanan çözüm sağlanamayınca, iki taraf arasında kalan halk ikiye bölünmekte, millet felaketlere sürüklenebilmektedir.

Bu yanıyla baktığımızda, Filistin'de son parçalanma, esasında 22 Arap ülkesindeki büyük parçalanışın başlangıcıdır. Sorunun doğası, olayların aktörleri, tarafları, araçları hep aynıdır: Çatışma meydanının kapısını tutmuş (yabancı) işgalciler ile harp meydanında ölümüne kapışmış başarısız iktidarlar ve cahil dinci cemaatler!

(Geçmiş ve mevcut) iktidarların başarısızlığı sayesinde, köktendinci cemaatlerle örgütler (farklı isimler altında) sahneye çıktılar. Bu köktendincilerin esas ocağı ve kaynağı, Mısır'daki (anaç) örgüt olan Müslüman Kardeşler'dir (kısaca İhvan). İhvan ve benzeri köktendincilerin çevresinde toplananlara bakalım: İktidara öfkelenenler, sömürülenler, kazançları ellerinden alınanlar, soyulup soğana çevrilenler! Bu kesimlerin biricik arzusu daha temiz, daha onurlu ve daha adil bir yaşam sürdürmektir. Söz konusu kit-

lelerin dinci cemaatlerin çekiciliğine kapılmaları zor olmasa gerek. Zira başarısız (ve çürümüş) iktidarlar, her Allah'ın günü kitleleri ezip soyup soğana çevirmekle, zaten köktendincilere taraftar kazandırmaktalar. Yanı sıra, dinci çevreler kitlenin gönlünü fethetme yolunda çok şey yaptılar; onlara insani yardımlar sundular, günlük geçimlerini temin etmelerine katkıda bulundular. Unutulup kenara itilmiş muhtaçlara yardımseverlik elini uzattılar. Doğal afet ve felaketler sırasında her türlü hizmeti (tıbbi yardım, barınak sağlama, vs) gerçekleştirdiler.

Dini oluşumlar, bütün bunları babalarının hayrına ve sevabına yapmadılar; her yardım elini uzatışlarında, kitlelere dini/ideolojik görüşlerini de aktardılar. Onların gözlerini ve gönüllerini açtılar; dünyaya dini bir perspektifle bakmalarını sağladılar.(Yabancı) işgalciler ile (yerli yönetici) zalimlerin yapıp ettiklerini dini temelde analiz edip halka sunan köktendincilerin itirazları, muhalif söylemleri, ister istemez yığınlara ulaşıp maddi bir güç olmalarına yol açtı.

İslamcı yapı, cemaat ve örgütler, bu ve benzeri yöntemlerle (Basra Körfezi'nden Atlas Okyanusu kıyısındaki Fas'a kadar) sokaktaki Arap insanının kalbini fethettiler; beyinlerini yıkayıp kendilerine bağladılar. Bu İslamcı kümelerin bazıları şiddet eylemleriyle kitle desteği elde ederken, bazıları da demokrasi oyunu dairesinde seçimlere katılıp başarılı oldular: Hamas, (Mısır'daki) İhvan ve (Iraklı) Ayetullahlar bunlardandır.

Bu dinci örgüt ve yapılara 'cahil' sıfatını yakıştırmış olmam, onlara küfretmek demek değildir. Örgüt önderlerinin çoğunun yüksek eğitim-öğrenim gördükleri, kimilerinin doktor, mühendis, öğretim üyesi ve uzmanlık dalında doktora sahibi oldukları iyi bilinmektedir. Klasik anlamıyla eğitimli, tahsillidirler. Fakat zamanın ruhuna, çağın diline, çağdaş fikir ve eğilimlere yabancıdırlar. Çağın gerektirdiği yol ve yöntemleri kullanmaktan kaçınıyorlar. Esasen bunları bilmedikleri için 'cahil' tanımını hak ediyorlar.

Tozlu ortaçağın köhnemiş sistemini kurmaya gayret ederken, modern bilgiye sırtlarını çevirmiş ve çağımızla tümüyle ilişkilerini koparmış durumdalar. Günlük yaşamlarında (İslam'ın kadim zamanlarında yaşamış) dini şahsiyetlerin diliyle konuşuyorlar: Bir konuda hüküm ve fetva verirken, giyinip kuşanırken, düşünüp uygularken hep o eski çağlarda yaşıyorlarmış gibi davranıyorlar. Evrenin şimdiki zamanından çok uzakta bir gaybet halinde, gaybubet içindeler. Bu yüzden fikirleri, önerileri, söz ve davranışları bizlere hepten yabancı, bazen de aptallık ve saçmalık derecesinde garip gelmektedir. (İslam dünyasının en köklü İlahiyat Üniversitesi olan) El Ezher'de görevli kimi öğretim üyelerinin verdikleri son iki fetva (çalışan kadının işyerindeki erkekle yalnız kalabilmesi için süt kardeşi olması şartı ve Peygamber'in idrarının şifa niyetine içilebileceği) göz önünde bulundurulursa, meselenin saçmalığı ve gülünçlüğü daha iyi anlaşılır.

Köktendincilerin çağımızdan bu derece kopuk oluşları gerçeğinden yola çıkarsak, Hamas'ın (Gazze'de çatıştığı El Fetih mensuplarına/yandaşlarına) reva gördüğü vahşeti kavrayabiliriz: İnsanlar büyük binaların en üst katından diri diri aşağı atılmış; el Fetih önderlerinden bazıları sokak ortasında arkadan bıçaklanmış veya yerlerde sürüklenmiş; teslim olan/alınan kimi militanlar çırılçıplak veya yarı çıplak halde yürütülmüştür. Benzeri vahşi cinayetler (Irak'ta) silahlı Sünni militanlar ile Şii milisler tarafından işlenmekte, marifetmiş gibi kameralar önünde kelleler uçurulmaktadır. Irak kentlerinin kalabalık caddeleri, pazar yerleri, tapınakları (cami-mescit) ve ziyaretgâhlarında bombalar patlatılmaktadır. Dini söylemleri dillerinden düşürmeyenler, esasında şunu görseler iyi olacak: Bilinçaltlarına yerleşmiş o eski çağ anlayışı ve zihniyeti serbest bırakıldığında her türlü cinayet, vahşet ve melaneti göz kırpmadan gerçekleştirebilecek bir ruh haline sahip İslamcıların akılları zulme çalışmakta; kinden kararmış kalplerinde 'öteki'ne sevgiden eser kalmamaktadır.

O halde, çağımızdan kopuk ve zamanın dilini konuşmayan bu cahil cemaatler, mevcut başarısız ve çürümüş yönetimlerin alternatifi olamazlar. Çünkü iktidara geldikleri andan itibaren, devirdikleri zalimden daha zalim olmalarının ötesinde, kendilerine daha fazla zulüm ve şiddet uygulayacaklar. Esas haksızlığı kendilerine yapmış olacaklar. Başarısız/çürümüş iktidarlar, en azından bu çağda yaşayıp onun gereklerini (iyi ya da kötü) yerine getirmeye çalışıyorlar. Halbuki çağımızdan kopuk köktendinciler kadar tehlikelisi yoktur; zira, tarihin mağaralarından çıkıp, köhnemiş fikirlerini dayatmak suretiyle bizi yüzyılların gerisine götürmeyi, taşımayı amaçlıyorlar. Tarihin dışına çıkmış, tarihin çöplüğüne atılmış bu dinci oluşumların meydanlarda boy göstermeleri ve köktendinci fikirlerin giderek yayılmış olması, bizlerin onları kabullenmemiz anlamına gelmiyor."

Hamas ve Hizbullah'ın Farkı Nedir?

İslam, İslamcı ve terör arasında maksatlı bir özdeşlik kuran Batı, toptancı bir mantıkla, Müslüman inancındakileri potansiyel tehlike ve tehdit ilan edebiliyor. Fakat Batılı politikacı ya da düşünürler, işlerine geldiğinde, İslam dünyasındaki nüanslardan hareketle "köktenci İslam-ılımlı İslam" yahut "iyi Müslüman-kötü Müslüman" ayrımı yapabiliyorlar. Sözgelimi Amerikan politikacılarının gözünde S. Arabistan, Irak ve Kuveyt'teki (rejimi yönetenler dahil) İslamcılar "iyi", buna karşılık S. Arabistan'da sistem dışına çıkmış Vahabiler, Afganistan ile Irak'taki El Kaideciler, Ensar-ül İslamcılar ve Taliban "kötü"dür. Keza, eskiden radikal olup şimdilerde Amerikan askeri karargâhının yakınlarını mekân tutan FİS (Cezayir) örgütünün lideri Abbasi Medeni ile tövbekâr Talibanlar ve Necef'teki Ayetullahların bir kısmı iyi, ara sıra ABD'ye kafa tutan Iraklı Şii lider Muqteda el Sadr, Filistinli Hamas liderleri kötüdür. İslami geçmişiyle idare eden Adalet ve Kalkınma

Partisi (Türkiye) iyi, AKP'nin içinden çıktığı ana örgüt olan Milli Görüşçüler "kötü"dür. Batılılar, çıkarları doğrultusunda, aynı örgütü belli zamanlarda "iyi" yahut "kötü" olarak niteleyebiliyorlar. Örneğin 1979'lardan 1990'ların başına kadar Amerikan çıkarlarına hizmet etmiş olan Afganistanlı Mücahitler ile onlarla aynı saflarda Sovyet işgaline karşı mücadele eden günümüz el Kaide liderleri (başta Usame bin Ladin olmak üzere) ve hatta Taliban "iyi" kategorisindeydiler: Bunlar, 2000'lerden itibaren (özellikle 11 Eylül olayından sonra) "kötü" kategorisine alınmakla kalmadılar, global terörle mücadele yoluyla imha edilmesi gereken düşmanlar olarak tanımlandılar.

Brüksel'den Ahmed Salih Sellum, Hamas (Filistin) ve Hizbullah'ın (Lübnan) bölgedeki diğer İslamcı oluşum ve rejimlerden farklılığına dikkati çekiyor. Sellum diyor ki;

"Batı'nın Hamas ile Hizbullah'a böylesine acımasızca saldırmasının sebebi nadir? Batı'nın resmi düşmanları olan Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketi ile İran rejimine (Velayeti Fakih modeli) baktığımızda, şunu görmekteyiz: Batı, her ikisine karşı daha az saldırgan bir tutum takınmakla kalmıyor, hatta ABD ile diğer Batılı ülkeler, Irak'a komşu ülkelerin dışişleri bakanlarının Şermel Şeyh (Mısır) toplantısında olduğu gibi, İran ile aynı masaya oturup konuşmakta ya da İhvan temsilcileriyle diyalog kurup onları anlamaya çalışmakta herhangi bir sakınca görmüyorlar.

Eğer İran ile İhvancılar (özellikle Mısır ve Ürdün'de yaşayanlar) Batı'ya bir tehdit oluşturmuyorlarsa, her ikisinin birer şubesi/uzantısı konumundaki Hamas ve Hizbullah'a yönelik bu saldırganlık, bu düşmanlık neden? Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu, deniz filoları, her türlü mali ve maddi olanaklar seferber edilip söz konusu iki hareket niçin kuşatılmaya çalışılıyor?

Hamas ve Hizbullah somutundan yola çıkarsak, her iki İslami yapı, kendilerini 'ulusal kurtuluş hareketleri' olarak niteleyip Lübnan ile Filistin'in kurtuluşu için mücadeleyi programlarının

başat maddesi haline getirmişler. Bir anlamda Arap ulusal kurtuluş hareketlerini temsil etmekteler. Dolayısıyla İran ve diğer İhvancı örgütlerle görüşmeyi/teması sürdüren liberal Batı'nın, Hamas ile Hizbullah'ı hedef tahtasına koymasında garipsenecek bir şey olmasa gerek. Bakıyorsunuz İran, (Batılı sisteme tehdit oluşturacak düzeyde–F.B.) sosyo-ekonomik bünyesinde köklü değişikliklere gidip toplumsal sınıf/gelir farklılıklarını gidememiştir. İhvancıların sarıldıkları 'İslami söylemler', esasen Avrupa liberalizminin tersten yansımış/söylenmiş halidir. Demem odur ki, Avrupalıların söylemlerinin, İhvancılar ile İranlılarınkilerden farklı bir yanı yoktur. Her üçü de köktenci Batı liberalizmin değirmenine su taşıyorlar. Bu köktenci Batı liberalizminin önemsediği biricik şey, sermayenin kesin kontrolünde, sosyo-ekonomik çelişkileri evrensel ve ulusal düzeyde gözden ırak tutmaktır. Aynı liberalizm, sermaye tahakkümüne dayalı olarak üstünü örttüğü sosyo-ekonomik çelişkileri kültürel çekişme/çatışma derekesine indirgemek suretiyle Hıristiyanlık ile İslam arasında bir çatışma varmış gibi göstermektedir.

Kitle iletişim araçlarının tahrifat ve çarpıtmaları sonucunda, Hıristiyan-İslam çatışması sloganını benimsemiş olan halklar, daha başından kaybeden taraf/kesim oluveriyor. Kitlelerin kaybettiği bir ortamda, herhangi fiili bir tehdit olmaksızın, soygun mekanizmasının muğlak çarkları habire dönmektedir.

Demokrasi kurallarına uyan ve seçim yoluyla işbaşına gelme/gitme ilkesini benimseyen İslamcı hareketlerin her türlü siyasi hak ve özgürlüklerini, elbette savunmalıyız. Sermayenin egemenliği ve pazarlanmasıyla meşgul olan Batı liberalizmi, Arap ülkelerindeki İslamcı hareketleri kendisine tehdit olarak görmezken, Latin Amerika'da H. Chavez (Venezuela) ve benzeri sol hareketleri varlığına tehdit olarak algılayabilmektedir.

Arap rejimlerinin başındakiler, sermaye tahakkümünün mantığıyla uyum içinde bütünleşmiş geri/gerici aile modellerine dö-

nüşmüş olmaktan öte bir noktadalar. Bazı egemen aileler ve hanedanlar, kamu sektörünü zimmetine geçirip Batı-Siyonist sermayesiyle bütünleştiler. Son derece alçakça, rezilce, ilkelce ve felaket getiren bir tarzda gerçekleşen bu bütünleşme sürecinde Arap devletleri, mevcut sistemleriyle, daha fazla geriliyor ve asla ilerleyemiyorlar; halka herhangi bir umut ışığı yakmıyorlar: Okuma-yazma bilmeyenler sıfırlanamıyor, işsizlik bitmiyor, toplam ürün içinde sanayi imalatının oranı yükselmiyor!

Umutsuzluğun kol gezdiği böylesi koşullarda, egemen Arap rejimlerine karşı ortaya çıkan muhalefet, genelde İhvancı çizgideki İslamcıların tekelinde kalıyor. Ne var ki, bu tür bir İslamcı muhalefetin söylemi, özünde liberal Batı söyleminin tersten okunup (İslamcı terimlerle cilalanmış, sanki yerli ve yeniymiş gibi-F.B.) kitlelere ulaştırılmış halidir; son tahlilde orijinal Batı projesinin hizmetinde bir muhalefet söylemidir.

Bu saptama, bizi, Sudanlı şehit (düşünür) Muhammed Taha'nın (laiklikle İslam'ı bağdaştırmayı ve dinde köklü reformu öngören-F.B.) asil fikirlerine dönüp bakmamızı gerektirir. Tam yerinde değinelim: (Cumhuriyetçi Kardeşler isimli küçük bir partinin kurucu lideri olan–F.B.) Muhammed Taha, (1969'da darbeyle işbaşına gelen ve 1983'te idam edilen) eski Devlet Başkanı Cafer Numeyri tarafından 'rejime karşı tertip içinde olmak' töhmetiyle idam edildi. İlginçtir; Taha'nın idamı için dini fetvayı veren zat ise, Sudan İhvan hareketinin mürşidi/lideri Hasan el Turabi'den başkası değildi. Bir kara mizalı örneği olan bu fetvayı, el Turabi'nin o devirde bezirgân Numeyri rejimiyle İhvan adına tüccarlık yapmasının bir bedeli/ödülü olarak verilmişti. (1970'lerde Numeyri iktidarını hedef alan bir sol darbeyi engellemek için) Batılıların kendisini desteklemelerini fırsat bilen İhvan lideri el Turabi, iktidara olan düşkünlüğünü, Batı destekli despotluğu (İhvancıların destekledikleri cunta rejimini) had safhaya vardırmakla kanıtlamıştı." (*El Quds el Arabi*, 28 Haziran 2007)

Siyasal İslamcı Örgütler ve Sorular

Siyasal İslam, hâlâ doğru düzgün tanımlanmamış, daha doğrusu herkese göre tanımı olan post-modern bir kavram olarak karşımıza çıkmayı sürdürüyor. Görünen o ki, gelecek yıllarda da Batılı-Doğulu pek çok kimsenin politik, ideolojik ve stratejik gündeminden düşmeyecek.

Siyaset eksenli aktif İslami hareketlere ilişkin tanımı belirgin kılacak bir analizi, Arap kökenli Dr. Ali Muhammed Fahru'nun kaleminden okuyalım:

"Kendilerini endişelendiren soruları, büyük politik İslami hareketlere sormak herkesin hakkıdır. Sorulara açık, dürüstçe ve ayrıntılı yanıt vermek de söz konusu hareketlerin görevidir. İddialı ve geniş tabanlı İslami hareketler hedefledikleri iktidara gelmeden önce, bu soruları yanıtlamalıdırlar. Yoksa, iktidar ele geçirildikten sonra cevapların bir anlamı kalmaz.

Mesele akademik bir konu ve inatlaşma babından bir irdeleme değildir. Durum gayet açıktır: İslami hareketler, Arap politik hayatının tam ortasında yer almaktadırlar. Siyasal İslamcı parti ve derneklere hemen her yerde rastlamak mümkün. Farklı biçimlerde olsalar dahi anayasal kurumlar, parlamentolar, sendikalar ve muhalefette mevcutlar. Bazı ülke veya bölgelerde iktidarın tümünü ellerine almışlar veya almak üzereler. Dolayısıyla bu oluşumlara ilişkin önemli soruları, dört madde halinde sıralamak mümkün:

Bir: Bu tür bir hareketi veya siyasal partiyi zorunlu olarak iki noktada, fikirsel ve ideolojik düzlemde tasnif etmeye yarayan temel kıstas nedir? Bu hareketin çıkış noktası neresidir; Kur'an'ı Kerim'in esnek olmayan yorumunu esas alan harfi harfine tevil dahil olmak üzere, Peygamber sünneti ve Kur'an ayetlerinin nass'larını (kutsal metinlerini) olduğu gibi kabullenen ilk kuşak Müslümanların tefsir ve okuma tarzlarına dayalı Selefi (köktenci, öze dönüşçü) bir çıkış noktası mıdır? Eğer böyleyse, şimdiki (modern

zamanların) İslami kuşaklara, Kur'an'ı okuyup yorumlama hakkı tanınmıyor demektir. Keza, çıkış noktası, eski zaman/geleneksel tefsir tarzlarının yanı sıra modern dönemin kuşaklarının dini kaynakları okuyup yorumlamalarını reddetmeyen bir senteze, bir orta yol bulmaya dayalıysa, bu durumda dini yorumlar akılcılık, tecdid (yenilenme) ve yaratıcı düşünce doğrultusunda çağın getirdiği yenilikler ile gereklilikleri göz önüne almalıdır.

Yoksa çıkış noktası tümüyle ilerici, yenilikçi ve köktenci midir; yani daha yakın kuşakların ilahi metinleri ve peygamber sünnetini okumasına dayanarak, bu metinlerin ana amaçlarından hareketle müçtehid ve müceddid'lerin aklını mı esas olmaktadır? Hal böyleyse, aynı modern okuma yöntemi dilbilim, felsefe, psikoloji ve sosyoloji başta olmak üzere çağdaş bilimlerin tümünden azami derecede yararlanarak dini yorumlamayı gerektirir.

Şu yahut bu İslami partinin temel çıkış noktası esastır; zira hangi yöntemin izleneceğini ve bize hangi ortamın, düzenin ve ilişkilerin sunulacağını; nereye kadar esnek veya dogmatik olunacağını gösterir. İktidara geldiğinde, sözü edilen partinin toplumu nasıl ve hangi zihniyetle yöneteceğinin ipuçlarını verir.

İki: İslami hareketlerin 'Çözüm İslam'dadır' söylemini şiar edinmeleri yetmez; çünkü böyle bir slogan, aşırı beylik laflardan sayılır; benimsenen ilke ve ideolojinin ayrıntılarını göz önüne sermez; hatta bir dereceye kadar siyasi, ekonomik ve toplumsal çözümlere ilişkin programsızlığın üstünün örtülmesine yarar.

Demokrasi, artık birçok İslami hareketin sloganı haline gelivermiştir. Eh, bu hareketlerin demokrasinin herhangi bir maddesi ve kuralına itirazları olup olmadıklarını bilmek insanların hakkıdır. Benzer şey, ekonomi için de geçerlidir: Kapitalist mi, sosyalist mi, yoksa ikisinin arası bir karma sistemin mi (sosyal demokrat program) benimseneceği bilinmelidir. Bu sistemin Batı kavramıyla olması şart değildir; yerli bir noktadan hareketle özgün bir

model veya sistem benimsenebilir. Keza, sosyo-ekonomik ilişkilere hangi ruhun egemen olacağı kesinlikle açıklanmalıdır; (Peygamber dostu ve sahabesi) Ebuzer Gaffari'nin aşırı adaletçiliğe dayalı; malı, mülkü, serveti ve iktidarı üleştirme ruhu mu; yoksa İslam halifeliğine egemen olup, yoksul ve ezilenleri temel alan İslam'ın ateşi ve devrimciliğinden geriye dönüş yapan efendilerin yiyici ruhu mu?

Üç: Ayrıca, ilk İslam kendi içinde mezheplere bölünmüştür. Doğrudur, mezheplerin ortak paydaları (birleştirici yanları), ayrıştırıcı yanlarından daha fazladır. Buna rağmen, mezheplerin siyasi yönlerinin bulunduğu da unutulmamalıdır. Örneğin iktidarın/rejimin meşruluğu, dini kurumun toplumda oynadığı/oynaması gerektiği rol, din adamlarının işlevleri gibi konular, mezhepler arasındaki görüş ayrılığının nedenleri olarak kalmaya devam ediyor. Bu ve benzeri konular, siyasi yaşamın özü ve merkezidirler. Bu olgu karşısında, İslami hareketlerin mezhepsel ayrılıklara yaklaşımı ne olacaktır; mezheplerüstü bir tutum mu alacak yoksa kendisi de mezhepsel bir hareket gibi mi davranacaktır? Mezhepçi politika gütmesi halinde, giderek zayıflamanın yanı sıra gelecekteki acı mücadelenin tohumlarını bizzat ekmiş olmayacak mıdır?

Dört: Arap milliyetçi hareket ve partileri iktidarı aldıklarında, milli ile bölgesel olan arasında bir denge tutturdular. İktidara talip siyasal İslamcı hareketler için de bu kural geçerlidir. Bulundukları ülkenin şartları/ihtiyaçları ile Ümmet düzeyindeki ilkeleri ve yükümlülükleri arasında bir dengenin yaratacağı sorunlarla karşılaşacaklar. Durum bu noktaya geldiğinde, İslamcılar bu konuda adaleti nasıl sağlayacaklar? Hamas'ın karşılaştığı ve içine düştüğü mevcut zor durumu buna örnek gösterebiliriz.

Bu ve benzeri soruları, biz sormadan önce, İslami hareketler bizzat kendilerine yöneltmeli ve ardından yanıtlarını halka açıklamalılar. Sorular, kimseyi sıkıştırıp zorda bırakma amaçlı değildir; İslami akımı hasım gören bir zihniyetten de kaynaklanmıyor. Bun-

lar, Arap siyasi arenasında güçlü bir odak olarak faaliyet gösteren ve toplumun geleceğini yönetmeye talip olan siyasi İslamcıların cevaplarını merak eden sıradan bir vatandaşın sorularıdır." (*El Quds el Arabi*, 28 Haziran 2007)

Köktendincilik ve Zamanın Ruhu

Dünya çapında yaygınlaşan genel dincileşme/dindarlaşma dalgasına paralel olarak İslami köktendinciliğe farklı bir yaklaşımı, Faslı yazar ve edebiyatçı Bensalim Hamiş'in makalesinde bulmak olasıdır. İzliyoruz;

"Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da köktendinci hareketlerin yaygınlaşmasına ilişkin birbirlerini tamamlayan veya çürüten yorum/analizler giderek çoğalıyor. Yorumlara katkıda bulunanlar arasında konunun uzmanları olduğu gibi, İslam tarihi ve kültürü hakkında hemen hiçbir bilgiden nasibini alamamışlar da bulunuyor. Konu analizcileri arasında bazıları İslami köktendinci hareketlerin ortaya çıkışlarını, giderek büyüyen yoksulluğa ve buradan kaynaklanan sıkıntı ve hoşnutsuzluklara bağlarlar.

'Sefalet kötülüğün akıl hocasıdır; sefalet kötülüğü va'zeder' diyen (eski Fransa Cumhurbaşkanı) François Mitterand, bu sözüyle Cezayir'deki (1990'lardaki toplumsal-siyasal) faciayı kastediyordu. Bu, ülkede dine yöneliş furyasının en kolay yorumuydu. Dini dalganın (İslami olanın) yükselişinin muhtaçların, itilip kakılmışların ve kenara köşeye atılmışların işine yaradığı; toplumsal anlamda ezilip acı çekenlerin sesi soluğu yerine geçtiği; bu kesimlerin ihtiyaç ve taleplerini din yoluyla dile getirdiği bir sosyal olgudur. Hastalığı böyle teşhis ettikten sonra, mevcut yönetim (Fransız) şöyle bir hükme varıyor: Ekonomik-mali yardımlar aracılığıyla köktendinciliğin önü kesilebilir ve yenilgiye uğratılabilir.

Araplara yönelik siyasetlerinde karşılaştığı bazı geçici/aktüel zorluklara rağmen Fransa'nın bu tercihi, Cezayir ile Lübnan'da

(İsrail'in 2006'da Hizbullah'a saldırısına kadar) kanıtlandığı üzere, devamlılık arz etmiştir.

Söz konusu dar ekonomik mantığı aşabilmek amacıyla, köktendinciliğin teşhis ve tedavisine ilişkin başka bir yaklaşıma/yoruma yer verelim: 'İslami radikalizm, komünizm ve materyalist ideolojinin çökmesinin bir ürünüdür.' Bütün illet ve kusurlarına karşın (Amerikalı) Samuel Huntington'un yaklaşımının (kültürler-medeniyetler çatışması) tutarlı bir yanı vardır: Köktendinci hareketlerin hemen hepsi, meselenin kültürel boyutuna ağırlık verirler. Bu boyut, daha çok kimlik talebi üzerinde yoğunlaşma ve Batı'nın dayatmacı uygarlığına karşı gösterilen direnç noktasında somutluk kazanıyor. Araştırmacı (Huntington ekolünden) bu iki unsuru/etkeni (kimlik ve Batı'yla bütünleşmeye reddiye) ciddiye alıyor; bunları masaya yatırıp incelemek suretiyle, köktenci görüngünün nasıl kuşatılacağı; en azından çembere alınıp nasıl etkisiz/tarafsız kılınacağı üzerinde kafa yoruyor.

Aynı yaklaşım ve yönelimi, Avrupalı ve özellikle Fransız araştırmacılar nezdinde gözlemliyoruz. Sözgelimi (İslami konularda uzman) Gilles Kepel, teşhisini aşağıdaki ibarelerle formüle ediyor: 'Varsayımıma göre bu (köktendinci) hareketlerin söylem ve davranışları, teori ve pratiklerinin içerdikleri simge ile derin anlam, onların akıl dengelerinin bozukluğundan veya mazlum güçlerin angarya kabilinden çalıştırılmasından değil; klasik fikirsel tezlerimizin şifresini bir türlü çözemediği pek derin bir krize tanıklık etmelerinin bir ürünüdür.' (*Allah'ın İntikamı*, 1991, s. 26)

Arap-İslam düzleminde belirtirsek, şunu söylemek yerinde olur: İsrail Devleti'nin 1948'de kuruluşu; bitmez tükenmez Arap-İsrail çatışmaları; Filistin halkına tecavüzkâr/saldırgan pratiklerinden dolayı mahkûm edilen İsrail'in, Birleşmiş Milletler tarafından aleyhine alınmış 90 kararı hiçe sayması; ABD'nin her alanda ve her bakımdan İsrail'i (bu devlet aleyhinde alınan 50 kadar Birleşmiş Milletler kararını veto etmesi dahil) koruyup kollayan ve

destekleyen politikaları... Bütün bunlar yüzünden Arapların yaralanan duyguları, sızlayan vicdanları ve kırılan onurları, gözle görülür biçimde köktendincilerin işine yaradı.

Ayrıca İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırısına (12 Temmuz-13 Ağustos 2006) karşı duran Hizbullah'ın bu kafa tutuşu, İsrail yöneticileri arasında yarattığı büyük çatlağın doğmasına, Arap-İslam halklarının manevi bakımdan rahatlamalarına, sevinmelerine ve geleceğe umutla bakmalarına yol açtı.

Genelleme yaparsak; çeşitli ülkelerden birçok uzman, köktendinci hareketleri, bir halkın/ulusun uğradığı büyük (sosyo-politik) felaket, hezimet, musibet ve facialarının ifadesiymiş veya sonucuymuş gibi görürler. Köktendincilerin ortaya çıkmalarını (niceliksel bakımdan) hızlandırıp yaygınlaştıran etkenler arasında, Yeni Muhafazakârlar ve şahinlerin hayata geçirdikleri Amerikan yönetiminin siyasetleri başta olmak üzere Batılı güçlerin başvurdukları şiddet ile hegemonyacı politikaları vardır.

Günümüz İslam dünyasındaki sosyo-politik çevreleri, her zamankinden daha fazla tehdit eden şey şudur: Hikmet, medeniyet ve yasaklama/engelleme kültürüne dayalı bir rekabet; dolayısıyla çirkin inkârcı söylem ve imhacı nihilist pratiklerle bağlantının kesilmesi. Cezayir bugüne kadar sözü edilen bu hedefe ulaşamadıysa, nedeni bellidir: Sömürgeciliğin uzun karanlığını parçalayıp rezil etmesini beceren Cezayirli kültürel şahsiyetler, sömürgecilerin neden oldukları yaraları 50 yıl boyunca iyileştiremedikleri gibi bağımsızlık sonrasında bunların artmasına yol açtılar. Bu durum, Fransız sömürgeciliğinin olumlu işlevlerine vurgu yapan parlamento onaylı Şubat 2005 tarihli kanun maddesinin Cezayirliler tarafından kökten reddedilmesine yol açtı. Neyse ki, (dönemin Fransız) cumhurbaşkanı Jacques Chirac devreye girerek, bu maddenin yasalaşmasını zamanında önledi. Bundan sonradır ki, Cezayir Başkanı Abdülaziz Buteflika cesaretlenip sesini çıkarabilmiş; onca eleştirel laf arasında 'Fransız sömürgeciliğinin, Cezayir kim-

liği ve kültürüne yönelik bir soykırım olduğunu' ve 'Fransız-Cezayir dostluk anlaşmasının askıya alındığını' açıklayabilmiştir.

Gerçekten, Mağrib (Fas, Cezayir, Tunus) diyarında düşman kardeşlerin bir dereceye kadar verdikleri kavga, milli bir kimlik ile bastırılıp pespaye edilmiş bir kültürün yol açtığı tarihsel bunalımları yansıtmaktadır. Ek olarak, orta yerde onca zulüm ve bastırılmışlığın büyük birikimi vardır. Cezayir'in bünyesindeki süregen bir parçalanma ve seçkincilik/zümrecilik, içeride karşılıklı anlama ve uzlaşma enerjisini atıl hale getiriyor; ülkeyi çaresizliğe mahkûm ediyor ve ulusal uzlaşma girişimleri devamlı boşa çıkıyor.

Fas'a gelince, bu ülke de Tunus gibi, (geçmişte maruz kaldığı) sömürgecilik döneminde daha az şiddet ve acı yaşadı. Dolayısıyla kimlik temelli kişiliği Cezayir'e oranla daha az parçalanmışlık ve tehlike arz ediyor. Uzmanların araştırma ve incelemelerine bakılırsa,1970'lerden itibaren uç veren Faslı köktendinci hareketler; şimdilerde daha uzlaşmacı tutumlar alıyor; buna uygun bir siyasal hayat ve toplum önerisi sunabiliyorlar. Bu eğilimi, şu şartla hoş karşılamak mümkündür: Köktendinciler, dinin özgünlüğüne vurgu yapmaktan açıkça vazgeçmeliler; inanç istismarcılığı yapmalılar; yasal çerçevede faaliyet göstereceklerini ve toplumsal barış için çaba harcayacaklarını kamuoyuna beyan etmeliler.

Bu şart yerine getirildiği taktirde, köktendincilerin sivil toplum ve siyasi hayatla demokratik bütünleşmeleri için fırsat doğar. Böyle bir tutum, demokrasinin bir sözleşme ve kurum olarak kendine özgü dayanak, direnç ve işlevinin olduğunu, bu özelliklerinin bağlayıcı olduğunun peşinen kabulünü gerektirir. İyi meyvelerinin (ürünlerinin-sonuçlarının) paylaşım ve dağıtımına dayalı bir ekonomik kalkınma olmaksızın, demokrasi, tek başına, toplumsal bütünleşme ve uzlaşmaya götürmez. Kapsamlı bir kalkınmanın yolu budur. Laik-dinci çatışmasının/karşıtlığının önü bu yöntemle kesilebilir...

Bu büyük niteliksel sıçramanın gerçekleşmesi şu koşullarla

olanak dahilindedir: Bir, gücünü tarihi arka plandan alan bir akılcılık ve rehberlik (yol göstericilik); iki, üretimi organize etmek; üç; Avrupa'nın Aydınlanma (16. yüzyıl) döneminde beslendiği kaynakları iyi incelemek. Sözgelimi Avrupa Aydınlanması, esinlendiği antik Yunan birikiminden kendine yarayanı aldı; Max Weber'in de gösterdiği üzere, kapitalizm, gelişme ve yayılmasını büyük oranda Protestanlığa borçludur. Keza, Asya'daki büyük ekonomik ilerlemede Konfüçyüs öğreti ve inancının manevi katkısı vardır. Bu düzlemde, Malezya ve Endonezya'nın kazanım ve tecrübelerinden de yararlanılabilir.

İslam'ın kendine özgü kültürü, değerleri, felsefesi, pek pratik bir içtihat birikim ve anlayışı olduğuna göre, bunlardan yararlanmak suretiyle umulan ekonomik mucizeleri yaratmak, arzulanan bilimsel ve fikirsel ilerlemeyi sağlamak olanaklıdır....

Dinamik bir yaratıcılıkla niteliksel ve niceliksel bir süreç izlendiğinde; mevcut ayrışmalar, parçalanmalar, gerginlikler yok olmaya yüz tutar, bunun yerine beyinler ve düşünceler en iyi, en yararlı ve en üstün olana doğru yönelmiş olurlar. Hal böyle olunca, köktendincinin de tarihi kavrayıp algılaması, metinleri değerlendirmesi esnasında yaşayan ile yaşamayan (günümüze, çağa uyan ile uymayan) arasında ayırım yapması daha kolay olur." (*El Şarq el Awsat*, 26 Haziran 2007)

İnternet: Ahirete Açılan Yeni Yol

İslami köktendinciler, modern iletişim araçları ve teknolojinin olanaklarından azami derecede yararlanmaya bakıyorlar. Dünya kamuoyuna seslerini duyurmanın bir aracı da internet siteleri. Arap aydınlarından Susan (Sawsan) Abtah, bu olguyu, 28 Haziran 2007 tarihli yazısında (*el Şarq el Awsat*) irdelemiş:

"Son dönemlerde, 'Cihad ve Tevhid Ümmeti'nin Evlatları'nı, Trablus şehri kıyısına kurulu Nahr-el Barid (Filistin Mülte-

ci Kampı-Lübnan) sokaklarında Lübnan askerleriyle çatışan Feth-ül İslam (El Fetih örgütünden ayrılan köktendinci kanat) mücahitlerine (militanlarına) yardım etmek üzere seferber olmaya çağıran bir dizi internet mesajı, bildirisi yayınlandı. Bu internet sitelerini izlediğinizde, karşınıza şu türden ajitatif ve teşvik edici ibareler çıkıyor: 'Cennetin kapıları ardına kadar açıldı, oradaki Huriler süslenip bezendiler; hepsi sizleri bekliyor. Aman ha aman, böylesine büyük bir sevabı, mükâfatı kaçırmayın! Feth-ül İslam mensubu din kardeşlerinizin yardımına koşmakta acele edin ve elinizden geleni yapın ki, ahiret nezdindeki ecriniz (mükâfatınız) büyük olsun!'

Bu çağrılar, soyut teori ve romantik laiklikte olduğu üzere kurgu değildir; Cihadi (militanca) tutumlar olup, uzun kelam ve selamdan sonra, köktendinci mücahitlere askeri ve psikolojik malzeme sunan somut bilgilerdir.

Bilgisayar ekranının başında oturmuş bir mücahit, özel video kasetler yoluyla el bombasının nasıl atılacağını, patlayıcı madde dolu kuşağı nasıl yapacağını, bunu kuşandıktan sonra nasıl patlatılacağını, patlayıcı maddeleri nasıl kullanacağını; zehirli gazlarla yüklü malzemeleri nerelerde kullanması gerektiğini; nihayet kimyevi ve biyolojik maddelerden hangi silahları üreteceğini öğrenmektedir. Yüzlerce internet sitesi, 'halk silahları' diye tabir edilen ev yapımı silahları üretmek için hangi malzemenin nerede bulunacağına dair bütün ayrıntıları sunmaktadır.

İnternet üzerinden yapılan son çağrılar, Feth-ül İslam örgütüne yardım etmekle sınırlıymış gibi gözükse de, aslında çağrının kapsamı çok daha geniştir; Afganistan'dan Atlas Okyanusu kıyısındaki Fas'a kadar uzanabilmektedir. Böylece yerkürenin her karış toprağı, cennet hurilerine kavuşma özlemi içindeki bu serseri mücahitlerin insafına kalmış durumdadır. Elektronik aletler (internet) ise, o güzelim sanal Hurileri anında sunmak suretiyle gereken dini vecibesini (görevini) hakkıyla yerine getirmektedir.

Cihat stratejilerine şöyle bir göz atarsak, Selefi internet sayfaları tek tek çevirirsek ve köktendinciliklerini teyit etmek için bu ekran sayfalarını dolduran Kur'an ayetleri ile bazı dini ibareleri ayıklarsak, neticede elinizin altında somut bir şey kalır: Karşımızda modern teknolojiden azami derecede yararlanmayı bilen pek tehlikeli bir cemaat, bir örgüt durmaktadır. İnternet siteleri aracılığıyla interaktif (katılımcı) bir faaliyet içinde bulunan bu Cihadi oluşumların sayesinde, sanki bir sanal Cihat Kütüphanesi oluşturulmuş.

Sanal ortamda kırsal alanlarla şehirlerde nasıl mücadele (silahlı, silahsız) edileceğine dair yaşamsal teknik ve askeri bilgiler bulunmaktadır: Mürtedlerin (dinden dönenlerin) inlerine baskın yapmak; çok zor bir alandaki bir kuşatmadan kurtulmak, vs. tüm ayrıntılarıyla aktarılmaktadır. Her savaş oyunu ve taktiğinin önceden belirlenip planlanmış genelge ve yönergeleri hazırdır. Bu tür oluşumlar, Hamas (Filistin) gibi örgütleri beğenip beğenmediklerinden bağımsız olarak, internet izleyicilerine yerli malı/ev imalatı el Kessam füzelerini yapma ve kullanma kılavuzu sunmaktadır.

İster müttefik olsunlar isterse ayrı telden çalsınlar, köktendinci İslami örgütler için şunu söylemek olasıdır: Savaş meydanında sınanmış aynı planlardan ortaklaşa yararlanıyorlar. Hizbullah (Lübnan), kendisinden yıllarca önce Güney Lübnan'da savaş deneyimi ve birikimi kazanan Filistin Fedailerinin tecrübesinden faydalandı; kendi stratejisini bunun üzerine inşa etti. Sonuçta İsrail'i ülkesinden kovmayı (2000 yılı) başardı. Hiç şüpheniz olmasın, Hizbullah'ın İsrail saldırısına (Yaz 2006) karşı geliştirdiği şaşırtıcı taktikler, el Kaide örgütünün hayal gücünün gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Kabul etsinler veya etmesinler, İslamcı hareketlerin tümü, kendilerince modern/yenilikçi olup savaş hilelerinde gayet mahirdirler; daha ileri giderek şunu iddia edebilirim: Batı tecrübesin-

den yararlanma düzleminde, Arap milliyetçi hareketlerinden daha beceriklidirler. Halbuki bu milliyetçiler, teorinin batağına saplandılar ve gösterişten başka bir marifetleri olmayınca, uygulamada feci şekilde tökezlediler. Eh, benzer şeyi laikler için de söylemek mümkün: Onlar, tılsımı bir türlü çözülemeyen bulmacavari genel söylem ve üsluplarıyla oldukları yerde çakılıp kaldılar. Buna karşılık Selefi köktendinciler gayet sade bir söylem, deyim yerindeyse, kıraathane diliyle sıradan insanları kendilerine çekmesini bildiler. Köktendincilere sempati duyan ortalama bir insanın Birleşmiş Milletler'de dönen dolapları, çetrefil ilişkileri, ABD'deki seçim yasasını, Kongre'nin yetkilerini ve ABD başkanının yükümlülüklerini bilmesi gerekmiyor; esasen, bu tür karmaşık şeyler onu pek ilgilendirmiyor. Sokaktaki vatandaşın ilgisini çeken biricik şey, 'Silaha sarılıp, namluyu Allah düşmanlarına doğrultmak'tır. (İsrail Başbakanı) Ehud Olmert'in eğilimini veya (eski ABD Başkanı) Jimmy Carter'ın gerçek karakterini anlamak yahut Bush'un danışmanının ideolojisini keşfetmek uğruna yıllar boyu haber izlemekten çok daha kolaydır silaha sarılmak.

Iraklı, Çeçen, Filistinli veya Afganistanlı; tümü tek bir merkezden talimat alıyormuşçasına internet ekranını izleyip, sanal olsa bile, kendilerini Hilafet düzeninin hâkim olacağı bir dünyaya hazırlıyorlar. Eh, her şey küçük bir rüya ile başlamıyor mu? Mücahitler, hasım ve düşmanlarına karşı direnmek üzere birbirlerine çağrıda bulunuyorlar; bu arada, tarih kitaplarında İslam'ın altın çağı hakkında okuduklarını hatırlıyorlar. Sonuçta, gölgesinde büyüdükleri büyük bozgun (Arap-İsrail savaşlarındaki yenilgiler) kararına isyan edip, (Arap milliyetçiliğinin yol açtığı) hezimet bayrağı altında ölmek istemiyorlar.

İnsanlardan oluşan küçük birimler, küçük hücreler oluşturarak; aralarındaki mesafeye rağmen birbirleriyle iletişim kuruyor, kardeşleşip ortaklaşabiliyorlar; ittifak ve güç birliği yaptıkça taraftarları çoğalıyor. Hepsinin literatürü, söylemi aynı; benzer bil-

diriler yayınlıyorlar; aynı hedefe kilitleniyorlar. Sanki coğrafya denen unsuru kabullenmiyorlar; buna karşılık her ne pahasına olursa olsun geri getirmek istedikleri aynı tarihi emanete sahip çıkıyorlar.

Bütün bunlar gözlerden ırak duldalarda, gölgelerde neşvünema buluyor; marjinal bir görüntü vermek suretiyle büyüyorlar; şurada burada patlatılan bombaların dışında kendilerinden bir iz, bir eser yoktur ama aynı zamanda müstesna (benzersiz) intihar eylemleriyle Irak'ta gövde gösterisi yapabiliyorlar! Irak boşluğunu dolduran Cihadi hareket, herhangi bir Arap ülkesinde aynısını yapabilir; yaşama ve sürekliliğe elverişsizmiş gibi görünen bu Cihadi olgu, aslında hayalete dönüşmüş Arap rejimlerinde, barış umuduyla ölmeyi yeğledikçe dev adımlarla gelişiyor...

Feth-ül İslam adlı örgütün gerçekte Suriye istihbaratı yahut CIA (ABD istihbaratı) tarafından imal/icat edilip edilmediğinin bir önemi yoktur. Keza, İsrail'in baş hedefi haline gelen Lübnan ordusunun silahsız bırakılıp bırakılmayacağı da anlamsızdır. Burada temel olan şey, Nahr-el Barid mülteci kampında Lübnan askerleriyle çatışmayı yürüten Şakir el Abbasi'nin (Feth-ül İslam sorumlusu) üzerinde 'La ilahe illallah' ibaresinin yazılı olduğu pankartın önünde görüntü vermiş olmasıdır. Bu pankart gözleri boyamış, kimse çıkıp, söz konusu ahmak örgütün böylesine aptal bir çatışmayı niçin başlattığını, bu çatışmanın haklılık yahut haksızlığını veya faydasını tartışmıyor. Dost ile düşman, kardeş ile hasımı birbirinden ayırmayan ahmaklığın kısıtlı/tek yanlı analizinin kurbanları sadece Lübnan, Filistin ve Irak olmayacaktır.

İnternet web sitesi, yapacağını yaptı; öfke büyüyor. Her gün onlarcası ölmesine rağmen öfkeliler çoğalıyor. Bu olguyu herkesten önce Amerika çok iyi bilmesine karşın yanlışında ısrar ediyor. Savaş henüz başlangıç noktasında; gelecek menüde daha büyüğü var."

Moritanya: Köktendincilik, Yaz Bulutu Gibidir

Diyanet İşlerinden sorumlu Devlet Bakanı Ahmed Fel Wild Salih, şeyh unvanına sahip bir din âlimi. S. Arabistan'ın Medine şehrindeki İslam Üniversitesi mezunu. İslamcı köktendincilerin ülkede dini eğitim veren hemen her kurum ve kuruluşa sızdıklarına dair söylentilere açıklık getirmek üzere, *el Şarq el Awsat* (21 Haziran 2007) gazetesiyle söyleşti. İlgili bölümlerini alıyoruz.

"Köktendincilik Moritanya'ya özgü olmaktan çok, dünya çapında bir fenomendir. Bazı ülkeler, bu fenomeni kullanmak suretiyle Arap-İslam dünyasına sızıp etkili olmak arzusundalar. Ancak köktendinciliğin bizdeki sızma yolları kapalıdır. Buna rağmen küçük çaplı sızmalar, huruç harekâtları ve sıkıntılar olmuyor değil; cumhuriyetimizde (Moritanya) olan da buydu.

Ülkemizdeki köktendinci akım, yaz bulutu gibidir; gelip geçicidir. Bir ara kümelenmeler görüldü ancak şimdi dağıldı. Köktendincilik tehlikesi hakkında medyada yazılıp çizilen veya gösterilenler, son derece abartılıydı, önemli bir bölümü sanaldı. Bu yüzden çok sıkıntılar yaşandı ve dolayısıyla sert önlemler alınma yoluna gidildi. Bu da Arap-İslam toplumlarında haksızlık ve adaletsizliğe; her yerde ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına yol açtı. Ağustos 2005'ten itibaren Moritanya kapılarını özgürlüğe açmaya başlayınca, köktendincilik tehlikesinden geriye hemen hemen pek bir şey kalmadı. Medya bile böyle bir tehdidin varlığını haber yapacak ölçüde ciddi bulmadı.

Ülkemizin varlığını tehdit edecek kadar köktendinci akım ve oluşumlar bulunmuyor. Esasen bizdeki köktencilik denen şey, birçok ülkede görülegelen arızi (semptomatik) bir hal idi. Ne var ki, oralarda bu sorunun çözümünde hatalar yapıldı; yanlış reçetelerle bu illet tedavi edilmeye çalışıldı. Bu vebanın kökten giderilmesi veya çözülmesi yerine, kimi güç odakları (devletler–F.B.) bunun dünya çapında yayılmasını amaçlıyordu. Son yıllarda, ülkemiz, bu

dalganın içine çekilmek istendi ve vebayı başkalarına bulaştırmak üzere ihraç ediyordu. Fakat problem gerektiği gibi ele alınıp işlem gördü.

Köktendinciliğin yayılmasından yana olan güçleri/odakları istediğiniz gibi isimlendirebilirsiniz; Batılı devletler veya küreselleşme yahut yeni sömürgecilik, vs. Esasında büyük devletler, himayesine aldıkları, bir şekilde koruyup kolladıkları köktendinciler aracılığıyla İslam ülkelerini, hegemonyaları altına sokma peşindeler.

Dini eğitim kurumlarına (Kur'an kursu, her derecedeki okullar, diyanete bağlı kuruluşlar, vs) sızmış köktencilerin temizlenmesi veya buralara sızmaların önlenmesi meselesi, her şeyden önce mevcut durumun, olgunun iyi biçimde tespitiyle mümkündür. Teşhis, koruma ve tedavi ayakları üzerinde kurulu bir denklem veya önlemdir.

Terör, artık evrensel/küresel bir fenomendir; dikkat edilirse, sıkıştırıldığı her yerde yayılma belirtileri gösteriyor; sanki bir bomba patlayarak çevreye yayılmış gibi bir hal alıyor. Esasen, bu fenomenin gerçek hacmini ve boyutunu görmek şarttır. Her yerdeki gerçek durum tespiti, onun bulunduğu mekân ve ortamda nasıl ele alınıp bertaraf edileceğinin formülünü sunar. Dünyadaki terörden yola çıkarak Moritanya'daki şiddet olaylarını çözemezsiniz veya buna başarılı bir çare bulamazsınız. Teşhis denen şey budur.

Koruma aşamasına gelince, tedaviden önceki en önemli devredir. Hatta bir çeşit ön tedavidir bu. Burada halkı, insanları bilgilendirip bilinçlendirmek esastır. Zira bilgisizlik, kötülüğün ana kaynağıdır. Cahilliğin yanı sıra, baskı ve özgürlüklerin kısıtlanması, köktendinciliğin ikinci ana nedenidir. Bakınız, 2003-2004 yılları arasındaki Moritanya, sanki bir savaş durumu yaşıyordu; insanlar sürekli takip altındaydılar, cezaevleri tutuklu ve mahkûmlarla doluydu ve askeri darbeler sıradaydı. Oysa son gelen yönetim 2005'te özgürlüklerin sınırlarını genişletir genişletmez, durum ta-

mamen değişti; eski iktidarların takip ettirdiği sayısız insan yasallık kazanınca aktif siyasetçi oldular; yerel yönetim ve parlamentoda hatırı sayılır oranda temsil hakkı elde ettiler.

Ne denli radikal olursa olsun, bir akım veya hareketin siyasi hayata katılması sağlandığında, onun gerçek gücü kuvveti açığa çıkmış olur. Köktenci İslami akımın önünü açtık; onu yasal zemine çektik. Tanık olduk ki, bunlar, son demokratik seçimlerde büyük bir başarısızlığa uğradılar. Çünkü kitlesellik kazanabilmek için eskiden geçerli olan gerekçeleri şimdi boşa çıkmıştı; kitle tabanlarını oluşturup genişletebilecek yeni şeyler ve gerekçeler bulamadılar. (Baskı döneminde yükselişte olan) bu köktendinci akım, şimdi siyasi bir parti bile kuramıyor. Burada bir noktaya işaret edelim: Moritanya'da hiçbir laik parti bulunmuyor; tüm siyasi partiler, şu yahut bu ölçüde İslamidirler. İslami akımın desteklediği aday, % 47 oranında oy aldı. Şu anda muhalefetin lideri olup, her türlü siyasi olanaktan yararlanıyor.

Siyasal akımlar gelip geçerler; kimileri hastalanır, zayıflayıp ölürler; kimileri soğumaya yüz tutar ve kimileri de büyüyüp gelişirler, son derece hararetli zamanlarını yaşarlar. 'Esasen Maliki mezhebine mensup Moritanyalılar, tasavvufa eğilimlidirler; dolayısıyla bunların modern Selefi/köktendinci hareketin etkisine girmelerini nasıl yorumluyorsunuz?' diye sorarsanız, şunu söyleyebilirim: Dış etkiler, evrensel kurallar önemlidir. Yurtdışından gönderilen yahut yabancı ülkelerde dini eğitim görüp ülkeye dönmüş kimselerin her türlü akım ve fikirden etkilenmeleri, yeni bir şey olmasa gerek. 1970'lerde Moritanya'da güçlü bir komünist düşünce akımı vardı; bunu milliyetçi (pan-arabizm) olanı; Nasırcılık ile Baasçılık izledi. Ardından başka kültürel ve ideolojik akımlar geldi. İnsanlar, bu tür akımları kendileri için seçenek kabul eder etmez, yayılması için gayret gösteriyorlar. İşte, modern Selefilik (öze dönüşçü köktendincilik–F.B.) böyle bir şeydi.

Bu münasebetle belirteyim; Selefi kavramı, Peygamber Efendimiz ile O'nu izleyenler için kullanılmış bir sözcüktür. Bu bağlamda bütün Müslümanlar Selefidirler, öyle sayılırlar. Fakat kimilerinin o ilk geniş kavramla kendi arasına mesafe koymak için ortaya attıkları dar anlamlı Selefilik, sapkın bazı oluşumların, fikirsel akımlara tepkisinin ifadesidir. Bu tepkisel Selefilik, 1960'lı ve 1970'li yıllarda İslam dünyasını istila eden, özellikle Bolşevizm/komünizm gibi düşünsel akımlardan duyduğu endişe nedeniyle ortaya çıkıp kendini böyle tanımlamıştır. O sırada Selefilik, belirtilen akımlara kapılarını kapatmış, kabuğuna çekilmiştir. Bu dönemden hemen sonra, kapalı kutudaki Selefilik bazı ülkelere veba gibi sıçramış; kimi yerlerde köktendincilik, dogmatizm ve Selefilik olarak adlandırılmıştır. Derken terör fenomeni baş göstermiş; bütün Müslümanlar bu sıfatla özdeşleştirilip öyle tanımlanır olmuşlardır. Gerçi, kimileri bu olguyu itiraz etmişler ama durum değişmemiştir: Her sakal bırakan, namaza giden; onurunu zedeleyen şeylerden kendini korumaya çalışan herkes, ne yazık ki, bu sıfatla anılmaya başlamıştır. Sanırım, bu fenomen ihtiyaca göre kâh abartılıp, kâh küçümsenmektedir.

Kanımca (din eksenli) terörle mücadele eden ülkelerin deneyimleri ışığında, bu mesele sadece asayiş mantığıyla değil; aynı zamanda bundan daha önemli yanlarıyla (eğitim ve bilinçlendirme gibi), belli ölçülerde ifade özgürlüğünün teşvikiyle çözülebilir. Sözgelimi, özgürlüklerin kısıtlandığı dönemde cami minberlerinde kimi imamlar, kitleleri ateşleyici ve tahrik edici vaazlar verirlerdi. Şimdi bu durum büyük oranda azaldı. Kuşkusuz bizde de denetim mekanizması bulunuyor. Ancak biz her imam veya hatibin kendini denetlemesi gereğine vurgu yaptık, yapıyoruz. Bu alanda genelge ve yönlendirmelerimiz bulunuyor. Aslında geleneksel ve yeni âlimler (Ulema) arasında ayırım yapmak zordur. Bizce temel ayırım noktası, bunların teori ve pratiklerinde yani ne yapıp ne söylediklerinde yatmaktadır."

Terör ve Kaçırılan İngiliz Gazeteci

Arap ülkelerinde kör şiddet ve terörü kınayanlar arasında birçok aydın, düşünür, yazar ve çizer bulmak mümkün. İslam dünyası, el Kaide gibi köktendinci örgütlerin şiddet eylemlerini kınama konusunda görüş birliği içindeydi. Herkesin gerekçesi ve yaklaşımı farklı olsa da, özellikle sivillere yönelik faaliyetler mahkûm edildi. Keza, Nisan 2007'den itibaren Hamas-el Fetih (Filistin) ve Lübnan ordusu-Feth-ül İslam arasındaki çatışmalarda kınanan taraf, genelde Hamas ile Feth-ül İslam'ın kural tanımaz vahşetleri oldu. Taraflardan birini, diğerine tercih edenlere yani onun hak ihlallerini gerekçelendirenlere de rastlamak mümkün. Fakat çatışmanın tarafı olmayıp sadece gazeteciliğin gereğini yerine getirmek üzere Filistin'de (Gazze) bulunan BBC muhabiri Alan Graham Johnston, Mart 2007'de bilinmeyen bir grup tarafından kaçırıldı. Eylemi gerçekleştiren grubun, Ceyş-ül İslam (İslam Askerleri) isimli pek duyulmamış bir illegal örgüt olduğu sanılıyor. Örgüt, İngiliz gazeteciye karşılık bazı köktendinci mahkûm ve tutukluların (muhtemelen el Kaide yandaşı veya mensubu) serbest bırakılmasını talep ediyordu. Temmuz (2007) başında, Gazze'yi denetiminde tutan İslamcı Hamas ile anılan örgüt mensubu bazı militanlar arasında sürtüşme yaşandı. Hamas, bölge çapında kendine yönelik eleştirileri yumuşatmak amacıyla Johnston'u kurtarıp serbest bırakmaya kalktı; buna direnen Ceyş-ül İslam elemanları, operasyona karşılık verdi.

Dr. Abdülvahap el Efendi, bu olaydan yola çıkarak, terör ve terörizme eleştirel bir yaklaşım gösterdi:

"Tartışmalı kavramın en iyi örneği terör kavramıdır. Çünkü bir grup veya bireyi bu sıfatla anmak, onun hakkında cinayet hükmü vermekle eşdeğerdir. Meşhur deyimi bilirsiniz; 'Birilerine göre terörist olan, diğerlerinin gözünde özgürlük savaşçısıdır.' Oysa, nice teröristin sonradan devlet adamı olduğuna tarih tanıktır. İşte

bunlardan birkaçı; Josip Broz Tito (eski Yugoslavya), C. De Gaulle (Fransa), Jomo Kenyata (Kenya), Nelson Mandela (G. Afrika), A. Bin Bella (Cezayir), Yaser Arafat (Filistin) ve Menahem Begin (İsrail).

Terör konusundaki en büyük ihtilaf, onunla özdeşleşen faaliyetlerin tanımında değil; gerçekleştirilen eylemlerin gerekçelendirilmesi sırasında yaşanmaktadır. Mesela, sivillere ve savaşa/çatışmaya fiilen katılmayan taraflara yönelik saldırıların meşru olmadığı noktasında herkes hemfikirdir. Gelgelelim böyle saldırılara kalkışanlar, ya 'başka seçenek yoktu' yahut 'düşmanlarımız, bunlardan daha beterini yapmaktadır' bahanesine sarılmaktalar. Fakat çok kimsenin bilgisi dışında bir gerçeklik var; Birleşmiş Milletler (BM) kulislerindeki terör tartışmaları sırasında, ABD gibi ülkeler, formüle edilecek tanımın, 'devlet ve askerlerin masum sivillere yönelik katliamları' ibaresini kapsamasına karşı çıkıyor.

ABD'nin BM nezdindeki eski temsilcisi John Bulton'un, bu teşkilat tarafından formüle edilen terör tanım taslağına ilişkin şerhleri (itiraz notları), basında yayımlandı. Buna göre, BM tarafından formüle edilmiş; 'sivil ve çatışmalara aktif katılmayan kimselere karşı kasıtlı saldırı' ibaresine, '...teröristler tarafından...' ibaresini eklemekte ısrar etmekle; Bulton, esasen devlet ve ordu birimlerince yapılan saldırıları, tanım dışı bırakmıştı. Keza, 'BM'nin açıkça tanımladığı 'sivillere ve savaşçı olmayanlara...' ibaresini, '...geriye kalan insanlara ve başkalarına' sözcükleriyle değiştirmişti. Bu değişikliklerle, Bulton, gerçek maksadını belli etmişti; Amerikan ve İsrail askerlerinin işledikleri suçların 'terör kapsamına alınmasını' önlemek!

Durum ne olursa olsun, öyle eylem ve fiiller vardır ki, terör damgasını yememesi imkânsızdır. Mesela, şimdilerde tam da namaz esnasında cami, tapınak, türbegâh ve ziyaretgâhlara yapılan saldırılar ile mahşeri kalabalıkların dolaştıkları çarşı-pazarlardaki patlamalar; kadın ve çocuklara tecavüzler ve evlere yapılan teca-

vüzkâr baskınlar, vs. bunlardandır. Çünkü bu ve benzeri vahşi edimler, bütün milletler nezdinde yasaktır, haramdır, günahtır; hiçbir şekilde gerekçe kabul edilmez.

Aynı tanım içine (İngiliz gazeteci) Alan Graham Johnston'un kaçırılması da girer. Dört aydan beri bilinmeyen bir yerde rehin tutulan ve olur olmaz münasebetle ölümle tehdit edilen Johnston'un maruz kaldığı bu muamele, terörün ta kendisidir. Johnston, günahsız ve kabahatsizdir; sadece İngiliz olmasından kaynaklanan bir kaçırılma söz konusudur. Bu terör suçunu hafifletici en küçük bir neden bile yoktur, olamaz. Özellikle de bu tür eylemler, Müslümanlarla Filistinlilerin davalarına zarar veriyorsa, suçun çapı daha büyük olur. Böylesi davranışlar, teröristlerin içine düştükleri ahlaki çöküntünün boyutunu göstermesi bakımından ibret vericidir. Bunların, cinayet şebekeleri ve mafyalardan farkı kalmamıştır.

İslam adına yola çıkan köktendinciler şunu bilmeliler: Eğer insan kaçırma İslam'da caiz olsaydı, o zaman Peygamber Sahabesi (dostları, izleyicileri), Hayber Kalesi'ni teslim etmeye zorlamak amacıyla dönemin Yahudilerini kaçırıp rehin alırlardı; keza Kureyşlileri görüşmeye mecbur bırakmak babından, beni Mahzum kabilesinden kimseler kaçırılırdı. Hz. Peygamber'in böyle şeylere tenezzül etmediğini ve Sahabe'yi de bunları yapmaktan alıkoyduğunu; deyim yerindeyse herkese 'Aman' verdiğini söylemeye gerek yoktur.

Hamas, bu noktada iyi bir çıkış yaptı; gazeteci Johnston'un serbest bırakılmasını, öncelikli gündem maddesi haline getirdi. Çünkü Hamas, bu hareketin, Filistin ve İslam davasına zarar vereceğini artık anlamıştır." (*El Quds el Arabi*, 29 Haziran 2007)

Yazarın tezine ilişkin eleştirel bir not: Bizce Hamas, tamamen konjonktürel siyasi nedenlerle ve bir din âliminden fetva almak suretiyle Johnston'u (4 Temmuz 2007) serbest bıraktırdı. Johnston, örgütün yönetim kademesinde bulunan ve 2006-Haziran

2007 arasında Filistin hükümetinde başbakanlık yapan İsmail Haniye tarafından kabul edilerek medyatik bir şov yapıldı. Hamas, dünya kamuoyuna, "Bakın, biz, el Kaide türü köktendincilerle (Johnston'u kaçırdığı sanılan Ceyş-ül İslam fraksiyonu dahil) aynı değiliz" mesajı vermek suretiyle Batılı ülkelerden puan toplamayı amaçladı. Halbuki İngiliz gazeteciyi kaçırdığı sanılan bu fraksiyonun El Kaide'den ziyade bölgede ünlü Duğmaş aşireti milisleri oldukları ve Hamas ile anlaşmazlıkta sırtlarını el Fetih'e dayadıklarını biliyoruz.

İslami Terör ve Türkiye'ye Düşen Görev

Batı ve İslam ilişkilerine Türkiye'den bakışın ana hatlarını öğrenebilmek için, *Milliyet* gazetesinin diplomat kökenli yazarı Semih İdiz'in 5 Temmuz 2007 tarihli makalesine göz atmak gerek:

"'İslami terör' yeniden Batı dünyasının gündemine düştü. Londra ve Glasgow'daki başarısız saldırılar ile Yemen'de yedi İspanyol turistin ölümüne neden olan saldırının yanı sıra, Madrid'de önceki gün sona eren 2004 bombalamasıyla ilgili dava da tartışmaları tekrar alevlendirdi.

Özellikle İngiltere ve İspanya'da yapılan tartışmalarda bu kez bir unsurun ön plana çıkmaya başladığını görüyoruz. O da İslam ile terör arasındaki ilişki. Başbakan Erdoğan'ın 'Terörün dini olmaz' söylemine karşılık, Batı'da, artan bir şekilde, 'Terörün dini vardır ve bu da İslamiyettir' algılaması yayılıyor.

'Barış' değil, 'teslimiyet' anlamına geldiği belirtilen 'İslamiyet'in terör olgusunu içinde barındırdığı ise artık çekinmeden söyleniyor. *Daily Telegraph* yazarı Denis McShane'e göre bunu anlayabilmek için sadece Mısır'daki Müslüman Kardeşler, Filistin'deki Hamas ve İngiltere'deki İslam Konseyi'nin söylemini izlemek yetiyor.

Başkaları da Pakistan Din İşleri Bakanı'nın 'Salman Rüşdü'ye

şövalyelik payesi verilmesi bir intihar bombasını haklı kılabilir' şeklindeki sözlerine işaret ediyorlar.

İngiltere ve İskoçya'daki son saldırılarla bağlantılı olarak çok sayıda Müslüman doktorun gözaltına alınması ise duyulan kızgınlığı artırıyor. Bu yüzden 'İslam dünyasında Hipokrat yeminini anlayacak bir medeniyet yok' türünden iddialardan geçilmiyor.

Bu konuda yapılan açık oturumlarda ortaya atılan başlıca suçlama ise, çok sayıda masum insanın öldüğü bu tür saldırılardan sonra İslam âleminden 'samimi ve içten kınamaların gelmemesi' oluyor.

Aksine, 'Batı siyasetinin ürünü' olarak gösterilmeye çalışılan bu saldırıların, 'haklı olmasa da anlaşılır olduğu"' anlayışının 'medeniyetler çatışmasını' derinleştirdiği belirtiliyor.

Öte yandan, bu saldırıların İngiltere ve İspanya gibi Müslümanlara Avrupa genelinde en çok hoşgörü gösteren ülkelere karşı yapılması, bu ülkelerde nispeten rahat olan Müslümanları da zor durumda bırakmaya başladı.

Özellikle İngiltere'deki Müslümanların bu yüzden yavaş yavaş özeleştiriye yönelmeleri dikkat çekiyor. Zaman zaman kendi aralarında da kızgın tartışmalara neden olan bu özeleştiriyi İngiliz medyasında izlemek mümkün.

Tüm bu gelişmelerin, nüfusunun yüzde 99'u Müslüman olan ve sadece Batı'da değil, Türkler arasında bile 'İslamî' olduğu belirtilen bir iktidarın işbaşında bulunduğu Türkiye'yi de yakından ilgilendirdiği ortada.

İslamiyetle ilgili olumsuz algılamaların artmasıyla dikkatlerin Türkiye üzerinde daha çok yoğunlaşacağı bu nedenle kesin. 22 Temmuz seçimlerini kim kazanırsa kazansın, bunu artan bir şekilde hissedecektir.

AKP'nin yeniden iktidara gelmesi durumundaysa gözler bu açıdan iyice Türkiye'nin üzerinde olacaktır. Başbakan Erdoğan da

bir türlü hayat veremediği 'medeniyetleri uzlaştırma' projesine çok daha anlamlı bir yaklaşım getirmek zorunda kalacaktır.

Önceki yazılarımızda da belirttiğimiz gibi, bunun ilk zorunlu adımının ülkemizde yaşayan Hıristiyanlara karşı hoşgörünün yerleşmesi için çalışmak olacağı ortadadır."

Neredesiniz Ey Ehli İslam!

Şimdilerde Londra ve Glasgow'daki başarısız sabotajların ardından iyice diken üstünde oturan İngilizler, 7 Temmuz 2005 yılında Londra metrosuna yönelik intihar saldırısı sonucu ölen 52 kişinin için mezarlıkları ziyaret ederek çelenk koyma yarışına girdiler. Anma merasimine katılanlar arasında bakanlar ve politikacılar vardı. Üç Arap yazarı, farklı nedenlerle Müslümanların şiddet olaylarından uzak durmaları ve terörü kınamaları gereği üzerinde durdu. İzleyelim:

Adil Derviş: "Sivillere yönelik 7 Temmuz saldırılarının ikinci yıldönümünde terör dişlerini ve giderek çirkinleşen yüzünü gösterdi. Glasgow'daki bomba imha edilmeseydi, çoğu kadınlardan oluşan masumların canını alacaktı.

Yasaya saygı gereği, yakalanan zanlılar (Hindistan ve çevresinden Müslümanlar) hakkında bir fikir beyan etmeyeceğim. Ama şu İslamcı ideologlara (dilbilimcilerin icat ettikleri basit ifadeyle İslamcılar–İslamists) bir çift sözüm var. İngilizce İslamism (İslamcılık), genelde tahakkümcü siyasi bir düşünceyi ifade eder. İslamcı, dünyayı tek pencereden (toptancı bir bakışla) görür; ideolojisi gereği, başkalarının kendi yol ve yöntemlerini, hayat tarzlarını seçme hakkını asla kabul etmez. Bu yüzden, kendini Müslüman sayan herkesten rica ediyorum: Bazı Kur'an ayetlerinin ideolojik tefsirine dayanarak adam kaçırma ve terör gibi olayları dini söylemle gerekçelendiren İslamcı köktencilerle aranıza kalın çizgiler çekiniz.

Köktendinci cemaatlerin filozof ve teorisyenleri, Kur'an ayetlerine göndermeler yaparak militanların nasıl şehit olacaklarının felsefi temelini belirlemişler. Onlara göre nerede olursa olsun, gayrimüslimlere karşı cihat ve savaş farzdır. Aynı teorisyenler, kendilerinden farklı bir yaşam tarzı benimseyen Müslümanların katledilme bahanesini icat ettiler.

1930'larda Mısır'daki sinema salonlarını kundaklayanlar, yargıç ve aydınları katledenler yine bu köktendinci teoriyle yola çıkan Müslüman Kardeşler denen bir oluşum idi. O zamanki şiarı da şöyleydi: Peygamber Önderimiz, Yolumuz Cihat'tır! Böylece İslam dinini örgüte, peygamberi de slogana bağlayarak 'cihat' kavramını soylu özünden soyutlamış oldular. Bu Müslüman Kardeşler hareketini, çok sonraları İslami Cihad, İslami Cemaat, Tekfir ve Hicret, Ensar-ül İslam, Muhammed Ordusu, Ateşten Kurtulanlar, Tevhid ve Cihad gibi dini simgeler taşıyan örgütler izledi.

E-mail yoluyla beni eleştiren çok okuyucu var: Onlara göre, ben Müslüman Kardeşler ve benzeri örgütlerin geçmişini deşip, kapanmış yaraları kaşıyormuşum. Zira bu cemaatler (örgütler) artık parlamenter sistemi benimseyip, demokrasinin kurallarına uyuyorlar. Seçim yoluyla gelip, aynı yolla ile gitmeyi beyan ediyorlar. Bu gözlem doğrudur. Ancak seçim sandığına saygı duymak, bu örgütlerin kanlı geçmişlerini (sabotaj, cinayet, suikast, din adına cihat ilan etmek, vs) unutmamız yahut yaşanmış şeyleri tarihten silmemizi gerektirmez.

İslamcı teröristlerin amacı, bizi yaşam sevgisi kültürü ile ölümsever bir kültür arasında ikincisini benimsemeye zorlamaktır. Teröristler hastalıklı kültürlerini dayatıp, insanları yaşama alışkanlıklarını değiştirmeye mecbur ediyorlar. Geçici başarı kazandıklarında, demokrasinin gerilediği mekânlarda, bu kez insanları giysi ve kültürlerini değiştirmeye zorluyorlar. Kanıt mı istiyorsunuz; 1930'lu yıllarda çekilmiş Mısır filmleri ve 40 yıl önce gerçekleştirilmiş diğer sanat etkinliklerine şöyle bir göz atınız. Günümüz İs-

lamcılarının baş hedefi haline gelmiş Mısır televizyonlarındaki etkinliklerden daha iyidir. Şimdiki korku ortamı, TV kanallarında bazı sahnelerin sansürlenip makaslanmasına yol açıyor ki, her sahne aslında bir sanat ürünüdür; ülkeye miras kalmış milli kültürün bir parçasıdır.

Ölüm kültürü çığırtkanlarının kendi yaşam tarzlarını (giyim tarzı, beslenme tarzı, yeme içme tarzı, vs) bizlere dayatmalarına izin vermeyelim. Bakınız; yüz binlerce beyaz tenli İngiliz, kendi ırkçılarının göçmenlere yönelik politikalarını kınamak için sokaklara dökülebiliyor. İngiltere'de yaşayan Müslümanların da aynı yolu izlemeleri, yüz binden aşağı olmamak kaydıyla milyona varan kalabalıklarla köktendinci teröre karşı miting düzenlemeleri gerekmez mi? Neredesiniz ey Ehli İslam?" (*El Şarq el Awsat*, 7 Temmuz 2007)

Abdülrahman el Raşid: "Bir Arap yazarı, Londra ve Glasgow'daki başarısız terör eyleminden sonra Arapların adının karalanmasına pek içerlemiş! Halbuki bu yazarın yapması gereken ilk şey, bizim adımıza, bizi kötüleyenlerden ötürü üzüntü duymaktı. Tam da bu noktada, bazı şeyleri yerli yerine oturtmak lazımdır: Binlerce insanın hayatına mal olacak bu tehlikeli terör olayından ötürü, gerçekten özür dilemesi şart olanlar kimlerdir?

Çok zor zamanlardan geçiyoruz; zira çoğunlukla Arap-İslam damgalı terör (her ne kadar sadece bu işe bulaşanları bağlıyorsa da), bizden biri olarak belli bir toplumu (İngiltere) hedef alıyor. Lakin sözünü ettiğim yazar efendi, kalkıp kurbanları kınayıveriyor. Terör Ürdün, S. Arabistan, Fas, Mısır, Lübnan ve Yemen'i vurdu. Kan lekelerindeki parmak izleri çok açıktır; onlarca terör eyleminde bu lekelerin izleri kolayca keşfedilebilir.

Durum böyleyken, kimimiz, şan ve şöhretimizin lekelenmesi meselesine kafayı takmış olup aslında yapması gerekeni yapmıyor: Bizdeki krizi kabullenmek ve nasıl ıslah edileceği üzerinde kafa yormak! Kendini tekrar eden eski ve yeni olaylar dizisiyle karşı

karşıyayız. Terör denen şey, ta 1970'lerden beri aramızdan (Arap dünyası) çıkan bazılarının marifeti olup, zaten adımızı lekeliyordu. Uçak kaçırmalar, restoran sabotajları, suikastlar ve havaalanı baskınları!...

Kimi Araplar bu eylemleri kitabına uydurdukça, şiddet ve terör daha büyüdü. Bu kez sıra Arap ülkelerine geldi; Arap uçakları kaçırıldı ve Arap topraklarında patlamalar yaşandı. Bugün gördüğümüz kan çemberi, bizi de kuşatmış; Arap ve Müslümanların kanlarını akıtmaktan çekinmiyor. Bizden kurban gidenlerin sayısı, yabancılarınkinden daha fazla. Mekke'den New York'a kadar hiçbir yer güvenli değil; hastane, postane, okul, cami ve kiliseler bombalanıyor. Ne yazık ki tüm bunlar, biz masumların adına gerçekleştiriliyor. Terör siyaset-akıl düzleminde çok berbat ve rezilce bir olgudur; krem sürmek ve makyajlamakla düzeltilecek bir yanı olmaz. Aramızdan teröristler çıktıkça ve biz bunları allayıp pullamaya çabaladıkça, uluslararası alandaki kötü şöhretimiz asla düzelmez!" (*El Şarq el Awsat*, 7 Temmuz 2007)

Hüseyin Şubekşi: "Lal Mescid (İslam'abad-Pakistan) imamı Abdülaziz'in tutuklanmasına ilişkin haberler, İslam dünyasındaki köktendincilik olaylarının gidişatı içinde alışkanlık haline gelmiş kötü bir görüntüydü. Özellikle bu cami, terör borazanına, köktenciliğin kaynağı ve fitnenin merkezine dönüşmüştür. Kolluk kuvvetlerinin kuşattığı bu camideki Abdülaziz Hocaefendi kadın kılığında firara yeltenirken, el altında hazır birkaç fetva vermekten de geri kalmadı. Neymiş! Hoca'nın fetvasına göre intihar eylemcileri (medrese öğrencileri dahil) askerlerin arasına dalarak kendilerini patlatmalıymışlar!

Garip, bireysel ve istisnai bir durum değildir bu. Örneklerini her yerde görmek mümkün: Irak, Fas, Suriye, Lübnan, Mısır, Cezayir ve İngiltere! Eylemcilerin hepsi tek tip köktenci bir fikrin taşıyıcısı olup, ağusunu topluma şırınga ediyor ve histerik biçimde kendi milletinden binlercesinin canına kıyabiliyor. Kendi-

sinden olmayanı kâfir ilan edip kin ve nefret tohumları saçıyor. İslam dünyasındaki acı tablo, süregelen bir facianın sonucu ve devamıdır.

Cezayir'de Cihatçı radikal çeteler, suçsuz günahsız onlarca insanın kanını akıtmayı, günlük işleri/görevleri arasında sayıyorlardı. Toplumu öyle bir korku ve terör kaplamıştı ki, onlarca Cezayirli Müslümanlığı terk edip Hıristiyan dinine girdi; bazıları da Budizmi tercih etti. Allah ve İslam adına mücadele ettiklerini savunan bu eşkiya, esasında Cezayirliler arasında kimseyi hidayete erdiremedi ama tersini başardılar; onlarca insan İslam'dan vazgeçti!

Gerçekte, İslam dünyası, terör ve şiddet eylemlerini asayiş düzeyinde ele almasına rağmen; köktenciliğe yaklaşımında hâlâ çekingen ve utangaç davranıyor. Köktencilik tecritçi ve içine kapalı bir düşüncenin ürünü olduğundan, İslam ülkeleri hem onu güzel sözlerle yatıştırıp yola getirmeye çalışıyorlar, hem de onunla son derece dikkatli bir ilişki içindeler.

Şu iddiaya henüz inanmadım: 'Bizde meydana gelenlerin hepsi, dış mihrakların tertibidir, komplosudur!'

Eğer din adamlarının verdikleri zehirli fetvaların (cihat fetvası gibi–F.B.) peşinden binlerce genç gidebiliyorsa, bu iddia ikna edici olamaz. İstisna ve sapıkça bir durum olsa bile, eğer din adamları bu köktenci fikirden aklanma cesaretini kendilerinde bulamıyorlarsa, onlar dünyadaki kan şöleninin ve terörün suç ortakları sayılırlar." (*El Şarq el Awsat*, 7 Temmuz 2007)

Bu arada belirtelim; İngiltere'de yaşayan Müslümanların bir kısmı, özellikle bazı sektör, şirket ve kurum temsilcileriyle sıradan vatandaşlar, gönüllü birimler kurmak suretiyle "terör eylem ve tehditleri"ne karşı kampanya başlattılar. Kendilerine "Birleşmiş Müslümanlar" adını koyan bu oluşum, esasında "İslam, İslam'dır" şiarı çevresinde toplanan aynı adlı derneğin etkinliğinin ürünüdür. Gö-

nüllüler, İngiliz ve İrlanda basınına verdikleri tam sayfalık ilanlarda, son terör eylemlerini kınamakla yetinmiyor; "canilerin suçlarının Müslümanlara mal edilmemesini zira İslam dininin masumları öldürmeyeceğini ve bu arada İngiliz hükümetinin bir avuç suçlu ile sessiz Müslüman çoğunluk arasında ayrım yapan siyasetine teşekkür ettiklerini" kamuoyunu duyurdular. (bkz. *El Şarq el Awsat*, Londra, 8 Temmuz 2007)

İntihar Eylemcisi Kadınlar, Neden?

Fatıma el İsavi, Londra merkezli incelemesinde, radikal örgüt saflarında intihar eylemlerine katılan kadınları farklı boyutlarıyla ele alıyor. İslam dünyasında artık bir fenomen halini alan sorunu, bir dereceye kadar anlayabilmek açısından yazı ilginç olabilir.

"İntihar eylemini gerçekleştiren militan kadın hakkındaki haber, artık kimseyi şaşırtmıyor. Medya, kimi yerde intihar eylemcisi kadınların, kimi yerde eylemi gerçekleştirmek üzereyken başarısız olan hemcinslerinin haberlerini verip duruyor.

Buradan ilk çıkarsamayı yapalım: Cihat literatüründe salt erkeğin tekelindeymiş gibi görünen eylem devri geçti, kadınlar da aktif biçimde cihada katılabiliyorlar.

Peki, bedenlerine patlayıcı bağlayıp gözükara biçimde hedefe ulaşma çabasındaki bu maceracı kadınlar kimdir, nedir? Onların ruhsal yapıları, manevi dünyaları, psikolojileri ve içinde bulundukları sosyo-politik ortamları nasıldır?

Az sayıdaki mevcut bilgi ve veriye bakılırsa; kadınlar, deyim yerindeyse, toplumsal profilleri ve intihar yolunu seçmeleri bağlamında iki kategoride toplanıyorlar.

İlk kategoride yer alanlar, baskı ve zulümden öyle usanmışlar ki, bağlandıkları davaya destek babından yumuşak bedenlerinden başka bir şey sunamadıkları için, 'şehit olmaya' gidiyorlar. Bu kadınların kararlılıklarını bileyen etkenlerin başında eş, dost, akraba

ve akranların bilinen zulüm nedeniyle ölmüş olmaları (veya katledilmeleri) yahut bu tür akrabaların ölümlerinin, intihar eylemine davet olarak algılanmasıdır. Bu güdülenme, genelde pek yaygın bir durumdur. Ancak kadınların girişimlerine (ki azı başarılı ve çoğu başarısız olabiliyor) egemen olan duygu, tereddüt etme yani kararsızlık/istikrarsızlık halidir. Dolayısıyla son anda eylem yapmaktan vazgeçilebiliyor. Özellikle bu durum, İsrail cezaevlerinde bulunun Filistinli kadın eylemciler hakkında tutulmuş raporlarda ön plana çıkıyor. Raporlardan anlaşıldığı kadarıyla, intihara kalkışan kadınlar eylemi gerçekleştirmekten ziyade içlerindeki kin, nefret ve hınçlarını ifade etmek; zulme isyanlarını duygusal bir tepkimeyle kamuoyuna duyurmak istemektedirler. Duygu ve öfke seliyle sürüklenen bu tür kadın eylemlerinin arkasında, genelde örgüt parmağı bulunmuyor.

İkinci kategoridekileri, el Kaide (ve benzeri örgütlerin) yeni tür kadın militanları olarak nitelemek yanlış olmaz. Zira bu kadınlar, prensipte cihat denen büyük bir gemiye (veya trene) binmeye kararlılar. Bu kararlılıklarını pratiğe geçiriyorlar. Fakat el Kaide'nin, bu 'Cihat Yolcuları'nı herhangi bir intihar eyleminde kullanıp kullanmayacaklarını bilemiyorlar. Anlaşılan, bu sınıftan kadınlar insandan ziyade hayaletlere benziyorlar; göze görünmez bir hal alıyorlar ve sadece eylem anında yahut patlama esnasında kendilerinden haberdar olabiliyoruz. İntihar eyleminden sonra kimliklerine dair bir şey bilmiyoruz, bilemiyoruz!

Kim bu kadınlar? Eylemleri planlama aygıtıyla olan ilişkileri nedir? Eyleme canı gönülden atılmalarını kolaylaştırıcı koşullarda mı yaşıyorlar, yoksa bu işlere bulaşmaya mecbur edildikleri bir ortamda mı bulunuyorlar? İntihar eylemlerine bilinçli ve planlı bir tercih sonunda mı katılıyorlar, yoksa belli bir cemaatin (örgütün) peşinden mi sürüklenip gidiyorlar ya da güç yetiremeyecekleri baskılara mı maruz kalıyorlar?

Her iki kategoridekilerin, Rusya'ya direnen Çeçenistan'da

'Kara Dullar' isimli meşhur kadın eylemcilerden esinlendikleri açıktır. Ama iki kesim arasında büyük tecrübe farkları var.

Filistinli intihar eylemcisi kadınlar, adil Filistin davasının zaferle sonuçlanması için erkeklerin mücadelesine katkıda bulunmak gibi nitelikleriyle ön plana çıkıyorlar. Nablus merkezli El Necah Enformasyon Bürosu, eylem sonrası yakalanan Filistinli kadın mahkûmlar üzerine bir rapor hazırlamış. Ortak özellikleri şöyle sıralanmış: Çoğunun yaşı 20-30 arasında; İsrail'e karşı mücadeleye karışmış ve bu nedenle sabıkalı ailelerin bireyleridirler; kardeşleri, bacıları, eşleri, babaları veya nişanlıları İsrail tarafından tutuklanmış veya öldürülmüştür yahut düşmana yönelik eylem sırasında ölmüştür. Patlamaların sıradan bir olay olarak algılandığı bir ortamda, kadınlar da 'bombaların/patlayıcıların diliyle kendilerini ifade etmeye' yöneliyorlar. Zaten militan ve direnişçi olan yakınlarına ek olarak, çoğu kadın eylemci/silahlı Filistin örgütlerinden biriyle bağlantı halindedir.

İntihar eylemcilerin büyük bir bölümü bekârdır ama aralarında çocuklu olanlar da var. Bazıları, ailelerinin teşvik ve isteği doğrultusunda intihar eylemi yapmaya razı olmuş. Kimisi şehit düşmüş yakınlarının intikamını alma güdüsüyle eyleme koşmuş. Kız öğrencilere gelince, geride bıraktıkları mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla, onlar daha çok romantik duygularla intihar eylemlerine heveslenip harekete geçiyorlar.

Bizzat intihar eylemini gerçekleştirmenin yanı sıra, esas eylemciye yardım etmek suretiyle baş destekçi ve yardımcı rolünü oynayan çok sayıda kadın militana rastlamak mümkün. Sözgelimi intihar eylemcisini kamufle etmek suretiyle, gösterilen mekâna/hedefe ulaştırmak böyle bir iştir.

Filistinli intihar eylemcisi kadınların ortak paydası şudur: İşgalciyi vatan toprağından atabilmek için, denenebilecek her yolu ve herkesi denemek.

Iraklı kadınlara, benzer güdüler egemendir: Amerikan ordusu,

16 Mayıs 2005 yılında, en az 27 kişinin ölümüyle sonuçlanan bir intihar eyleminin iki kadın tarafından gerçekleştirildiğini açıklamıştı. Bellerine patlayıcı kuşak bağlayan bu kadınlar, talebelerin arasına dalmak suretiyle 27 gönüllünün ölümüne sebep olmuşlardı.

Ürdün'ün başkenti Amman'daki üç oteli havaya uçuran (Ekim 2005) eylemciler arasında Iraklı kadın Sacide el Rişawi'nin adı öne çıkmıştı. Eylemde toplam 60 kişi ölmüştü. Yakalanan Sacide, Ürdün televizyonunda itiraflarda bulunurken, sanki ne dediğinin ve ne yaptığının farkında olmayan vasat zekâya sahip biriymiş gibi göze çarpmıştı. Daha sonra güvenlik birimindeki ifadeleri basına yansıdı. Böylece kişisel durumu anlaşılmış oldu: Irak'taki Amerikan kuvvetleri, Sacide'nin üç kardeşini katletmişti. Bunlardan biri, Irak el Kaide örgütünün (eski) sorumlusu Ebu Mus'ab el Zerkawi'nin Elanbar bölgesindeki yardımcısı olan Samir el Rişawi'ydi. Felluce kentinde sebzecilik yapan Sacide, her sabah köylülerden sebze satın almak üzere pazara çıkarmış. Ne olmuşsa o sıralarda olmuş; el Kaide, intihar eylemi yapmak üzere kendisini gözüne kestirmiş ve dediğini yaptırmış. Avukatına göre, ilk bakışta sıradan biri olarak görünen Sacide, aslında son derece bilinçliymiş ve etrafında ne olup bittiğinin farkındaymış. Örgütlüymüş; sürekli dinden bahsediyormuş, Eylemden pişman olduğuna dair herhangi bir belirti vermemiş. Daha önemlisi, otelde hayatını kaybedenlerin ruhuna kesinlikle fatiha okumamış.

Beyaz Ev (Fas)'de gerçekleşen (Nisan 2007) patlamalardan sonra yapılan soruşturmadan anlaşıldığı kadarıyla, birçok kadın/kız, intihar eylemcisi olarak eğitilip hazır hale getirilmiş." (*El Şarq el Awsat*, 6 Temmuz 2007)

Pakistan: Lal Mescid'in Din Muhafızı Kadınları

İslam'a göre örtünme bireysel istem olmayıp, ilahi buyruklara cemaat halinde uyulması gereken bir zorunluluktur. Her ne kadar örtünme, dinin temel ilkeleri (usul) bağlamından değil, tefer-

ruattan (dinin bağlayıcı ikincil önemdeki gereklilikleri) sayılıyorsa da, İslami yaşam tarzının veya siyasi sisteminin egemen olduğu yerlerde, "emri bil maruf, nehyi en'il münkir" (İslam'da iyi olanın yapılmasını emret, kötü/günah olanın yapılmasını önle) kuralı gereğince; iyi bir mümin, inancına aykırı davranan her dindaşını (veya Müslüman topluluğu) diliyle ve eliyle uyarıp (icabında şiddet kullanarak) doğru yola getirmekle görevlidir. Bu kuralın kimi yerlerde nasıl hor ve hoyratça kullanıldığının, sonucunun nelere mal olduğunun tipik örneği, Pakistan'ın İslamabad şehrinde yaşanmaktadır.

Öyküyü başından alalım: 1969'da kurulan Lal Mescid diye bilinen kırmızı renkli ünlü cami, başkentin göbeğinde siyasetin ve İslamcılığın merkezi sayılır. Mekân olarak namaz kılınan cami, kadın ve erkek bölümü olan yatılı medrese (Lal Medrese) ve çocuk kütüphanesinden oluşuyor. Aralarında siyasi parti liderleri, bakan ve başbakanların da bulunduğu politikacıların sıkça ziyaret edip destek sundukları Lal Mescid bir dinci lobi gibi çalışıyor. Pakistan'ın devrik darbeci eski başkanı Ziya-ül Hakk'ın bu merkeze uğrayıp, yetkililerine açıkça yardım ettiği herkesçe biliniyor. Lal Mescid yöneticilerinin Pakistan'daki (savaşçı) kabilelerle sıkı ilişkisi bulunuyor; medrese öğrencilerinin çoğu, dağlık kabile bölgelerinden devşiriliyor. 1979'da Afganistan'ın Rus birliklerince işgaliyle birlikte, Ziya-ül Hakk ve ABD'nin isteği üzerine, Lal Mescid'in ruhani lideri Molla Muhammed Abdullah, Ruslara karşı Cihat ilan etti. Sadece ülke çapında değil yakın veya uzak bütün İslam ülkelerinde yankı uyandıran bu Cihat çağrısı, Lal Mescid'i, siyasetin merkezine oturttu: Başta Pakistan istihbarat örgütü (ki rastlantı mıdır bilinmez ama teşkilatın karargâhı da Lal Mescid'in hemen bitişiğindedir) yetkilileri camiye uğrayıp birkaç rekat namaz kılmakla yetinmezler, Molla Abdullah ile işbirliği halinde Afganistan'a nasıl mücahit göndereceklerinin ince hesaplarını yaparlardı; bu yüzden medrese öğrencilerinin önemli bir kısmı sonra-

dan Taliban diye bilinecek olan hareketin içinde yer aldılar. Pakistan istihbaratının müttefiki/akıl hocası CIA'nın camiye niçin ve nasıl uğradığı; mollalar sayesinde dolarlı akçeli işleri nasıl yürüttüğü konusunda herhangi bir belgemiz bulunmuyor. Fakat CIA-Pakistan organizasyonu sayesinde ortaya çıkan Usame bin Ladin'in Lal Mescid'i mekân tuttuğu, yöneticileriyle dost-ahbap olduğu iyi biliniyor. Taliban önderlerinin de Lal Mescit'le ilişkisi/bağlantısı devam ediyor. Lal Mescid yöneticileri, 11 Eylül öncesinde Usame bin Ladin'i tanımış olmakla övünürken, bu tarihten sonra sessizliğe büründüler. Lal Mescid'i mekân tutan bağnaz mollalar ile Pervez Müşerref yönetimi arasındaki sürtüşmenin tarihi, 2001'e kadar uzanır. Müşerref, "terörizmle mücadele" politikasında ABD'ye destek verip, Amerikan askerlerinin Afganistan'a girmesinin zeminini hazırlayınca, İslamcı çevrelerin tepkisini çekti. 2005 yılında, Pakistan sınır bölgelerindeki kabile ve Taliban mensuplarına karşı operasyonlar başlattığında, Lal Mescid'in sorumlusu Abdülaziz; "bu operasyonda ölen askerlere kefen giydirilmesi caiz değildir; zira dine ve müminlere karşı savaşıyorlar" yolunda bir fetva vermişti.

Ara sıra Pakistan yönetimine kafa tutan Lal Mescid yöneticileri, güçlerini Taliban'dan aldıklarını; Devlet Başkanı Pervez Müşerref'in kendilerine dokunması halinde, Taliban'ın buna misilleme yapacağını söyleyebiliyorlar. Bu tutumdan cesaret alarak din istismarına ve İslamcı şiddete karşı mücadelede kararlı görünen (veya Amerikan politikaları çerçevesinde harekete geçen) Müşerref hakkında ölüm fermanı çıkarıp, intihar eylemcileri yoluyla devlet başkanına suikast düzenlemeyi bile planlayabiliyorlar.

Sorumlu mollalar, Lal Mescid'in içinde ülke yasalarına aykırı biçimde "Şeriat Mahkemesi" kurup günahkâr gördüklerini kadı huzurunda yargılama yetkisini dahi kendilerinde buluyorlardı.

Lal Mescid yönetimi ile Hz. Hafsa Hatun Cemiyeti'nin ortak-

laşa düzenledikleri medrese eğitimi/dini kurslarda haremlik-selamlık usulü okuyan kızlı erkekli öğrenciler, zamanla bağnaz, Talibanvari birer militan kesiliyorlar. Sopa ve benzeri kesici aletlerin yanı sıra hafif silahlar da taşıyarak çevredekilere şiddet kullanabiliyorlar. Şimdiye kadar başvurdukları şiddet yöntemi (özellikle Haziran-Temmuz 2007 olayları), sayısı 11'i bulan Pakistan insan hakları örgütleri tarafından kınandı.

Haziran 2007'de, Ortodoks Sünni İslam'ın çağdışı ve bağnaz yorumuna dayanarak eğitim veren Kırmızı Camii (Lal Mescid-İslamabad) medrese talebeleri, sokaklara döküldüler; İslam'ı eleştiren çok sayıda kitap, kaset ve CD'ye el koyup herkesin gözü önünde yaktılar.

Aynı dönemde, "İslam'da iyiliği emret, kötülüğü men et" buyruğunu yerine getirmeye gönüllü militan-mümin medrese kızlarının, bu dini vecibelerini yerine getirmeleri sırasında Çinli kadınlarla yaşanan skandalvari bir olay meydana geldi.

Ayrıntılı hikâye, 26 Haziran 2007 tarihli *el Şarq el Awsat* (*The New York Times* gazetesinden tercüme) gazetesinde bulunabilir. Biz, olayı genel hatlarıyla ve kendi üslubumuzla aktaralım:

"Şeriat uyarınca sadece gözleri açık kalacak biçimde giyinmiş olan Pakistanlı Ümm Akkaşe, başkentteki meşhur Hz. Hafsa Hatun Cemiyeti'nce aynı isimle kurulmuş olan namı diğer Lal Medresesi'nin militan ruhlu kadın öğrencileriyle, adeta 'din muhafızı/din zabıtası' göreviyle devriyeye çıktı. Ve bakın, neler oldu?

Bikini giymiş 25 kadar Çinli kadının çalıştığı bir masaj salonu hakkında yeterli bilgi alınır alınmaz, alarm zili çalmış; Ümm Akkaşe ve hanım arkadaşları, bu rezaletin önüne geçip sevap kazanmak amacıyla hemen harekete geçmişler. Gayretkeş mümine hanımların üzerlerine hışımla geldiğini gören Çinli masajcı (masöz) hatunlar, çil yavrusu gibi dağılmışlar ama bunlardan 5'i yakayı ele vermiş. Mümine hanımlar, 5 Çinli'yi yaka paça bir arabaya tıkmış;

bu arada örtünmeleri için üzerlerine birer şal atmışlar. Rehin alınan Çinli hatunlar, Hz. Hafsa Hatun Medresesi'ne götürülmüşler.

Derken Çin, Pakistan yönetimini uyarmış. Çin ile olan dostluk bağlarının kopmasından çekinen Pakistan hükümeti, Medrese yöneticilerine olmadık baskı uygulamış; bu arada fesat yuvası bu masaj salonunu kapatma vaadi karşılığında rehinelerin 24 saat içinde salıverilmelerini sağlamış!"

Bu hikâye, ülkede ne ilk ne de sondur. Hz. Hafsa Hatun Medresesi kız şakirtlerinin bu düzlemde sabıka dosyaları hayli kabarık: Aynı zamanda yatılı olan bu dini eğitim kurumunun erkek ve kadın bölümleri, öğrenci yurtları bulunuyor. Adeta devlet içinde devlet yahut "kurtarılmış İslami bölge"nin gerçek efendileri gibi başlarına buyruk davranan medrese öğrencilerinin bu tür faaliyetleri, Devlet Başkanı Pervez Müşerref'in (global teröre karşı mücadelede ABD'nin müttefiki) uykularını kaçırıyor.

Medrese, dönemin meşhur vaizi Mevlana Muhammed Abdullah'ın mirasçıları tarafından yönetiliyor. Ünlü vaiz, Lal Mescid olarak bilinen ve adı geçen medreseye bitişik Kırmızı Cami'nin içinde (1990'da) öldürüldü.

Abdülreşit Gazi (Mevlana Muhammed Abdullah'ın küçük oğlu ve Medrese'nin erkek kısmının müdürü) ile büyük kardeşi Muhammed Abdülaziz (babasının halefi olarak Lal Mescid'in önde gelen din adamı), İslam'a aykırı gördükleri davranışlara karşı kampanya başlatan iki önemli isim sayılır. Bunlara Ümm Hasan'ı (M. Abdülaziz'in eşi ve Medrese'nin hanımlara ait bölümünün müdürü) eklemek mümkün. Dinci siyasi partilerden destek aldıkça etki alanları genişleyen bu çevre (Lal Mescid ve Hz. Hafsa Hatun Medresesi), Pervez Müşerref'e karşı mücadelesinde daha kararlı davranıyor.

Aynı çevre, Taliban'a sempati ve hayranlığını gizlemiyor; el Kaide ile samimi ilişkileri olduğunu belirtiyor. Laik/dünyevi bir

tercihte bulunan hükümeti, "yolsuzluğa batmak ve ABD uydusu olmak"la suçluyor.

Hükümeti kışkırtmak amacıyla, burkalı (sadece gözleri açık bırakan tesettür giyim) kadınlar, Medrese'nin Çocuk Kütüphanesi'de oturma grevi yaptılar; müdahale eden kolluk kuvvetleriyle çatışma yaşandı. Mart (2007) ayında, militan mümineler, randevu-evi işlettikleri gerekçesiyle 3 kadını kaçırıp rehin aldılar. Mayısta 3 polis memuru rehin alındı; polisin medreseyi basınakla tehdit etmesi üzerine, görevliler serbest bırakıldılar. Ancak Çinli masajcı kadınların rehin alınmaları, daha geniş çaplı bir planın ürünü gibi görünüyordu.

Mevlana Abdülreşit Gazi, son olay münasebetiyle hükümetle varılan anlaşmayı (masaj salonunu kapatmak) hatırlatarak; "Biz uyarı görevimizi yapıyoruz; hükümet kötülükleri yok edip fesat yuvalarını temizlemezse, o zaman toplum bu görevi üstlenip ihkak-ı hak yoluna gider. Önümüzde başka bir seçenek bulunmuyor" demişti. İslamabad Kaid-ü Azam (Büyük Önder) Üniversitesi Tarih Bölümü mezunu olan Abdülreşit (43), "İslam Şeriatı'nı Pakistan için elzem görüyor". Abdülreşit, Amerikan işgalcilerine karşı her türlü eylemi (intihar eylemi dahil) destekliyor fakat işyerleri, ticaret merkezleri gibi sivil hedeflere yönelik bombalama faaliyetlerine karşı çıkıyordu.

Hanımlar Bölümü sorumlusu Ümm Hasan (38 yaşında), "medresede yaşları 7-20 arasında değişen 4500 kız talebe bulunduğunu; gerçek amacın hakiki Müslüman kızlar yetiştirmek olduğunu" söylüyor. Kadınlar, kurs mekânlarında yere serili kilim ve seccadeler üzerinde yatıp uyuyorlar; bir kısmının (muhtemelen içeri kapanıp gün yüzü görmemekten kaynaklanan) benzi soluk ve sağlıksız olduğu hemen anlaşılıyor. Medrese sorumlusuna göre; kız öğrenciler yatılıdır; herhangi bir ücret ödemezler. Devlet yöneticileri, buraya yardım elini uzatmıyor ve dolayısıyla medrese, daha iyi hizmet sunamıyor!

Üm Hasan, militan tavrında kararlı: "Hükümet, tembelin tekidir. Onun yapması gerekenleri (kötülükleri önlemek), biz yerine getiriyoruz."

Bu kararlılık, "İslamabad Talibanları" olarak nitelenen Lal Mescid çevresinde toplanan müridan ve talebe kesimine, kendini devletin yerine koyma misyonu yüklüyor. Devlet içinde devlet olma tutumu, ister istemez farklı iktidar odaklarının çatışmasına zemin hazırlıyor. Nitekim, 3 Temmuz 2007 Salı günü, Pakistan güvenlik birimleri, Çinli rehineleri kaçıranlara yönelik operasyon çerçevesinde Lal Mescid'i aramaya yeltenirken; medresenin erkek talebeleri, silahla direnmeye başladılar. Kadın talebeler ise ellerinde ne varsa, onunla karşı koydular. Saatlerce süren çatışmanın bilançosu şöyleydi: 9 ölü, 150 yaralı. Sonradan bu rakamın 300'lere kadar çıktığı ilan edildi. Bu arada, Lal Mescid'in sorumlusu Abdülaziz Gazi, burkaya (çarşaf) bürünüp medreseden firar etmek üzereyken polis tarafından yakalandı. Ertesi gün içeri girmeye kararlı emniyet güçleri binayı patlayıcı maddelerle havaya uçurma kararlılığını gösterince, Abdülaziz'in kardeşi Abdülreşit şöyle dedi: "Medrese öğrencileriyle birlikte teslim olacağız. Şiddet eylemlerine bulaşan yasadışı kişilerle (Afganistan'daki el Kaide ve Taliban gibi–F.B.) ilişkilerimiz olduğuna dair söylentiler var. Bunlar araştırılabilir. Özel olarak rejime ve devlet başkanına karşı bir tertip içinde değiliz; fakat İslami vecibelerini yerine getirmeyen hükümet yerine bizler, medrese camiası olarak, din ve ahlakı koruma adına bu tür denetim faaliyetlerinde bulunmaya mecbur kaldık, kalıyoruz."

Abdülreşit, ilk demecinden vazgeçerek, medresede mevzilenmiş 1800 kadar öğrenciyle birlikte direneceklerini; ellerinde bir ay yetecek kadar erzak ve cephane bulunduğunu, bu arada Pervez Müşerref'e uzaktan suikast düzenleme girişiminde bulunan şahısla telefonda görüştüğünü açıkladı. Devlet Başkanı Pervez Müşerref'in "teslim olun" çağrılarına uymayan Lal Mescid yönetici ve talebeleri, 10 Temmuz 2007'deki askeri operasyonun hedefi oldu-

lar. Cami ile medresenin her yerinden ağır ve hafif silahlarla kolluk kuvvetlerine ateş açıldı. Çatışmada başta cami imamı Abdülreşit olmak üzere, 100'den fazla insanın (10 kadar asker) öldüğü duyuruldu. 14 Temmuz'dan sonra onlarca askerin öldürüldüğü birkaç intihar eylemi düzenlenirken; Pakistan Cemaati İslami lideri Hüseyin Ahmed, "sinei millete, sokağa dönmek için milletvekilliğinden istifa ettiğini" açıkladı.

İzleyen dönemde intihar eylemleri devam etti. Aralık 2007'nin son günlerinde Pakistan Halk Partisi lideri Benazir Butto bir intihar eylemcisi tarafından öldürüldü. Eylemi el Kaide ve Pakistan istihbaratının dinci kanadına mal edenler oldu. 29 Aralık 2007 tarihli el Arabiya kanalı işin püf noktasına değindi: "Terör fabrikası gibi çalışan medreseler kapatılmadıkça, Talibancılık ve İslamcılık problemi çözülemez."

Din eksenli yasakçı zihniyetin uç örneklerine tanık olsa da, olay Pakistan'la sınırlı değildir. Şeriat kurallarından vazife çıkarıp Din Zabıtası, Din Muhafızı gibi davranma; laikliğin geniş, köklü ve bilinçli bir toplumsal temelinin olduğu Türkiye'de bile, zaman zaman benzeri (daha az saldırgan olsa bile) yaşanmaktadır. 1990'lı ve 2000'li yıllarda oruç tutmayan bazı öğrencilerin öldürülmesi ve Sivas ilindeki Madımak Oteli'nde (2 Temmuz 1993) onlarca Alevi, solcu ve demokratın diri diri yakılması olayını hatırlatmakta yarar var. Keza; 2006 yılında Ege kıyısındaki bir yörede, *Hürriyet* gazetesi muhabiri G. A'nın plajda mayoyla dolaşan kızına yapılan tarikat bağlantılı kadınlı erkekli saldırı, basında haber konusu olmuştu.

Gazze'nin (Filistin) denetimini ele geçiren Hamas, 2007'de İslam'a aykırı bulduğu bir çizgi film ile eski halk hikâyelerinden derleme bir folklor kitabını yasaklamış; İslamcı kesimler adına hareket eden (Hamas ile bağlantılı veya ondan bağımsız) kimi köktendinciler; din ahlak zabıtası görevini üstlenerek internet salonlarını basmış; televizyon kanallarına başı açık çıkan kadın spiker ve sunuculara "Şeriat'a uygun kapanmadıkları taktirde, öldürülecekleri" yolunda tehditler savurmuşlardı.

Suudi Arabistan'da *mutavva* (gönüllü din muhafızları) adıyla bilinen ve dine aykırı davrananları denetlemekle görevli milisler, Temmuz (2007) başında bir üst makamlarda görevli bir Suudi vatandaşını döverek öldürdüler. Skandal basına yansıdı ama milislerin hamisi Kral, meselenin üstüne gitmedi.

Din hamisi kesilen el Kaide militanları, Bağdat ve çevresinde; Şii milisler ise Basra'da "başı açık gezen, makyaj yapan" onlarca kadını hemen her gün sokak ortasında katlediyorlar.

İslam Dünyasını, Batı Demokrasisi Birleştirir

Cemaati İslami partisinin (Pakistan) kurucu önderi Seyyid Ebu'l Ala Mevdudi (1903-1979), İslam üzerine yazdığı onlarca eseriyle tanınır. İslam dünyasındaki dinin siyasallaşıp radikal yorumlarında önemli katkısı olan biriydi. O, dar anlamda radikal olmanın ötesinde bir konuma sahipti. Kendisini Selefi (köktenci) ve radikal diye tanımlamak daha doğrudur. Mevdudi, laiklik, modernizm ve yarı İslami rejimlere hep karşı çıktı. Mevdudi, Cemaati İslami'nin yan kuruluşu olan İslami Talebe Cemiyeti'ni (İTC) vurucu ve akıncı bir güç olarak kullandı; oluşturduğu milislerle ülke içinde komünizmle mücadele saflarında yer aldı; rakiplerini ve rejim düşmanlarını bastırdı. Aynı zamanda rejimle birlikte halk hareketlerine karşı kullanmak için silahlı milisler oluşturdu. 1978'de General Ziya-ül Hakk darbe yoluyla iktidarı alınca, Mevdudi ile partisi, bu diktatörü destekledi ve ülkede şeriat kurallarının geçerli olmasını sağladı.

Mevdudi'nin ölümünden sonra Cemaati İslami'nin başkanı (mürşidi) olan Kadı Hüseyin Ahmed, esas olarak tarihi önderinin izinden gitti; İslami hayat tarzını ülkede egemen kılmanın mücadelesini vermek üzere, birçok muhalif partiden oluşan Birleşik Eylem (Hareket) Meclisi'nin (BEM) oluşturulmasına katkıda bulundu. 2007 yılı itibariyle BEM'in 68 milletvekilinden 34'ü Cemaati İslami'ye mensuptu. Hüseyin Ahmed'e göre, ülke çapında en fazla

halk desteğine sahip olan iki hareketten biri Cemaati İslami, diğeri de Fazlulrahman'ın başını çektiği Ulema-i İslam Cemiyeti'dir.

Başkent İslamabad'da Lal Mescid çevresinde yaşanan kanlı olaylar üzerine, Cemaati İslam lideri Hüseyin Ahmed, bölgedeki duruma ilişkin değerlendirmesini kamuoyuna açıkladı. Özetliyoruz:

" İç ve dış mihraklar, Pakistan'ın sorunlarını istismar edip, ülkeyi denetim altına almak istiyorlar. (Devlet Başkanı General) Pervez Müşerref'i devirmek amacıyla BEM'i kurduk. Ancak zorla değil, seçim yoluyla onu alaşağı etmeyi amaçlıyoruz. Çünkü o, ABD'nin Afganistan politikasını destekledi; sözümona 'teröre karşı mücadele'de Amerika ile işbirliği yaptı. Bu arada belirteyim; biz geçmişte, Rus işgaline karşı Afganistan Mücahitlerini destekledik. Ama şu anda Taliban'la herhangi bir bağlantımız yoktur. Onlar, televizyon ve kız okullarını kapatmaması yolundaki nasihatimize kulak asmadılar. Oysa okul ve televizyon, pekala İslami mesajı yaygınlaştırmanın birer aracı olabilirlerdi.

Müşerref, her alanda başarısız olmuştur. Dolayısıyla, ülke yönetimini, din âlimlerine bırakmalıdır. Çünkü Pakistan'ın kuruluşunun temelinde İslam Şeriatı vardır. Anayasamızın amir hükmü de, devlet işlerinin Kur'an ve Peygamber Sünneti'ne (söz ve davranışlarına) uygun biçimde yürütülmesini emreder. Pakistan kurulduğundan beri, bu ülke laik mi yoksa İslami mi olacak yolundaki mücadeleler sürüp gitti. Sonunda halk kararını verdi ve devletin İslami niteliğini onayladı. Ne yazık ki, İngiliz sömürgecilerinin elinde büyüyün ve onların çıkarını gözeten belli bir kuşak devlet, iktidar ve ordu yönetimini hâlâ elinde tutuyor. Devlet işlerinin ıslah ve iflah olması için, bu kuşağın iktidardan hemen çekilip; idareyi, Allah'ın nuru ve peygamberin hidayetini izleyenlere devretmesi elzemdir.

Pakistan'da, çoğu denetim dışı 17 bin medresede toplam 2 milyon kadar öğrenci bulunduğu tahmin ediliyor. Bunlar, ilkokuldan başlayıp üniversiteye kadar şeriat eğitimi alırlar. 5 yaşından başlayıp 25'inde okulu bitiriyorlar. Yanı sıra Arapça okullar ile di-

ni medreseler de bulunuyor. Az sayıda yabancı, bu medrese ve okullarda eğitim görüyorlar.

Müşerref, ABD'den aldığı talimatlar doğrultusunda dini eğitim sistemini değiştirmek ve Müslümanların kültürünü ortadan kaldırmak istiyor: Onun asıl amacı, din adamlarını karar odaklarından uzaklaştırmaktır. Sömürgecilerin çıkarlarına hizmet eden askerler, bu beladan kurtulmanın biricik yolunun dini eğitimi yaygınlaştırmak ve doğru din eğitimi vermek suretiyle cahillikle fakirliği yok etmek olduğunu kavrayamıyorlar." (Muhammed el Şafii'nin haberi, İslamabad, *el Şarq el Awsat*, 9 Temmuz 2007)

Burada devreye girmeliyiz: Zira Cemaati İslami lideri Hüseyin Ahmed'in Pakistan'daki medreselere ilişkin verileri gerçeği yansıtmıyor. Yabancı bir gözlemcinin verileri temel alınırsa, ülkede toplam 15 bin medresede yaklaşık 5 milyon öğrenci, ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim görüyor. Kimi medreseler, master derecesi bile verebiliyor. 1923'te kurulan ve en eski dini eğitim yeri olarak bilinen Hakkaniye (Peşaver) Medresesi bunlardan biridir. Buradan mezun olan (icazet alan) yüzlerce öğrenci (talip), Taliban saflarına katıldı. Ek olarak, kızlara ait Hz. Hafsa Hatun Medresesi ile onun merkezi sayılan Lal Mescid, kendi benzerleri arasında en ünlüleridir. Medreselerin çoğunun bağışlar yoluyla faaliyetlerini sürdürdükleri iddia ediliyor.

Hüseyin Ahmed devam ediyor: "Bizim Cemaati İslami partimiz kesinlikle terörist değil; hükümetle teması olan şeffaf bir örgüttür. Bizi terörist olmakla suçlayanlar, Amerikalılardır. Gariptir; onlar hem topraklarımızı işgal ediyorlar, hem de bize terörist yaftasını yapıştırıyorlar. Biz, İslam'ın mesajını taşımakla meşgulüz ki, bu da hoşgörü ve barıştır. Ancak sokaktaki insanın arzusu doğrultusunda Müşerref yasalarına karşı durmaktayız. Hareketimiz, İslam ve Arap dünyasındaki İslamcı örgütlerle bağlantı halindedir; bunların arasında Müslüman Kardeşler hareketi de vardır. Partimiz saflarında bazı unsurlar ve yandaşlardan el Kaide örgütüne, din kardeşliği temelinde yardımları olmuş olabilir. Ancak yardım

ettiklerinin bizzat el Kaide militanı olduklarını bilmeden yapmış olmalılar." (agy)

Hüseyin Ahmed'in sözlerine bir dipnot daha düşelim: Nitekim, el Kaide'nin 3 nolu önderi Halid el Şeyh'in, Ravalpindi yakınlarındaki bir Cemaati İslami üyesinin evinde yakalandığı sır olmaktan çıkmış; kamuoyuna yansımıştı.

Cemaati İslami lideri, son sözlerini şöyle noktalıyor: "İslam ülkelerini, sadece Batı demokrasisi birleştirebilir!" (agy)

Hüseyin Ahmed'in son sözünde samimi olup olmadığı bir yana; onun benimsediği ideoloji ve felsefe, ne Batı demokrasisi ne de demokrasinin herhangi bir türüyle bağdaşıyor. Dikkat edilirse demokrasi, modernizm, laiklik gibi terimlere cümleten ve tafsilen karşı çıkan bir anlayışın, "Batı demokrasisinin, İslam ülkelerinin birliğini sağlayacağını" hangi gerekçeye dayandırdığı merak konusudur. Belki de Pakistanlı İslamcı liderinin demokrasiden anladığı, küreselleşmenin başka yanlarıdır!

Pakistan İslamcıları

Pakistanlı İslamcıların hangi politikalar ve şartlar sonucu ortaya çıkıp böylesine güçlendiklerine ilişkin dışarıdan bir gözlemi, Arap yazar Abdullah İskender'in makalesinden izlemek mümkün. Yazar, Arap dünyasında (özellikle Mısır'da) İslami hareketlerin nerede ve ne zaman ivme kazandığına dair verdiği örneklerle de dikkati çekiyor:

"Pakistan yönetiminin başkent İslamabad'da Lal Mescid dolayısıyla yaşadığı kriz, İslam ülkelerinde köktendinci akımlarla iktidarların ilişkilerini de etkileyebilir. Özelde büyük çaplı iktidar mücadeleleri uğruna kimi yöneticiler (siyasiler), bu tür köktenci akımlara sırtlarını dayayıp diğer siyasi akımlardan hasımlarına karşı güçlenmeye gayret edegelmişler. Fakat köktencilerle ittifakın bir bedeli olmalı. İktidarlar, kaçınılmaz biçimde arkalarında duran bu tür akımlara (İslamcılara) hep bedel ödemişler. Lakin isteklerin sonu

gelmez; İslamcılar taleplerini daha ileri götürerek, emek karşılığı kabilinden iktidardan pay isterler; denetimindeki medrese ve okullara para yardımı yapılmasını, dini kanunların daha kapsamlı ve sıkı olmasını talep ederler. Bu kez iktidarlar tıkanır, böylesine büyük bir bedel ödemekte zorlanırlar. Talepler karşılanmayınca ve iktidar bunu istemeyince, taraflar arasında sertleşme ve çatışma başlar. Bir süre için kontrol altındaymış gibi görünen kapışma, iktidarların ilk siyasi adımları atmasıyla birlikte patlama noktasına gelir.

Mısır'da böyle oldu: Devlet Başkanı Enver Sedat (1970-81), iktidar mücadelesinde (ilerici, ulusalcı ve solcu) rakiplerini tasfiye etmek amacıyla İslamcılarla flört etmeye başladı; bu akımların kitlesel tabanını, kendi popüleritesini artırmak gayesiyle kullandı. Buna karşılık, İslamcı akım, iktidarla olan ittifakını, kendi etkinlik ve denetim alanlarını genişletmek için kullandı. Bu arada kendisine taviz vermeyi sürdüren E. Sedat yönetimini, dini konularda daha tavizkâr olmaya, dini yasaları daha sıkı ve kararlı uygulamaya; özellikle sosyalistler, Nasırcılar (Arap ulusalcıları) ve liberal akımlara tanınan özgürlükleri kısıtlamaya teşvik etti. Sedat'ın şiddet ve baskı (solcu, ilerici, demokrat ve ulusalcılara yönelik) politikası, İslamcı akımların giderek radikalleşmesine yol açtı. Mısır devlet başkanı, siyasi hasımlarını iktidardan uzaklaştırmak melesiyle öylesine meşguldü ki, gözü başka bir şey görmüyordu. Derken İsrail ile Mısır arasında barış meselesi (Sedat'ın inisiyatif kullanarak İsrail parlamentosunda konuşma yapması ve neticede Camp David Anlaşması'nın iki taraf arasında imzalanması–F.B.) devreye girdi. İki gelişme, Sedat'ın İslamcıları gözden kaçırmasına neden oldu. Onun dikkatini çekmemiş olsa da, İslamcı akım Mısır'da kendi yolunu bulup güçlenmiş; Sedat'ın kuyruğundan kopmak suretiyle bağımsız üçüncü bir odak olarak ortaya çıkmış; kendi alternatif projesini kitlelere sunmuştu. Sedat, büyük bir yanlışlık yapmıştı: İktidara oynamayı gündeminin birinci maddesi olarak almış, bu uğurda İslamcı akımlarla güç birliği yapmıştı. Bunun bedelini ise, o güçlendirdiği köktendincilerin kurşunlarına hedef ol-

mak (1981) suretiyle ödemişti. Halbuki bütün politik rakiplerin barışçıl biçimde ve seçim yoluyla iktidara oynayabileceği siyasi kurallar (demokratik) koyabilseydi, ne kendisi katledilirdi ne de İslamcılar güçlenmiş olurlardı. Sedat'a suikast sonrasında sıkıyönetim devreye girdi; siyasi alan (özgürlükler) daraldı, devlet aşırı merkeziyetçi bir aygıt oldu ve içine kapandı; kitleler kendilerini normal yollardan ifade etme olanağı bulamadılar. Sıkıyönetim dönemlerinde, İslamcılar sokaktan cami avlularına çekildiler; kitleleri örgütleyip iktidarı almak için fırsat kolladılar.

Cezayir de benzer süreçten geçti. Katı askeri yönetimin kimseye nefes aldırmayıp herkesi kendine rakipmiş gibi gördüğü uzun bir iktidar döneminde, kitlelerin potansiyel muhalefetini iyi kullanıp sinerjiye çeviren İslamcılar, ilk serbest seçimlerde çoğunluğu aldılar ama iktidar ile İslamcılar birbirlerine girdiler; iç savaş başladı.

Pakistan'a dönersek; General Ziya-ül Hakk'ın askeri darbesinden (1981) bu yana, iktidar, İslamcı akımları koruyup kolladı, besleyip büyüttü ve bunları, klasik sivil siyasi partileri ezmek için vurucu güç olarak kullandı. İktidar-İslamcı ittifakı öyle bir noktaya vardı ki, Ziya-ül Hakk, bu akımlar arasında en radikal ve köktenci olanını teşvik etti. Bu durum hem Rusların Afganisan'ı işgali sırasında (Mücahitlere destek gibi) hem de Rus birliklerinin çekilmesinin ardından ortaya çıkan Taliban güçlerini himaye etmesi sırasında kendini gösterdi. Taliban ile iktidar öylesine iç içe girmişlerdi ki, neredeyse Pakistan ordusu içinde Taliban temsilcileri bulunuyordu. Keza, askeri istihbarat ile Taliban arasında ayrım yapmak bile imkânsız hale geldi. İstihbarat teşkilatının elemanları arasında her renkten her çeşitten köktendinci bulmak mümkündü. Her İslamcı akım içinde mutlaka askeri istihbarat görevlisi vardı. (Pakistanlı) İslamcılar, devletin kendilerine sunduğu yardım ve kolaylıklardan azami ölçüde yararlanırken, devlet de bunu yapmakla, askeri cuntanın ülkeyi tümüyle denetimine almasını umuyordu. İki tarafın beklentisi şu paydada buluştu: Askeri yönetime karşı çıkan bütün siyasi partiler ve sivil örgütlere karşı topyekûn bir saldırı

başlatıp, tasfiye hareketine girişmek. İslamcılara verilen tavizler çığırından çıktı; giderek radikalleşip bağnazlaşan İslamcı akımlar arasındaki rekabet tahammül edilemez bir noktaya geldi.

11 Eylül olayının ardından Taliban iktidarı devrildi. Pervez Müşerref, ABD ile birlikte teröre karşı mücadele etmeye mecbur kaldı. Bu bağlamda Pakistan askeri yönetimi, kendisini, başkentteki Lal Mescid'i savunma mevzisine çeviren köktendincilerin karşısında buluverdi. Daha önce kabile bölgelerinde zaten taraflar arasında çatışmalar yaşanıyordu.

Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal harekatı başarısız olunca, İslamcıları yanına alabilmek amacıyla benzer bir yol denedi. ABD, Saddam ve iktidarını devirdi. Fakat ABD ile savaşımın cazibesine kapılan köktendinciler, Irak'a doluştular ve hükümetin zayıf, kendilerinin güçlü oldukları kurtarılmış bölgelerde 'İslami prenslikler/beylikler' kurdular.

İslamcılarla kapışmasında Pakistan iktidarının çökmesi, beklenenden daha tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Bu yüzden ne Müşerref ne de ABD böyle bir yenilgiyi kabullenebilirler." (*El Hayat*, 8 Temmuz 2007)

Eyüp Han: "Mollalar İmha Edilirse, İslam Kurtulur!"

Eyüp Han, (1907-74) Pakistanlı bir mareşal idi. Genelkurmay Başkanlığı ve Savunma Bakanlığı görevlerinde bulundu. 1958'de Cumhurbaşkanı Mirza ile birlikte ülkede sıkıyönetim ilan edip, çok geçmeden Mirza'yı tutuklamak suretiyle safdışı bıraktı. Kansız darbeyle işbaşına gelen Eyüp Han, yaklaşık 80 bin kadar köy ihtiyar heyeti arasında bir çeşit referandum yaparak, kendince demokratik bir seçimle (% 95.6 oranında evet oyuyla) cumhurbaşkanı oldu. Halbuki o, "cici demokrasi, Eyüp Han demokrasisi" diye tanımlanan bir cunta rejiminin başkanıydı. 1960-69 yılları arasında ülkeyi demir yumrukla yönetti.

Bu arada Eyüp Han, bazı reformlar yaptı: Müslüman Aile Kanunu uyarınca, resmi açıdan çok kadınla evlenme yasaklandı; ikinci bir kadınla evlenme için, ilk eşin (kumanın) rızasının alınması şart koşuldu; boşanma kurala bağlandı ve sadece erkeğin iki dudağı arasındaki kelimeye (üç kez boş ol demesi gibi) bağlı kalmadı. Ülkenin her tarafında evlenme, boşanma, aile içi anlaşmazlıkları ve kadınla çocukların işleriyle ilgilenen özel komisyonlar kuruldu. Eyüp, Hindistan-Pakistan savaşıyla birlikte Bangladeş'in ülkeden kopması ve diğer siyasi partilerin baskıları sonucu, 1969'da yönetimi, General Yahya Han'a bırakmak zorunda kaldı.

Mareşal Eyüp Han, ülkesinde meydana gelen olayların perde arkasını (sorumlu karar sahibi, hükümdar ve analizci gözüyle) kaleme aldı: *Diaries of Field Marshal Mohammed Ayub Khan 1966-1972*. Oxford Üniversitesi matbaasında basılan bu günlükte, ülkenin karanlıkta kalmış pek çok sırrı gün yüzüne kavuşuyor ve kamuoyuna sunuluyor.

Eyüp Han, sosyal reformlarına en fazla direnen kesimlerin tutucu ve dinci kesimler olduğunu gördükten sonra, anılarında, din adamlarına yönelik şu tespitleri yapıyor:

"Bir arkadaşım ziyaretime geldi; bazı öğrencilerin, son dönemde tutuklanmış din adamları (molla ve şeyhler) üzerinde bir araştırma yaptıklarından bahisle, şöyle dedi: 'Bu nafile molla takımının, gençlere, sadece evlenme ve vefat (cenaze defnetme) sırasında yararları olur.' Sanırım bu tanım, molla erbabına kalıp gibi uyuyor." (s.173)

"Kanımca, İslam'ı kurtarmanın biricik yolu, bu hacı-hoca, molla-şeyh takımını ortadan kaldırıp imha etmekten geçer." (s.63)

"Tarihçi Dr. Amir Hasan, İslam tarihi ve benzeri kitaplarla birlikte yanıma geldi ve dedi ki; 'İslam'ı kurtarmak istiyorsak, molla takımını yok etmeliyiz!"

"Din adamları (molla, hoca, şeyh, ulema, vs) pek aptal ve ah-

maktırlar. Zira gariban, yetim-öksüz ve kadınlar arasındaki yoksullara yönelik reform uygulamalarına karşı çıkıyorlar; mesela, nüfus planlamasını İslam'a aykırı buluyorlar."

Eyüp Han, din uleması hakkında toplam beş sayfayı aşan günlük notları tutmuş. Bunlar arasında en fazla saldırdığı şahsiyet Ebu'al Ala Mevdudi (Pakistan ve dünyada tanınmış bir köktendinci âlim ve müçtehid/teorisyen, ayrıca Cemaat-i İslam partisinin kurucu lideri) idi: "Mevdudi, aleyhimde kaleme aldığı kitabını, çok sayıda bastırmış ve Arap ülkelerinde dağıtmak üzere hazırlamış. Bu hain ve İslam düşmanına sağlanmış olan emin barınağın sonucu budur işte! Başka bir İslam ülkesinde olsaydı, kesinlikle köpek gibi imha edilirdi. Halbuki kanun egemenliğinin güvencesi sayesinde Pakistan'da yaşayabiliyor bu hain!" (s.79)

Eyüp Han, şeyh ve mollalara karşı çıkarken yabancı din adamlarından (Suriye Başmüftüsü gibi) medet umuyor: "Suriye Başmüftüsü Pakistan'ı ziyaret ettiğinde, kendisinden, ülkeyi dolaşmasını ve bağnazlarla görüşüp tartışmasını talep ettim."

Eyüp Han'ın saptamaları (din adamlarının muhafazakârlıkları ve sosyal reformlara direnmeleri) genel çerçevesiyle doğrudur. Ancak onun, bu engelleri ortadan kaldırmaya yönelik (mollaları imha gibi) çözümleri hem yanlıştır, hem de şimdiye kadar umulan sonucu vermemiştir.

Din Adamları Krizi

Din adamlarının toplumsal, siyasal ve dinsel düzlemdeki etkileri; yönlendirme ve tahrik etme kapasiteleri iyi bilinir. Hele Mısır, İran, Suudi Arabistan, Pakistan ve Malezya gibi ülkelerde ulemanın hemen her alanda oynadıkları rol, son derece yaşamsaldır, kritiktir. Bu durum, zaman zaman din adamları krizi, fetva krizi yahut dini krizlere yol açabiliyor. Arap gazeteci-yazar Abdurrah-

man el Raşid, projektörü, din adamlarından kaynaklanan siyasal krizlere çeviriyor:

"Din adamları, 1980'lere kadar açık açık siyasete bulaşmamışlardı. Camiler, politik fitne ve dedikodulardan uzak ibadet merkezleri olarak işlevlerini sürdürüyorlardı. Aynı camiler, öteden beri sömürgecilere karşı milli bir duruş sergilediler; bazen mevcut duruma (rejime) karşı muhalefetin tutumunu benimsediler.

(Mısır) Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketini, milliyetçiler, Nasırcılar (Arap ulusalcıları), yurtseverler ve komünistler türünde sadece siyasi bir akım saymak gerekir. İhvancıların işi dini meselelerle uğraşmak değildir; ülke ve bölge çapındaki meselelere, politik İslamcı bir perspektif sunmaktır. Herhangi bir İslami parti mensubu (aktif üye, sorumlu veya aydın) ile cami imamları arasındaki temel fark budur.

Görüyoruz, bazı din adamları siyasete bulaştılar; particilik yapıyorlar, askercilik (silahlı mücadeleyi destekleme anlamında) oynuyorlar ve politik İslam'ın propagandacılığına soyunuyorlar. Bu bid'at (dini aykırı icat) kimi din adamları ve cami önderlerinin hoşuna gitmiş olmalı ki, giderek yaygınlaşıp tamamen çığırından çıktı. Camiler, toplum ile rejime kafa tutmaya; Londra'dan (Finsbury Park Camisi) İslamabad'a (Lal Mescid) kadar her yerdeki isyan hareketlerini yönetmeye başladılar. Arap dünyası, Endonezya, Pakistan ve Avrupa'daki onlarca cami köktenci din adamlarının eline geçtikten sonra; imamları, tekfir (başkasını kâfir ilan edip kanını helal sayma) yandaşı oldular; silahlı hareketlere militan gönderen askere alma şube başkanlarına dönüştüler; fikirlerinin siyasi ve askeri düzlemde hayata geçirilmesi amacıyla bağış toplama namazları bile düzenledir.

Ebu Hamza örneğinden yola çıkalım. Finsbury Park Cami imamı olan Ebu Hamza, son derece ateşli dinci hutbeleriyle Müslüman gençlerin kanını kaynatıp, onları galeyana getirirdi. İngiliz polisi, bir sene boyunca camiye giremeden kendisini gözetleyip durdu. Dolambaçlı yol ve gerekçeleri saymazsak, emniyet yasal

açıdan Ebu Hamza'nın bu davranışını bir türlü engelleyememişti. Nihayetinde cami, esas sahipleri olan ve dindar kesimin büyük bir kısmını temsil eden ılımlı insanlara teslim edildi.

Lal Mescid, Pakistan toplumunda giderek azgınlaşıp vahşileşen köktendinciliğin uç noktasını temsil etmektedir. Lal Mescid, onlarca yıldan beri radikal din adamlarının istilalarına maruz kalan ülkedeki cami ve medreselerin somut bir örneğidir. Camileri köktendinci, entrikacı ve siyasi rejime muhaliflerin kolay geçidi/köprüsü haline getiren şey, bu mekânların toplumsal konularla yakından ilgili olgun müminlerin buluşma yeri olmasıdır. Cami imam veya hatiplerine gelince, bunların çoğu basitlik derecesinde siyasi fikir sahibidirler. Şöyle ki; onlar açısından dünyadaki birçok şey, iyi-kötü, dost-düşman, kategorisinde ele alınır. Dolayısıyla bu din adamlarının duygularını istismar etmek ve 'din kardeşlerinin zafere ulaşması için' onların desteklerini almak son derece kolaydır. İmamlar din kardeşleriyle her türlü dayanışmayı gösterirken, esasında bölgeyi saran çatışmaların, mücadelelerin özünden habersizdirler ve bu çatışmaların arkasında kimlerin olduğunun bilincinde bile değiller.

İslamcı siyasi parti veya akımlar arasında faaliyet gösterenler ile cami imamlarını ayıran temel çizgi budur. Zira parti ve örgüt sorumluları, siyasi kültürleri, parti tecrübeleri ve dünya çapındaki gelişmelere yönelik hazırlıklarıyla ön plana çıkarlar. Radikal tutumları olsa da, politik İslamcılar mevcut durumu analiz edip ona uyum sağlama becerisine sahiptiler. Oysa cami görevlileri (imam veya hatipler) siyasetten dem vururken bile temel coğrafi bilgilerden yoksundurlar; modern tarih okumalarından nasiplerini almamışlardır. Sözgelimi bir yandan İran'a karşı durma (seferber olma) çağrıları yaparken; öte yandan İran yandaşı örgütlerin zaferi için dua etme yönünde telkinde bulunuyorlar.

Uzmanlığa inanan bir toplumda, herkes bildiği işi yapmalıdır. Doktor, klinikte; mühendis, inşaat işlerinde; din adamları da diyanetle ilgili hususlarda öneri ve nasihatlerde bulunabilirler. Siyaset, aynen fıkıhta olduğu gibi, bir bilimdir. Bununla ilgilenecek olan-

lar ise siyaset uzmanı, siyaset erbabı kimselerdir." (*El Şarq el Awsat*, 8 Temmuz 2007)

Camiden Öfkeyle Ayrılmak

Din adamlarının İslam ve Batı dünyasını yanlış yorumlama tarzlarına farklı bir itiraz, Ziya el Musevi'nin yazısıyla somutluk kazandı:

"Arap-İslam dünyasının geleceği konusunda iyimser değilim. Gün geçtikçe geriye gidiyoruz; tarih öncesi bir çağı yaşıyor gibiyiz.

Düşünün; fetva yoluyla, toplumumuzda klasik olanı dahil müziğe yasak konuluyor; kadınlar kırbaçlanıp hapishaneye atılabiliyor.

Başka bir şey daha var: Dini vecibemi yerine getirmek için her hafta gittiğim cuma namazlarından öfkeyle, bomba gibi ayrılıyorum. Çünkü vaaz veren imamlarımız, bize dünyayı haram ediyor, zindana çeviriyorlar. Vaaz ve hutbelerin ruhuna karamsarlık egemendir. Onlara göre, bu dünya müminler için zindan, münafıklar için bir cennettir. Biz Müslümanlar meleklere, gâvurlar ise şeytana benzerler. Dünya âlem bir olmuş, Müslümanların başına çorap örmekle meşguller. Bizdeki açlık, sefalet, felaket, zulüm, baskı ve haksızlıkların tümü, meğer bu kâfir milletinin marifetiymiş!

Vaaz, hutbe ve fetvaları dinledikçe psikolojik olarak çöküyor, asabileşiyorum. Gâvurları öldürmek üzere her an patlamaya hazır bir bombaya dönüşüyorum. Bu arada soruyorum: Fetva ve vaazlarda hiç mi iyi, güzel ve iyimser bir şey yok? Hani, İslam hoşgörü ve sevgi diniydi." (*El Arabiya.net,* 28 Aralık 2007)

Kadın Sağlık Personeliyle Evleniniz!

S. Arabistanlı din âlimi Şeyh Hüseyin el Feridi, aynı zamanda Hail şehrindeki Evlenme ve Aile Koruma Komisyonu başkanıdır. Ülkeyi şaşırtan bir çağrı yaptı: "Ey ülkenin gençleri, sağlık ala-

nında çalışan hemşire ve kadın doktorlarla evleniniz!" Suudi gazetesi *el Vatan*, bu çağrıyı ayrıntılandırdı: "Evlenme arzusunda olan gençler, öncelikli tercihlerini sağlık personeli arasındaki kadınlardan yana yapmalılar. Aksi taktirde, kadınlar arasında evde kalma oranı yaygınlık kazanacaktır. Suudi toplumunda, sağlık sektöründe çalışan kadınlarla evlenme hoş karşılanmıyor. Zira bu kadınlar, işleri gereği, erkeklerle birlikte çalışıyor ve onlarla teşriki mesaide bulunuyorlar."

Çağrıyı olumlu karşılayan Muhammed Sadık Diyab, 2 Temmuz 2007 tarihli makalesinde (*el Şarq el Awsat*) meseleye yaklaşımını aktarıyor:

"Hay Allah senden razı olsun Şeyh Hüseyin! Toplumdaki bir bölük kadına, babacan bir sempatiyle yaklaştığından hiç şüphe yoktur. Hatta, kimi kötü fikirlilerin zalim bakışlarına maruz kalmış olabilirsin!

Bu akıllı din âlimine göre; sağlık personelinden kadınların meslek icabı, erkeklerle teşriki mesai yapmaları, onlarla evlenmeyi reddetmenin ölçütü olamaz, olmamalıdır. Belki de bu sağlıkçı kızlarımız, diğer hemcinslerinden daha edepli, namuslu, ahlaklı ve onurludurlar. Sağlık sektöründeki kadınların, kendi kızlarınız olduğu unutulmamalıdır; onlar, mesleklerini, bize hizmet için icra etmekteler. Dolayısıyla onlara daha saygılı bir yaklaşım içinde olmalıyız. Çalıştıkları meslekten ziyade onları bireysel ahlak, terbiye ve eğitim düzlemindeki ölçütlerle değerlendirmeliyiz.

Toplumun, Şeyh Hüseyin'in bu bakış açısını benimsemesini ne kadar isterdim. Zira kendisi, bardağın dolu yanını esas alıp, tıp alanında iş yapan kadınların olumlu yönlerine dikkati çekmiştir.

Şimdi, soru faslına geçebilirim: Acaba, sağlık alanında çalışan kadınlarla evlenmeme yönünde ciddi bir eğilim var mıdır? Titiz olmayan veriler ve alan çalışmaları ışığında, evde kalan kız oranındaki artışa dikkati çekmek, sadece bir tahmindir. Kanımca, kadın doktor, öğretmen veya hemşirelere olan evlenme talebi daha faz-

ladır. Nedenlerden biri maddi meseledir; geçim derdidir. Doğrudur, erkeklerden bir kısmının kadın doktorlarla nişanlanıp vazgeçtiklerine dair birçok şey duymuştum. Ancak bu, nişanlılar arasındaki meslek ve eğitim dengesizliğinden (erkek aleyhine) kaynaklanıyor. Eh, kadınla ilişkinin erkek egemen kurallara göre yürüdüğü bir toplumdan söz ediyoruz.

Şeyh Hüseyin'in çağdaş ve uygar bakışına yeniden teşekkür ediyorum. Bu kez, dönüp erkek damat adaylarına soruyorum: 'Bir kadın doktorla evlenmek ister misiniz?' Cevabı duyar gibiyim: Keşke!.."

Despotluğun İslamileştirilmesi

Suudi Arabistan'daki bağnaz ve yobaz din âlimlerinin (ki çoğu öyledir) liberalleri, "sahte Müslüman" diye tanımlayıp neredeyse aforoz eden fetvası, diğer etkenlerin yanı sıra, bu ülkedeki despot rejimin hangi ellerde olduğunu ve hangi ideolojiyle payandalandırıldığını göstermesi bakımından ilginçtir. Konuya bu düzlemde yaklaşan bir makaleyi, Dr. Mudawi el Reşid kaleme aldı:

"Suudi Arabistan'da, hiçbir aygıt veya kurum, el Emri bi'l Maruf ve'l Nehyi en'il Munkir (İslam'a göre iyi olanı emret, kötü olanı engelle buyruğunu yerine getiren resmi kurum) kadar siyasi münafıklığı, ikiyüzlülüğü temsil etmez. Bu kurumun asıl görevi, bulunduğu yerlerde İslami kuralları yaymak ve koruyup korumaktır. Gelgelelim İslamileştirilen mekânlar değil, sadece istibdat (despot) rejimidir. Bu kurum, din ile yakından uzaktan ilgisi olmayan davranış ve hak ihlallerine dini bir kisve giydiriyor. Güya Arabistan yarımadasındaki her karış toprağı İslamileştirecek (dine aykırı her şeyi temizlemek suretiyle) olan bu ilgili aygıt, Suudi devletiyle birlikte sahneye çıkıp, son haddine kadar dini istismar etmek suretiyle belli bir siyasi iktidarın sağlamlaşmasına kendini adamıştır.

El Emri bi'l Maruf ve'l Neyhi en'il Munkir isimli aygıtın işi nedir? Din devleti fikrini Suudi rejiminin temeli haline getirerek, her ikisini özdeşleştirmektir. Bu kurum, dini çok dar bir alana hapsedip öylesine güdükleştirdi ki, bütün elemanları/milisleri kent sokaklarını istila ediyor, oradan oraya koşturuyor, neredeyse hareket eden her canlının peşine takılıp güya bir açığını ve uygunsuz halini yakalamaya çalışıyor. Tek boyutlu ve tek ölçekli bu tehlikeli sapma, gerçekte rejimi zayıflatacak faaliyetleri engellemek ve onu güçlendirecek etkinlikleri teşvik etmekten ibarettir. Burada biricik ölçüt, devletin varlığı ve bekası meselesidir. Doğrusu, bu din devleti denen rejim, maskesi düşecek derecede rezaletlere ve skandallara bulaştı. Fakat bu sözde din kurumu, İslami bir kisveyle yeni rejimin görüntüsünü gözlerden saklıyor.

Suudi rejimi, bu kurumu aracılığıyla, din ve imandan ziyade, siyasi çıkarlarına hizmet eden birçok şey yaptı.

Bir: Suudi rejimi, bu kurumu, kendine muhalif (veya potansiyel muhalif) olabilecek kişi, grup veya güç odaklarının hizaya getirilmesinde kullanagelmiştir. Rejimin yasakları, sanki dindeki haramlarmış gibi sunuldu. Böylece mekânın İslamileştirilmesi denen kavram, tahrif edilerek rejime biat etmeyenlerin, itirazcıların, aykırıların ve karşıt görüştekilerin şiddet kullanılarak yola getirilmesi, uslandırılması veya bertaraf edilmesine yaradı. İnsanlara yönelik hak ihlallerinin ve toplumun kaldıramayacağı ölçüde baskının dini bahanelerle haklı gösterilmesi veya bizzat kişi ve topluluklara yapılan saldırıların dini açıdan mübah sayılması, muhalif seslerin bastırılmasına dini (İslami) kılıf uydurulması, vs. hep bu kurumun asal görevleri arasında olmuştur. Son derece saldırgan olan bu kurumun milislerinin hücumlarının hedefi haline gelen çok sayıda vatandaş hayatını kaybetmiş ama her defasında rejim onları himaye etmiştir. İnsan avına çıkan bu kurumun milisleri, sözgelimi, Şeriat'a göre haram sayılan şeyleri imal eden veya satan işyerlerine baskın düzenlerken; içki satan birini keyfi biçimde öldürebiliyorlar. Keza, dip bucak dolaşıp 'acaba birlikte ge-

zen, konuşan veya oturan bir kadınla bir erkeği nasıl bulup yakalarız' diye kolaçan eden kurum memurları, gerçekte iftira ettikleri o hanımın namusunu, iffetini nasıl lekelediklerini düşünmüyorlar. Namus bekçileri, bizzat namusu kirletiyorlar. Mekânları namuslu kılmak, İslamileştirmek denen şey; pratikte, keyfi davranışlar, baskınlar, tasfiyeler ve cinayetler yoluyla hepten kirleniyor, İslam dışı kalabiliyor.

İki: Suudi rejmi, dini bu kurum (veya aygıt) aracılığıyla İslam dinini çalmış; bu dinin kurallarıyla istediği gibi oynayıp kendine benzetmiş, kendi kanunlarını İslam ilkeleriyle değiştirmiş; sonuçta çarpıtılmış bir İslam tablosu ortaya çıkmıştır. Böyle bir İslam'dan olumlu mesajlar çıkmaz. Tersine, İslam'ın temel mesajı sümen altı edilmiştir. Bir avuç mutavvanın (adı geçen kurumda çalışan gönüllü müminler, yani S. Arabistan'daki din muhafızları, ahlak milisleri–F.B.) elinde oyuncak edilmiş İslam dini, sadece yerel folklorik (Suudi) özellikleriyle kalıvermiş; bölgeden ve dünyadan soyutlanmıştır. Bu folklorik yapı, giderek devletin resmi bir baskı aygıtına dönüşmüştür. Normalde gücünü ve meşruluğunu dinden alması gereken bu kurum, tüm kuvvetini kamu üzerinde denemektedir; özel çevrelere güç gösterisinde bulunamamaktadır. Bu şekilde çalınıp çarpıtılmış İslam, milletin malı gibi sunulmuştur: Halk bununla oyalanırken, özel kesimler (egemen yönetici tabaka) siyasetle uğraşmış; anılan kurumun çemberi dışına çıkarak bölgesel ve uluslararası düzlemde skandallara neden olmuşlardır.

Üç: İyiliği Emret ve Kötülü Engelle görevini üstlenen bu kurum, normalde 60 yıllık sürede tümüyle İslam'a kerhen bağlı ve sadece kurumun çizdiği coğrafyada yaşayabilecek bir kuşak yetiştirmiştir. Bu kuşak, aygıtın etki alanından dışarı çıkar çıkmaz, işler sarpa sarıyor. Elemanları kontrolden çıkınca, şehvet derecesindeki saldırganlıklarını, toplumdan hınç alarak dışa vurabiliyorlar. Kurumun prangalarından kurtulup özgürlük arayışında olanlar ise, kendilerini karakollarda veya cezaevlerinde buluyorlar. Bunlar, hiçbir insani, ahlaki ve dini ölçütün kabul etmeyeceği derece-

de saldırılara maruz kalıyorlar. Herhangi bir (dış) denetim mekanizmasının bulunmaması, tecavüz ve saldırganlıkları daha etkin, daha keyfi kılmaktadır.

Dört: Suudi rejimi, bu dini aygıtı, bir dehşet ve terör aracı haline getirmiştir. İşlevi sınırlı ama son derece yaşamsaldır. Kurum elemanları halkın bulunduğu yer, sokak, işyeri ve mahallelerde devriye geziyorlar. Bu din muhafızları, halk ile devlet arasındaki ilk temas noktasını oluştururlar. Vatandaş evinden çıkar çıkmaz, devleti temsilen kendisini gözetleyip izleyen bu din milisleriyle yüz yüze geliyor. Bunlar istedikleri an, din adına vatandaşı suçlayıp dövebilir, evlere baskın yapabilir ve çevreye dehşet saçabilirler. Burada ilginç olan, sürekli çifte ölçütün kullanımıdır. Kuralsız, asimetrik bir saldırıdır bu.

Özetle el Emri bi'l Maruf ve'l Nehyi en'il Munkir kurumu, Suudi rejiminin siyasi amaçlarına bir hizmet aygıtı olup, dinde emredilen 'haram ve helal' temelinde halkı uyarıp terbiye etmek değildir. Bunun en iyi kanıtını, S. Arabistan'ın Ortadoğu ve uluslararası alandaki dış siyasetinde görebiliriz." (*El Quds el Arabi*, 9 Temmuz 2007)

İslamcılar İçin Sonun Başlangıcı

İslami kesimlerin söylemlerini tarihi bir perspektifle ele alıp, bunların ne denli aldatıcı ve geçici olduğu hakkındaki içeriden bir bakışı, Arap yazar Halid el Qaştini'nin kaleminden izleyelim:

"Arap milli hareketi ve onun gerçekleştirmeyi amaç edindiği Arapların birliği başarısız olunca, siyasi arenayı (Arap) komünistler kapladı. Komünistlerle Arap milliyetçilerinin fiyaskosuyla birlikte siyasi pusula İslami hareketlerden yana döndü. Ta o zaman, siyasal İslam'ın da aynı akıbete uğrayacağını yazılarımda belirtmiştim. Çünkü politik İslam, milliyetçilik ve komünizm gibi, asla elde edilemeyecek (gerçekleşmeyecek) bir şeyi müjdeliyor. Her siyasi programın temeli, onun gerçekleşebilir ve imkân dahilinde ol-

masıdır. Oysa bütün bu hareketler (milliyetçi, komünist ve İslamcı), imkânsız üzerine kurulu programlar sunuyorlar.

İslamcıların da başarısız olduğunu söyledim ve bekleme durumuna geçtim.

Son günlerde İngiltere'de, Demokratik Akım Eşgüdüm Komitesi'nin (Iraklı küçük bir oluşum–F.B.) düzenlediği bir toplantıya katıldım. Toplantıya sunulan tebliğlere dayanarak ilk çıkarsamayı yapmış bulunuyorum: Siyasal İslam'ın ölümünün ilan edileceği yerlerden ilki Irak olabilir! Dikkat buyurunuz; Irak, Arap birliği mefkûresinin (ülküsünün) cenaze namazının kılındığı (1958) ve komünist darbenin tabutunun kaldırıldığı (1963) ilk diyar olmuştu. Acaba o hareketleri kabristana gömen Irak, şu İslamcı harekete de mezar olabilir mi?

Mezhepsel boğazlaşmalara ilişkin yoğun haberlere rağmen Iraklılar, diğer halklardan daha az İslamcı/dinci diye bilinirler; bu miras, onlara Sümer ve Babil devrinden kalmadır.

Asıl soruya gelelim; Iraklılar, kendilerini imhanın eşiğine getirmiş olan bu İslamcılara karşı ne zaman kafa tutarlar; ölüm vuruşu ne zaman? El Anbar bölgesindeki haberlere bakılırsa, Sünniler el Kaide'ye karşı darbe yapıvermişler. El Duleym aşireti mensupları, el Kaide'nin dayattığı hayat tarzına tahammül edemez noktaya gelmişler; isyanları oynuyorlar. El Kaide, tepki babından aşiret reislerini katletmiş. Şii çevrelerden de itiraz sesleri duyuyorum. Dini makamlarda bulunanlara yönelik mırıldanışlarını yükseltmeye başlamışlar. Komünist Partisi ve benzeri laik örgütler, halk arasında yaygın destek buluyor.

Görünen o ki, halkın yaşamını güvence altına alamayan dini yönetimlerden illallah diyen yığınlar, kendilerini ifade etmenin yeni yollarını arıyorlar. Geçenlerde Bağdat'tan henüz dönmüş iki gazetecinin sunduğu panele katıldım: "Mevcut dini otorite altındaki basın, hiçbir zaman böylesine baskı ve sansüre tâbi olmamıştı" dediler.

Sıraladığım olgular, beni söze başladığım noktaya getirdi: Es-

kiden Irak, aydınlanma ve modernleşmenin beşiğiydi; aynı zamanda Irak, devrim ve isyanlar yurdudur; şimdilerde ise mezarlar ve cenazeler ülkesidir. Çok geçmeden politik İslam'ın cenaze namazının kılınacağı musalla taşı gibi olacaktır. Böylece Arap-İslam diyarında İslami mekanizmanın çözülmesinin ilk adımı atılmış olacak; sonun başlangıcı yaşanacaktır. " (*El Şarq el Awsat*, 8 Temmuz 2007)

Başka Tatil Günleri, Şeriata Aykırı mı

Son zamanlarda, bazı İslam ülkelerinde yürürlükte olan tatil günlerinin (perşembe-cuma) değiştirilip değiştirilemeyeceği, özellikle Müslümanlarca kutsal sayılan cuma gününün tatil olmaktan çıkarılmasının İslam'a aykırı düşüp düşmeyeceği tartışılıyor.

Türkiye'de Konya Müftülüğü, "Cuma namazı kılmakla yükümlü olan kişilerin cuma vaktinde alışveriş yapmaları ve çalışmalarının caiz olmadığı" konusunda fetva verdi. Müftülüğün internet sitesine yöneltilen bir sorunun karşılığı sayılan bu yanıt, Kur'an'daki Cuma Suresi'nin 9. ayetine dayandırıldı: "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın..." (*Hürriyet*, İstanbul, 13 Mart 2007)

Arap ülkelerindeki (özellikle Kuveyt ve S. Arabistan) kimi İslamcılara göre, perşembe ve cuma günlerinin değiştirilip, yerine cuma ve cumartesinin tatil yapılması konusundaki öneriler, "Müslüman cemaatinin ayrıcalıklı özelliğini silmeye ve müminler topluluğunu Yahudiler ile Hıristiyanlara benzetmeye" yönelik maksatlı tekliflerdir.

Buna karşı çıkanlar ise şu iddiadalar: "Cuma günü, Müslümanlar açısından kutsal ve belirleyici bir gündür; dolayısıyla cumanın değiştirilmeden sabit kalması gerekir. Buna karşılık perşembenin herhangi dini bir özelliği bulunmuyor; bu gün, değiştirilebilir. Perşembenin yerine cumartesinin tatil ilan edilmesi Arap-İslam dünyasına evrensel ölçekte ekonomik, idari ve ticari yararlar sağlar."

Mısır merkezli el Ezher İslam Üniversitesi'ndeki yetkili din âlimleri (Ulema), Müslümanlarca geleneksel biçimde ilan edilegelmiş tatil günlerinin başka günlerle değiştirilebileceği konusunda hemfikir oldular. Şöyle ki; "Tatil günlerine ilişkin verilmiş herhangi bir ilahi bir buyruk bulunmuyor. Çünkü bütün günler Allah'ındır. Günlerin tatil olup olmaması meselesi, toplumsal yönetimleri ilgilendiren teknik bir meseledir. Özellikle farklı kurumlarla hükümet ve devlet arasındaki iletişimin belli kural ve çıkarlar gözetilerek yürütülmesine ilişkin planlamanın bir parçasıdırlar. Allah, semavi din mensuplarının ibadetlerini yerine getirmeleri için belli anlar tespit etmiştir. Müslümanların dini vecibelerini yerine getirmek üzere bir araya gelmeleri için cuma gününü tahsis etmiş; topluca cuma namazı kılınması emredilmiştir. Bu çerçevede Musevilere cumartesi, Hıristiyanlara da pazar günü sunulmuştur."

El Ezher Üniversitesi'nde akademisyen Dr. Abdülm'uti Beyyumi, kurumundaki Ulema'nın çizdiği çerçeveyi benimsiyor. Ancak meseleye farklı bir açıdan da yaklaşıyor: "Allah'ın günleri aynıdır, aralarında fark bulunmaz. Durum bu olmakla birlikte cuma günü, İslam Ümmeti'nin kimliği ve kültürü haline gelmiş; geleneksellik kazanarak tatil günü oluvermiştir. Müslümanlar böyle bir günde aklanır paklanırlar, kendini ibadetine adar; tertemiz kıyafetlerini giyerek cuma hutbesini dinlemeye giderler; çarşı pazara çıkarlar."

El Ezher'de görevli Şeyh Mahmud Aşur diyor ki; "Birçok mali (banka) yahut ticari kuruluş, cuma ve cumartesi günlerinde tatil yapıyor. Ekonomik ve toplumsal faaliyetlerin yürütülmesi açısından bunlara ayak uydurmak lazımdır. Küresel bir çağda yaşıyoruz; onun hızlı iletişim ve temposuna uygun biçimde yaşam mecramızda teknik bazı değişiklikler yapmaya şiddetle ihtiyaç vardır. Tatil günlerini değiştirmek, Müslümanların kendi dinlerinden vazgeçtikleri anlamına gelmez. Dış dünyayla temasta bulunmak, onunla alışveriş yapmak ve dışarıya açılmakta sakınca olup olmadığı Arap-İslam kimliğimizi koruyup koruyamadığımızla yakın-

dan bağlantılıdır. Tatil günleri, dini inançlarla ilgili meseleler değildir; bunlar biçimsel sorun veya işlerdendir."

Tatil günlerinin değiştirilmesi konusu, Mayıs 2007 sonlarında, Kuveyt'te büyük tartışmalara yol açtı; giderek dini-siyasi bir niteliğe büründü. Çünkü hükümet, perşembe ve cuma yerine cuma ve cumartesiyi tatil günleri olarak ilan etti. Bunun üzerine, din âlimleriyle bazı basın organları, kızılca kıyameti kopardılar.

Parlamentoda bulunan kimi İslamcı milletvekilleri, hükümeti, "uygulamadan önce meseleyi şeriat, ekonomi, toplumsal ve diğer açılardan incelemeye; aldığı karardan vazgeçmeye" çağırdı. Kuveyt Üniversitesi Şeriat ve İslami Araştırmalar Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Bessam el Şati (Selefi akımın mensubu), "hükümetin aldığı kararı genel maslahat (kamu yararı) açısından doğru" bulmasını, şu gerekçeye dayandırıyor: "Ülkenin temel ihracatı sayılan petrolün dünya piyasalarına satışı gibi önemli noktada, tatil günlerimizi dünyada geçerli olan kurallara uydurmalıyız. Biz perşembe ve cuma günlerinin tatil olmasında ısrar edersek, dünyadaki şirketlerin de cumartesi ve pazar günleri iş yapmadıkları düşünülürse, haftada toplam dört gün boşa gitmiş oluyor. Devlet böyle bir ataleti, ticari düzlemdeki bu kusuru kamu çıkarı açısından telafi etmelidir."

Dr. Saad el Anzi'nin (Müslüman Kardeşler hareketi mensubu), hükümetin kararına karşı çıkış gerekçesine bakalım: "İslam, Yahudi ve Hıristiyanlara benzemeyi; onların örf, âdet, faaliyet, davranış ve hayat tarzlarına özenmeyi haram kılmıştır. Peygamber Efendimiz de böyle yapmıştır. Haram kılınan şeyler arasında da hafta sonu tatili gelmektedir. Cumartesi Yahudilerin tatil günüyse eğer, bunun aynısını benimsememiz, onların örf ve âdetine özendiğimiz, onu taklit ettiğimiz anlamına gelir."

Selefi akımdan bazı milletvekilleri, "hükümeti, kararından vazgeçmeye" çağırırken; yine Selefi akıma yakın Milli İlkeler Topluluğu (Tecemu'u Sevabit-il Ümme), "Perşembe günü yerine cumartesini tatil ilan etmek, Şeriat açısından kesinlikle haramdır, günahtır; toplumumuzda Yahudi gelenek, görenek ve inançlarını ih-

ya etmektir. Böyle bir karar, bu milletin ve dininin karakteristik özelliklerinin üstünü örtmek anlamına gelir. Kendi öğretilerimizin ruhuna halel getirmek demektir. Zira cumartesi ve pazar günleri, Yahudiler ile Hıristiyanlar açısından olağan olmayıp son derece kutsal günlerdirler. Dolayısıyla her iki günü veya birisini tatil olarak ilan etmek, kâfirlere (gâvurlara) benzeme çemberine girmek anlamını taşır" ifadelerini içeren bir açıklama yaptı. (Ahmed İsa, Kuveyt ve Muhammed Halil, Kahire, *el Şarq el Awsat* raporu, 14 Haziran 2007)

Siyasal İslam'ın Gündemindeki Meseleler

İslamcı Proje Bitti mi? (I)

Genelde İslam, özelde politik İslam'ın gündemi yoğun gibi görünüyor. Yurt ve dünya meselelerinin yanı sıra İslam'ın eski ve yeni yorumları, bu dinde yeni düzenlemeler yapılıp yapılmayacağı; İslamcıların iktidar anlayışları ve geleceğe ilişkin projeleri tartışılıyor.

Kimine göre Arap-İslam dünyasının biri maddi, diğeri manevi olmak üzere iki güç kaynağı vardır: Petrol ve İslam.

"Petrole göz koyanlar, şimdi de Müslümanların manevi servetini ele geçirip yıkmak istiyorlar. Bu yüzden, 'İslam öğretisinin ötekini dışlamaya ve tasfiye etmeye yönelik olduğunu' ileri sürüyorlar. Halbuki İslam'ın gündeminde Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerini ortadan kaldırma diye bir madde hiç olmadı.

İslam'ın enerjisinin içini boşaltmak amacıyla, kimileri, 'insan, inancında özgür olmalı ve özgür kılınmalı' sloganını icat edivermişler.

'Siyasi İslam'a vurma; onunla mücadele' bahanesiyle, asıl maksatları olan İslam dinini tümüyle tahrip etmek istiyorlar. Onlara göre İslam'ın geriye sayım işlemi başlamıştır." (Zeynelabidin el Rukkabi, *el Şarq el Awsat*, 14 Temmuz 2007)

Bu giriş, aynı zamanda meselenin farklı boyutlarıyla ele alın-

masını gerektiriyor. Sözgelimi, ister iç isterse dış nedenlerden kaynaklanmış olsun, Arap-İslam dünyasında İslamcıların yaşadıkları her başarısız olay/tecrübe (Mısır, Cezayir, Afganistan, Sudan) hemen şu soruyu gündeme getiriyor: Acaba İslamcıların iktidar ve toplum projeleri fiyaskoyla mı sonuçlandı? Batılı (Fransız Gilles Kepel, Olivier Roy gibi) ve Arap bazı düşünürler, buna, "Evet, başarısızlık söz konusudur, yani yolun sonu görünmüştür," yanıtını veriyorlar.

Tunuslu İslamcı hareketin (el Nahda-1969) kurucu lideri ve teorisyeni Reşid el Ğannuşi, böyle düşünmüyor. Eskiden (1990'lı yıllar) Tunus'taki Batı yanlısı laik rejimi şiddet yoluyla devirip İslami bir devlet kurmak için faaliyette bulunan el Ğannuşi, amacına ulaşamadı. Tunus hükümeti, İslamcıları kanla ateşle bastırdı. El Ğannuşi ve benzerleri yurtdışına kaçıp Avrupa'ya sığındılar. Şimdilerde rejimin şiddet yoluyla değiştirilmesi yolundaki görüşlerinden vazgeçen el Ğannuşi, "İslami toplum projesinin iflas etmediğini" ileri sürüyor. Tunuslu İslamcı lider, *el Cezire.net* sitesinde (15 Ocak 2006) yayınlanan makalesinde, aşağıdaki gerekçeleri öne sürüyor: "Öğreti/iman düzleminde, Müslümanlar dinlerinin Allah tarafından korunup kollandığına inanırlar. Dolayısıyla Allah'ın korumasında olan bir dini düzenin, komünist sistem misali çökmesi imkânsızdır; tersine, kâinat var oldukça İslam da varlığını sürdürecektir."

El Ğannuşi'nin iman temelindeki bu teolojik gerekçelendirmesi, meseleye olgu düzeyinde bakanları ikna etmeye yetmez, yetmemelidir.

Tunuslu İslamcı liderin, "İslami projenin fiyaskoyla sonuçlanmak yerine tam tersine gelişip yayıldığı" yolundaki iddiasını dayandırdığı örneklere göz atalım:

"Bütün iç ve dış engellemelere, müdahalelere, istilalara, işgallere, tuzaklara ve tertiplere rağmen İslam, Batı'nın zafer kazanmış gibi göründüğü en zor zamanlarda bile ayakta kalmasını bilmiş;

izleyen süreçte ise adeta bombardıman altında adım adım ilerlemiş, nitelik ve nicelik bakımdan gelişmiştir. Müslümanların coğrafi/demografik alanı, tarihte görülmedik biçimde genişlemiş; İslamiyet, daha önceleri kâfirlerin (muhtemelen Batılı sömürgeciler–F.B.) zorla aldıkları toprakları yeniden elde ederek Uzak Asya'ya kadar yayılmıştır.

Dar-ül İslam'da (Müslümanların yönettiği ülkeler; burada kastedilen Sovyet rejiminden kurtulan Orta Asya cumhuriyetleri–F.B.) ise tozlanmış camilerini temizleyip onarıyorlar, dini vakıflarını geri alıyorlar. Keza, çağdaş İslam'ın yeni işaret ve görüngüleri, artık Avrupa'dan Amerika'ya kadar dört kıtada kendini göstermektedir. Zaman zaman bazı (Batılı) fanatiklerin şiddet ve terör estirmelerine karşın İslam, bulunduğu ülkelerin büyümesine/gelişmesine katkı sunuyor.

Müslümanlar, iki yüzyıldan beri yürütülen ıslahat/reform çabalarından sonra, çok şükür, dinlerine imanlarına yeniden kavuştular. Bu arada kendilerini yeniden gözden geçirmek suretiyle çöküş döneminin tutsak edici fasit (kısır) çemberinden kurtuldular; din ile gelenekler, dinin temel öğretileriyle folklor babından inançlar arasında kesin ayrım yapmasını bildiler. Edindikleri tecrübe sayesinde, din gerçek başvuru makamı haline geldi. İki yüzyıllık süreçte Müslüman kişinin beyni de hurafe ve kuruntulardan kurtuldu. İçtihat kapısı tekrar açıldı; farklı konularda din ekseninde sohbet, diyalog ve tartışma yolları denendi. Vahiy (ilahi buyruk, iman) ile olgu (yaşanan pratik, hayatın gerçekliği) arasında bir denge kuruldu. Buradan hareketle, İslam'ın güne uyan çağdaş maksatları yeniden formüle edildi. İslam başkasının değil, kendi koşullarına uygun biçimde Batı modernleşmesinden nasibini aldı; Batı'daki gelişmeleri içselleştirdi. Bu durum, İslam'a taze kan verilmesine yol açtı. Halbuki Batılı koşulların dayatmasıyla modernleşme öğeleri almak, Batı'ya bağımlı bir seçkin yöneticiler (Tunus'ta Burgiba, İran'da Şah Rıza Pehlevi) ile aydınlar (Mısırlı ila-

hiyatçı Taha Hüseyin, Ali Abdurrezak, Halid Muhammed) zümresi yaratmıştı.

Batı'daki modernleşmeden kendi işine geleni alması, İslam'ın yeniden dirilişine yol açtı. İlk canlanma eğitim alanında yaşandı; günümüzde eğitim (Arap/İslam) öğrencilerinin denetiminde yürüyor. Daha sonra sıra meslek sendikaları, basın-medya, üniversiteler ve kadın derneklerine geldi.

(İslami) Kurtuluş Devrimi, yabancı işgalcilere karşı ilan edilen Cihat (1980'lerde Afganistan gibi–F.B.) yoluyla sağlandı. Derken, İslami proje hayatın diğer alanlarına el attı; İslami ekonomi, İslami bankacılık ve İslami şirket sektöründe ilerlemeler kaydedildi. Öyle ki büyük yabancı (kapitalist) bankaların Şeriat'a göre işlem yapan (faizsiz işlem) şubeleri bulunuyor ve İngiltere'de İslam ekonomisi konusunda eğitim veren bir fakülte açılmıştır.

Siyaset alanında büyük atılımlar gerçekleşmiştir: Ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekte sempozyum, konferans benzeri toplantılar düzenleniyor. Buralarda İslami projeler, perspektifler ve alternatifler tartışılıyor. Katılımcılar, birbirlerine, deneyim ve birikimlerini aktarıyorlar. İslamcı partilerin siyasi programları masaya yatırılıyor. Benzer şeyler, İslamcılar tarafından kurulup yönetilen sendika, dernek, örgüt, okul ve hayırsever dernekleri arasında da yapılıyor. Demokrasi, insan hakları ve İslam'da şura (danışma, istişare yöntemi) gibi konular irdeleniyor. Edebiyat ve sanat dallarında İslami önermeler; İslami kıyafetlere ilişkin tasarımlar ele alınıyor.

Pratikte dış ve iç meselelere (savaş, işgal, iç baskı ve zulme direnme) duyarlılık açısından hatırı sayılır oranda kitleleri etkileyen İslami çevreler, sokaklarda kendilerini ifade etme olanağı buluyorlar; belli hedefler doğrultusunda seferber oluyorlar. Bölgedeki despot rejimlere karşı insan haklarını savunmak için yurtsever, ulusalcı, solcu ve liberal kesimlerle güç birliği yapıyorlar; ülkenin demokratik dönüşümü amacıyla muhalefet cepheleri kuruyor; küreselleşmeye karşı uluslararası protesto hareketlerine katılıyorlar.

İslami çevrelerin birçok ülke parlamentosunda milletvekilleri vardır; kimi partiler, koalisyon ortağı olmuşlar. Böylece devleti-iktidarı tanıma ve ülkeyi yönetme fırsatı yakalıyorlar. Asıl amaçları ise, şimdiye kadar iktidarı tekeline almış laik zümreye alternatif seçkin siyasi İslam elitleri yaratmak ve bu elit kadroyu giderek gençleştirmektir. Çünkü meselenin özü, yozlaşma ve çürümüşlüğün yiyip bitirdiği laik siyasi kuşağı bertaraf etmektir. Amaç bu olunca, arada sırada iktidardan silah zoruyla uzaklaştırılsalar bile (tıpkı Türkiye'de Refah Partisi'ne yapıldığı gibi-28 Şubat 1997), İslamcılar, onlara karşı silahlı bir mücadele uğuna kitleleri seferber etmeyecek kadar deneyim kazanmışlardı. Dolayısıyla, iktidardan bir süre için uzaklaştırılanlar, alçakgönüllülükleri ve temiz ellere sahip olmaları sayesinde çok geçmeden yeniden dümenin başına geçtiler.

Verilen bu örneklerin hepsi, İslam açısından genellemelerden ibarettir. Genel görünümü vermek bakımından önemlidir. Aslolan şey, İslam'ın yönetim tarzıdır; yönetme becerisidir. Yönetmek, İslami projenin sadece bir bölümüdür, hepsi yani bütünü değildir. Bakınız, tarihte birçok İslami rejim çökmüş ama İslam dini-uygarlığı, bir bütün olarak hayatta kalabilmiştir. O halde İslami projenin odağında yönetim değil; birey aile ve toplumsal ilişkileri bağlamında yalnız insan vardır. Bu, insanın sosyo-kültürel, eğitim ve hayatın her dalında eğitilip bilinçlendirilmesi; yaşamına yön verecek (Allah huzurunda) şeyleri kazanması anlamına gelir. Bu yanıyla bakarsak, İslami proje iktidara gelme konusunda kısmen başarısız olmuşsa da, esas hedeflediği alanda gayet başarılıdır; büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Dolayısıyla İslamcılar muhalefette, laikler de iktidarda olmalarına rağmen, İslamcılar her zaman daha güçlü olagelmişlerdi. Eskiden yükselişte olan laik projelerin yerine bugün İslami projeler geçmiştir. Bu projeler, toplumu, kitleleri yönlendirip onlara umut vermektedir."

Çözüm İslam'da mı? (II)

Günümüzün derin bunalımlarına karşı, politik İslamcıların sloganlaştırdıkları söylem şudur: "İslam, çözümdür; çözüm İslam'dadır!" Gerçekten böyle mi? İslamcıların bu şiarını irdeleyen makalelerden biri, Arap yazarlardan Ömer Kowş tarafından (*El Hayat*, 14 Nisan 2007) kaleme alındı:

"Zekeriya Ozun'un *İslam: Gerçekten Çözüm mü?* (El Reis yayınevi, 2007) başlıklı kitabından yola çıkarak, İslamcıların sosyopolitik meselelere yaklaşımını ele alacağız. Ozun'un soruna derinlikli bir yaklaşımı yok; tersine, kimi zaman dışarıdan biri olarak konuyu irdelemiş.

Ozun; ayrıntılı arabaşlıklar halinde incelediği konuyu farklı yanlarıyla ele alıyor: 'Allah'ın Peygamber'ine vahyettiği ayetler, belli bir zaman ve mekân dilimiyle sınırlı olup o dönemin insanlarını ıslah edip düzene sokma amacını taşıyordu: Bu ayetler, insanların yaşadıkları gerçeklik, bilgi düzeyleri, anlayışları, bulundukları ortam ve hayat tarzlarıyla uyumlu çözümler öneriyordu. Dolayısıyla, bu ilahi buyrukların her zaman ve her yerde geçerli olduğunu ileri sürmek, insanlara ait bir iddia olup bizzat Kur'an ayetlerine ve hatta Peygamber hadislerine (söz ve davranışlarına) ters düşmektir. Böyle bir iddia, Selefi Salihin (iyi Müslümanların eski öncü kuşakları) Kur'an'ı algılayıp yorumlama yöntemlerine de aykırıdır. Dahası, kutsal kitabın konumu, vaziyeti, mahiyeti ve verilerine kötülük yapmaktır. Zira Allah'ın kitabı, kimilerinin ileri sürdüklerinin tersine, bilim veya kanun veya toplumbilim değildir. Eğer durum iddia edildiği gibiyse, yukarıda sözü edilen bilim dalları, kitabın neresinde vardır?'

Ozun'un kitabı, politik İslamcıların önerme ve sloganlarını adeta soru yağmuruna tutuyor: Çeşitli düşüncelere ve epistemolojiye (bilgi teorisi, bilgi felsefesi) dair İslam'da tatmin edici bir yanıt var mı? İslam, bütün cemaat bireyleri arasında eşitlik ve adalet

sağlama ilkesini uygulayabilir mi? İslam, ideal devleti kurabilir mi? Tasarımsal (ideal) İslam devletinde vatandaşlık ölçütleri nedir? İslam, kendisinden olmayanı, öteki'ni, karşıtlarının/muhaliflerinin varlığını kabullenmeye hazır mı? İslam'ın, karşıtlarıyla birlikte yaşama olanağı nedir? İslam, Müslüman toplumların çağdaş/çağcıl problemlerini çözebilecek güçte midir? Öne sürdüğü muhtemel (tasarımsal) çözümlerin evrensel bir niteliği olabilir mi? İslami bir toplum, gerçekten başka toplumlara örnek olabilir mi? Bazıların iddia ettiği üzere, acaba İslam din ve dünya (maddi ve manevi hayat) mıdır? 'İslam, çözümdür' sloganı, gerçekleşebilir ve uygulanabilir bir şiar mıdır?

Bu haliyle kitap, tartışmalı pek çok saptama, öneri ve soruyu içeriyor. Özellikle şu saptama son derece iddialıdır: 'Ne İslam, ne Hıristiyanlık, ne Yahudilik ne de herhangi başka bir din modern toplumların ihtiyaçlarını karşılayıp giderecek çözümler önerebilir! Esasen İslam, çağdaş toplumların kısmi problemlerine bile çözüm getirebilmiş değildir!'

Kitapta hayati bir nokta bulunuyor: Yazar, İslami sloganları irdelemek suretiyle, politik İslamcıların ideolojik ve siyasi maskelerini indiriyor; onların arkasına sığındıkları sloganların gerçek yüzünü ortaya çıkarıyor ve gerçek maksatlarını gözle görünür hale getiriyor. Bunu yaparken dini nass (değişmez kutsal metinler–F.B.) ve tutumları kendince yorumluyor, tevil ediyor. İslamcıların ele aldıkları siyasi meselelerin İslam ile bağlantısı olup olmadığını (vatandaşlık, inanç ve ifade özgürlüğü gibi) sorguluyor. Yazara göre özünde salt sosyo-politik olan bu meseleleri din/inanç alanına çekmek, bunları tahrif etmek ve uyduruk hale getirmektir. Dolayısıyla, meselelerin çözümünde nesnellikten uzaklaşmaktır; konuyu serbestçe ele alma fırsatını kaçırmaktır.

Toplum ile politik bir meseleyi dini perspektif ve dini düşünce zemininde ele almak, o meseleye ilişkin kutsal metnin tarihsel ufkuyla sınırlı kalmaktır. Arap-İslam kültür düzleminde şekillen-

dirilecek dini söylemin önerilerini sadece tartışma mekanizması içinde hapsetmektir. Zira bu tür bir dini söylemin derin tarihi kökleri bulunuyor. Bu da bizleri, meseleyi marjinal bir noktada ele alıp incelemeye götürür, yani daraltır. Sözgelimi ele alınan her sorun/mesele, helal/haram ölçeğinde tartışılmaya mahkûm edilir ki, bu, uzun zamandan beri pek bilinen ve hep kendini tekrar edegelen bir yöntemdir. Kaldı ki, bu yöntemle ele alınmış bir problem için sunulacak çözümler basmakalıp, önceden bilinen o malum cevaplar olacaktır.

Sosyo-politik problemler ile meselelerin ahlaki-dini (İslami) perspektifle ele alınması, bunların birçok yanlarının gözden kaçırılmasına yol açar; kutsal dini metinlerin, fırsatçı ve çıkarcı temelde tevil edilmesine ve ayrıntılara boğulmaya kadar götürür. Dini perspektifle ele alınan sorunlar, gerçekte bunların sosyo-politik boyutlarını gizlemek anlamına gelir ki, böyle bir yöntem, Arap-İslam toplumundaki insanların durumunda değişime yol açmaz.

Yazar Ozun, İslamcıların son dönemlerde ortaya attıkları sloganların başka bir yanına yoğunlaşıyor. Örneğin Arap-İslam toplumundaki idari, mali ve ahlaki çürümüşlüğe değinirken; İslamcılar, yöneticilerin yolsuzluklarına, rüşvetçiliklerine ve adam kayırmalarına vurgu yapıyorlar. Ardından kendilerinin ne kadar 'temiz, dürüst ve şeffaf olduklarını, hanif bir din olan İslam'a nasıl sıkı sıkı sarıldıklarını' söylüyorlar. 'Güzel bir gelecek ve ideal bir toplum' kurmaya ilişkin vaatlerine rağmen (her renkten ve cinsten) İslami partilerin bu sözlerini doğrulayacak olgular ve tarihi veriler bulunmuyor. Çünkü tarihi arka plan, yaşanılan acı gerçeklerle doludur.

Bütün bunlardan hareketle, yazarın vardığı sonuç şudur: 'Ülke politikaları ve vatandaşlık düzleminde dinin yeri yoktur. Çözüm, dinsizlik anlamına gelmeyen laiklikte, sekülerizmdedir. Çözüm, biri ifade özgürlüğü ve diğeri iktidarın dolaşımı (partiler arasında rotasyonu) anlamına gelen demokrasidedir."

"Çözüm İslam'dadır" sloganına daha pratik bir yaklaşım gösteren Faslı yazar Bilal el Telidi, *el Cezire.net* sitesinde yayınlanan (28 Aralık 2005) makalesinde, konuyu içeriden bilen birisiymiş gibi yazıyor:

"İslam çözümdür' sloganını, Müslüman Kardeşler hareketinin tecrübesinden biliyoruz. O sırada toplumda mevcut fikirsel ve siyasal seçenekleri inceliyorduk.

O zamanın İslami mantığı/zihniyeti, kutsal metinler ile bunları kavrama tarzı, ilahi buyruk ile o buyruğun gerekleri konusunda içtihat etme (çıkarsama, analiz etme) arasındaki farkı göremeyen köktenci tartışmayla yeterince ilgili değildi. O devrin İslam'ından anlaşılan şuydu: Dini değerler ile amaçları, Ulema'nın içtihatları, İslam'ın tarihi birikim ve deneyleri. O dönemdeki İslami mantık, tarihteki dini içtihatları savunmacı ve gerekçelendirici (kitabına uydurucu) bir yöntemle ele alıyordu. Dolayısıyla İslam tarihindeki zulüm ve baskı uygulayan despotları savunur gibi bir konuma düşüyordu. İşte, 'İslam çözümdür' söylemi, böyle bir arka plandan geldi; bu birikim üzerine üzerine inşa edildi.

Bu söylem, esasında bir anlamda kitleleri uyandırma ve seferber etmenin zeminiydi. 'İslam çözümdür' sloganı, gerçekte değişimi (rejim değişikliğini) öngören bir faaliyet programı gibiydi, ancak ayrıntıları olmayan ve seçenekler sunmayan bir programdı. İslamcı söylemin öncüleri de, zalim yönetim mekanizmasına karşı kendi sosyo-politik ve medyatik mesajını kitlelere ulaştırmaya çalışıyorlardı.

'İslam çözümdür' sloganı, içinde büyük oranda karmaşa ve muğlaklık bulunan fikirsel bir söylem, bir mesajdır. Sadece kapıları açmakla yetiniyor; genel ilkeleri, ana hatları belirliyor. Özellikle ekonomi-politik düzlemde ayrıntılara girmiyor. Ama toplumda (ve İslamcıların önünde) birikmiş o kadar çok yeni sorun var ki, bunların hepsi de Şeriat açısından bir hüküm, bir karar beklemektedir. Geçmişte, sonsuz gerçekler ile sınırlı sayıdaki nasslar (ilahi

metinler, değişmez dini başvuru kaynakları veya fıkıh konuları–F.B.) konusu çokça tartışıldı.

Buradan hareketle, 'İslam çözümdür' sloganı, kastedilen ve amaçlanan beyanı kurtarmaya yetmiyor. Tersine, daha çok kafa karıştırıyor. İnsanların, bir din olarak İslam ve maksatlarını, âlimlerin bireysel içtihatlarıyla karıştırmasına yol açıyor. Muhtevası, içeriği doldurulmayan böyle bir slogan, özellikle teorik ve politik düzlemde doğru yolu bulamaz; elde edilen siyasi kazanımlar İslam'ın kendisine zarar verebilir. Çünkü içtihat, insanın algılama tarzıdır; Şeriat metnini doğru okumayabilir ve gerçeği yanlış yorumlayabilir. İlahi buyrukla insanoğlunun kavrayışı arasındaki bulanıklık, son derece tehlikeli bir alana götürür; içtihadın hataları, bizzat dinin kendisine mal edilmiş olur.

Bir din olarak İslam'ın amaçları ile insanın kutsal metinleri anlaması arasındaki uygunluk, başka bir problemi daha ortaya çıkarır: Din adına hadis ve içtihadın tekelleştirilmesi ki, bu da Müslümanın aklını çelmeye yönelik riskli bir denklemdir. Bu bakımdan laiklerin İslamcılara yönelik eleştirileri hiç de yersiz değildir; çünkü Batı deneyimleri bunun iyi kanıtlarıyla doludur."

İslami Devlet Kavramı (III)

Siyasal İslamcı önermeleri eleştirenlerden biri de *Aklın Önceliği: Politik İslamcı Tezlerin Eleştirisi* (ilk baskısı Beyrut, 2001) kitabının yazarı olan Adil Dahır'dır. Yazar, siyasal İslamcıların beş temel önermesini sorguluyor: a) nakil, akıldan önceliklidir; b) İslam, din ve devlettir; c) insan, ilahi yönlendirme olmadan dünya işlerini yürütemez; d) Nass'larda (Kur'an metinleri–F.B.) içtihat edilemez; e) bazı yönlerden İslam devletinin kurulması ile demokrasi arasında zıtlık yoktur.

Adil Dahır'a göre, bizzat siyasal İslamcılar tarafından ortaya

atılan bu önerme ve tezler, başta kendileri olmak üzere kimseye inandırıcı gelmiyor; zira gerçekçi ve uygulanabilir değiller.

Yazar, karşı iddia ve eleştirilerini birkaç noktada yoğunlaştırıyor: a) İslam'ın politika ve devletle olan ilişkisi, din öğretisinin özü değildir; b) ilahi yönlendirme olmadan insanın kendi işlerini çekip çeviremeyeceği iddiası doğruysa eğer, bu durum, aynı insanın Allah'ı bilme ve tanıma konusunda da çaresiz olmasını gerektirir; dolayısıyla bu tez, kendisiyle çelişmektedir; c) dini bir nass (kutsal metin) konusunda aklın içtihat etme rolünü/işlevini iptal etmemek lazımdır; d) nakil yöntemiyle yetinmek, dinin yazılı/sözlü kaynaklarına olduğu gibi bağlı kalmak; onları dogmatik biçimde aktarıp tekrarlamak; bu konuda mantık yürütmemek ve nihayet kaynağı olduğu gibi kopya etmek anlamına gelir. Bir meseleye yaklaşımda akıldışı yollara başvurmak, insanı esneklikten uzaklaştırıp katılaştırır; hoşgörüden uzaklaştırır. e) demokratik din devletinden söz etmek, gerilikle özdeştir; f) kutsal metinlere veya başka dini kaynaklara dayansalar da, İslamcı önermelerin esas olarak akılla bağdaşır yanı yoktur.

Yazar, İslam'ın kurucu teorisyenlerine göndermelerde bulunuyor: "Hasan el Benna (Müslüman Kardeşler hareketinin ilk lideri-Mısır), Hasan el Turabi (Müslüman Kardeşler hareketinin şimdiki önderi-Sudan), Reşid el Ğannuşi (İslamcı hareketin kurucu lideri-Tunus) ve Yusuf el Kardawi (Katar'da oturan dünyaca meşhur din âlimi-Mısır) İslam ile devlet, İslam ile siyaset, ekonomi ve toplum ilişkisinin tarihsellikten öte bir anlamı olduğunu, yani İslam'ın bu nesnelerle ilişkisinin anlaşılabilir bir mantık ilişkisine dayandığını ileri sürüyorlar. Halbuki İslam ile devlet+iktisat+siyaset+toplum ilişkisinin tarihsel bir olgu/gerçeklik olmaktan başka bir ilintisi yoktur. Felsefe ve mantık açısından bakıldığında, bu ilişkiye 'caiz, olabilir' diye bakmak lazımdır. İslam'ı ortaya çıkaran dönemin koşulları, bu dinin yerleşip temelinin sağlamlaşması için bir devlet kurulmasını zorunlu kılmıştır. Hepsi bu kadar!

Nakil yöntemine sarılan İslamcılar şunu yanıtlayabilirler mi: AIDS, kanser gibi hastalıklara çare bulabilen, çöllerde hayat kurabilen; doğal afetleri önlemeyi akıl edebilen insanlar, nasıl oluyor da bir hırsızı (veya zina yapanı) cezalandırma yöntemine akıl erdiremiyorlar; dolayısıyla onun cezasını, nakil yoluyla (eski dini kaynaklarda öngörülen biçimde) alıp (Şeriat'ın öngördüğü biçimde) uyguluyorlar? Bir alanda aklı olduğu kabul edilen aynı insanın, diğer alanda akıl yürütmesine neden izin verilmiyor?

Reşid el Ğannuşi, İslam Devleti'ni, 'insan hak ve özgürlükleriyle, azınlık haklarını koruyabilen aygıt' olarak tarif ediyor. El Ğannuşi ve benzerleri, bütün yönleriyle demokrasiyi benimsemiyorlar. Öyle görünmelerine rağmen beklenen İslami rejimin siyasi temsiliyete ve bu arada kısmi özgürlüklere yer vereceğine inanıyorlar! İslamcı olmayan bazı düşünürler (Muhammed Abid el Cabiri gibi) ise, 'demokrasi ile laik olmayan İslami bir rejimin bir arada yaşayabileceğini' savlıyor. Onlara göre laiklik, Hıristiyan düşünürlerin Doğulu ülkelerde bir icadıymış! Çünkü bu düşünürler, azınlık hakları dahil bütün hak ve özgürlüklerin laiklik sayesinde çözülüp güvenceye alınacağını sanıyorlarmış. Halbuki böyle yapmakla, esasta demokratik çözümü gözlerden uzak tutuyorlarmış.'

Kanımca, yeterli bir koşul almasa da laiklik demokrasinin en zorunlu şartıdır. Bu açıdan İslamcıların kurmayı tasarladıkları, ileri sürdükleri siyasi rejimde demokrasi temel alınmaz, alınamaz! Çünkü dini devlet, doğası gereği hüküm fermadır, totaliterdir ve baskıcıdır. Oysa demokrasi, ister Hıristiyan ister İslam damgasını taşısın, herhangi dini/dinci bir rejimin kurulması için verimli bir zemin hazırlar."

Benzeri konuda görüş belirten bir başka Arap yazarı Abdülvahab el Efendi'dir. Kaleme aldığı *İslam ve Modern Devlet* (Londra, 2001) isimli kitabında, yazar köktendincilerce kullanılagelen "İslami devlet, İslam devleti" kavramını yanlış buluyor ve bundan hepten vazgeçilmesini salık veriyor.

El Efendi, köktendincilerin bu kavramının yanlışlığını iki ana nedene bağlıyor:

"Bir: Çağımızdaki İslami düşüncenin ortaya çıkış sürecinde gelişen 'dini devlet' söylemi, aslında despotizmle (istibdat) uzlaşmayı âdet edinen ve onunla ilişkilerde riyakârlığı/sahtekârlığı esas alan geçmiş (ortaçağ) zihniyetini miras almıştır. Sözgelimi *İslami Hareketler Ansiklopedisi*'nden öğrendiğimiz kadarıyla, kendi içlerinde fraksiyonlara ayrılmış köktendincilerden bir bölüğü, diğer (İslami) kesime karşı olan diktatörleri desteklemektedir. İran despotizmini destekleyen İslamcılar olduğu gibi, Suudi istibdat rejimini yahut Sudan diktatörlüğünü veya Irak zalimlerini destekleyen çeşit çeşit İslamcı var. Öte yandan aynı çevreler, 'nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, her türlü baskı rejimine karşı olduklarını' ilan edebiliyorlar.

İki: İslamcılar yabancılara (işgal, dış müdahale, vs) karşı savaşa öncelik vermek suretiyle, içerideki zorunlu reform/ıslahat meselesini hepten bir kenara itmişler. Her şey dışarıdan gelen tehdide kilitlenince, kötü yönetim, yolsuzluk ve zulüm görmezlikten gelindi. Böylece 'zımnen' (içrek olarak, görünmez biçimde) iç düşman kabul edilen rejimlerin baskı ve sömürü çarklarını herhangi bir itiraz ve denetleme olmaksızın devam edilmesinin bahanesi, gerekçesi yaratıldı. Halbuki iç düşman denen bu zalim/baskıcı rejimlerin yapıp ettikleri, bölgede yaşanan 'ilk günah' gibidir. Bütün bela ve musibetler, bu ilk günah'tan türeyip dört yanı sarmıştır. En belirgin örnekleri İran İslam Cumhuriyeti ile (şeriatla yönetilen veya darbeci askerlerin İslamcılar tarafından desteklendiği) Sudan'dır."

Yazarın önemle üzerinde durduğu bir nokta da şudur: "Çağımızın İslamcı fikirleri, özünde sorunlu ve çelişkilidir. Çünkü İslamcılar, köhne bir iktidar-hükümdar teorisini devralmışlardır. Buna göre, 'toplumda fitne fesat (istikrarsızlık, kriz, isyan) çıkma-

ması için iktidara ve (zalim olsa bile) hükümdara itaat etmek lazımdır.' Öte yandan, İslamcı söyleme geçmişten miras kalan bir hüküm daha vardır: 'Hükümdar, insanlar arasında en bilgili, en dirayetli ve en müttaki (Allah'ı seven ve O'ndan korkan kişi–F.B.) olması gereken zattır.' Oysa bu hüküm, İslam âlimlerini (Ulema), birçok yönden köşeye sıkıştıran, kafa karıştıran bir bakış açısıdır. Hükmün iki olumsuz ve çelişkili sonucu vardır: İlkinde, toplumun en yetenekli, bilgili ve dindar insanı olarak kabul edilen hükümdar (yönetici), neredeyse Peygamber makamına oturtulup kendisinden hesap sorulması önleniyor. İkincisinde, böyle (zalim, baskıcı, hatalı) bir hükümdara isyan edenler (toplumda huzur ve istikrar adına) fitne-i fücur, günahkâr, fesatçı takımı olarak suçlanıyor. Keza, Ulema'nın nazarındaki 'âsi, fesatçıbaşı' tanımı da son derece muğlaktır. Halkı baskı altına alan, onu soyup soğana çeviren, iktidarı gasp eden ve meşru olmayan her türlü davranışta bulunan bir hükümdar, 'âsi, fesatçıbaşı' sayılmıyor, sayılamıyor; tersine, ona başkaldırmak günah sayılıyor. Bu yüzden, söz konusu hüküm, İslami olmaktan çok çok uzaklarda bir yerdedir; düpedüz dünyevi (siyasi, çıkarcı–F.B.) bir tutumdur.

Bu geleneksel kötü miras, hemen olduğu haliyle günümüz politik İslamcılarına geçmiştir. Öyle ki, iktidar gaspı, meşruiyetini tamamen iktidar makamından almaktadır. Yani iktidarı ele geçiren gasp edici değil, meşru hükümdar sayılmış oluyor. İslam uleması da bunu dini söylemlerle süsleyip halkı itaate davet ediyor."

El Efendi, İslamcıların devletin zorbalığını ve dayatmacılığını onaylayan tutumlarını da eleştiriyor: "Devletin topluma dayatmacı icraatlarını yasal gören ve bu tür zorbalıkları devletin hakkı kabul eden' İslamcılar, gerçekte aynı hassasiyeti sivil toplum, birey ve özgürlükler konusunda göstermiyorlar. Nasr Ebu Zeyd (dini eleştirdiği için hakkında eşinden boşanması yolunda fetva çıkarılan Mısırlı akademisyen–F.B.) olayını hatırlatmanıza gerek var mı?"

İktidar, Kuvvet ve İslam (IV)

İslamcı çevreler iktidar meselesine nasıl bakıyorlar? İslamcıların iktidar deney ve pratikleri neyi kanıtladı? İslam'ın güç ve kuvvete bakışı nedir? Soruların muhtemel yanıtlarını, üç ayrı kaynaktan aktaracağız.

İlk kaynak, Muhammed Süleyman Ebu Raman'ın Ürdün El Beyt Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'nde sunduğu doktara tezinde bulunabilir. Tezin özgün adı: *İslami Düşüncede Siyasi İktidar: Muhammed Reşid Rıza Örneği.*

Yeri gelmişken Reşid Rıza, 20. yüzyılın Lübnanlı meşhur dini şahsiyetlerinden olup; Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abdu gibi tecditçi (dinde yenilikçi-modernist) Selefi akımın üçüncü ayağını oluşturur. Her ikisinin görüşlerini devam ettiren Reşid Rıza hilafet, İslam devleti ve benzeri yönetim biçimleri üzerinde din eksenli önermelerde bulundu. 1935'te modern anlamda İslam devleti fikrinin temellerini attı. *El Hilafe ve el İmame'til Uzma* (Hilafet veya Büyük İmamet) adlı kitabıyla, Reşid Rıza halifeliğin sorunlarıyla İslami devlet konusunu gündeme getirdi. Böylece hilafetin İslam siyaset teorisindeki yerini ortaya koydu. Ardından İslam devletine ilişkin kendi görüşlerini/tezlerini açıkladı. Bu görüş, sürekli işlenerek bütün türevleriyle 20. yüzyıl boyunca çok etkili olmuş; İslamcı radikallere/Selefilere yol göstermiştir. İslami çevrelerin iktidara bakışlarına damgasını vurmuştur.

Reşid Rıza'nın yaklaşımına göre, dönemin İslam fıkıhçılarının (din âlimleri, din felsefeci ve hukukçuları), kendi zamanlarındaki rejimleri (zorunlu imamet, kuvvet yoluyla üstün gelme; iktidarı alma) kabullenip içlerine sindirebilmeleri için Müslümanlardan rızalık istemeleri sadece bir izin, bir müsaade işidir. Zorunlu imamet, mecburiyet nedeniyle bir hükümdarın toplumu yönetmesidir. Buna itaat etmek gerekir; yoksa, biricik alternatif olan kargaşa ortalığı kaplar. Burada despotluğa müsamaha (hoşgörü) mec-

buri bir durum gereğidir; açlık halinde domuz eti yemeye izin verilmesine benzer.

Reşid Rıza'nın İslam devleti fikri, çağdaşı veya ardılı İslamcı kuşaklar arasında tartışıldı: Hasan el Benna, Seyyid Kutub (Mısırlı Müslüman Kardeşler hareketi önderleri), Ebu'l Ala Mevdudi (Pakistan Cemaati İslami kurucu önderi), Ayetullah Humeyni (İran İslam Cumhuriyeti kurucusu) ile bir kısım Lübnanlı ve Suriyeli yazarlar bunlardandır.

Üç temel gerekçe öne sürülmüştür: I) İlk İslam devleti, Medine şehrinde Hz. Peygamber tarafından kurulmuş olup o zamandan beri adil ve Allah buyruklarına göre hareket eden yeni bir devletin kurulması Müslümanlar üzerine vaciptir. II) İslam devletinin anayasası Kur'an'dır. III) İslam devleti Müslüman âlimler (din bilginleri) tarafından yönetilip, onların rehberliğinde faaliyette bulunmalıdır."

Böyle bir İslam devletinde siyasi rejim nasıl işleyecek ve hükümet organlarının işlevleri ne olacak sorularının yanıtı yoktur; daha doğrusu, konuyu ele alıp önermelerde bulunanlar arasında herhangi bir fikir birliği olmamıştır. Herkesin kendince bir İslami devlet tasarımı vardır. Tartışmalara katılan (İslamcı) fikir adamları, Batılı düşünce ve kurumlardan etkilenip yaşanan örneklerinden (parlamento, seçim, serbest piyasa, İslami banka, İslami şirket, teşebbüs hürriyeti, İslami ekonomi doktrini gibi) yararlandılar. Bu arada Üçüncü Dünya'daki Marksizmin etkisiyle devletçi ekonomi uygulandı, kamulaştırmaya (İran İslam Cumhuriyeti örneği) gidildi. Özellikle Marksizmin siyasi söylemlerini neredeyse kopya eden İslamcı fikir adamları; literatürlerine "emperyalizm, kültürel emperyalizm, tam bağımsızlık, eşitlik, özgürlük, emeğin hakkı, artı değer, İslami ideoloji" gibi kavramlarını ödünç alıp, bunlarla bir İslam devletinin teorik çerçevesini oluşturmaya çalıştılar. İranlı sosyolog Dr. Ali Şeriati'nin "İslami" diye sunduğu önermelerin neredeyse tümü, Marksist analizlerden ödünç alınmıştır.

Buradan hareketle, "İslam'ın sadece bir din değil, siyasal ve ekonomik bir doktrin olduğu; kendine özgü bir ekonomi-politik sisteminin bulunduğu" tezi geliştirildi. Mademki İslam, "hayatın bütün alanlarını kuşatan bir dindir", o halde "İslam'a karşı komünizm, kapitalizm veya demokrasi" gibi bir dizi söylemin icat edilmesi kaçınılmazdı. Çünkü siyasi iktidar alanında mücadele veren İslam, bundan böyle Hıristiyanlık, Budizm ve Yahudilik inancını esas rakipleri olarak görmemeye, bunun yerine, siyasi sistemleri başlıca rakipleri olarak algılamaya başladı.

Bu teorik fikirlerin, pratikte yeterince denenmemiş olduğu bir gerçektir. Mevcut İslami devletler (S. Arabistan, Pakistan, İran, Sudan, Malezya, vs) ile bu teoriler arasında büyük uyuşmazlıklar vardır. Aynı şekilde, anılan üç devletin temeli şeriat olmasına rağmen aralarındaki farklılıklar, benzerliklerden daha fazladır.

"İslami devlet, İslami ideoloji" denildiği andan itibaren bunun Hz. Muhammed ile ilintilendirildiği görülüyor. Doğrudur, ancak İslam devletinin ana hatları hakkında siyasal İslamcı düşünürlerin öne sürdükleri fikir külliyatının ataları arasında sadece Hz. Muhammed yoktur. İngiliz felsefe okulunun Locke, Hume, Hobbes gibi düşünürlerinden (iktisatçı) Keynes'e, Fransız J.J. Rousseau'ya, Alman Hegel ile Karl Marx'a, oradan Rusyalı Lenin'e ve nihayet Karl Popper, Kuhn ve Feyerabend'a ve diğerlerine kadar uzanan geniş atalar yelpazesi vardır. Bu çok doğal ve gereklidir. Zira, "hikmet müminin kayıp malıdır, nerede bulursa orada alır."

İktidar anlayışlarını "İslam bütüncül bir dindir; hayatın bütün alanlarını kuşatmıştır" türünden bir çıkış noktasından alan İslamcılar, gerçekte bilmeyerek istemeyerek yahut farkında olmayarak Rus Bolşevizminin (özellikle Stalin döneminde başlatılan "emperyalizm ve burjuva karşıtı temizlik/arınma kampanyaları" gibi) hamlelerinden etkilendiler; tıpkı "kapitalist sisteme alternatif sosyalist sistem; burjuva kültürüne karşı emekçi sosyalist kültür" söyleminde olduğu gibi, "materyalist Batı uygarlığına karşı İslami uy-

garlık; yoz Batı kültürüne karşı İslam kültür ve ahlakı" oluşturma çabası içine girdiler. Fakat "hikmet Müslüman'ın kayıp malıdır, bulduğu yerde almalıdır" özdeyişine uygun hareket eden İslamcılar, bu "dışarıdan alma" bir anlamda taklit etme konusunda son derece rahat davrandılar. Bugün İslami düşünce diye bilinip sunulan külliyat içinde her şeyi bulmak mümkün: Yahudi ve Hıristiyan patentli rivayetler; eski Yunan, İran ve Hint felsefi akımları, vs! (Altay Ünaltay'ın *Cumhuriyetin Dini Temelleri-I*, başlıklı yazısından yararlanılmıştır. Bkz, Haber 10.com, 29 Ekim 2005)

Ürdünlü akademisyen M. Süleyman Ebu Raman'ın tezine dönersek; "Reşid Rıza, iktidar kavramını, İslami gelenek/birikim ile Batılı modern tanıma dayandırıyor. İslam Şeriatı'nın esas amaçlarıyla toplumda egemen olan evrensel ve sosyal yasaların sentezi üzerine kurulu bir devlet tanımı yapılmış. İktidarın meşruluğu, her şeyden önce Ümmet'in rızasına dayanmalı; halkın seçtiği Ehli Hal ve'l Akd (Akil Adamlar veya Bilgeler Meclisi) İmam'ı (toplumun siyasi-dini önderini) seçmelidir. Böyle bir iktidar ile Ümmet arasında sözleşme yapılır; Ümmet'in biat etmediği bir iktidar gayri meşrudur. Akil adamlar (Bilgeler Meclisi) önerip onaylamadan, iktidar miras yoluyla devam edemez, etmemelidir. Bu durumda Ümmet, iktidarın temel kaynağıdır; işler şura (istişare, danışma) yoluyla yürütülür.

Reşid Rıza, Batı'dan etkilenmek suretiyle iki aşamalı seçime dayalı bir İslami iktidar öngörüyor. İlkinde halk Bilgeler Meclisi'ni (bir çeşit parlamento veya senato), ikincisinde bu Bilgeler Meclisi, imamı yani devleti idare edecek kişiyi seçmiş olacaktır.

Ümmet'in iradesi dışında veya ona rağmen gelen bir iktidar, Reşid Rıza'nın gözünde makbul değildir; hemen azledilmelidir. Siyasi iktidarın kuralları, İslami yönetim felsefesinden kaynaklanan birçok ilkeye uygun olmalıdır." (*El Cezire.net*, 3 Ekim 2004)

İslam-iktidar ilişkisinde insanın/bireyin yeri nedir? Sorbonne Üniversitesi'nde İslami Düşünce Tarihi Profesörü Muhammed Ar-

kun, bizce yersiz ve abartılı bir iddiayla, "Avrupa'nın 16. yüzyılda Rönesans yoluyla henüz tanıdığı hümanizmle, İslam çok önceleri tanışmıştı" diyor. Arkun'a göre; İslam'daki hümanizm akımı, eski Yunan felsefesinin İslam diniyle harmanlanmasının bir sonucuydu. Fakat bu hümanizm akımı, çok geçmeden boğuldu ve 13. yüzyıldan itibaren yerine medresecilik (softalık) ikame edildi. (Muhammed Arkun, *İslam ve Hümanizm: İslam Sürecinde Hümanizm Uğrunda Mücadeleler*, Beyrut, 2001)

"Yaratıcı fikirsel içtihatları ihmal eden ve aklın yöntemiyle herkesi yönetmeyen bir din, ister istemez çok tehlikeli bir araca dönüşür. Öyle bir tehlikeli araç ki, insanların maneviyatlarını istismar edenlerle özgürlükleri bastıranların işine yarar; insanın hümanizm derecesine yükselmesini engeller" ibaresine yer veren Profesör Arkun, din eksenli devlet-insan ilişkisinin zemininin ne olması gerektiğine ışık tutuyor. Ancak gerçek ile temenni aynı şeyler mi?

Arkun, temenni babından idealize ettiği bu ilişkinin İslamcı hareketlerce nasıl tahrif edildiğini, şu sözleriyle vurguluyor: "İktidar uğruna İslam'ı kullanan siyasal İslamcılarla hükümetler, ideolojik eylemler ile fikirsel, sanatsal ve edebi yaratıcılığı birbirine karıştırıyor. Resmi anayasalar veya günlük demeçler ya da din âlimlerinin siyasi kitaplarında tanımlanagelen 'İslami toplum'da, insana ve insanlığa dair hiçbir ibare bulunmaz." (agy.)

Peki, İslam'da kuvvetin yeri nedir? Kuvvet ve güçten ne anlaşılır? Bunun yanıtını ise dünyaca meşhur din âlimi Mısırlı Yusuf el Kardawi (Katar'da ikamet ediyor) veriyor: "İslam ile kuvvet arasında çok yakın bir bağlantı vardır. Zira İslam, bildiğiniz üzere bir rahmet dinidir. Fakat rahmet ve merhamet, güçlü olmayla alakalı bir şeydir. Zayıf insan, merhamet edemez; etse bile onun merhamet ve insafının bir kıymeti harbiyesi olmaz. Merhamet, güçlüden kaynaklandığında bir anlam kazanır. Çünkü kuvvet ve güç sahibi biri, isterse baskı ve zulüm uygulayabilir ama aynı zamanda merhamet gösterebilir. İşte, baskı uygulamak yerine merhamet eden güçlünün bu tavrı, çevrede yankı uyandırır, itibar görür ve

prestij kazanır. Dolayısıyla İslam'ın rahmeti, onun güçlü olmasıyla eşanlamlıdır, özdeştir. Müslümanlar merhametli ve insaflı olmak istiyorlarsa, öncelikle ve her bakımdan güçlenip kuvvetlenmelidirler. İslam, Müslüman'ın ve Ümmet-i İslam'ın her alanda güçlü olmalarını, maddi ve manevi kuvveti ellerinde bulundurup yönetmelerini emreder. Peygamber Efendimiz, bu anlamda, 'Kılıç, hataları imha eder' diye buyurmuşlardı. Fakat dikkat ediniz; hataları yok eden kılıcın nifakı önleyeceği buyurulmamıştır." (*El Cezire* kanalının 29 Ekim 2000'de gerçekleştirdiği "İslam'da Kuvvet" başlıklı açık oturum kayıtlarından).

İyi ama el Kardawi'den şu sorunun yanıtını alamıyoruz: İslam'ın güçsüz olduğu devirlerde rahmet, insaf, merhamet ve hoşgörü denen şeylerin konumu nedir?

El Ehram Politik ve Stratejik Araştırmalar merkezinde görevli Halil el Anani, İslamcı hareket ve hükümetlerin yönetim tecrübelerinin başarısız olduğuna dair iddiaları kabul etmiyor. İzleyelim:

"Evet, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında yaşanan üç İslami yönetim/hükümet denemesi (Sudan, Afganistan, Cezayir) ile son zamanlarda Hamas hükümetinin tecrübesi, başarısız oldular. Fakat buradan yola çıkarak İslami bir yönetim tarzının topluma örnek oluşturamayacağını, böyle bir modelin başarısızlığa mahkûm olduğunu ve esasen İslami projelerin fiyaskoyla sonuçlandığını ileri sürmek, öteden beri tekrarlanagelen önyargılı bir iddiadır.

Sorulması gereken kritik soru şudur: İslamcılar, kendilerini iktidara getirme gücüne sahip kitleleri bu uğurda seferber etmeyi başarırken, neden diğer siyasi akımlar başarısız kaldılar? İslamcıların siyasi alanda faaliyet göstermelerine yönelik her engelleme, neden tam tersi sonuçlara yol açtı? Neden her yasaklama sonucunda daha kitlesel ve daha popüler oldular? 'Ilımlı' olarak tarif edilen İslamcı hareketlerin içine düştükleri başarısızlıklar, onların yönetimsel siyasi tecrübesinin başarısız olduğu anlamına gelmiyor. Tek tük başarısızlıkları, tüm İslamcı hareketlere mal etmek doğru değildir.

Doğrudur; bazı İslamcı hareketlerin siyasi pratikleri cehaletle doludur; insanların dini inançlarıyla fikirleri arasında ayrım yapamamışlardır; halkın sivil alandaki çıkarlarını koruyamamışlardır. Buna karşılık başarılı sayılabilecek İslami idari tecrübeler Ürdün, Yemen ve Fas'ta (1990'ların başında), Kuveyt ve Türkiye'de (bazı farklarını göz önüne almak kaydıyla) yaşanmıştır. Bu hareketler, zamanla kendi içlerindeki tasfiyeci ve arınmacı kanatları törpüleyip siyasi arenada kendilerini kabul ettirmeyi başarmışlardır." (*Al Ahram Weekly*, 12-18 Temmuz 2007; *el Hayat*, 5 Temmuz 2007)

İslam'ın Geleceği ve Reformlar (V)

Siyasal İslam'ın bir geleceği var mı? İslamcıların topluma sunabilecekleri bir reform paketinden söz edilebilir mi? Yanıtlar, meseleye taraf olanlara göre değişmektedir.

İslam ve Demokrasi kitabının yazarı John Esposito, İslamcı akımları, içinde bulundukları sosyo-politik ortamları inceleyerek şu sonuca varıyor: "İslamcı hareketler, başkalarının girişimlerine tepkiler göstermek yerine, güvenilecek türden alternatif sosyo-politik paketlerle ortaya çıkmaya başlıyorlar. Keza, Müslüman toplumlarda modern eğitim verebilecek yeni kadrolar yetiştiriyorlar. Böylece, bir yandan siyasi faaliyetlere katılıyorlar; diğer yandan toplumların İslami sıfatını belirginleştirmeye uğraşıyorlar."

ABD'nin ve Batı'nın küresel politikalarını savunan Esposito, İslamcıların toplumlardaki demokratik değişimlere ayak uydurma ve uyum göstermeleri yolunda canlı örnekler sunuyor. Ona göre; İran İslam Cumhuriyeti, demokratik diye tanımlayabileceğimiz siyasi katılımcılık, hak ve özgürlükler konusunda ciddi bir örnek oluşturmuyor. Buna rağmen İran yönetimi, siyasi katılımcılık (kitlelerin siyasi sürece katılımı gibi) ve ifade özgürlüğü alanında belli şeyler gerçekleştirmiştir.

Espisotu, saptamasını şöyle sürdürüyor: "Sudan'da ise seçim yoluyla işbaşına gelen İslami partiler, çoğulcu sistemi iptal etme

yönünde herhangi bir girişimde bulunmadılar. Tersine, Sudanlı İslamcılar, siyasi rejimlerini demokratik kavram ve kurallarla devam ettirdiler; İslam ile demokrasi arasındaki ilişkiyi Sudan koşullarına uyarladılar. Mezhepçilik, dini ayrımcılık (İslam ve Hıristiyanlık) ve laiklik gibi seçeneklerin başarısız olduğu Sudan'da, İslam'a uygun bir sistem kuruldu. Bu sisteme, gayrimüslim laikler bile katıldılar. Milliyetçi İslam'a dayanan İslami Cephe (Müslüman Kardeşler hareketi), etnik-dini sisteme dayalı rejimi değiştirmekle birlikte laiklerle gayrimüslimlerin bu düzenle kaynaşması noktasında başarılı olamadı.

İslam esasına dayalı Pakistan'da anayasa 'demokratik İslam devleti'ni öngörüyor. Pakistanlı İslamcı hareketler, siyasi faaliyete katılmak suretiyle despotik yanlarını törpülemesini bildiler.

Cezayir'de seçimleri (yerel) kazanan İslami Selamet Cephesi (FİS), daha çok yerel düzeydeki ayrıntı ve simgelerle meşgul oldu: İslami kıyafetin yaygınlaştırılması, içki ve kumarın yasaklanması türü faaliyetlere ağırlık verdi. Buna karşılık devlet, toplum ve ekonomide köklü değişimleri göz ardı etti." (İbrahim Guraybe'nin yazısı, *el Cezire.net*, 22 Aralık 2004)

Mısırlı yazar Halil el Anani, politik İslam'ın reformlara bakışını birkaç noktadan ele alıyor:

"İslamcıların reform projeleri konusunda bilinmesi gereken gerçekler şöyle sıralanabilir:

Bir; Arap dünyasındaki İslamcı hareketlerin reformlara ilişkin istikrarlı, kararlı ve billurlaşmış projeleri bulunmuyor. Bazıları reform kavramını reddediyor; bunu duymak bile istemiyor. Zira reformlarla uğraşmayı, gerçekleştirmek istedikleri amaçlarına aykırı buluyor ve bir (ideolojik) zayıflık işareti sayıyorlar. Bunlara göre, sadece kapsamlı köklü değişiklikler yoluyla mevcut çürümüş/köhnemiş düzen değiştirilebilir. Bu kesim, genelde köktenci/radikal hareketlerden oluşuyor. Arap ülkelerinde şuraya buraya dağılmış bulunan bu tür hareketlerin çekicilikleri kaybolmuştur. Bir ara parlayıp sonra sönümlenmeye yüz tutmuşlardır.

Bazı İslamcı akımlar açısından ise reform, yeterli bir çaredir; esas maksada ulaştıramasa bile, bu reformlar en azından taşlaşmış mevcut ortamda gerçekleştirilebilecek kadarıyla iyidirler. Bu anlayışın en belirgin temsilcisi, Arap dünyasının her tarafına yayılmış olan Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketidir.

İki; İslamcı hareketlerin büyük bir kısmı, reformları bütünsellik içinde ele almak yerine, bunları bölük pörçük ve kısmi temelde uygulamayı benimsediler. Bu düzlemde öncelikle siyasi reformlara yoğunlaştılar. Ayrıca gelecekte başka alanlarda gerçekleşebilecek reform işaretlerini verdiler. Çünkü siyasi reformlar, diğer ıslahat faaliyetlerinin önünü açacaktı. Bunun örneği, Mısır'daki İhvan hareketinin girişiminde somutlaştı.

Üç; Arap hükümet ve rejimleri, reform paketleri öneren İslamcılara kuşkuyla yaklaştı. İslamcılar tarafından her reform paketi, gayri meşru ilan edildi; dolayısıyla bu paketler dikkate alınmadı.

Bu arada Batı, Arap-İslam dünyasında reform gerçektirilmesi yönünde çağrıda bulundu ve baskı uyguladı. İslamcılar bunu fırsat bilip çağrıları destekleyebilirlerdi. Fakat onların böyle davranmasını engelleyen birkaç etken vardı:

I) İslamcılara egemen olan zihniyete göre, Batı'dan gelen her şey kesinlikle reddedilmelidir. Bu, öteki diye tanımlanan Batı'nın ebedi düşman olarak algılanmasının bir sonucudur.

II) Mevcut Arap yönetimlerine karşı iyi niyetli olduklarını ispat etme güdüsüyle hareket eden İslamcılar, 'aslında hepimizin derdi davası birdir' mesajını vermeye gayret ettiler ki, bizzat bu tutum, iki taraf arasındaki güvensizliğin, bir arada yaşama zemininin ne kadar zayıf olduğunu gösterir. Her şey bir yana, Batı merkezli reform çağrılarını fırsat bilip bunlardan istifade etmeyi düşünen İslamcı akımlar da ortaya çıktı.

III) İslamcılar, Batı'ya hâlâ güven duymuyorlar. Usame bin Ladin'in Batı'yla yaşadığı acı deneyimler, İslamcıların Batılıların önerilerine kuşku ve ihtiyatla yaklaşmalarını zorunlu kılıyor.

IV) En önemli nokta şudur: İslamcılar, Batı kaynaklı reform projelerinin nihai amacının, bizzat kendilerini tasfiye etmeye yönelik olduğu kanısındalar. Sözgelimi ABD'nin önceliği 'terörle savaş'tır. Bu arada Batı, Ortadoğu'daki siyasetlerine karşı çıkan, onunla mücadele eden her muhalif akımın tüm kaynaklarını kurutmayı hedefliyor. Zira bu dini kaynaklar, 11 Eylül olayını ateşleyen bir körük, bir ocak gibi görülmüştür." (*El Cezire.net*, 17 Mayıs 2006)

Dinde ıslahat, reform yahut tecdit (yenilenme) meselesi de İslamcılar arasında çokça tartışılan bir meseledir. Faslı yazar el Tayyib Buizze'ye göre; "dini bilinçte yenilenme olmadığı/gerçekleşmediği müddetçe İslam dünyasında gerçek uyanıştan söz edilemez. Dini bilinçlendirme yönteminin yenilenmesi ve bunun reforma tâbi tutulması, Avrupa'nın bu konuda izlediği yöntemlerin (Aydınlanma süreci) aynısını yapmak anlamına gelmiyor. Gerekli olan şey, fikirsel ve olguların doğduğu ortamların değişmesine uygun biçimde anlama/algılama/yorumlama tarzımızın yenilenmesidir, çağa uydurulmasıdır. Çünkü Seleflerin (İslam tarihindeki eski öncü kuşakların) algılama/kavrama tarzları, onlar da insan olduklarına göre, Haleflerini (İslam tarihindeki ardıl kuşaklar) bağlamaz. O halde, güdükleştirilmiş bir İslam yorumu ile eski imamların (Müslüman toplumun tarihi önderleri ve din âlimleri) içtihatları, İslam dünyasının önündeki en büyük engellerden biridir. Daha önceki tarihlerde münasip olan şeylerin, günümüz açısından elverişsizliğini, geçersizliğini anlamak durumundayız." (*El Cezire.net*, 20 Haziran 2007)

Suriyeli yazar Ekrem el Bunni, "Dinde reform yapma şansını, demokratik siyasette reform gerçekleştirilmesine" bağlıyor. (*El Cezire.net*, 17 Mayıs 2006)

Ürdünlü yazar İbrahim Guraybe, İslami hareketlerin geleceğine dair (2020 yılı senaryosu) perspektifini şöyle formüle ediyor: "İslami hareketlere ilişkin gelişmelerle genel gidişat, olumlu işaretler veriyor. Mademki bu hareket ve oluşumlar toplumun bir

parçasıdırlar; madem sosyo-politik düzlemde bir şeye muhalefet ediyor yahut onu benimsiyorlar; o halde İslamcılar, bölgenin siyasi ve stratejik olgularını kabullenmelidirler. Bu olgular arasında bölgeye ilişkin stratejilerin Amerikan çıkarlarına göre tasarlandığı ve İsrail'in Ortadoğu'daki varlığı gibi gerçekler de bulunmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, birçok İslami hareket eski siyasetlerini gözden geçirip, bunlar üzerinde değişiklik yapmak suretiyle Türkiye'deki AKP'nin perspektifine çok yakın bir tutum içine giriyor. İslamcılar, ideoloji ağırlıklı eski program ve tutumlarından kurtulmaya çalışıyorlar ki, yeni programları siyasi ve olgularla uyumlu hale gelebilsin. Programlarını din eksenli bir algılama ve yorumdan çıkarıp, değişken çıkarlar zeminine oturtabilsinler. Bu düzlemde Mısır İhvan hareketi, reform paketini açma girişimini başlattı. Hamas, askeri faaliyetlerine ara verdi; Filistin yönetiminde yer almaya hazırlanıyor; ABD ve Avrupa ile diyaloğa geçiyor. Suriyeli İhvan hareketi, siyasi reform projesi geliştirdi. Ürdünlü İhvancılar da benzer bir projeye imza attılar.

Bütün bu gelişmeler kaçınılmaz biçimde mevcut İslamcı hareketlerin yeniden tasarlanmasına ve programlarının yeniden formüle edilmesine yol açacaktır. Böylece simgesel romantik cemaatler olmaktan çıkıp toplumda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel meselelerle yakından ilgilenen oluşumlara dönüşmüş olacaklar." (*El Cezire.net*, 17 Mayıs 2006)

Strasbourg Üniversitesi İslam Araştırmaları profesörü Malezya kökenli Eric Yunus Cofruva, kendince ve küresel bakış açısıyla, meseleye son noktayı koyuyor: "Tarihe bakarsak, şunu görürüz: İslam dünyası manevi, kültürel ve maddi bakımdan geriledikçe, Batı'nın hegemonyası katmerleşti. Ama geçmişe dönmek çare değildir. İslami kimliğe dönüş, Batı'ya yönelik mantıklı bir tepki olacaktır. Ama nasıl bir İslami kimlik? Başarısızlığın, çöküşün kimliği mi; içine kapanma, kabuğuna çekilme ve tek fikir/tek görüş esasına dayalı bir kimlik mi? Yoksa geçmişin yaralarını sarıp onardıktan sonra evrensel bir dünya görüşüne/perspektifine da-

yalı insani ve manevi bir kimlik mi? Toplumların yeniden İslamileştirilmesi, bizleri, tek tip giyim ve düşünce tarzına mahkûm etmemelidir. Tersine, İslam'ın zengin ve renkli birikimlerini kapsayacak biçimde bir çağdaş yorum tarzına sahip olmalıyız. Geleceğe, İslam'ın evrensel (cihanşumul) manevi kimliğiyle bakabilmeliyiz. Zira İslam'da kimliğini anlamlandıran şey imandır. Çünkü bu iman, düşmanlık ve çatışma noktasını çoktan aşmıştır. Müslümanlar Batı'yı körü körüne taklit ile onu önyargılı biçimde ret arasında orta yolu bulmalılar. Cehaletler Savaşı'ndan (uygarlıklar savaşı gibi–F.B.) kaçınılması isteniyorsa, İslam ülkeleri halklarını bilinçlendirme faaliyetini birkaç misline çıkarmalılar. Küreselleşmeye yepyeni bir ruh kazandırılmalıdır; İslam'ın buradaki katkısı büyük olabilir." (*El Hayat*, 3 Ocak 2007)

İslami Bankacılık ve Kusurları (VI)

Petro-dolar birikimleri sayesinde S. Arabistan ve Körfez ülkelerinde kurulan İslami bankalar, şeriatça haram (yasak) sayıldığı için "faiz ile işlem yapmadıklarını ve kâr-zarar ortaklığı temelinde faaliyet gösterdiklerini" ileri sürerler. İslami bankalar, Türkiye'de özel finans kurumları adı altında işlem görüyor. Piyasa ve kamuoyunda "faizsiz bankacılık" diye bilinen bu bankalar, hemen hemen bütün Arap-İslam ülkelerinde onlarca/yüzlerce şube açmış bulunuyor. Müslümanların birikimlerinden yararlanmayı hedefleyen Batılı kapitalist bankalar da, pastadan pay kapmak amacıyla, kendilerine ait bazı "İslami şubeler" açıyorlar.

Bu tespitin somut kanıtı, bizzat İslami bankacılığın anayurdu sayılan S. Arabistan ve Körfez ülkeleridir: 2005 yılında Körfez ülkelerinin portföyünde 58 milyar dolar vardı. KPMG isimli uluslararası bir yatırım kuruluşunun tespitlerine göre Ortadoğulu (Arap) dolar milyonerlerinin sayısı 300 bini buluyor ki, bunların toplam serveti 1.4 trilyon dolara ulaşıyor.

Son 30 yılda 90 ülkeye (ABD ve Avrupa dahil) yayılan ve ortalama % 15'lik sayısal bir büyüme (yaklaşık 360 merkez ve şube) olduğu yönünde raporlar, İslami sermaye sahipleriyle ticaret-siyaset-şeriat denklemine ağırlık veren İslami çevrelerinin düşledikleri bir durumu yansıtıyor. Ancak İslam dünyasının en eski ilahiyat üniversitesi olan El Ezher öğretim görevlisi Prof. Dr. Bedreddin Abdülrahim, Mısır'da faizsiz finans kuruluşlarının büyük bir gerileme içinde olduğunu tespit ediyor. (Yesri el Hawari, *el Şarq el Awsat*, Kahire, 20 Şubat 2007)

Şurası bir gerçek: İslami bankacılık ile yan sektörleri (İslami endüstri gibi), bu ülkelerin dışında büyüyüp geniş çaplı kabul görmedi. Sözgelimi İslami duyarlılığın yoğun olduğu, müminlerin bu bankalarla iş yapmalarının örgütlü biçimde va'zedildiği ve Müslüman Kardeşler hareketinin adeta yeşil sermaye tekelleri kurduğu 75 milyonluk Mısır'da, bu bankalardaki para (cari işlem, mevduat, likidite, vs), ülkedeki diğer bankacılık işlemlerdeki toplam paranın sadece % 4'ünü (1999-2003 verileri) oluşturabildi.

Atıl birikimleri İslami bankalara kaptırmak istemeyen Batılı kapitalist bankalar, kendilerince İslami bankacılık işlemleri yapabilen bazı yan finansal ve ticari kuruluşlar açtılar. 2006 verilerine göre, 75 ülkede faaliyet gösteren bu finans kuruluşlarının sayısı 250'yi buluyor. Toplam yıllık işlem hacmi 200 ile 300 milyar dolar arasında değişiyor. Ancak bu yönelim, aynı zamanda İslami bankalarla Batılı benzerleri arasındaki sınırları (dini ve ahlaki ölçütler) iyice bulanıklaştırmış. Her iki kesimin yatırım politikaları, son derece tehlikeli bir mecrada seyrediyor ve sonuçta kaybeden yine müşteri veya kredi alan oluyor.

Doğrudur, petro-dolar zengini Körfez Ülkeleri'nde İslami bankacılık sektöründe büyük bir patlama yaşanıyor. Ancak bu bankaların birçok eksiği, kusuru ve engeli de bulunuyor. En önemli kusurlarından biri, uluslararası ölçekte bir test sistemi ve standartlarının olmamasıdır. Dubai Uluslararası Finans Merkezi

genel müdürü Ömer Süleyman, "müşteriye güven telkin edecek hiçbir referans noktamız bulunmuyor" derken; iktisat uzmanları, başka tehlikelerin de bu bankacılık sistemini tehdit ettiğine işaret ediyorlar. İslami finans endüstrisinin diğer bir zaafı da, ürünü sunuş ve hizmet düzleminde herhangi bir yenilik yaratamaması ve yaratıcılıktan uzak tekdüze faaliyette bulunmasıdır. (Natasha Bukhari, "Islamic banking grows but faces obstacles", *The Middle East Times*, 2 Şubat 2006)

"Bankalararası işlemler, fetva spekülasyonları doğuruyor." (*El Şarq el Awsat* gazetesi, 23 Ocak 2007) Bu nedenle olsa gerek, son zamanlarda fetvaların birleştirilmesi yoluna gidiliyor. "Zira fetvalar arasında görüş ayrılıkları var. Çok başlı fetvalar bankaları sıkıştırıyor, zora sokuyor. Her bankanın özgünlüğünden ötürü değişik/çelişkili fetvalar çıkabiliyor. Karışıklık şu pratikten de doğabiliyor: Bir din adamı, aynı zamanda bir fetva kurulunda üye, diğerinde başkan olabiliyor" (*El Şarq el Awsat*, 23 Ocak 2007)

Şeriat ile dünyevi (bankacılık) alanında kurallar iç içe geçmiştir. İkisini birbirinden ayıracak tam bir ayrım bulunmuyor. Fetvacılar maliyeden (modern finans kural ve sistemleri) anlamıyorlar. S. Arabistan'da (Cidde, 4 Mayıs 1992) toplanan ilgili kuruluşlar, bu alandaki birçok soruna değindiler; uzlaşamadılar, aralarında tartışmalar çıktı. (*El Şarq el Awsat*, 23 Ocak 2007)

Bahreyn'de İslami Finans ve Şeriat Kurumları'nın yaratılması için yapılan uluslararası toplantıda, İslami İşlem (Faaliyet) Teşkilatı kurulması kararlaştırıldı. 40 ülkeden 140 üye katıldı. Teşkilat, 16 din âlimi ve 1 şeyh'ten oluşuyor.

İslami bankacılık sistemi için, din temelli 68 kriter (muhasebe, şeriat, ahlaki disiplin) belirlendi. Fakat hâlâ yetersiz olan bu kriterler, 92 maddeye çıkacak. 10 merkezi banka, bu kurallara uymayı kabullendi.

İslami bankalar, Basel-1 ve Basel-2 geleneksel kapitalist bankacılık sisteminin dışında işliyorlar.

İslami bankalar (Körfez Ülkeleri ile Uzakdoğu) arasında fıkıh temelli ayrılıklar var.

Üretim+İslami pazarlama+leasing gibi faaliyet alanlarında ortak bir payda yok.

Likidite+cari işlemler+cari açıklar meselesi iyi işlemediğinden ikinci bir pazar yaratmaya yöneliyorlar ki, bunun aslı esası "bir bankanın diğerinden kredi alıp-vermesi"dir. (*El Şarq el Awsat*, 30 Ocak 2007)

Bütün o böbürlenmelere, "büyüyoruz; dünya, bizim bankacılığımızı örnek alıyor" türünden atıp tutmalara rağmen aslında bu bankaların geleneksel (kapitalist) benzerlerinden daha hızlı büyüdükleri ancak verimlilik/kârlılık oranlarının rakiplerinkinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Sözün özü, sayıca büyüyen bu bankaların ürünleri ve beklentileriyle, alınan sonuç/kazanç toplamı arasında tam bir uçurum var. (Ocak 2006'da Manama'da toplanan Dünya İslami Bankacılık Konferansı'nda okunan *The McKinsey Competitiveness Report Survey for 2004*)

2006 Manama (Bahreyn) toplantısında, söz konusu raporda yaşamsal bir tespit bulunuyor: "İslami Bankalar, mümin kesimleri, Şeriat kuralları aracılığıyla ayartmaya çalışırlarken; bizzat kendileri sundukları ürünün kârından fedakârlık yapmak istemiyorlar, hizmet son derece kötü ve bu alanda kötü bir rehavet içindeler; arz edilenler de elverişli değiller."

Aksaklıklardan bir tanesi de, İslami finans sanayinin "İslami finans ve bankacılık" kavramını ve süresini tanımlamaktan aciz olmasıdır. Genel anlamıyla faizsiz çalıştıkları; İslam'da haram sayılan alanlara (içki, alkol, kumar, vs. sektörü) kredi vermedikleri bilinmekle birlikte bizzat İslami finansın ne olduğuna dair bağlayıcı bir kural (veya mali anayasa) bulunmuyor. Bu konuda her ülkede teori ve pratik farklı, her kafadan bir ses çıkabiliyor.

Kanımca maksatlı biçimde bulanıklaştırılmış bir geleneksel (kapitalist) bankacılık ve İslami bankacılık ayrımı söz konusudur.

Ekonomi bilimi açısından ikisi arasındaki temel fark nedir? Bunu konunun uzmanı İslamcılar bile açıklamak istemiyorlar.

Bahreyn Para Merkezi (Merkez Bankası) Başkanı Raşid el Marac, bunu itiraf ediyor: "İslami bankalar, ciddi tehditlerle karşı karşıyalar. Bu tehditleri atlatabilecek tarihi bir arka plana/birikime sahip değiller. Onların el attığı sınırlı alana, bazı uluslararası ölçekli bankalar çoktan beri yoğunlaşmış durumdalar. Örneklemek gerekirse, sermaye sıralamasında dünya ölçekli (dünyanın dört bir yanına yayılmış) kapitalist bir banka, İslami rakibinden 100 kat daha güçlüdür. Buradaki mesaj çok açıktır: İslami bankalar, finans kaynaklarını konsolide edip çoğaltmak zorundadırlar."

İslami bankacılığın eksiklikleri bununla da bitmiyor; banka, finans kuruluşu, menkul değerler ve yatırım şirketleri, vs. derken yaklaşık 450 milyar dolarlık bir alanda faaliyet gösteren İslami bankaların önündeki en büyük tehlike şudur: Kendi bünyelerindeki personel ve ilgili kurulları sektörel temelde eğitmek.

İslami finans kuruluşlarının çatı örgütünün yetkilisi Dr. İzzeddin Muhammed Hoca, S. Arabistan'ın başkenti Riyad'da (Şubat 2007) düzenlediği sempozyuma bir rapor sundu. Raporun içeriği mealen şöyle: "İslami bankacılık kavramı/imajı gerek personel, gerek muhabir banka, gerekse müşterinin zihninde berrak değil. Herkesin kafası karışık; ortada şüpheli ve şaibeli durumlar var. Hangi işlemin veya ürünün İslami olup olmadığını bilmeyen personelin sayısı hayli fazla. Personel ve yetkili kurulların deneyim eksikliği, teknik bilgi donanımına sahip olmamaları; teknik (finans, mali, ekonomi, vs) bilgisi olanın fıkıh bilgisinde yetersiz olması gibi olgular söz konusu. Birçok İslami banka ve finans kuruluşunun eğitim merkezleri, yetkin kadroların istenilen düzeyde olmasını sağlayamıyor. Ayrıca teori ile uygulama arasında, kitabi bilgilerle (fıkıh ilmi) hayatın gerçekleri arasında ciddi farklar bulunuyor. Bunları zamana göre yorumlamak da cabası. Banka işlemleri noktasından bakıldığında, genelde kredilendirme ve finans

sağlamaya ağırlık verildiği, yatırıma yönelimin az olduğu gözlemleniyor. Çünkü kredilendirme daha az risklidir.

İslami bankacılıkta belirlenmiş standartların olmaması büyük bir eksikliktir. Hangi ülkede, hangi bankanın normlarına göre (sözleşme, örnekler, modeller) hareket edileceği bilinemiyor. Saydamlık, şeffaflık olmadığı gibi; örnek sayılabilecek numune de bulunmuyor. Hangi modeli, hangi sistemi, hangi mekanizmayı örnek alacaksınız? Güvensizliği de eklerseniz, İslami finans kuruluşlarında çalışan eleman veya onlarla iş yapan müşterilerde, İslami ürün ve finans nedir, yolundaki sorunun karşılığı muğlak kalıyor. Esasen böyle bir kavram zihinde oluşmuyor, oluşamıyor; oluştuğunda ise vakit geçmiş oluyor, yeni gelişmelerin ışığında İslami ürünü/hizmeti zamanın ruhuna uygun biçimde nasıl sunacağını bilemiyor; ürünü piyasaya sürmeyi bildik pazarlama yöntemiyle yapmaya kalkışıyor. Piyasada bunu denetleme imkânı zaten yok. Olsa bile, denetim mekanizması ihmal ediliyor veya gözden kaçırılıyor. Diğer (kapitalist) bankaların finans/kredi sağlama yöntemleri daha yaygın, genel ve standart olduğundan, gereğinde bu bankalar İslami rakiplerine kredi verebiliyorlar (muhabir banka olarak); bu da İslami kuruluşların bağımsızlığını zedeliyor, bunlarla diğerleri arasındaki farkları bulanıklaştırıyor. Fetvaların spekülatif rolleri, mesela kıymetli evraklar konusundaki farklı tutumları, işlemlerde gecikmelere, kafa karışıklığına ve spekülasyonlara yol açabiliyor.

Önemli olan İslami bankalar arasındaki anlaşmazlık ve çekişmeleri ortadan kaldırabilecek 10 yıllık projeler hazırlanmasıdır. Bu gibi anlaşmazlıklar ve diğer tehlikelerin giderilmesi için akademik düzeyde incelemelere ihtiyaç vardır. Şimdiden, 20 ülkedeki İslami bankaların standardizasyonu için belli kanun ve kurallar hazırlandı. İşler yolunda giderse, önümüzdeki 10 yıl içinde İslami bankaların işlem hacmi trilyon doları bulabilir." (*El Şarq el Awsat*, 27 Şubat 2007)

Tercihli sözleşmeler, Şeriat'ın *muamelat* kısmında bulunmuyor. Çünkü muamelat, Ortaçağ ticari-iktisadi faaliyetleri örnek alınarak, İslam âlimleri tarafından yorumlanmıştır. Oysa tercihli sözleşme denen şey modern çağın ticari faaliyetinin ürünü, yeni bir durumdur.

Sözleşme mal-meta değildir; çek, senet, tahvil, bono, sözleşme fiyatları, kıymetli evrak, mali istikrarsızlık, kur dalgalanmaları, dövize çevrilebilirlik gibi yeni olgular sıkıntı yaratıyor. Kapitalist bankacılık, bu alanlarda İslami bankaların çok önünde gidiyor. Bu bankacılık sistemi, İslami bankaları zora ve tehlikeye atabiliyor. Zira İslami denen bankalar, portföyü sınırlı kuruluşlardır. (*El Şarq el Awsat*, 23 Ocak 2007)

Suriye, Yemen, Bahreyn, Katar, Sudan ve Malezya'daki İslami bankalar, kanun gereğince mali denetim mekanizmasını kurmak zorunda olmakla birlikte, bunun çerçevesi iyi belirlenmemiş. Sadece dini kuralları iyi bilen yetkin din âlimlerinin oluşturacakları Fetva Kurulları'ndan söz edilmekte fakat ayrıntılara girilmemektedir. Bu da söz konusu finans kuruluşlarının tercihlerinde keyfi davranmalarını, mesela fıkıh kurallarını iyi bilen birinin aynı zamanda mali/finans konusunda yetkin olması gerektiği konusunda gevşek davranabiliyor. Fetva kurulları da tarafgir davranabiliyorlar. Bu bağlamda mali denetim hâlâ kurumsal değil; bireysel/kişiseldir. Keza, Fetva Kurulu'nun verdiği "bu işlem haramdır/helaldir" yolundaki fetva, yönlendirici yani tavsiye niteliğinde olup bağlayıcı değildir. Varsayım babından, yapılan işlemleri denetlemesi öngörülen Fetva Kurulu'ndaki din adamı, ilahiyat profesörü veya diyanet işleri başkanı bile olabilir. Ancak mali işlemleri, muhasebeyi denetlemek bir meslek, bilgi ve uzmanlık işidir. Dolayısıyla Fetva Kurulu'nun vereceği karar peşinen şaibeli ve tartışmalıdır; ikna edici olmaktan uzaktır.

İslami bankalar arasında bir tahkim kurulu da yoktur. Bugünden sonra nasıl bir tahkim kurulu oluşturulacağı, hangi kural-

lar içinde faaliyet göstereceği Ocak 2007'de Dubai'de toplanan Uluslararası Tahkim ve Uzlaşma İslam Merkezi tarafından ele alındı.

"İslami Sermaye Piyasası'" başlıklı konferans, Haziran'ın son haftasında (2007) Londra'da yapıldı. Çeşitli ülkelerden çok sayıda ilgili, yetkili, meraklı ve uzmanın katılımıyla gerçekleşen konferansta, "İslami sermayenin dünya piyasasında karşılaştığı tehdit ve tehlikeler" konusu ele alındı. İslami bankacılık işlemlerinin yapıldığı her ülkenin kendine göre ölçüt ve kuralları olduğundan; sözgelimi Malezya'daki bankacılık sistemiyle Körfez ülkelerindeki faizsiz finans kuruluşları arasında ölçüt/kural farkları bulunduğundan, konferans boyunca bu ölçütlerin belli bir çerçeve ve standarda kavuşturulması gibi ayrıntılar üzerinde duruldu. İşlem farklılıkları, esas olarak "İslami senet, bono ve tahviller"in mali piyasadaki muamelelerinde kendini gösteriyor.

Konferansta ele alınan ikinci önemli problem ise, İslami bankacılığın "yaratıcılık"tan yoksunluğu idi. Şeriat ile uyumlu her türlü içtihat, yenilik ve yaratıcılığa açık olduğu için İslami bankacılıkta belli ilerleme sağlayan Malezya, diğer İslami banka sahiplerine, kendi örneğini incelemelerini salık veriyor. Bankacılık sektöründe yaratıcı fikirleri teşvik etmek amacıyla, Londra merkezli İslami Bankacılık Enstitüsü'nün daha etkin hale getirilmesi isteniyor. (*El Şarq el Awsat*, 28 Haziran 2007)

Benzer bir girişim, S. Arabistan'da ilgili birimlerin "İslami Yatırımcılık ve Bankacılık" hakkında hazırlanan bir raporda somutlaştı. Suudi Arabistan Ekonomi Derneği kadın üyesi Rim Esa'ad'ın hazırladığı raporda, özetle şunlar öneriliyor: "İslami ürün ve işlemlerin, adlarına layık bir muamele görmesi ve halk nezdinde güvenilir olabilmesi için, bunların İslami olduklarını şeriat ve Fıkıh (din hukuku) açısından onaylayacak yetkili bir başvuru makamı bulunmalı; konuya ilişkin verilecek önemli fetvalar bağlayıcı nitelikte olmalıdır. Zira çelişkili fetvalar, kamuoyunda

güvensizlik yaratıyor. Ayrıca ortalıkta parmakla sayılacak kadar az sayıda İslami finans ürünü (portföyü) bulunuyor. Bu durum, yaratıcı düşünce yokluğundan ve ilerleme denen şeyi ciddiye almayışımızdan kaynaklanmaktadır." (*El Şarq elAwsat*, 26 Haziran 2007)

Son dönemde (2007) Körfez Ülkelerinde yaygınlaştırılmaya çalışılan "İslami Garanti Kartları" konusunda büyük tartışmalar yaşanıyor. Özellikle S. Arabistan'da geçerli olan "İslami Garanti Kartları" bir çeşit banka cüzdanı/kredi kartı olup, faizsiz finans isimli kurumlarda yapılan işlemlerin tümünün "Şeriat'a uygun, dini bakımdan helal olduğu"na dair bir belge niteliğindedir. Aynı zamanda kredilendirmeye dayalı olduğundan, bir bakıma kredi kartı yerine kullanılan ve "Garantimatikler" diye adlandırılabilecek bu kartların üzerinde, ilgili ülkedeki Şeriat Kurulu ile ilgili bankanın Fetva Kurulu imzası/mührü bulunuyor.

Müşterilere bakılırsa; çeşitli İslami/dini isimler (mübarek, teysir, hayırlı, vs) altında piyasaya sürülen bu İslami Garanti Kartları yani İslami kredi kartları, koca bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Eski kredilendirme sisteminden herhangi bir farkları yoktur; tersine, "faizi haram sayan" bankalar, bizzat bu kartlardan komisyon ve faiz almaktadırlar. S. Arabistan'da İslami Garanti/Kredi Kartları'nın piyasa hacmi 400 milyar riyal (yaklaşık 120 milyar dolar) olup; bu alanda 600 milyon işlem yapılabiliyor." (*El Şarq el Awsat*, 26 Haziran 2007)

Ünlü Marksist iktisatçı (Mısırlı) Semir Amin'in deyişiyle, İslami ekonomi adı verilen şey, "küresel sermayenin Müslüman mahallesindeki işportacılığını yapmaktadır." (bkz. Faik Bulut, *Yeşil Sermaye Nereye*) Semir Amin'in İslami bankacılığa getirdiği tanımı aynen aktaralım: "Amerika tarafından üretilip İslam olarak adlandırılmış, neo-liberal ekonominin üçüncü mevkisi, pazarcı kompradorluk."

Yemen eski başbakan yardımcısı Dr. Abdurrahman el Beydani'ye göre İslami bankacılık, "İslami tekellerin, din adına Müslü-

man sermayesini, yaban ellerde ve küreselleşme sürecinde değerlendirme olayıdır. Buradaki Şeriat, sıradan dindarın sömürülmesi, bizden daha-zeki yabancı yatırımcılar tarafından sömürülmesidir." (*El Ehram* gazetesi, Kahire, 21 Ekim 1996)

Alman-Avusturya kırması sayılan İslam Bankacılığı, İslami ekonomi kadar yapay, iktisat teorisinde yeri olmayan; "dünyaya örnek sayılabilecek seçenek" diye övünülmesine rağmen esasında "muhafazakâr teknokratlık"tan (özellikle Malezya, Pakistan, S. Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri) başka bir şey değildir. Dahası, atıl sermayenin yeni bir sloganla (faizsiz bankacılık, faizsiz finans) pazarlanmasıdır.

İslami bankacılık uzmanı Lahem el Nasır'a göre, "İslami bankaları diğerlerinden ayıran biricik şey, faizsiz işlem yapmak değildir. Bankalar, İslam Şeriatı gereği malı mülkü korumak, menkul ve gayrimenkule yatırım yapmak ve eldeki serveti iyi kullanmakla yükümlüdür. Fakat günümüz İslami bankaları bunlar yerine, habire tüketimi pompalayan faaliyetler üzerine yoğunlaşıyor." (*El Şarq el Awsat*, 10 Temmuz 2007)

Nitekim İslami bankacılığın yaygın olduğu petro-dolar zengini Körfez ülkelerinde bireyin tüketim harcama oranı (2006 verileriyle) % 80'leri (S. Arabistan'da % 95) buluyor, tasarruf ve yatırım harcamaları % 20'lerde kalıyor. Halbuki bu oran, Batılı ülkelerde neredeyse tersi bir durum sergiler. Demek ki tüketim ekonomisi, İslami bankacılığın faaliyet alanlarında daha fazladır. Böyle olması yadırganmamalıdır; zira, küreselleşmenin finans metropollerinden çevre ülkelere yansımasının doğal sonucudur bu.

S. Arabistan, Malezya, Pakistan örneklerinde gözlemleneceği gibi İslami denen bankaların faaliyetleri, dünyadaki diğer (kapitalist) bankalarınkinden hiç farklı değil. Kaldı ki, parasal işlemlerin kıblesi, kâbesi kazançtır. Parayla para kazanılan yani kâr edilen her şeyde İslamcıların haram saydığı "faiz" vardır. Söylemlerinin tersine, İslamcıların kendileri, parasal işlemlerde faizi/faizciliği

mübah görüyorlar. Çünkü Ortadoğu ekonomisinin temelinde spekülasyon yatıyor. Çünkü İslami bankalar da sıkça spekülasyon yollarına başvurmaktadırlar. İran, S. Arabistan, Türkiye ve Körfez ülkelerinde yeni yeni yükselen "dini bütün" bir ticaret burjuvazisi lehine rant sağlanagelmektedir. (Bkz; M. A. Mannan, *İslam Ekonomisi: Teori ve Pratik*; Olivier Roy, *Siyasal İslam'ın İflası*; Faik Bulut, *İslam Ekonomisinin Eleştirisi*)

III. BÖLÜM

ZAMANE FETVALARI

Acayip Fetvalar ya da Peygamber İdrarı İçilir mi?

20. yüzyılın son çeyreğiyle 21. yüzyılın başında dünya iyice karıştı. Hayata dair temel kavramlar hızla aşındı/aşındırıldı. İçi boşaltılıp yozlaştırılan kavramlar arasında dini bir konuda bağlayıcı bir hüküm vermek anlamına gelen fetvalar da bulunuyor. Beklenmeyen bir zaman ve yerde, umulmadık birilerinden, birbirine zıt, birbirini çürüten ve hatta serbest piyasa kuralı gereği sipariş fetvaların verildiği de oluyor. Köktendinci örgütlerden biri, nerede dipte bucakta kalmış bir din adamı bulsa, onun işine gelen son derece radikal ve bağnaz bir fetvasını temel alarak, kendisinden olmayan yani görüşüne uymayan herkesi "kâfir" ilan edip, kanını dökmeyi mübah, helal ve hatta sevap sayabiliyor. Buna karşılık rejime bağlı bir din âlimi, aynı hususta masum insanların kanını dökmeyi "haram, Allah'ın iradesine karşı gelen âsice bir davranış ve cehennemlik bir günah" diye niteleyebiliyor.

1990'larda Mısır'da eleştirel tavrıyla tanınan yazar Farac Fuda, Türkiye'de gazeteci Uğur Mumcu'nun dünya görüşüne yakın bir aydındı. Şeriat sistemine karşıydı ve bu konuda sert eleştirileri vardı. Buna tahammül edemeyen köktendinciler Fuda'yı katlettiler. Fetvayı veren kişi, "Kör İmam" diye anılan ve New York'taki bir iş merkezine sabotaj eylemini teşvik etmekle suçlanan Mısırlı Şeyh Ömer Abdurrahman idi. Kör İmam, Mısır mahkemesinde, İslam

Şeriatı'nın bütün kaynaklarına dayanarak yazar Farac Fuda gibilerinin "niçin kâfir olduklarını ve kanlarının dökülmesinin yani öldürülmelerinin iyi bir Müslüman için niçin farz olduğunu", delilleriyle uzun uzun anlatmış; yargı makamını iknayı başarmış ve sonuçta beraat etmişti. Keza, Kahire'de bulunan dünyanın en eski İslam Üniversitesi olan el Ezher uleması, dini eleştiren Nasr Ebu Zeyd isimli akademisyeni Müslümanlıktan aforoz ederek; "kâfir biriyle evlenen Müslüman günahkârdır" yolunda fetva vermek suretiyle, karısını eşinden boşanmaya zorlamıştı. El Ezher, 2003 yılında tasavvufçu yazar Ahmed el Şehawi'nin İslam külliyatında cinsellik ve sevişme sanatını ele alan bir araştırmasını yasaklayıp, yazarı "düpedüz kâfir" ilan etti. Eylül 2007'de aynı kurum, "komünistlere Müslüman kızı verilmemesi" yolunda kesin fetva verdi. Ekim 2007'de ise bu dini kurumun başı Şeyh Muhammed Seyyid Tantawi, "toplumu huzursuz eden haber yapan gazetecilerin 80 kırbaçla (şeriat kuralı) cezalandırılmasını, haberi yayınlayan basın organlarının alınmamak suretiyle boykot edilmesini" isteyen bir fetva çıkardı.

Tantawi'nin ferman niteliğindeki bu fetvasına karşı çıkan Mısırlı gazeteci Fettuh el Şazeli, şunları yazdı: "Fetvanın uygulanması halinde kimi şeyh ve hoca efendiler (din adamları) alttan alta başka baskıcı fetvalar çıkarmaya hazırlanmış olacaklar. Sözgelimi bundan böyle muhalefet partilerinin elemanlarının recmedilmesi, insan hakları savunucularının ellerinin kesilmesi, parti değiştirenlerin (özellikle iktidar partisinden olup saf değiştirenlerin) mürted (dinden dönmüş) muamelesi görerek haklarında ölüm fermanı çıkması mukadder bir hal alacaktır." (*El Quds el Arabi*, 18 Ekim 2007).

Ahir Saat dergisi yayın yönetmeni Muhammed el Şema'a, el Ezher şeyhini şu ibarelerle eleştirdi: "Şeyh Tantawi, kendisini anayasa ve yasalar üstü bir makamda görüyor olmalı ki, verdiği fetvalarla kanun nizam adına bir şey tanımıyor. Böylece o, devletin siviller tarafından yönetilen bir kurum olduğu yolundaki temel kuralı ihlal etmiş oluyor." (agy)

İslamcı düşünürlerden Fehmi Huveydi, bu tür fetvaları veren Tantawi'yi, "hükümferma Budist baş keşişlerine" benzeten bir yazı yazdı. (*El Düstur*, Amman, 16 Ekim 2007)

Suudi Arabistan'ın eski baş müftüsü şeyh Abdülaziz bin Baz'ın (1999'da öldü), yazdığı onlarca dini kitap ve verdiği binlerce fetvanın büyük bir kısmı çağa, gidişata, bilime ve akla aykırıdır. Bin Baz, bir fetvasında, "Namaz kılmayı bırakan kâfirdir; onun cenaze namazı kılınamaz ve naaşı Müslüman mezarlığına defnedilemez!" diye buyurmuştu. Bu çağdışı dini görüşleri nedeniyle, Kuveyt Vakıflar (Diyanet İşleri) Bakanlığı, Suudi kökenli başmüftünün bazı kitaplarını yasaklamış; fuarda satılmasını engellemişti. Ancak parlamentodaki (Selefi) İslamcılar, bakanlığa karşı önerge verip yasağın kaldırılmasını sağladılar. (Hamad el Macid, *el Şarq el Awsat*, 21 Mayıs 2007)

Pakistan'daki bir bölük ulema, "Kadından başbakan olmaz; Benazir Butto'ya oy verenler cehennemlik olurlar" diye fetva-ferman çıkarmaktan çekinmemişti.

Temmuz 2007'de ise, bir Suudi din âlimi "liberallerin hakiki Müslüman olamayacakları" yönünde fetva vermişti.

Sudan Müslüman Kardeşler hareketinin kurucu önderi ve teorisyeni Hasan el Turabi, "Müslüman bir kadının Ehli Kitap'tan Hıristiyan veya Musevilerle evlenmesinin caiz olduğunu" ilan ederken; İslam dünyasının pek meşhur âlimi Yusuf el Kardawi, buna şiddetle itiraz etmişti.

Zamane fetvaları bunlar! Gerçek mesele fanatik, gözü dönmüş yahut sistemden çıkarı olanların verdikleri fetvaların acayipliği değil; asıl mesele sıradan dindarların bu türedi piyasa fetvaları nedeniyle uluorta tartışmaları; bunların gereğini yerine getirmek amacıyla birbirleriyle boğazlaşmaları veya hayatı daha zorlaştırıcı birtakım faaliyetler içine girmeleridir. Kafası iyice karışan din adamları ve kitleler, Bizans İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, İstanbul kuşatmasına denk düşen günlerde cinlerin cinsiyetlerini tartışan rahip ve papazları andıran bir tutum sergilemeye

başladılar. "İslam peygamberi Hz. Muhammed'in idrarını içmenin dini bakımdan mübah, caiz, sevap yahut farz olup olmadığına" dair fetva bu türden bir gariplik!

Mısır'da yaşanmış örnek bir olaydan yola çıkalım: Mısır Fetva Kurulu'nda görevli dini hukuk doktoru Ali Cuma, Mayıs (2007) sonundaki bir televizyon konuşmasında, "Hz. Muhammed'in idrarının diğer insanlar gibi necis (pis/kirli) olmadığı; dolayısıyla Müslümanlarca içilebileceği" yolunda bir fetva vermişti. Fetva açıklanır açıklanmaz, ülkede adeta yer yerinden oynadı. Dr. Cuma, kimi dini çevrelerle laikler tarafından topa tutuldu. Tartışma günlerce sürdü. Bunun üzerine Dr. Cuma, İslamcı yönelimli *el Liva* gazetesinde yayınlanan cevabında yeniden kendini savunma ihtiyacı duyarak şöyle dedi: "Doğulu ve Batılı Müslümanların ittifak ettikleri konulardan biri, Hz. Peygamber'in sair beşerden kimseye benzemediği; bedensel ve biyolojik özellikleriyle insanlardan farklı bir yapıda olduğudur. Dış görünüşü bakımdan beşeri nitelikler taşımış olsa ve Kur'an'da O'nun da bir beşeri varlık olduğu söylense de, gerçekte içsel fiziksel ve biyolojik bileşimi bakımından insanlardan farklı olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu durum, ünlü Hadis kitaplarında belirtilmiştir. Göğsünün yarılıp içinin temizlenme eylemi; iç organlarının hikmet ve imanla doldurulması (özellikle Kâbe'de) ve ayrıca Miraç zamanında gökyüzündeki basınca dayanabilecek bir yapıya sahip olması da bunun tipik göstergesidir. İster mantık isterse sezgi yoluyla ele alalım; onca uzaklıktaki Arşı Ala'ya öylesine kısa bir zaman diliminde ulaşması (ışık hızından daha hızlı bir süratle) başka neyle açıklanabilir? Ortada Allah vergisi bir durum olmasa, hiçbir insan ışık hızından daha hızlı mesafe alamaz! Keza, Sahabeleri (Peygamber dostları, yakınları) uzun oruç zamanlarında bedensel bakımdan helak olma derecesine gelirken, Hz. Muhammed hiçbir gıda almaksızın günlerce oruçlu kalabiliyordu. Geceleri uyanık kalmasının yanı sıra; 9 zevcesiyle (eşiyle) cinsel bakımdan başa çıkabilmesi; Sahabenin rivayetine göre 40 erkek gücüne eşit bir güç ve enerjiye sahip olma-

sı gibi hususlar, O'nun bedeninin kirden/pisten **arınmış pir-u pak** bir vücut (özellikle iç organları) olduğunun kanıtıdır.

Bu yüzden; Sahabeleri, Peygamber'in teriyle iyileşip şifa bulabiliyordu (mesela Milhan kızı Ümm Meram ile Medine **halkı** böyle yapıyorlardı). Peygamber Efendimiz, Abdullah bin Zübeyr'e kanını verdiğinde, ona, 'Bu kanımdır iç!' demedi; bunun yerine, 'Bunu göm!' diye buyurdu. İbn Zübeyr O'nun kanını kafasına dikerek içiverdi ancak 'İçtim!' demedi. Efendimiz sorunca, İbn Zübeyr, 'İçeriye bir yerlere gömdüm!' cevabını verdi. Efendimiz, yine sordu: 'Yani içtin mi?' İbn Zübeyr 'evet'leyince, Peygamber gülerek, 'Bu karın, ateş sesi çıkarmaz' demiştir. Bunu esas alan din âlimleri, Peygamber'in kanının temiz olduğuna hükmettiler. Hz. Ebu Bekir'in dediği gibi Hz. Muhammed yaşarken ve ölürken, dış ve iç organlarıyla tertemizdi. Uyurken gözleri kapalıydı ama kalbi uyanıktı. Uyku halinde melekler kendisiyle konuşurdu: O cinleri görürken, insanlar göremezdi. İbn Hacer Askelani, İmam Zerkeşi, İmam Hevavi, Celaleddin Suyuti ve Beyhaki gibi ortaçağ âlimlerinin kitaplarında buna dair yazı ve rivayetler yer almıştır. Ebu Ahmed Gazali'ye göre; (*el Vasit* adlı eserinde) 'hayvanlarda idrar pistir, necistir; ancak Peygamber'inki bundan müstesnadır.' Hanbeli mezhebinin temel kitaplarından sayılan *El Keşşaf*'ta şu ibare yer alır: 'Bizde pis olan şey, Peygamber Efendimiz ile Musa ve İsa dahil sair peygamberlerde değildir.' Hz. Peygamber murdar balıkla konuşunca, o kendiliğinden temizlenirdi. Eti yenen hayvanın sidiğinden bahsedince, sidik tertemiz olurdu. Özetle temiz veya pis olma hali, beşeriyetle ilgili olmayıp; bir Şeriat hükmüdür."

Dr. Cuma'nın gerekçelerini yanıtlayan el Ezher Üniversitesi görevlisi ve Din Usulü Fakültesi eski dekanı Dr. Abdülmuti Beyumi, *el Mussavar* dergisindeki makalesinde, Kur'an ayetlerine dayanarak Peygamber'in de biyolojik bakımdan her insanın niteliklerini taşıdığını; dolayısıyla bedensel kimyanın yapısında varolan

idrar üretiminin her insanınki gibi temiz değil, kirli/mikroplu olduğunu özellikle vurgulayarak şöyle diyor: "Sahabe'nin Peygamber'in idrarını teberrük (şifa) niyetine içtiklerini ileri sürmek, İslam kurallarına tümüyle terstir. Ayrıca tehlikeli yorum ve davranışların yolunu açan yanlış bir tefsir tarzıdır. Gerek Buhari gerekse İbn Hacer gibi âlimlerin kitaplarında, Peygamber'in ağzından, idrarın kirli olduğu ve bunun içmenin mutlaka zararla sonuçlanacağı aktarılıyor." (*El Quds el Arabi*, 2 Haziran 2007)

İslam dünyasının en eski ilahiyat üniversitesi sayılan Kahire'deki el Ezher'e bağlı Fetva Kurulu eski başkanı Şeyh Abdullah Mücavir, bu tür fetvaların zamanlamasına dikkat çekerek, durumun acayipliğine parmak basıyor: "Özel medya kuruluşları, televizyon kanalları, reyting uğruna birbirleriyle yarış halinde bu tür tuhaf/tozlanmış meseleleri kaşıyıp duruyorlar. Adeta provokatif bir rol oynayıp, fetvaların gerçek değerini beş paralık ediyorlar. Son on yılda böyle tuhaflıklar pek yoktu. Oysa şimdilerde ortalık toz duman; fetva tartışmasından geçilmiyor! Medyatik olmak isteyen bir takım ehil (yetkin) olmayan kişiler, din âlimi ve şeyh sıfatıyla ekranlarda pazarlıyor; 'şu caizdir, şu sevaptır, şu helaldir, bu değildir' demek suretiyle ahkâm kesiyorlar. Böylece haram ile helali karıştırıp duruyorlar. Teknolojik açılım çağında fetvacıbaşı kesilen birtakım din adamları, fetva vermenin temel kurallarını, şartlarını göz ardı ederek; Kur'an ayetlerinin indirilme sebeplerini saklayarak ve konuya ilişkin cahilliklerine aldırmadan fetva imalatına girişiyorlar. Medya denen büyülü ekranı fırsat bilip ortaya atılıyor; şan şöhret kazanma sevdasına kapılıyorlar. Bu kadarla yetinmiyorlar; popüler oldukça bunu nasıl ranta dönüştüreceklerinin ince hesabını yapıyorlar.

İşin kişisel çıkar yönü olduğu gibi, kamuya zarar veren bir tehlikesi de var: O da fetvalar yoluyla millet arasına ikilik sokmak; yapay gündemler oluşturarak gerçek meseleleri halktan gizlemek. Olayın bu derece körüklenmesinin asıl sorumluluğu, medya yetki-

lilerine aittir. Yetkili yetkisiz demeden her 'din âlimiyim' diyeni ekrana çıkarıp; güne, zamanın ruhuna ve çağa uymayan fetva vermesini teşvik ediyorlar. Aynı medya sorumluları, abes derecesindeki tartışmalardan sonra dönüp, bu kez, 'Geriliğin sebebi dindir' sloganıyla dini-imanı Müslüman halkların hayatında marjinal bir inanç haline getirmeye çalışıyorlar. Bu tür tartışmalı fetvalara biçilen misyon ise, ne yazık ki, 'Aydınlanma'ya doğru ilk adım' oluyor! Sonuçta herkes, her yerde 'acayip bir fetva' bulma yolunu seçmek suretiyle daha fazla kutuplaşma ve ayrılık peşine düşüyor. Sürtüşme ve tartışmaları kızıştırmak babından, icabında, zayıf ve mevzuu hadislere (peygambere atfedilen sahte sözler) sıklıkla başvuruluyor. Halbuki fetvaların temel ölçütlerinden biri, insanların yaşadıkları ortamı ve çağı gözetmek, buna göre dini hüküm çıkarmaktır."

Basın alanında uzman Mısırlı Cemal Sultan, acayip ve zamane fetvaların halkın gündemine sokulmasındaki sorumluluğun, kendini bilmez din âlimleriyle basın mensuplarına ait olduğu görüşünde. Çünkü her iki kesimde dini duyarlılık azalmıştır. Ona göre, sürekli 'bomba gibi yeni şeyler' arayanların varacağı nokta budur. İş çığırından çıkmış; önü alınamaz bir raddeye gelmiştir. Aslında olay, bilimsel ve dinsel alanlardaki akademik boşluktan doğmaktadır.

Sultan devam ediyor:

"Bundan öte bir durum var: Fetva kurumunu sınırlayan kurallar çoğaldı; fetva alanı giderek daralıyor. Siyasi ve benzer nedenlerle fetva kurumları, devamlı yasaklarla yüz yüzedir. Aynı şekilde, ekonomik alana, iş hayatına dair fetva vermeye kalkacak bir din adamının bir dizi engelleyici faktörü birlikte düşünmesi; kimin çıkarına ters düşeceğinin hesabını yapması lazımdır. Kültür hususunda verilecek herhangi bir fetva, laik kesimler, aydınlar ve denetim kurumlarının eleştiri/baskılarıyla karşılaşacaktır. Hal böyle olunca, hayatın genel akışına müdahale edemeyen müftü

(fetvacıbaşı), ister istemez abes ve incir çekirdeğini doldurmayan çağdışı hususlarda fetva vermeyi yeğliyor."

70 milyonu aşkın Mısır'da, din hayatın her alanına egemendir. Her yıl fetva kurumuna yaklaşık 1.3 milyon soru geliyor. Bu dini sorulardan herhangi birine cevap alınmadığı taktirde, mümin vatandaş ilgili makama şikâyette bulunuyor.

Başka bir münasebetle, "Din ve Hayat" isimli bir programda konuşan El Ezher İslam Üniversitesi'nden bir akademisyen, aynı tarihlerde şöyle bir fetva vermişti: "Eşini aldatan evli bir kadın, pişman olup tövbe ettikten sonra gerçekten doğru yolu izlemeye azimliyse, bunu kabahatini kocasına açıklaması gerekmediği gibi, Şeriat açısından boşanmış da sayılamaz."

Mısır televizyonu *el Tenvir* kanalı müdürü Macit Yusuf, acayip fetvaların pek revaçta olduğu kanaatinden hareketle, "Piyasası olmazsa, böylesine garip ve hatta mayınlı fetvalarla kimse ilgilenmezdi. Sosyolojik bir gözle bakıldığında; insanlar siyasi, kültürel ve manevi bakımdan boşlukta hissediyor kendilerini. Nevzuhur (türedi) fetvalar, pop-kültürün, arabesk müziğin bir yan ürünüdür. Hal böyle olunca, akıl izan demeden herkes bunlara inanmayı tercih ediyor. İşin kolayına kaçılıyor. Eh, halkın gerçek dert ve problemleriyle uğraşamayan, bunları irdeleyip sorgulayamayan medya kuruluşları, acayip, mayınlı dini konuların ardına takılarak yapay ve sanal bir gündem oluşturuyorlar. Garip fetva ve dini konuların tatmin etmediği yerde, bu kez medya güya 'mucize, sihir, büyü' gibi hurafelere el atıyor. Derken gaipten gelirmiş gibi bir şeyh (kerameti kendinden menkul bir din adamı) sahnede arzı endam ediyor; sipariş konu hakkında füze hızıyla bir fetva veriyor. Ortalık birbirine girince, dönüp kamuoyundan özür diliyor. Laik kesimlerce İslami çevreler ağız dalaşı yapıyorlar; tartışma, suçlama ve karalamaların ardı arkası kesilmiyor. Daha sonra Şeyh Efendi, elini kolunu sallaya sallaya, kimseye hesap vermeden çekip gidiyor." (*El Şarq el Awsat* muhabiri Eymen Hamid'in yazısı, Kahire, 7 Haziran 2007)

Tuhaf fetvaların İslami çevrelerle sınırlı olduğunu düşünenler yanılıyor. Mısır'daki (Hıristiyan) Kıpti Kilisesi çevresinde de benzeri tartışmalar süregeliyor. Sözgelimi, 1946 doğumlu ve Tıp mezunu ortodoks Naci Şükri, 1972'de dünyaya küserek kırsal alandaki bir Süryani Manastırı'na kapanıyor. Kilise kurallarını esas alan bir kitap yazıyor. Kitapta, medeni durum, evlilik ve miras hukuku hakkında yepyeni aykırı tezler ortaya atıyor. Örneğin, zina suçu işlenmeden da evli çiftlerin birbirlerinden boşanabileceklerine dair görüş belirtiyor. Bu içtihat, Kıpti Kilisesi'nin baş piskoposu Papa Şınoda tarafından cümleten ve tafsilen reddediliyor.

Haziran (2007) başında, tartışma, 26 yaşında Ortodoks mezhebinden M.A. isimli bir kadının kilise makamına sunduğu şikâyet dilekçesinde somutluk kazanıyor. Davacı kadın, eşinin başka bir Hıristiyan genç kızla resmi işlem yapmadan dini nikâhla evlendiğine dair belgeleri sunarak, bu durumda boşanma talep ediyor. Kıpti Kilisesi yetkilileri, "böyle bir durumda ilk evliliğin otomatik olarak bozulduğunu; Hıristiyan Şeriatı gereği, ikinci bir kadınla nikâhın kesinlikle geçersiz sayıldığı ve böyle bir işe girişen tarafların zina suçunu işlediklerini" açıkça belirtiyorlar. Bu kadarla yetinmeyen kilise sorumluları, ilk kadının nikâhının düşmesiyle boşanmanın vacip olduğunu; davacı kadının istemesi halinde, Patrikhane'nin davacı kadına boşanma hakkı tanımakla kalmayacağını; yeni bir erkekle evlenmesine önayak olacağını, gerekirse uygun bir damat adayı bulmak için harekete geçeceğini" vurguluyorlar. (*El Quds el Arabi*, 1 Haziran 2007)

Türkiye'deki tele-vole "hocaların" reyting ve şöhret için bu tür konuları günlerce ve aylarca gündemde tutmalarının bir nedeni de bu olsa gerek.

Arap-İslam dünyasının kaotik dönemlerinde bu tür boş fetva ve dini tartışmaların ortaya atılması, dikkatinizi çekti mi acaba?

Mısır Başmüftüsü: Bankadan Faiz Almak ve Dinden Dönmek Mümkündür

Mısır Başmüftüsü Ali Cuma, yine gürültü koparacak bir fetva verdi: Müslüman'ın bankalardan faiz alması caizdir!

Ali Cuma, İslami bakış açısıyla bu görüşünü şöyle gerekçelendirdi: "Bir Müslüman vatandaş, parasını/birikimini, bankada mevduat hesabına yatırıyor. Özellikle dalgalı ve istikrarsız ekonomik-mali sistemde fiyatlar sürekli inip çıkıyor; piyasaya dalgalı kur sistemi hâkimdir. Döviz istikrarsızlık sergiliyor. Ayrıca para birimleri, artık eskisi (İslam'ın ilk zamanları) gibi altın ve gümüşe ayarlı olmaktan çıkmış. El Ezher Üniversitesi İslam Araştırmaları Bölümü, bankalara yatırılan paraların fiyatının (faizinin) önceden belirlenebileceğine dair görüş belirtti. Bununla birlikte faizin günümüz Müslümanları arasında caiz olması meselesi kesinlik kazanmış olmaktan uzaktır; bir kısım ulema caiz ve helal görürken, bazısı buna şiddetle karşı çıkıyor."

Karşı çıkanlar arasında Mısır El Ezher Üniversitesi Fıkıh Bölümü ve S. Arabistan Mekke Üniversitesi öğretim (ilahiyat) görevlileri bulunuyor. Bunlara göre, "geleneksel (kapitalist-modern) bankalar öteden beri işlemlerini faiz temelinde kurduklarından; finans sektörüyle kalkınma hamlelerinde yeni sayılabilecek, faizi mübah kılacak herhangi bir şey yoktur." (*El Şarq el Awsat*, 12 Temmuz 2007)

Ali Cuma, *Washington Post* gazetesiyle söyleşisinde ise, "Müslüman birinin başka bir dine girmesinin mümkün olduğunu; bunun Allah'ın insana bahşettiği özgürlük/serbesti çerçevesinde alınması gerektiğini" vurguladı. *Mısır el Yom* gazetesinin konuya tartışmaya açması üzerine, Başmüftülük ek bir açıklama yaptı. Buna göre Cuma, "Müslüman birinin başka dine girmesini teşvik etmiyor; yalnız dinden dönen birinin (mürted) kişi ve kurumlarca

cezalandırılamayacağını; İslam Şeriatı açısından sadece kıyamet gününde bu meselenin hesabının sorulacağını" anlatmak istemiştir. Cuma, "mürted kişi yapıp ettikleriyle dine ve topluma telafi edilmez zarar vermişse, o zaman yetkili makamlarca yargılanabilir" diyor. (*El Quds el Arabi*, 25 Temmuz 2007)

Hindistan Uleması: "Tele-Nikâh Caizdir"

İslam dünyasının en eski ve en muhafazakâr dini kurumlarından sayılan Deoband Medresesi (Uttarpradeş eyaleti-Hindistan) yetkilileri, tele-nikâh yoluyla yapılan evliliklerin caiz olduğunu ilan etti. Dar-ül Ulum Medresesi olarak bilinen kurumun önde gelen âlimlerinden şeyh Safiyullah Rahmani, 2005 yılında internet üzerinden kıyılmış bir nikâhın geçerliliğine ilişkin soruyu şöyle yanıtladı: "Böyle bir durumda internet, vekil işlevini görmüş oluyor. Dolayısıyla herhangi bir evlilik talebini karşılaması, gelin ile damadın görüşlerine başvurması ve evlilikte bir sakınca olmadığını beyan eden şahitlerin bunu onaylaması, İslam dinine aykırı değildir. Çünkü dinin evlilik için öne sürdüğü şartlar (gelin ile damat tarafı ve şahitler) oluşmuştur."

Tele-nikâh işlemine ilişkin fetvaya konu olan olay şöyle yaşanmıştı: 2005 yılında Şebnem isimli gelin internete bağlı kamera karşısında, Mekke'de yine benzer bir kamera önünde oturan damat Abdülkelam ile sanal yolla, evlenmeye razı olduğunu beyan etmiş; damat da aynı sözleri üç kez karşı taraftan dile getirmişti. Hindistan'daki bir internet cafe'de gerçekleşen nikâh törenine gelin tarafından 40 kadar akraba katılmış; S. Arabistan'ın Mekke kentinde internet karşısında oturan damada ise bir o kadar akranı eşlik etmişti. (*El Şarq el Awsat*, 14 Temmuz 2007)

* * *

Uydu Fetvaları veya Fetva Marketçiliği

20 Haziran 2007 tarihli ünlü ve büyük tirajlı *el Hayat* (Londra'da Arapça yayınlanan) gazetesine yazan Emine Hayri, makalesinin başlığını "Uydu Fetvaları" koymuş. Yazar Mısır'daki fetva kargaşasını değerlendirirken, ilginç noktalara değinmiş: "Uydu kanallarıyla fetva vermek moda oldu. Uydu Fetvaları'na tepki babından Mısırlı vatandaşlar, resmi dini açıklama ve görüşlere itibar etmemeye başladılar. Gelgelelim, halkın bu tepkisi, özel TV kanallarında boy gösteren bir sürü fetvacıyı engellemeye, fetva anarşisini sona erdirmeye yetmiyor. Tersine, görülen ilgi üzerine farklı kanallarda 'Kadınlar İçin Fetva', 'Gençler İçin Fetva' başlıklı özel programlar yapılıyor. SMS yahut internet yoluyla gönderilen sorulara, ya canlı yayında hemen yanıt veriliyor yahut cevapları ekrandaki bant üzerine yazılıyor. Sipariş üzerine imal edilen bu fetvaların ciddi dini dayanak ve belgeleri yoktur; Kur'an ve sahih hadislerle çelişen birçok yanı bulunuyor. Söz konusu fetvalar, 'tele-vole' izlenimi veriyorlar. Ol nedenle, bazıları bunlara 'take away (çalıntı, getir götür) fetvaları' sıfatını yakıştırmış.

Mısır Vakıflar (Diyanet İşleri) Bakanlığı Dr. Mahmut Hamdi Zaqzuq, bu tür fetvaları, 'dinle alakası olmayan dizginsiz bezirgânlık ve ticari amaçlı' olarak niteledi. Bakan, adeta sel afetine dönüşmüş olan ve çevreye felaket saçan bu fetvalara karşı ortak bir Arap-İslam tutumunun belirlenmesini istedi.

Daha önce, Mısır Fetva Kurulu Başkanı Ali Cuma, 'musibet ve bela' olarak gördüğü piyasa fetvalarının sahiplerini, 'berber gibi habire tıraş edenler' diye suçladı.

İşin kötüsü, fetva piyasasındaki bu anarşiyi önleyebilecek biricik makam Fetva Kurulu olması gerekirken, bu kurumdaki kimi yetkililer de modaya uydular, daha doğrusu maddi kazanç ve manevi şöhretin dayanılmaz çekiciliğine kapıldılar. TV kanalları, uydu yayınları, internet siteleri, vs. derken binlerce web sitesi örüm-

cek ağı her tarafı sardı. Fetvalar, kanser olup hücrelerimizde yayılmaya başladı. Halka hizmet babından sabit ve cep telefonlarından 'Alo Fetva' hatları açıldı. Dini konularda sorulan her soruya, durumun aciliyetine göre fiyat biçildi. Anında sipariş edip anında cevap isteyenler daha fazla para ödemeye mahkûm edilirken, diğerlerine bekleme sürelerine göre fatura çıkarılıyor."

Fetva pazarlamacılığını eleştiren Suudi *el Şarq el Awsat* gazetesi köşe yazarı Muhammed Sadık Diyab, "Fetva Market" başlıklı makalesinde (26 Mayıs 2007) bakın neler yazıyor: "El Ezher İlahiyat Üniversitesi Hadis Kürsüsü'nde görevli Dr. İzzet Atiyye şöyle bir fetva vermiş: 'Şeriat açısından bakarsak, işyerinde çalışan bir kadın, karşı cinsten biriyle baş başa kalmayı yasaklayan şeriat kuralına aykırı düşmemek ve kötü niyetli dedikoduları önlemek amacıyla, işyerindeki erkek meslektaşına süt içirmek suretiyle onu süt kardeşi ilan edebilir! Yabancı bir kadın, emzirdiği erkeğin yanında başını rahatlıkla açabilir!'

Böylesine tuhaf bir fetvaya inanan saf erkek ve kadınların dini açıdan bunun gereğini yaptıklarını düşünebiliyor musunuz? Bu komik durumu resmi daire, özel büro ve işyerlerine uygulamaya kalktığınızda, ortalık süt mamullerinden geçilmez. Üniversite yönetimi, görevliye işten el çektirdi. Dr. Atiyye, söylediğinin bir fetva olmadığını; sadece içtihat eylediğini belirterek özür diledi ama nafile; çünkü disiplin kuruluna verildi.

Problem şu ki, fetva verme zanaatı sadece Dr. Atiyye ile sınırlı değil; karşımızda bir alay fetvacı var. Umulmadık bir anda, biri çıkıp öyle bir fetva salıveriyor ki; tüm yerleşik inanç değerlerimiz ve dini bilgilerimiz altüst oluyor. İslam ülkelerinde şu yahut bu hususta fetva vermekten daha kolay bir şey yok herhalde. Fetva piyasası, Fetva Pazarı, Fetva Market herkese açmış kapılarını. Malezya'daki bir Hoca Efendi, kadınların bekâret kemeri giymesini bile Şeriat buyruğu diye yutturabilmiş!

Günümüzde her fetvanın bir fiyatı, bir rayiç bedeli bulunu-

yor. Bazı cami hocaları, 'Alo Fetva' hattı açmışlar; telefonla soruyorsunuz. Fetvanın süresi, uzunluğu ve kısalığına göre parasını ödüyorsunuz. İmamlara inanılırsa, ödenen meblağın hepsi cami çalışanları, yoksullar ve muhtaçlara harcanıyor! Yerseniz!

Bu market fetvaları, piyasa malı sipariş fetvalarının sürüsüne bereket; günlük hayatınızda ayaklarınıza dolaşıyor. Ziyan zebil olmuş bu Fetva Pazarları'nda ayağa düşen sadece din-iman değildir; çok daha kötüsü, İslam ve din düşmanlarının elinde birer silah olarak bizlere geri dönebiliyor."

Fadlallah: "Kişiye Bağlanmak Haramdır"

Lübnan Şii cemaatinin dini başvuru makamı (marcaiye) ve bir anlamda Hizbullah'ın ruhani/manevi lideri sayılan seyyid (Ehlibeyt yani Hz. Ali soyundan) Muhammed Hüseyin Fadlallah, dini konularda tartışma yaratacak görüşler ileri sürdü. Lübnanlı Şii din adamı Fadlallah, 15 Mart 2007 tarihli Suudi Arabistan (Londra'da yayınlanan) *el Şarq el Awsat* gazetesinde yayınlanan söyleşisinde, konumuzu ilgilendiren noktalarda şunları söyledi: "Bize göre mevkisi ve makamı ne olursa olsun, herhangi bir şahsiyete bağlanma ölçütü, o şahsiyetin bir davaya (dini, milli, genel İslami, vs) ilgisi ve onu temsil düzeyiyle paralel olmalıdır. Yoksa, İslami açıdan bir kişiye körü körüne bağlanmak ve itaat etmek yanlıştır; zira, böyle bir edim, kişiye tapma sayılabilir. Tabandaki kitle, tepede duran önderin geçmişini, bir meseleye bağlılık ve adanmışlık durumunu, hal ve hareketlerini iyi inceleyerek o zat hakkında bir karar vermelidir. Tepedeki önderlik taban hakkında yanlış yaptığında, hesap verebilmelidir. Durum bu olunca, herhangi bir sorumluluk ve yükümlülük almayan bir şahsiyete bağlanmak, millete ihanet sayılır.

Lübnan somutundan hareketle söylersek; bazı kimseler şu yahut bu dini-etnik cemaati temsil iddiasıyla ortaya çıkıp, sanki söz

konusu cemaatin-camianın menfaatini koruyormuş gibi davranıyorlar. Halbuki gerçekte kendi çıkarlarını koruyup kolluyorlar. Buna bakan insanlar, duygusal davranmak suretiyle söz konusu temsilci zata içgüdüsel biçimde bağlanıyor; izinden gidiyor, peşinden sürükleniyorlar. Nesnel bakımdan burada herhangi bir akıl ve mantık bulmak imkânsızdır.

Her zaman söylemişimdir: Hiç kimse eleştirinin üstünde değildir; siyasi veya dini bir şahsiyetin dokunulmazlığı olamaz. Hıristiyan yahut Müslüman bir şahsiyet, her şeyden önce insandır; beşeri bir varlıktır. Hatalardan bağışık olmadığı gibi kutsallığı da yoktur. Oturulan dini makam, kimseye kutsallık sağlamaz. Kutsallık, bizzat kişinin ahlaki, ruhsal ve faaliyetlerinde gizlidir. Kişi, özeleştiriye inanmalı; hata ve sevap konusunda kendini gözden geçirmelidir. Kendisinden daha yüksek mertebedekilere, önderlere yapıcı eleştiriler yöneltebilmelidir. Aksi taktirde, hatalar dokunulmazlık kazanır; kutsal mertebesine çıkar. İster istemez bizi yanlış yol, yöntem ve araçlarla yanlış hedeflere yöneltir. Bu da büyük bir heykelin herkesin başına yıkılması anlamına gelir.

(Şu yahut bu hususta) yayınlanan fetvalara gelince, İslam Şeriatı çerçevesinde bir din adamının Kur'an ve Sünnet'ten anladığı şeye göre içtihat etmesi, hayatın olgularına bakarak karşılaştırmalı biçimde kendince bir hüküm vermesidir. Kuşkusuz, İslam Şeriatı, siyasi bir gerçeklik karşısında görüşünü belirtir, belirtmelidir. Bizim reddettiğimiz, yüzeysel biçimde, tüketim mantığıyla, kimilerinin planlarını meşrulaştırmak gayesiyle ve hatta siyasi bağlılıklar doğrultusunda icabına göre sipariş fetva verme yöntemidir. Politik, ekonomik ve güvenlik hususunda verilecek bir fetvanın birinci derecede İslam'ın asil çizgisiyle uyumlu olması, insanların konumlarını göz önüne alması ve fetva sahibinin bağlı olduğu genel ilkelere, kurallara ve emanete ters düşmemesi gerekir.

Bir düşünelim; siyasi bir görüşü benimsemiş bir din adamı

yahut belli bir sermaye kesiminde görevli bir müftü (fetva veren din adamı), nesnel açıdan fetva verme koşullarını taşıyamaz. Böyleleri memurdurlar; talimat üzerine fetva verirler. Ayrıca kişisel çıkarları (bulunduğu makam, elde ettiği imtiyaz, maddi olanaklar ve siyasi menfaatler) da bunların nesnel, halkın/ülkenin yararına bir fetva yayınlamalarına engeldir."

Fetvaların Öteki Yüzü: Erkekçi Söylem

El Ezher Üniversitesi'nden Dr. İzzet Atiyye'nin verdiği "çalışan kadın, Şeriat'ın yasakladığı karşı cinsle baş başa kalma kuralına ters düşmemek ve muhtemel dedikoduları önlemek gayesiyle, yanındaki erkek meslektaşıyla süt kardeşi/süt annesi olabilir" yolundaki fetva çevresinde kıyamet koparıladursun, Fransa Bilim Enstitüsü öğretim görevlisi Prof. Mahbube el Marşawi bin Nasır, olayın görünmeyen yüzünü göstermek amacıyla, genelde fetvaların niteliğini ve bir hususta nasıl fetva verildiğine dair dini kaynakları incelemiş.

El Quds el Arabi gazetesindeki değinilerine (22 Haziran 2007) bakılırsa, Prof. Mahbube'nin dikkatini çeken birkaç nokta bulunuyor: Bunlardan ilki, kaotik bir ortamda fetva verilmesi olayına, anarşiye varan bir zihniyetin egemen olmasıdır. İkincisi, verilen fetvaların çoğunlukla kadın ve kadın meselelerine yoğunlaşması; bir anlamda *Kadın İlmihali* halini almasıdır. Sanki İslam, "sırf kadın işlerini düzenlemek" üzere gelmiş bir din izlenimi veriliyor. Üçüncü nokta, fetvaları medya ve basından izleyen seyircilerle okurların interaktif (katılımcı) bir ilişkiye girip, gösterdikleri ani tepkilerle, bunları tahrifat derecesinde başka mecralara çekmeleridir. Mesela "Üm Enes" isimli web sitesinde yayınlanan bir fetvaya göre "tabure, kürsü, iskemle veya koltukta oturmak şeriat açısından haram/günah" imiş! Şimdilerde bu fetva tartışılıyormuş; her kafadan bir ses çıkıyormuş! İfade özgürlüğü açısından herhangi bir sakın-

cası olmayan böyle bir fetvanın gereğini yerine getirip getirmemek, artık katılımcıların tefsir, feraset ve niyetine kalmış!

Bu son fetvayı, başlangıçta "bir mizah, bir fıkra" sanan Prof. Mahbube, öyle olmadığını anlayınca, meseleyi sorgulamadan edemiyor: "Koltuk ve sandalyeye oturmayı yasaklayan bir fetvanın mantıki sonucunda, ulaşım araçlarından uçak ve arabaların koltuklarına da oturmanın şeriatça yasaklanması gerekir. Keza evlerimizi dolduran telefon ve elektrikli aletlerin de haram sayılması gerekmez mi? Ama hayır! Koltuk ve sandalyede oturmayla sınırlı kalan fetva, bizzat üzerinden halkla iletişim kurduğu (Ümm Enes sitesi) internet kullanımını neden yasaklamıyor? Herhangi bir hastaneye giriniz; hastanın hastalığından başka her şeyin yabancı/ithal malı olduğunu hemen fark edersiniz. Bunlar neden yasaklanmıyor? Sandalye/koltuk yasaklamanın sırrı nadir; haram sayılan bir sandalye türü mü yoksa bu ve benzeri bütün oturaklar mı? Ümm Enes sitesi, kapkara giysiler içindeki bir insanı ekranına koymuş; sadece gözleri görünüyor. Bu insan kadın mı, erkek mi, belli değil!

Sitede dolaşırken, aklıma neler geldi neler: Ümm Enes, özellikle Müslüman kadınların kürsü, koltuk veya sandalyelere oturmalarını yasaklamakta haklıdır. Zira böyle bir eylem, oturanların karakterini bozabilir. Koltukta oturmaya alışırlarsa, belki de Ümm Enes'in oturduğu o yetkili makamı tehlikeye düşebilir. Kimileri, iktidar koltuğundan farklı olmayan böyle bir makama taht kurmayı isteyip, onu yerinden edebilir. İktidar koltuğuna/makamına oturmak için ne tür desise, tertip, entrika ve dalaverelerin çevrildiği iyi biliniyor.

Üm Enes, doğru fetva verdiğini düşünüyorsa kesinlikle yanılıyor. Çünkü biz oturma araçlarını (kürsü, sandalye, iskemle, koltuk, vs) Batı'dan ithal etmedik. Ancak, Batı'dan ithal etmeyi yani öğrenmeyi ihmal ettiğimiz önemli bir şey var: O da, bu sandalye ve koltuklara ne zaman oturacağımız ve ne zaman kalkacağımız meselesiydi! Koltuklara öylesine sımsıkı sarıldık ki, ona sevdalı oluverdik! Koltuk tutkumuz, bizleri hanedanlık yönetimine sürükledi. Tarihi-

mizdeki bol örneklerinden biri de Emevi Saltanatı'ndan başlar. Halbuki ta o devrin kimi muhalif âlimleri, hanedanlık hükmünün, bizzat bunu ikame edenlere zarar verdiğine dair fetva vermişlerdi.

Ah, koltuğa oturmanın biricik ölçüsünün soy-sop meselesi değil, yetkinlik (liyakat), bilgi ve beceri olduğunu bir öğrenebilsek! Bunu yapamadığımız gibi, o koltuklarda taht kurabilmek uğruna Kur'an ayetlerini tahrif ve tezyif etmeyi, anayasayı keyfi biçimde kendi çıkarlarımıza göre değiştirmeyi; hele hele bu iktidar koltuklarını, kadınları dışlamak suretiyle erkeklerin tekelinde tutmanın yollarını iyi belledik. Bunlara uygun fetvalar verdik veya çıkardık. Bu anlamda fetvalar dişi değil, erkektirler.

Üzgünüm ey Ümm Enes! Sen, kadınlara koltukta oturmayı, karar makamında bulunmayı yasaklamışsın ama çok geç kalmışsın! Senden yüzyıllar önce, bunu akıl edenler çıkmış; dilimiz Arapça bile, 'kadınların hükümdar/yönetici olmaları' gibi bir ibareyi, sözlük hazinesinden silip atmış!"

Konuyla bağlantılı bir görüşü Mısır kökenli Hollandalı kadın yazar Nihad Selim'den okuyalım: "Kuran ve Hadis yorumunda neden erkek egemen bir zihniyet hâkimdir? Denklik sağlanması açısından Kur'an Hadis ve İslam külliyatının yorum/tefsir çalışmalarına mutlaka kadınlar katılmalıdır." (*El İtticah el Ahir*, 22 Aralık 2007)

Cezayir: İthal Fetvaya Karşı Eğitim

Cezayir Diyanet İşleri Bakanlığı, Haziran 2007'den itibaren imam ve kadın din uzmanlarını eğitmek için kurs açmaya karar verdi. Kurstaki dini eğitimin esas gayesi, huzur ve istikrarı bozan; akıl karıştırıp milleti birbirine düşüren, din eksenli siyasi kargaşaya yol açan yabancı malı (başta Mısır ve Suudi Arabistan olmak üzere Arap ülkelerinden) ithal fetvaların önüne geçmek. Resmi açıklamada, "uydu kanallarında boy gösteren kerameti kendinden menkul âlimlerin dini hususlarda verdikleri uyduruk, şüpheli ve

muğlak fetvalara karşı, halkımız doğru dürüst dini bilgilere ihtiyaç duymaktadır" ibaresine yer verildi.

Cezayirli yetkililere göre, televizyon kanallarını seyreden izleyiciler, medyatik fetvalardan serseme dönmüş vaziyetteler; neyin doğru neyin yanlış olduğunu kavrayamıyorlar. Sonuçta şeriat hükmü adı altında büyücülük ve göz boyamacılık yapanların sözlerine inanıyorlar. Anlaşılan, Mısır'da büyük gürültü koparan "dedikoduları önlemek amacıyla, çalışan kadın, yanındaki erkek meslektaşıyla süt kardeşliği/süt anneliği yapabilir" yolunda verilen dini fetva, Cezayir halkı ve yöneticilerini iyice çileden çıkarmış. Önlem babından, 22 Arap ülkesine hitap eden büyük televizyon kanalları (el Cezire gibi) veya ulusal ölçekli medyada dini programlara çıkan meşhur, medyatik ve popüler din âlimlerinin sipariş üzerine imal ettikleri fetvaların ülkede yayılmasını veya gereklerinin yerine getirilmesini engellemek hedefleniyor. Bu yüzden, Diyanet görevlileri arasında bilinçlendirme kursları açılmasına karar verilmiş.

Cezayirlilerin çoğu Sünni kolunun Maliki mezhebine göre inanç ve ibadetlerini yerine getirdiğinden, din görevlilerine verilecek resmi kurslarda İslam fıkhının (hukukunun) Maliki yorumu esas alınıyor. Kurslar, ülkenin Baş Müftülüğü (Fetva Genel Kurulu) tarafından organize ediliyor.

Sömürgeci Fransız kültüründen kurtulmaya çalışan Cezayir, 1960-70 yılları arasında dil ve kültürü Araplaştırma kampanyaları açmış; yeterli kadrosu bulunmadığından, genelde Mısır'dan dönemin meşhur din âlim ve adamlarını (Mısırlı Muhammed Gazali ve Yusuf el Kardawi gibi) ülkeye getirtmişti. Bu ithal dindarlaştırma kampanyası, birçok nedenin yanı sıra, esas olarak tek parti rejiminin yozlaşmasından yaka silken halka ilaç gibi gelmiş; ardından dinci muhalefet, sessiz çoğunluğu örgütlemek suretiyle politik İslami hareketin (FİS gibi) ortaya çıkmasına yol açmıştı. Yerel yönetimleri kazanan İslamcılar rejimi tehdit edince, asker işe el koymuş; 100 binden fazla insan, iç savaşta hayatını kaybetmişti.

"İthal din adamları"ndan ağzı yanan Cezayir yönetimi, bu

kez "medyatik ithal fetvalar"dan ürküp önlemini alıyor. Fakat dini, dinle yok etmenin ne kadar yarar getireceği tartışmalı bir konudur.

Suudi Arabistan: Liberallere Karşı Fetva

Suudi Arabistanlı din âlimi Şeyh Salih el Fevzan, liberallere karşı dini bir fetva verdi. İnternet üzerinden kamuoyuna açıklanan fetvada şöyle deniliyor: "İslam ile liberalizm birbirine zıt iki kavramdır. Liberalizmin öngördüğü özgürlükler, esasında Şeriat kurallarına uygun değil ve bu kurallara da uymamayı içerebiliyor. Sözgelimi, liberalizm ile Şeriat ilkeleri açısından kadının konumu farklıdır. Yapay (insanoğlunun yaptığı) kanunlara uymak demek, Allah Şeriatı'na âsi olmak demektir. Dolayısıyla liberal Müslüman diye bir kavram yoktur, olamaz. Kim kendini liberal olarak tanımlıyorsa, o gerçek Müslüman değildir. Dolayısıyla hemen Allah'a tövbe edip İslam'a dönmelidir!"

Fetvayı, "ülkedeki liberallerin kâfir ilan edilmesi" olarak algılayan bağnaz çevreler, fetvacı Salih el Fevzan'ı hararetle desteklediler. Ancak el Fevzan, Suudi *el Beyan* gazetesinde "tekfir" meselesine açıklama getirmek zorunda kaldı: "Tekfir (birini kâfir ilan etme), İslam Şeriatı'nda apayrı bir meseledir. Son derece hassas olan tekfir konusunu istismar eden el Kaide örgütü, ABD ile işbirliği halindeki bütün ülkelerde (S. Arabistan, Irak, vs) eylem yapıyor; Cihat hamleleri düzenliyor."

Suudi rejimini şiddetle eleştiren liberal görüşlü Hamza el Muzayni'ye göre, İslam web sitelerinde bu fetvayı alkışlayanların durumundan anlaşıldığı kadarıyla, verilen dini hüküm son derece tedirgin edicidir. Romancı Türki el Hamad ise, bu fetvanın liberallere yönelik şiddete yol açmasından korkuyor; zira fetvacı bunu kastetmemiş olsa dahi, fetvanın kendisi şiddet içermektedir. (*Reuters* haber ajansı, Riyad, 8 Temmuz 2007)

ÜÇÜNCÜ CİLT İÇİN SONSÖZ

Üç ciltten oluşan "Küresel Çağda İslam" dizisi tek başlık altında toplanmış olsaydı, adı "Sorgulanan İslam, Sorgulayan İslam" olacaktı. Bu çalışma, küreselleşme döneminde İslam'a dair bütün güncel meselelerin dünyada ve İslam ülkelerinde nasıl algılandıkları zeminine oturtuldu. Buradan hareketle hem Batı hem de Doğu'nun, özellikle Arap-İslam dünyasının yaklaşımları irdelendi.

Aynı noktada şu olguyla karşılaştık. Yekpare bir İslam yok! Her ülkede yaşanan Müslümanlık, kadim zamanlardan günümüze kadar süzülüp gelen birikimin sonucudur. Halkların, İslam'ı algılama ve yaşama tarzları farklılıklar gösterir. Dolayısıyla Türk Müslümanlığı, İran Müslümanlığı, Suudi Arabistan Müslümanlığı, Afganistan Müslümanlığı, Malezya Müslümanlığı gibi zengin tecrübelerle karşı karşıyayız. "Radikal İslam, ılımlı İslam, politik İslam, selefi İslam" türünden Batı merkezli ve politik ağırlıklı küresel tanımların yanı sıra, son 20 yılda sosyo-kültürel (Batı'ya göç olgusundan kaynaklanan) Müslümanlık biçimleri de ortaya çıktı: Avro-İslam, Amerikan İslamı, Hollanda İslamı, Fransız İslamı ya da Almanyalı Müslüman, Hollandalı Müslüman, vs.

İslamcı veya İslamcılık denen şeyin tek tanımı var mı, olabilir mi? Genel bir çerçeve çizilirse, şöyle denebilir: İslamcı, İslam'ın kural, hüküm, algı ve süreçlerini çözüm olarak gören kimseye denir. Buradaki İslam tanımı, mekân ve zamanla sınırlıdır. Köktendinciliğin yani siyasal İslam'ın dönemi ve coğrafyası hem kısıtlıdır, hem de zamana bağlıdır. Başka alternatif politikaların ön plana çı-

kacağı ve buna karşılık politik İslam furyasının sönümleneceği bir ortamda, İslamcı sıfatı böylesine yaygın olmayabilir. O halde İslami sistem yani Türkiye kamuoyunda "Şeriatçılık" olarak bilinen politik İslam, köktendincilik veya selefilik, İslami bir düzenin, İslami bir devlet sisteminin içinde anlam kazanır. İslam dışı, İslam ötesi, İslam üzeri bir İslamcılıktan söz edilemez. Müslüman ise, İslam inançlı kimsenin diğer dindarlardan, mesela Hıristiyan, Musevi veya Budist hemcinsinden farklılığını ortaya koyan bir tanımdır. İslam öğretisine göre; Allah "insana İslamcı değil, Müslüman ve mümin olmayı emreder."

Tanımlar, yaşanan süreçlerden bağımsız olarak ele alınamazlar. Küreselleşme çağındaki Müslüman bireyin alanı dışa doğru açılıp genişlemiştir. Daha doğrusu, küreselleşme dalgası, böyle bir birey ile onun mensup olduğu topluluğu (tarikat, İslami cemaat, İslamcı parti, dinci oluşum, vs.) sınırlar ötesine savurmuş; onlara ülkelerarası, ulus ötesi bir nitelik kazandırmış, kimliklerini buna göre biçimlendirmeye başlamıştır. Bu post-modern olgu, Müslümanlar arasında bilinen klasik ümmetçilik ve cemaatçilikten farklıdır. Küreselleşme, mevcut koşullarda, ümmetçilik ve cemaatçiliği yedeğine almış; onu Batılıların amaçlarına, sözgelimi serbest piyasaya ekonomisine ve yayılmacı politikalara hizmet eden bir kalıba sokmuştur.

Şöyle bir olguyla karşı karşıyayız: "Avrupa, İslam ile demokrasi ve laiklik gibi Batılı kuramların giderek artan bir oranda etkileşimine sahne olmakta; bu noktada küresel öneme sahip bir tecrübe ortaya koymaktadır." (Ahmet Yükleyen ve Ahmet T. Kuru, *Avrupa'da İslam, Laiklik ve Demokrasi: Fransa, Almanya ve Hollanda*, TESEV yayınları, 2006, İstanbul, s. 12)

Almanya'daki Müslümanlar için "dini ders" müfredatını hazırlayan Klaus Gebaur, İslam inançlı öğrencilere bu dinin temel öğretilerinin yanı sıra, demokrasiyi savunan bir İslam anlayışı verildiğine değinerek esas amacı şöyle açıklıyor: "İslam'ın demokra-

tikleşmesinin Almanya'dan doğuya (İslam dünyasında) yayılmasını arzu etmekteyiz." (age, s. 37)

İslam'ın liberal demokrasiyle uzlaştığının verildiği derslerde, öğrencilere Şeriat'a dayalı idari bir sistemin kurulamayacağı öğretilmekte ve onlara Alman Anayasası'na uymaları telkin edilmektedir. (age, s.37)

Batı Avrupa ülkelerinin din-devlet ilişkilerini düzenleyen politikaları farklılıklar gösterir. Müslümanların dini kimlik ve inançlarına ilişkin siyasetlerinde de benzerlik yoktur. İngiltere ile Hollanda (genelde bütün dinlere ve özelde) Müslümanlar lehine politikalar üretirken; Fransa, din bağlamında en aleyhte ve sıkı politikaları uyguluyor. Almanya ise iki uç arasında bir noktada yer alıyor. (age, s. 19)

Anılan ülkelerin, dolaylı veya dolaysız biçimde Müslümanların dini ve kültürel faaliyetlerine müdahale ettikleri, yönlendirdikleri ve hatta denetim altında tuttukları da söylenebilir. Örneğin, din adamları, cami imamları ve vaizlerin hemen tümü demokrasi, insan hakları, çok kültürlülük, köktendincilik, entegrasyon, uyuşturucu, genelev, eşcinsellik ve benzeri konularda eğitimden geçiriliyorlar. Her ülkenin din-devlet politikası ve Müslümanlara yaklaşımı ayrı olduğundan, Batı Avrupa'da yaşayan Müslüman toplulukların İslam, demokrasi ve gayrimüslimlere bakışlarında farklılık vardır.

Yaşlı kıtadaki Müslüman göçmenlerin uyruk (Türkiyeli, Faslı, Hindistanlı gibi), etnik köken (Türk, Arap, Acem gibi), mezhepsel (Şii, Alevi, Sünni gibi), politik (Selefi, el Kaideci, vs) ve örgütsel (Müslüman Kardeşler, Hizb-ül Tahrir, Milli Görüş hareketi, vs) bakımından ayrı olmaları, sözü edilen kavramlarda ortaklaşmalarını önlemektedir. Mesela, Milli Görüşçülerin (MG), Almanya'daki kolları, bu ülke istihbaratının raporlarında "radikal" diye anılırken; Hollanda'daki kolunun yetkilisi (basın-yayın müdürü) Hacı Karacaer, tersi tutum alabiliyor. Karacaer'in iddialarını şöyle sıralayabiliriz: "Milli Görüş, devleti değiştirmek isteyen İslami bir

kuruluş olmaktan çıkmıştır. Eşcinselleri dışlamamaya özen gösterilmelidir. Buda heykellerini yıkan Taliban hareketi, yanlış yapmıştır. Artık Hollandalı Müslüman olmak; toplumda aktif ve devletle barışık olmak gerekir. MG, kendine bağlı camilerde verdiği cuma hutbelerinde, kadın-erkek eşitliğinin ev işlerinden başlaması gerektiğini vurgulamaktadır." (age, s.53-54)

Avrupa'daki siyasetler bu olunca, bu kıtada yaşayan Müslümanlar arasında karşıt eğilimlerin olması olağandır. Fransa'nın Marsilya Müftüsü Suheyb Binşeyh ve benzeri dini şahsiyetler, Müslümanların bulundukları toplumla bütünleşip kaynaşmasından, Fransa'nın laiklik ilkesinin benimsenmesinden yana tutum almaktadırlar. Hollanda'da Fas Krallığı'na bağlı resmi sayılabilecek dini örgütlenmeler asimilasyon ve Avro-İslam politikasını benimserken; Fas muhalifi Selefi bağnazlar ile militan köktendinciler, gettolaşmayı teşvik eden ayırımcı bir çizgideler.

İsviçre'de yaşan Mısır kökenli felsefe profesörü Tarık Ramazan, asimilasyoncu ya da militan radikalizmi benimsemek yerine, muhafazakâr İslamcı görüşleriyle Müslüman gençlerin ilgi odağı olmaktadır. Eğitimli ve okumuş kesimin desteğini alan Ramazan, aynı zamanda Müslüman Kardeşler hareketinin ilk kurucusu (Mısır, 1928) olan Hasan el Benna'nın torunudur. Ramazan'ın tezleri, şöyle özetlenebilir: "Fransa'daki Müslümanlar topluma entegre olmalılar. Demokrasi, Müslümanlara da lazımdır ve bu kural benimsenmelidir. Klasik İslam külliyatında bulunan Dar-ül Harp (gayrimüslimlerin yönettiği ve savaşılması gereken diyar) ve Dar-ül İslam (Müslümanların yönettiği diyar) kavramları, günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Fransa'da Müslümanlar azınlık değil, normal Fransız vatandaş olarak kabul edilmelidirler. Müslümanlar, küreselleşmeye körü körüne karşı çıkma yerine, bu sürecin nasıl bir seyir izleyeceğini anlamak durumundadırlar." (age, s. 28)

Avro-İslam tezinin önde gelen savunucusu Suriye kökenli Alman uyruklu Profesör Bessam Tibi'dir. Onun tezine göre; "İslam,

bireyin özel yaşamıyla sınırlandırılmalı ve asla kamu alanına yansıtılmamalıdır. İslam, kök saldığı her coğrafyada yerel kültür ve örfe göre şekillendiğinden, Avrupa'daki Müslümanlık, demokratik ve seküler Avrupa kamu alanına uyum sağlamak, böyle bir şekil almak durumundadır. Avrupa Birliği'ne girmeyi hedefleyen Türkiye, Avro-İslam projesini desteklemelidir." (age, s. 40) Tibi'nin bu tezi, "tepeden inmeci, analitik olmaktan ziyade normatif (biçimci/şekilci) bir kuram olmak"la eleştiriliyor. (age, s. 40)

İslamcıların Batılı olan hemen her şeyi "gâvur icadı, ithal malı" görüp, onu Müslüman toplum dokusuna yabancı saymaları; Avrupa merkezli oryantalizmin İslam dünyasına bir yansımasıdır. Avrupalı zihniyetin Müslüman aynasındaki ters görüntüsüdür. İslamcıların Batılı değerler sisteminde en fazla eleştirdikleri şey, laiklik kuralıdır. Ilımlı, selefi yahut radikal bir Müslüman açısından laiklik, Batı kaynaklı olup İslam'a kökten aykırıdır; ikisi arasında doku uyuşmazlığı vardır! Laiklik, Batılı sömürgeciler tarafından Müslüman bedenine nakledilmiş bir organdır! Bu organ nakli, günün birinde bedenin zehirlenmesiyle sonuçlanacak ve sömürgecilere hizmet edecektir. İslamcının gözündeki laiklik, Müslüman Mahallesi'ndeki sığıntı gibidir!

Arap-İslam dünyasının önde gelen düşünür ve aydınları, küreselleşme çağında bir Ümmet sistemi yahut bütün Müslümanları kapsayacak türden bir "hilafet devleti" kurmanın ham hayalden ibaret olduğunu vurguluyorlar. Oysa Hasan el Hasan (Hizb-ül Tahrir partisinin Londra'daki temsilci yardımcısı) gibi dinci çevreler, şu tezde ısrar ediyorlar: "Hilafet ortadan kalktığı günden beri, Müslümanların bütün çabaları boşa gitti ve servetleri yağmalandı. Büyük devletlerin sundukları projeler, esasında Müslümanları pusula gibi kullanarak kendi çıkarlarını korumaya yöneliktir. 'Hilafet devri geçti' iddiasında bulunanlar, son tahlilde süper devletlerin bizleri Batılılaştırmaya, parçalayıp kimliğimizi imhaya ve bize boyun eğdirmeye yönelik projelerini savunmuş oluyorlar.

Her şeye rağmen şimdiye kadar Batılı değerlere direnip Batı'nın saldırılarına göğüs geren Müslümanlar, bir Ümmet Projesi'nin gerçekleşmesi halinde daha fazla şey yapabilirler: Yağmalanan servetlerine sahip, kimliğine ve onuruna sahip çıkabilir." (*El Cezire.net*. 3 Aralık 2007)

Kürselleşme döneminde bu önyargıyı aşma girişimleri olmuştur ve olmaktadır: Türkiye'de cemaat düzleminde ve İslami çevrelerde tartışma konusu olan dinlerarası diyalog etkinlikleri buna örnektir. Özellikle Fethullah Gülen hareketinin öncülüğünde gerçekleşen küresel etkinlikler, İslami ve ulusalcı kesimlerce kuşkuyla karşılanmakta; önde gelen şahsiyetlerinin tutumları nedeniyle, bu hareket mensupları, " ABD ve Batı destekli misyonerler" ve "İslam dininin özünü bozan münafıklar" diye suçlanmaktadırlar. Muhaliflerine göre diyalog, İslam'ın içeriğini boşaltıp özünü bozmaya; bir anlamda "Hıristiyanlaştırılmış yahut Batılılaştırılmış bir İslam icat etmeye" yöneliktir. Allah nezdinde biricik doğru olan son dini (İslam), tahrif edilmiş diğer iki semavi din (Yahudilik, Hıristiyanlık) derekesine indirgemektir. Müslüman olmanın ilk şartı sayılan Kelime-i Şahadet'in bir kısmının atılması demektir. Sözgelimi bir İslam sitesi, şu olayı örnek vermektedir: *Riyaz-ül Salihin* isimli hadis (peygamber sözleri) kitabının derleyicisi İmam Nevevi, ortaçağda (1233-1277) yaşamış bir din bilginidir. Eseri, 20 kez Türkçeye çevrilmiştir. Ancak Din İşleri Yüksek Kurulu, yeniden basımı için bir komisyonu görevlendiriyor. Komisyon, gözden geçirdiği bu eser hakkında bir rapor sunuyor. Buna göre; kitaptaki "bazı hadislerin, günümüz koşullarında çıkarılması gerekiyor." Çıkarılması istenen Peygamber hadislerinden birinde şöyle denilmektedir: "Müminlerden başkasıyla arkadaş olma! Yemeğini de sadece Allah'tan sakınanlar yesin!" Komisyon'un gerekçesine bakalım: "Bu hadis, medeniyetler ittifakı ve dinlerarası diyalog stratejisine uygun değildir!" (27 Kasım 2007)

Yıllardan beri Arap ülkelerinde yürütülen "dinlerarası diyalog" etkinlikleri, esas olarak devlet destekli olup, yarı resmi bir nitelik taşımaktadır. Son örneği 26 Kasım 2007'de Birleşik Arap Emirlikleri'nde (Abu Dabi) yaşandı. Birkaç ay önce çeşitli meslekllerden 138 Müslüman şahsiyetin yaptığı çağrıya, 300 Hıristiyan din adamından yanıt geldi. Ortak imzalı bildiride, din adamları, "geçmişte (Haçlı Seferleri) ve günümüzde (İslami terörle savaş) Hıristiyanlık adına Müslüman komşularına yapılan zulüm ve haksızlıklardan ötürü özür dileyip, barış elini uzatmaktadır" (*el Arabiya.net*, 27 Kasım 2007) ibaresi yer alıyor. Fırsatı kaçırmayan Papa, Müslüman şahsiyetleri Vatikan'a davet etme hazırlıklarını başlattı.

Hıristiyan Batı-Müslüman Doğu yahut zengin Kuzey-yoksul Güney çelişkisi, dinlerarası diyalogla çözülemeyecek kadar çok boyutlu ve karmaşıktır. On yıllardan beri Vatikan ile Arap dünyası arasında diyalog toplantıları düzenlenir. Oysa Papa Benedict'in 2006'da İslam'a yönelik bir eleştirisine verilen tepkiler, bu göstermelik diyalogların ne denli kırılgan ve zeminsiz olduğunu göstermektedir. Bu tür diyaloglar, temelde siyasidir; jeopolitiktir; zamana ve mekâna göre biçimlenir, bozulur ve son bulur ya da yeniden başlarlar.

Devlet destekli diyaloglar sürerken, Batı ve Doğu'da yaşanan niceliksel olaylar, ayrıntı gibi görünen gelişmeler, bir yandan Batı-Doğu çelişkisine ivme kazandırmakta, öte yandan hem Batılı hem Doğulu toplumlarda iç tartışmalara yol açmaktadır. Küçük ama anlamlı bazı örnekler sunalım: İngiltere'de yaşayan Müslüman bir öğrenci, şiirlerinde İslamcı şiddeti öven dizeler kullandı diye "el Kaideci" suçlamasıyla yargıya sevk edildi. (Kasım 2007) Oyuncak ayısına Muhammed (peygamber) ismini koyan İngilizce kadın öğretmeni Gillian Gibbons, Sudan mahkemesi tarafından 10 gün hapis ve yurtdışı edilme cezasına çarptırıldı. (29 Kasım 2007) Avustralya'nın Sydney kentinde bir İslam okulunun inşası için ay-

rılmış arsaya, ülke bayrağına sarılmış iki domuz başı konuldu. (28 Kasım 2007) İngiliz güvenlik birimleri, köktendinci vaazların verildiğinden şüphelenilen bazı camilerde arama yaptı. (28 Kasım 2007) Hollanda'da sağcı Özgürlük Partisi (PVV) Başkanı Geert Wilders, Hitler'in *Kavgam* isimli kitabıyla özdeşleştirdiği Kur'an için "faşist" tanımını kullandı. Wilders, "Kur'an'ın yol açtığı ürkütücü suçları gösterecek bir film yapacağını" açıkladı. (*El Cezire.net*, 30 Kasım 2007)

İngiliz kadın öğretmen Gibbons olayının perde arkasına bakalım. Gibbons, oyuncak ayısına, Arap-İslam dünyasında son derece yaygın olan "Muhammed" ismini vermişti. Ancak özel olarak "Hz. Muhammed" veya "Peygamber Muhammed" diye bir ibare kullanmamıştı. Bu haliyle, muhtemelen masum sayılabilecek ve yanlış anlamaya/istismara elverişli bir hata işlemişti. Fakat olay, hızla bir İslam-Batı gerginliğine dönüştü: Bazı Sudanlı Müslümanlar sokağa taşarak, kadının, "İslam'a hakaret etmek suretiyle büyük günah işlediğini ve mutlaka idam edilmesi gerektiğini" haykırdılar. Buna karşılık devreye giren İngiliz hükümeti, eski sömürgesi olan Sudan'la yaşanan diplomatik-siyasi güncel sorunlardan birini çözmeyi başardı. Böylece eski hesapların kapanması konusunda Gibbons bir araç, bir bahane olarak kullanıldı.

Küreselleşmenin, ümmetçi ve cemaatçi söylemi yedeğine alıp, onu serbest pazar ekonomisinde kâr aracı olarak kullanmasının birçok örneğine rastlamak mümkündür. 26 Kasım 2007 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinden bir haber-yoruma bakalım: "Gıdadan cola'ya, oyuncaktan uçağa, ilaçtan turizme kadar Şeriat kuralları esas alınarak üretilmiş ürün ve hizmetler, ayrı bir sektör oldu: 'Helal' standardını gıda ile birlikte tüm alanlara yaymaya çalışan yeşil sermaye, 2.1 trilyon dolarlık pastadan pay kapma yarışına girdi. Sektörün, her yıl 500 milyar dolar büyümesi bekleniyor. 'Helal kozmetik' ürünlerinin 560 milyon dolar, 'helal gıda'nın 580 milyon dolar, 'helal finans' sektörünün 500 milyar dolarlık bir pazarı

bulunuyor. Kasım 2007'de gerçekleşen Dünya Seyahat Pazarı (World Travel Market) Fuarı'nda 'helal turizm, helal uçak, helal otel' kavramı geliştirildi. Buna göre, uçaklara helal (İslam dinine uygun) gıdalar konulacak; uçakta dualar seslendirilip gösterilecek; dini programlar yayınlanacak; koltuk kenarlarına ve kemerlere dijital Kur'an ayetleri konulacak; koltuklar haremlik-selamlık esasına göre düzenlenecek. 'Dünya Seyahat Pazarı'nda Küresel Trendler 2007' başlıklı rapora bakılırsa, bu sektör, 2011 yılında %108 büyüme oranıyla 51 milyar doları bulacak. İslam Konferansı Teşkilatı, bu amaçla, 1 milyar dolar sermayeli bir şirket kurmayı kararlaştırdı.

Malezya merkezli 'helal sertifika' sahibi 93 ticari kuruluş faaliyet gösteriyor. Aynı kapsamda, Nestle firmasının sponsorluğunu yaptığı 'Halal World Expo', 9-11 Aralık 2007 tarihleri arasında Abu Dabi'de gerçekleşiyor. Birleşik Arap Emirlikleri'nde 12 yıldan beri düzenlenen Güzellik Fuarı'na 80 ülkeden on binlerce ziyaretçi akın ediyor. Malezya merkezli HalMart firması, ilk helal perakende marketler zincirini başlattı. Şimdiye kadar 100 mağazası bulunuyor. Buralarda 'helal' markalı 50 farklı ürün satılıyor. 2008'de ise 100'ü Fransa'da olmak üzere 400 mağaza açmayı planlıyor.

Tunuslu bir işadamına ait Mekke Cola, 50 milyon litrelik içecek satmayı hedeflemiş. Sloganı şudur: 'Aptalca içme, davan için iç!'

Yeryüzündeki 1 milyar 600 milyon Müslüman'ın yarısı Şeriat kuralına uygun giyeceklere (İslami kıyafet) kişi başına ortalama 120 dolar harcıyor. Bu ise, 90 milyar dolarlık bir sektör demektir."

Aynı bağlamda, Mekke Kredi Kartı kullanılması teşvik ediliyor. Haberi köşesine taşıyan *Hürriyet* gazetesi yazarı Yonca Tokbaş, soru sormaktan kendini alamıyor: "Basamaklar kazandıran TEK İslami kredi kartı. Bu basamaklar nereye? Cennete mi? Yani bir tek bu kartla mı para harcadıkça cennetlik oluyormuşuz? Ya

da parayı İslam'ın öngördüğü kurallarca harcayınca mı cennetlik oluyormuşuz? Yoksa parayı nereye harcadığınla değil de, neyle harcadığınla mı 'basamakları' çıkıyorsun?.. Araştırdım; anladım ki basamaklar götürüyormuş Kâbe'ye. Bu kartla yapılan harcamalardan elde edilen puanlar sayesinde hacı olmak için istikamet Mekke... Yapmayın Allah aşkına! Bu kartın üstünde Kâbe'nin resmi var. Bu nasıl yorumlanır sizce? Üzerinde Kâbe resmi olan VISA kredi kartıyla Paris'te Chanel çanta alınca, hacca puan kazanılacak yani!" (6 Aralık 2007)

Hürriyet yazarının kafasını karıştıran soruların belli bir yanıtını, Yaşar Süngü (*Yeni Şafak*, 5 Aralık 2007) tarafından kaleme alınan bir makalede bulmak mümkün: "TUSKON (Fethullahçı harekete yakın işadamlarının kurdukları ve yaklaşık 9 bin şirketi kapsayan bir kuruluş–F.B.) akıncı yetiştiriyor: Ekonomi alanında oluşan sivil toplum örgütleri, işadamlarını dünyada hızlanan küresel rekabetin içine soktu ve seyircilikten terfi ettirip oyuncu olmalarını sağladı. 20 yıl öncesine kadar bölgelerinden dışarıya çıkmayan tüccar hacı babaların oğul ve torunları, bugün ticaret için dünyada mal götürmedikleri yer bırakmadılar. İşadamlarının içindeki akıncı ruhu ve girişimci özelliği AKSON, TUSKON; TÜMSİAD; MÜSİAD gibi işadamlarının kurduğu sivil toplum örgütleri sayesinde gelişti. Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON), 2. kez Afrikalı, bir kez Pasifik bölgesi işadamlarından sonra Avrasyalı meslektaşlarını da 2. kez Türk müteşebbislerle buluşturdu. 12 Avrasya ülkesinden 500'e yakın işadamıyla 1500 yerli girişimciyi, dün İstanbul'da bir araya getirdi."

Halkı Müslüman olan ülkelerdeki İslam algılayışı coğrafi, kültürel ve örfe göre biçimlenip ortama uygun bir Müslümanlık halini alıyor. Aynı zamanda söz konusu coğrafyadaki politik rejimler ile benimsenen ideolojiler, devlet-din ve din-toplum ilişkisini biçimlendirebiliyor. Suudi Arabistan kökenli militan ve selefi Vahabilik anlayışı ile Anadolu'daki Müslümanlığı, Kafkasya müri-

dizmi (Çeçenistan) ile Kürt toplumunda yaygın politik Nakşilik arasındaki ayrılığın nedeni budur. Dünyanın politik İslam merkezinin Mısır'da bulunuşu ile aynı ülkedeki bin yıllık el Ezher İslam Üniversitesi'nin etkileşimini anlayabiliyoruz. Cezayir ile Fas'taki Ticani tarikatının ya da Murabıt sufiliğinin kökenlerini iyi algılamak gerekir. Keza, Şiilerin bulunduğu coğrafyada Şiilik mezhebinin kök salma nedeni tarihsel arka planıyla birlikte kavranmalıdır. Bütün bu olgular, jeopolitik zeminde yükselen tarihsel olayların eşlik ettiği sosyo-kültürel ve siyasal zeminde ele alınıp değerlendirilmelidirler.

Günümüzdeki bir olguya işaret etmek suretiyle yazının akışına yön verelim: Amerikan Uluslararası Dini Özgürlükler Komitesi, 44 Müslüman ülkeyi kapsayan bir araştırma yaptı. Alınan sonuca göre; bu ülkelerin %23'ünde İslam devleti egemendir; %27'sinde İslam resmi din olarak benimseniyor ama yasal düzenlemelerde İslam hukukuna (şeriat kuralı) başvurulmuyor; %25'i İslam'ı resmi din olarak kabul etmiyor fakat anayasada laiklik ilkesine gönderme de yapmıyor; %25'i ise anayasasında laiklik kuralına atıfta bulunup devleti "laik" olarak tanımlıyor. (Ahmet Yükleyen-Ahmet T. Kuru, *Avrupa'da İslam, Laiklik ve Demokrasi*, TESEV Yay, s. 18-19)

Merak edenler için belirtelim: Laiklik ilkesini anayasaya koyan Müslüman ülkeler şunlardır: Türkiye, Burkina Faso, Çad, Gine, Mali, Nijer, Senegal, Azerbaycan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan.

İslam dünyası durgun değil, son derece dinamiktir. Bu dinamizmi etkileyen iç ve dış etmenlerin başında küreselleşme olgusu gelir. 11 Eylül olayı, zaten içten içe kaynamakta olan İslam dünyasının iç ve dış çelişkilerini su yüzüne çıkardı. Arap ulusalcılığının (ulusal kurtuluşçu tezler) tasarladığı milli projeler, 1967'den itibaren gerilemeye başladı. Bunun ana nedeni, Arap devletlerinin İsrail karşısında aldığı ağır yenilgidir; o, unutulmaz bir bozgundur.

Milliyetçi tek parti (Mısır'da Nasırcılık, Suriye ve Irak'ta Baasçılık, Libya'da Kaddaficilik, vs) rejimleri sosyo-politik düzlemde başarısız oldular. ABD, Batı ve İsrail de bu başarısızlığın gözle görünür hale gelmesi için ellerinden geleni yaptılar: Askeri saldırılar, ekonomik ambargo, casus oyunları, komplolar, vs. gündeme geldi. Mesela, özellikle ABD ile İngiltere, ulusalcılara düşman İslamcı hareketlerle işbirliği yapıp özelde her ülkedeki rejimi sarsmak/devirmek, genelde ise Sovyetler Birliği'ni güneyden kuşatmak amacıyla Yeşil Kuşak projesini hayata geçirdiler. Bu bağlamda rejim muhalifi İslamcı hareketleri (Müslüman Kardeşler, Hizbül Tahrir gibi) desteklediler.

Milli projelerin çöküşü İslamcı kesime yaradı. Onlar, "laiklik ve milliyetçilik gâvur icadıdır; bize yabancıdır. Müslüman toplumları kurtaracak, bozgundan zafere götürecek biricik yol İslam'dır. Çözüm İslam'dadır" sloganıyla yola çıktılar. Kitleler içinde örgütlenerek, rejim karşıtı faaliyetler için uygun fırsat kollamaya başladılar. İşin tuhaf yanı şudur: Arap-İslam rejimleri, o tarihte Batı tarafından pompalanan "komünizm tehlikesi, öcü sol" propagandasından etkilenmek suretiyle, bu tehlikeyi bertaraf edebilmenin biricik yolu olarak daha fazla dine-imana sarıldılar; sol ve ilerici güçlere karşı İslamcı çevreleri kışkırtıp kullandılar; Arap-İslam sentezcilerinin gelişmesine önayak oldular. 1970'lerde Mısır'da yaşananlar aynen böyleydi. Enver Sedat, önünü açtığı Müslüman Kardeşler gibi politik dinci bir hareket arasından çıkan daha radikal örgütlerin kurşunlarına hedef olup öldü. İsrail'in Filistin Kurtuluş Örgütü'ne alternatif diye gelişmesine göz yumduğu Hamas (ki Müslüman Kardeşler hareketinin Filistin koludur), yıllar sonra aynı İsrail tarafından baş düşman ilan edildi. Müslüman Kardeşler hareketinin en serbest olduğu ülkelerden biri sayılan Ürdün, 11 Eylül sonrasında ve Filistinli Hamas'ın iktidara gelmesiyle birlikte kâbus görmeye başladı. İslam dünyasındaki hemen bütün köktendinci hareketlerin son sığınağı ve parasal kaynağı sayılan Suudi

Arabistan, bizzat el Kaideciler tarafından hedef alındı. Radikal Vahabilik, hem bu ülkede hem de komşu devletlerde rejim açısından önlenmesi gereken bir tehlike oluşturdu.

Bu süreç, aynı zamanda İslam dünyasının karşı karşıya kaldığı tehdit ve tehlikelere nasıl yanıt verilmesi gerektiğine dair soruları da beraberinde getirdi. Hangi eğilimde (radikal veya ılımlı) olursa olsun, politik İslamcıların biricik hedefi iktidardı. 1979 İran İslam Devrimi, Müslüman toplumlarında bulunan bütün dincilere şu temel düşünceyi aşıladı: İktidarı almak, bir İslam devleti kurmak hayal olmaktan çıkmıştır. Türkiye'de bu, 1980 öncesinde ünlü Konya Mitingi diye bilinen kitlesel gösteri ve benzeri yürüyüşlerde açılan pankartlarda somutlaştı. Mısır'da bir yandan Müslüman Kardeşler hareketi parlamento yoluyla iktidarı almayı planlarken; diğer yandan iki ana silahlı dinci örgüt olan Cihad ve İslami Cemaat, kurtarılmış kasaba ve semtler yaratarak rejimi devirme aşamasına gelmişlerdi. ABD destekli Afganistan Mücahitleri, 1990'larda iktidarı aldılar. Cezayir'de FİS (İslami Selamet Cephesi) ve daha radikal (GİA gibi) olanları, yıllarca dağda gerilla taktikleri izleyerek ülkeyi kana buladılar. Savaş sonucunda 100 bini aşkın insan hayatını kaybetti. Sudanlı Müslüman Kardeşler hareketinin kolu, askeri darbeyle işbaşına geldi. İktidarın ilk adımı gibi tasarlanan Hama ve Hums isyanlarının 1982'de kanlı biçimde bastırılması, Suriyeli Müslüman Kardeşler örgütünü paramparça etti; kimisi S. Arabistan'a sığındı; kimisi ABD-İsrail destekli hale geldi ve önemli bir kolu İngiltere'yi mekân tutarak, İngiliz hükümetiyle işbirliği yaptı. Tunus'ta yenilen el Nahda hareketinin kimi liderleri, Avrupa'ya sığınıp Batılı normların bir bölümünü benimseyip İslam ile harmanlama yoluna gittiler. 1991'de Basra'da ayaklanan Iraklı Şii örgütler (İslam'a Davet ile İslam Devrimi Yüksek Meclisi gibi), yenilgiden sonra özeleştiri yaptılar. Özellikle Davet Partisi, radikal bir örgüt olmaktan uzaklaştı; giderek İngiltere'ye yanaştı. 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte, Şii partiler

Amerikan-İngiliz koalisyonuyla iyi geçindiler ve onların desteğiyle iktidara geldiler.

Taliban'ın geldiği iktidardan hızla uzaklaştırılması, İslamcı kesimde düş kırıklığı yarattı. Çünkü İslami hareketlerin vaat ettikleri "cennet" pratikte yoktu. İran, Afganistan (Mücahitler ve Taliban dönemleri), Pakistan, Cezayir, Mısır, Ürdün ve Irak'ta faaliyet gösteren İslamcıların uygulamaları (baskın, katliam, soygun, vahşet, çetecilik, kaçakçılık, yabancı devletlerle kirli pazarlıklar, vs) halka vaat edilen "cennet"in gerçekte mevcut olmadığını; herkesin kendi çıkarına geldiği gibi hareket ettiğini kanıtladı. İran rejiminin başarısızlığı, dünyadaki sistemlere (kapitalist, sosyalist) alternatif diye sunulan İslam modelinin bilimsel bir zemininin olmadığını kanıtladı. Örnek diye tanıtılan Malezya'nın kalkınma modelinin ise, esasında cemaatçi neo-liberal bir küreselleşme türevi olduğu ortaya çıktı.

Silah zoruyla iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan radikal dinciler, başta Mısır olmak üzere Cezayir, Afganistan, Filistin, Lübnan, Yemen, S. Arabistan, Sudan ve Somali'de şanslarını denediler. Hamas (Filistin) ve Hizbullah (Lübnan) dışındakilerin hepsi yenildi. Bu ikisinin ise, faaliyet alanları sınırlı (Gazze ve Güney Lübnan) kaldı. Iraklı Sünni ve Şii partilere gelince, tümü, işgalci güçlerle bir şekilde temas kurdu. Bu, aynı zamanda, "İslamcılar, sömürgeci Batı'nın en amansız düşmanlarıdırlar" yolundaki propagandanın ne denli kof olduğunun anlaşılmasına yaradı. 28 Şubat 1997 tarihinde verilen ordu muhtırası, Türkiye'deki İslamcılar açısından iktidar meselesinin yaşamsal önemini ortaya koydu. Açıkça iktidara talip olmak, deyim yerindeyse zamansız zeminsiz çıkışlar yapmak, askercilik oynamak Milli Görüş geleneğinin ana kolu sayılan Refah Partisi-Saadet Partisi'ni hem resmi kurumlardan hem de toplumdan tecrit etti. Buna karşılık; Batı ile ABD'nin desteğini alan "ılımlı İslam" (AKP gibi) ve "küresel siber İslam" (Fethullahçı hareket gibi) temsilcileri, bir yandan küreselleşmeye eklemlendiler; diğer

yandan, toplumun tabandan İslamileştirilmesi (anonim İslam) projesini hayata geçirdiler.

Radikallerin yenilgisi, onların eski görüş ve tezlerinin gözden geçirilmesini de beraberinde getirdi. Sözgelimi, baş düşman saptaması için şöyle bir görüş icat edildi: "Baş düşmanımız, öncelikle, yaşanılan ülkenin yönetimidir, rejimidir; zira bunlar modern (zalim) Firavunlardır, Cahiliye (İslam öncesi puta tapanlar, Hz. Muhammed'e karşı olan müşrikler) elebaşlarıdır." Bu teori tutmadı; ayrıca, baş düşman ilan edilen Arap yöneticileri, radikal örgütleri ezip geçti; büyük bir kısmını cezaevlerine doldurdu. Özellikle Mısır, Yemen, Cezayir ve Suudi Arabistan'daki radikal mahkûmlar, sırtını devlete dayamış din adamları veya devlet memuru konumundaki dini otoritelerle buluşturuldu. Din adamları, cezaevlerinde ziyaret ettikleri militan İslamcılarla din ekseninde, İslam külliyatını esas olarak yıllarca tartıştılar. Sonuç şuydu: Mahkûmların büyük bir bölümü, dini yanlışlarını anladılar; İslam'ın ortodoks ve rejim yanlısı yorumunu yani resmi İslam'ı yeniden benimsediler. Birkaç yıl önce İslamcı cemaat, geçmiş eylemlerin muhasebesini yaptı. Benzer bir özeleştiriyi, Kasım 2007'de Cihad örgütü bir broşürde yayınladı. Örgüt avukatına göre, İslam külliyatının yeniden yorumlanması temelinde ortaya çıkan bu özeleştiri, çok sayıda radikal militan ile el Kaide mensuplarını derinden etkileyecektir. Cezayir ile Suudi Arabistan'da bireysel düzlemde radikallıklı görüşler arasında polemik sürmektedir.

Arap-İslam dünyasının en tanınmış dini şahsiyeti olan; yaptığı tefsir ve açıklamalar ile verdiği fetvalar nedeniyle kendince bir ekol oluşturan Mısırlı din adamı Yusuf el Kardawi, el Kaide bağlantılı Cezayirli silahlı militanların gerçekleştirdikleri terör olaylarını kınadı. El Kardawi, Eylül 2007'de Cezayirli yöneticilere çektiği kınama ve başsağlığı mesajında, "eli silahlı bu gafillerin ya hidayete erip doğru dini yolu bulacaklarını yahut yok olup gideceklerini" belirtmişti. El Kaide'nin eylemlerini sürekli kınamakla ün-

lenen Suudi Arabistanlı selefi bir âlim, ilk kez, Usame bin Ladin'in adını anmak suretiyle kınama kapsamını daha somut bir hale getirdi. Kasım 2007'de *el Cezire* TV kanalında yayınlanan bildirisinde, Usame bin Ladin, özellikle Irak'taki militanların yanlışa saptıklarını itiraf edip; daha özenli hedefler seçmeleri ve namluyu özellikle ABD'ye doğrultmalarını istedi. Bu açıklama, Bin Ladin'in, kendini sadece bir silahlı örgüt lideri olarak değil; aynı zamanda diğer fıkıhçılar ve siyasi İslamcılarla tartışıp boy ölçüşmeye hazır bir imam, âlim-fıkıhçı, bir dini ve siyasi lider olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Görüş ayrılığı, silahlı radikal çevreler ile ılımlı (resmi, ortodoks, geleneksel, selefi bağnazlar) kesimler arasındaki farklı yorumlarla sınırlı değildir: Selefilik (mesela, Vahabilik bunlardan bir koldur) denen bağnaz/fanatik ama siyasetle pek ilgisi olmayan bir akımın çeşitli kanatları arasında sert tartışmalar vardır ve sürmektedir. Benzer şey, devlet kurumlarında veya özel kuruluşlarda çalışan din adamı, ilahiyatçı, İslam uzmanı, akademisyen, âlim, şeyh, mürşit ve cemaat önderi gibi İslam'ın geleneksel şahsiyet veya odakları arasında yaşanmaktadır. Somutlaştırmak için bazı olaylardan söz edelim: Dünyaca ünlü El Ezher İslam Üniversitesi mezunlarının oluşturduğu Ezher Ulema Cephesi, aynı kurumun başkanı (rektörü) sayılan Dr. Seyid Muhammed Tantawi'nin eskiden beri verdiği fetvaları toplayıp yeniden gözden geçirerek, bunlar arasında çelişki buldu. Dolayısıyla Tantawi'nin bir dini mahkemede veya Ulema Divanı huzurunda sorgulanmasına karar verdi. Tantawi, Ulema'nın bu tavrına meydan okudu ve "her konuda kendileriyle tartışmaya hazır olduğunu" açıkladı. Tantawi'nin sorgulanması öngörülen fetvaları arasında şunlar bulunuyor: Yatırım geliri adı altında bankaya yatırılan mevduatın faizini almak haram değildir. Kadın, cumhurbaşkanı sıfatıyla devletin başına geçebilir. Batılı ülkelerde yaşayan kadınların türban giymeleri ve tesettüre bürünmeleri şart değildir; tersine, onların görevi, bulundukları ül-

kelerin laik/ dünyevi yasalarına uymaktır. (Bu demeç, Tantawi'nin Fransa'yı ziyareti sırasında gündeme gelen türban tartışmaları sırasında verilmişti–F.B.) İsraili sivillere yönelik intihar eylemlerinde ölenler, dini açıdan şehit sayılmazlar. (*El Şarq el Awsat*, 29 Kasım 2007)

Suudi Arabistanlı militan (silahlı) Vahabiler ile el Kaideciler, ülkelerinde "şiddete karşı fetva yayınlayan, camilerde radikal İslam aleyhine vaaz veren ve hapisteki militanların beynini ılımlı ortodoks İslam yönünde yıkamaya gayret eden" devlet yanlısı geleneksel Selefi (sofu) din adamlarını sürekli tehdit ediyorlar.

1990'lı yıllarda darbe yoluyla iktidar ortağı olan Sudan'daki İslami Kongre (Müslüman Kardeşler hareketinin bu ülkedeki ana kolu) lideri Dr. Hasan el Turabi, darbeci ortağının kendisini tasfiye etmesinden sonra, bir süre cezaevinde kaldı. Aniden rejime muhalif biri oluverdi. Kasım 2007'de ise, Devlet Başkanı General Ömer el Beşir dahil eski ortakları olan yöneticileri, "İslam'a kötülük yapmak; kötü uygulamalarla halkı dinden yıldırmak ve İslam'dan nefret edecek hale getirmek"le suçladı. Oysa iktidarda olduğu günlerde, el Turabi şeriat adına olmadık zulümler yapmıştı. Ayrıca, militan İslamcılığın ileri gelen teorisyeni sayılan el Turabi, klasik dini tefsirlere aykırı biçimde yeni Kur'an ve İslam yorumları yapmayı sürdürmektedir.

Bu tartışmalar, aynı zamanda dünyadaki gelişmeler ışığında dinin nasıl yorumlanacağına ilişkindir. Tartışmalar, günlük hayatın ayrıntıları hakkında yoğunlaşıyorsa da, özünde değişen dünyaya İslam'ın nasıl ayak uydurabileceği meselesidir. Karşılaşılan sorunlara, İslami çevrelerden gelmesi beklenen çağcıl ve akılcı çözümler ya da tam tersi önermeler meselesidir. Şöyle ki; Lübnan Şii toplumunun dünyaca tanınmış dini şahsiyeti Şeyh Muhammed Hüseyin Fadlallah, belli koşulların oluşmasıyla birlikte, "Müslüman bir kadının kocasını dövme hakkına sahip olduğu" (*El Arabiya.net*, 29 Kasım 2007) yolunda fetva verdi. Fadlallah, şunu söylüyor:

"Erkek karısını dövdüğünde, kendini savunma güdüsüyle hareket eden kadının da kocasına karşı şiddet kullanması olağandır. Erkek İslam hukuku çerçevesinde karısını dövdüğünde, kadın onu bazı evlilik haklarından mahrum bırakabilir; mesela, erkek kadına nafaka ödemeyip onunla yatağını ayırmaya kalkışırsa, kadın da benzer tutumlar takınabilir."

Suudi Arabistan merkezli ünlü Rabıta örgütü, Kasım sonundaki bir toplantısında, Kur'an ayetlerinin sanal ortamda ve elektronik/dijital cihazlarda kullanılmasına sınırlama getirdi. Rabıta âlimlerine göre; Kur'an ayetlerinin kitlelere en kısa yoldan ulaşması olumlu gibi görünse de, bunların ruhani bir atmosferden uzak ve müptezel biçimde kullanılması dinin kutsallığını bozmaktadır. Dolayısıyla, huzur ve mistik ortamın bulunmadığı bir yerde walkman aracılığıyla Kur'an'ın dinlenmesi son derece sakıncalıdır. Bu işin sonu, İslam'a hürmetsizliğe kadar varabilir. (*El Qabas*, 30 Kasım 2007)

Mısır Baş Müftüsü Dr. Ali Cuma'nın bazı fetvalarına göz atalım: "Erkeğin sürdüğü taksiye tek başına binen veya bir erkekle aynı asansörde bulunan Müslüman bir kadın, o erkekle halvet olmuş (baş başa kalmış) sayılmaz; dolayısıyla böyle bir pozisyon, İslam Şeriatı açısından haram/yasak değildir. Keza, yurtdışında (İslam dinini resmen benimsemeyen ülkeler) bulunan Müslüman bir kadın, tesettürsüz dolaşabilir; başını açabilir." (*El Qabas*, 23 Kasım 2007)

Bahreyn hükümeti, kızlarda evlenme yaşının 15'e çıkarılmasına ilişkin kanun tasarısına parlamentoyu sundu. Oradaki Müslüman Kardeşler mensupları, tasarıya itiraz etmediler; buna karşılık Şii bir din adamı şiddetle muhalefet etti. Ona göre; "Hz. Muhammed Efendimiz, henüz küçük yaşta olan Hz. Ayşe validemizle evlenmişti. Dolayısıyla, kızların evlenme yaşını yukarıya çekmek, Peygamber Sünneti'ni iptal etmek anlamına gelir. Sünnet (peygamberin söz ve davranışları bütünü) İslam'ın iki önemli ayağın-

dan biri olduğuna göre, böyle bir yasa çıkarmak, İslam Şeriatı'nı topal bırakmak demektir!" (*El Arabiya.* net, 30 Kasım 2007)

AKP'nin 22 Temmuz 2007 seçiminde iktidarı ikinci kez alması, Arap dünyasının çeşitli kesimleri arasında, özellikle İslamcı çevrelerde yoğun tartışma ve değerlendirmelere neden oldu. Kimi İslamcılar, "Laik-dincilik çatışmasını İslam kazandı; Türkiye aslına döndü" dediler. Bazı dinciler, "Kemalist orduyu gerileten İslamcı AKP'nin bu başarısı, despotizme karşı verilmiş iman mücadelesinin bir sonucudur" biçiminde yorum yaptılar. Aynı çevreler, bunu, dolaylı biçimde kendi ülkelerindeki Batı yanlısı baskıcı rejimlere (Ürdün, Mısır, Cezayir, Fas) gözdağı gibi kullanmaya kalktılar. Daha ılımlı olan İslamcılar, AKP iktidarını, Müslümanların liberal ve Batı ile barışık olması yolunda bir şans biçiminde algılayıp; dini kesimleri, AKP deneyimini desteklemeye çağırdılar. Liberal, demokrat ve laik Arap aydınları ise, AKP deneyimini dinciler gibi yorumlamadılar: Bir yandan AKP'nin İslamcılığını sorgulayıp, çözümü İslam sisteminde arayanların projelerini eleştirdiler; diğer yandan AKP örneğinden hareketle laiklik'ile İslam arasında orta yolu benimseyen bir modelin oluştuğuna vurgu yaptılar.

AKP örneği, Arap dünyasında dikkatle ve yakından izleniyor. 2007 yılında, AKP üzerine toplam dört Arapça kitap yayınlandı.

Ürdünlü yazar Yasir el Zaatıra, değişim/dönüşüm sorunsalının İslami hareket, oluşum ve şahsiyetler arasında alabildiğine tartışıldığına işaret ederek şöyle yazıyor: "İslami hareketler, birçok deneyimden geçtiler. İktidara gelmek amacıyla şu yolları denediler: Silahsız kitle destekli devrimci yöntemi kullandılar (İran, Sudan, Afganistan); rejime karşı silahlı mücadeleye başvurdular (Suriye, Cezayir, Mısır). Parlamenter seçimlere katılmak suretiyle ya iktidar oldular yahut koalisyonlar kurdular (Ürdün, Türkiye, Mısır, Cezayir, Fas, Kuveyt, Bahreyn, Irak, Filistin ve Yemen). Parlamenter, sendikal ve kitlesel düzlemde barışçıl muhalefet yaptılar (Mısır, Fas, Moritanya, Tunus, Kuveyt, Ürdün). Siyasi kurumlara

katılmaksızın, toplum tabanında güçlü muhalefet oluşturdular (Fas'daki Adalet ve İhsan Partisi örneği). Bu tecrübeler ışığında denilebilir ki, İslamcı hareketlerin kullanmaları gereken örnek model yoktur; bu konuda görüş birliği bulunmuyor. Gelecek açısından asıl önemli olan şeye bakmak gerekir: Halk İslamı, ulema ve tebliğci dini kesimlerle sivil dini kurumlar, devlet ile toplum arasındaki dengeyi korumada köprü işlevi görmeyi sürdürecekler. Batılı ülkeler, mevcut rejimlerinin istikrar kazanması için yüzyılları alan siyasi savunma ve tartışma sürecinden geçtiler. İslam'ın idealindeki istikrarlı bir rejim ve devletin yönetim biçimi kazanabilmesi için, İslam dünyasının gayet uzun bir zamana gereksinimi vardır." (*El Cezire.net*, 5 Haziran 2007)

Unutmayalım; bu tartışmaların tümü İslam içidir; deyim yerindeyse muhteva yani öz İslam'dır, yol yöntem yani araç ise "ılımlı İslam, liberal İslam, radikal İslam, selefilik, kaidecilik, vs" diye adlandırılan olgulardır.

"Demokratik İslam" ve "demokrasi" de küresel çerçevede ele alınırken tartışmalara yol açmaktadır. Despot rejim yöneticileriyle sistem yanlıları, "demokrasi" kavramıyla "İslamcıların yasallaşıp gelişmesini, bu yolla iktidara gelmelerini" anlamaktadırlar. Bu kesime göre demokrasi, yabancı müdahalenin bir silahı gibidir. İslamcılar açısından "demokrasi", iktidarı almanın bir aracıdır. AKP lideri ve Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın bir zamanlar telaffuz ettiği bu görüş, aslında İslam dünyasındaki birçok dinci hareket lideri tarafından tekrarlanagelmektir. (Politik İslam uzmanı akademisyen ve *Demokrasi* dergisi Yayın Yönetmeni Dr. Hale Mustafa, *el Mecelle* dergisi, 29 Kasım 2007)

Kadın meselesi de aynı tartışmaların birer aracı durumundadır. Kadın hareketinin bugünkü geri konumunda bulunmasında sadece İslamcı hareketlerin karşıt tutumu belirleyici değildir. Aynı zamanda İslamcılara muhalif siyasi akımlar, bu sorunu, kadın üzerinden kendilerince yorumlamaktadırlar. (Dr. Hale Mustafa, agy.)

Canlı örneğine Türkiye'de rastlıyoruz. Politikacı Tarhan Erdem'in sahip olduğu Konda şirketinin türban ve din üzerine yaptığı araştırma, Aralık 2007 başında *Milliyet* gazetesinde yayınlandı. Buna göre, türbanlı sayısında dört misli artış bulunuyor ve toplum giderek dindarlaşıyor. Araştırma sonuçlarına itirazlar, AKP'ye yakınlığıyla bilinen *Yeni Şafak* ve Fethullahçı kesimin görüşlerini yansıtan *Zaman* gazetesinin kimi köşe yazarlarından geldi. (5-6 Aralık 2007 tarihli *Yeni Şafak* ve *Zaman*) İtirazcıların gözünde, olay abartılıdır; toplumda bir dindarlaşma ve özellikle İslamcılaşma tehlikesi yoktur. *Hürriyet* yazarı Cüneyt Ülsever, İslamcı tepkilere yanıt olarak mealen şöyle yazıyor: "Araştırma sonuçlarına sevinmesi gereken İslamcılar, bu sosyo-politik olgunun üstünü örtme gayretindeler. Burada bir takiyye, takiyyeci bir mantık söz konusudur." Aynı gazetenin İslami hassasiyet taşıyan nevzuhur liberal yazarı Ahmet Hakan ise, türban ile geleneksel başörtüsü arasındaki farkı gözler önüne seriyor: "Türban eğitimli, genç ve şehirlidir. Başörtüsü ise kırsal, yaşlı ve eğitimsizdir. Başörtüsü gevşektir; bazen yarım olur, bazen tamamen çıkar. Türban ise katıdır; bir takılır, bir daha asla çıkmaz. Türban geçişken özelliklidir; türbanlı annenin kızı da türbanlı olur. Başörtüsü ise geçişken değildir; başörtülü annenin kızı, başını örtmeyebilir. Türban bir bilincin eseridir. Başörtüsünde ise bilinçten ziyade alışkanlık rol oynar. Türban bir ısrarın ifadesidir. Bir türbanlı, türban takarak 'Eğitimli de olsam, şehirli de olsam, zengin de olsam başımı örteceğim' demektedir. Başörtüsünün ise bu türden bir ısrarla hiç işi olmaz. Türban, eğitimli insanın dine yaptığı vurgudur. Türban, politik bir tercihe gönderme yapar. Başörtüsü ise politikayla pek ilgilenmez. Başörtüsü, 'Biz anadan atadan böyle gördük kardeş' vurgusu taşır." (*Hürriyet,* 5 Ekim 2007)

Kadın konusunda ilginç olan bir şeye daha bakalım: Aşağıda örneğini verdiğimiz tecavüz mağduru Suudi Arabistanlı kadın olayında olduğu gibi, aslında erkek egemen bir söylemi içinde barın-

dıran küresel politikaların (Batı dışındaki halkları dişi, kadın gibi görme ve göstermeye ilişkin söylemler), Müslüman toplumlarda yaşanan katmerli erkek baskısının kadın üzerinden gerekçelendirilmesi söz konusudur. Gerekçelendirme aracının ana söylemi dindir; bunu, siyaset ve gelenek (töre) izlemektedir. Müslüman toplumlarda yaygın olan kadın-erkek eşitsizliği ve cinsiyet ayrımcılığı "şeriat" kuralları ile payandalandırılıyor. Farklı taraflar, kadını işin içine katmadan veya mümkün olduğunca ona marjinal bir rol vermek suretiyle, meydan muharebesi vermektedir. Burada kadın bedeni, bir savaş alanı, bir dövüş pisti ve mücadele arenası gibi kullanılmaktadır. Bir kesimin ötekine karşı zaferi, ayaklar altında çiğnenip ezilmiş ve dolayısıyla katledilmiş kadının bedeni üzerinde bayrak dikmekten ibarettir.

Başka olayların analizine geçelim: Kasım 2007'de meydana gelen iki olayı daha hatırlatalım: Suudi Arabistan'da 7 kişilik bir çete tarafından tecavüze uğrayan evli genç bir kadına verilen hapis ve kırbaç cezası karşısında toplum suskun kalmadı. Başta mağdur kadının eşi ve avukatı olmak üzere, basın ve aydınlar yapılan haksızlığı eleştirdiler. Mağdurun Şii meşrepli eşi, Sünni dinci kesimlerden gelen baskılara direndi; suskun kalma önerilerini reddederek davayı dünya kamuoyuna taşımasını bildi. Daha önce böyle bir olayın kitleselleşmesi hayal bile edilemezdi.

İlginçtir; Suudi Arabistanlı kadının mağduriyeti, birkaç gün içinde küresel bir hal aldı. ABD'de başkan adayları, seçim kampanyalarında olayı kullandılar. Suudi Arabistan'ın şahsında İslam dünyasının ne kadar geri ve ilkel olduklarına dikkat çektiler. Kadının Şii mezhebinden olmasından hareketle, Şii-Sünni anlaşmazlığını gündeme getirdiler. Dünya kamuoyuna, İslam ülkelerine "demokrasi ve insan hakları ihraç etmenin iyi bir şey olduğu ve özellikle İslam ülkelerinde kadın haklarının mutlaka savunulması gerektiği" yolunda mesajlar verdiler. Hiçbir Amerikalı politikacı, Irak'ta tecavüz ve işkenceye maruz kalan onlarca kadının hakkın-

dan söz etmedi. İslam ülkelerindeki yazar çizerler de, olayı buna benzer bir perspektifle ele alıp, birbirlerine karşı kullandılar.

Fas'ta eşcinsel çiftin düğün şölenine katılan birçok şahsiyet hakkında kamu davası açıldı ve yargılama bir anda dinci-laik karşıtlığına dönüştü. Olay, iki bakımdan ilginçtir. Bir; Fransız kültürünün derin etkisindeki Fas, her şeye rağmen dini kurallarla yönetilen (Muhammed peygamber ailesine dayanan kutsal soylu) bir krallıktır. Sözünü ettiğimiz eşcinsellerin düğünü, küresel etkilerin İslam dünyasına nasıl nüfuz ettiğinin tipik bir kanıtıdır. İki; meşruiyetini dinden alan ve hatta peygamber soyundan geldiği varsayılan bir krallık, böyle bir skandalı ancak yargı yoluyla bastırabilmektedir. Aynı Fas, 2007'de utangaç bir biçimde türban yasağı getirmiş; başörtülü kadınların görsel medyada spiker ve sunucu olmalarını engelleyen kurallar koymuştur. Bu, günümüzün tipik bir çelişkisidir.

İngiltere'deki belli başlı İslami oluşumlar, Kasım 2007'de cami cemaatini disiplin altına almak gayesiyle bir üst kurul oluşturdular. Amaç, ülkedeki mevcut camilerin kayıt altına alınması ve cami cemaatinin uyması gereken kuralların belirlenmesidir. Buna göre cami çevresindeki herkes kadın ve gençlere açılacak; radikal dinciliğe karşı mücadele edecektir. Demokrasiye bağlı kalacak, muhasebe yapabilecek ve finansman kaynağında kesinlikle şeffaf davranacaktır.

2007 sonbaharında, Ürdün'de toplanan çok sayıdaki İslami şahsiyet, düşünür, din adamı ve örgüt lideri, "demokrasi ve ötekinin varlığını tanıma" noktasında ortak görüşe vardılar. Müslüman Kardeşler hareketi çevrelerinden gelen bazı itirazlara karşın demokratik kuralları kabul edeceklerine, sözgelimi, klasik İslam fıkhında pek kabul görmeyen kadının devlet başkanı olması ilkesini benimseyeceklerine dair beyanda bulundular.

İran kökenli ABD vatandaşı Veli Nasır, 2007'de, "*The Shia Revival: How Conflicts within Islam Will Shape The Future*" (Şii

Canlanışı: İslam İçindeki Anlaşmazlıklar/Çatışmalar Geleceği Nasıl Şekillendirecek) adıyla bir kitap yazdı. ABD Başkanı George Bush'un bile ilgisini çeken bu eser, hangi bakış açısıyla yazılmış olursa olsun, önemli bir noktaya değiniyor: İslam dünyasındaki iç dinamikler, artık harekete geçmiştir.

Batılıların "medeniyetler çatışması" (*Economist* dergisi 1 Kasım 2007) diye tanımladıkları nesnenin adını, Batılı devletlerin Doğu'ya saldırıları ve Doğu ülkelerindeki hegemonya mücadeleleri olarak koyarsak, şunu görmemiz kolaylaşır: Batı-Doğu kapışmasının söylemsel gerekçesi "din-iman" olabilir ancak Ortadoğu, yeni bir kavga meydanı ve deneme-tahtası olmak üzeredir. Büyük hesaplaşma çok yönlüdür; hem yerli ülkelerin yabancılarla kavgaları hem de başta Müslümanlar olmak üzere bölge halklarının iç boğazlaşmaları şeklinde sürebilir.

İçten içe kaynayan İslam dünyasındaki tartışmaların fetva, laiklik, evlilik, kadın, din, İslam, diyalog gibi konularla sınırlı olmadığını belirtmek durumundayız. Önemli olan şudur; bu tartışmalar hangi eksende yürütülmektedir? Kanımızca, irdeleme ve sorgulamaların çok azı İslam dışı ve dine karşıt bir çerçevede ele alınmaktadır. Polemik veya tartışmaların büyük bir kısmı "İslam" kapsamı alanında olup; öncelikle bu dinin "biricik ilahi gerçek" olduğunu peşinen kabule dayanmaktadır. Öte yandan dünya ölçeğinde yayılan ve yükselen dini dalga, farklı inançlardan toplumların daha fazla dindarlaşmasına yol açmaktadır. Her ülke, kendisince dini dalgadan etkilenmektedir. Türkiye'de, bütün karşı çıkışlara rağmen cemaatçi neo-liberal küresel İslam iktidardadır; Cezayir, militan İslamcıları dize getirdi ama buna karşılık toplum daha fazla içine kapanıp dindarlaştı. Fas ile Tunus genelinde İran modeli türban (başörtüsü) yaygınlaşırken; Kuveyt, Cezayir ve Fas fuarlarında en fazla satan kitap türleri arasında Rüya Tabirleri ile İslam külliyatı vardır. Kasım 2007 sonunda, ülkesindeki türban takma furyasını İran damgalı "ithal dini moda" diye tanımlayan

ünlü Mısırlı bir işadamı (Kıpti, Hıristiyan meşrepli), bağnaz çevrelerce adeta topa tutuldu. Arap ülkeleri arasında kuralcı laik tutumuyla tanınan Tunus, Kasım 2007'de tümüyle dini programlar yayınlayan *El Zeytune TV* ve radyosunu kurdu. Oysa eskiden, resmi medyada dini programlara ayrılan zaman dakikalarla sınırlıydı.

İngiliz *The Economist* (1 Kasım 2007) dergisi, kapak konusunun başlığını "Yeni Tür Dinler Savaşı" olarak belirlerken, belki de yukarıda sayılan olgulardan hareket etmişti.

Sözün özü şudur: Günümüz dünyası, hem dinler arasında bir savaşa, hem dinlerin kendi içlerinde mücadele ve hesaplaşmalarına tanık olmaktadır. Onca tartışma, sorgulama ve irdelemenin nedeni bu olsa gerektir.

Faik Bulut
Ocak 2008

DİZİN

-A-

Abbas, Mahmud, 73, 93-95
Abbasi, Şakir el, 114
Abdu, Muhammed, 175
Abdullah Mücavir *(Şeyh)*,
Abdullah, Mevlana Muhammed, 133, 136
Abdurrahman, Ahmed, 83
Abdurrezak, Ali, 164
Abdülaziz *(İmam)*, 127, 134, 138
Abdülaziz *(Kral)*, 80
Abdülaziz, Muhammed, 136
Abdülhadi, İbrahim, 76
Abdülrahim, Bedreddin, 187
Abdülvahab *(Şeyh)*, 24, 119, 172
Abtah, Susan (Sawsan), 110
Abu Gazali, Muhammed, 14
Afgani, Cemaleddin, 175
Ahmed Yasin *(Şeyh)*, 80
Ahmed, Hüseyin, 139-143
Ahmedinecad, Mahmud, 74
Aişe *(Hz.)*, 66
Akkaşe, Ümm, 135
Ali *(Hz.)*, 28, 66, 210
Amin, Semir, 194
Anani, Halil el, 180, 182
Anzi, Saad el, 160
Arafat, Yaser, 12, 44, 73, 93, 120
Arkun, Muhammed, 50, 178-179
Aryan, İsam el, 30
Askelani, İbn Hacer, 201
Ateş, Süleyman, 58
Atiyye, İzzet, 209, 212
Atwan, Abdülbari, 91

-B-

Bakunin, Mihail, 56
Basili, Fransuva, 95
Baz, Abdülaziz bin, 199
Baz, Muhammed el, 67-68
Begin, Menahem, 120
Benedict *(Papa)*, 223
Benna, Hasan el, 76, 171, 176, 220
Beşir, Ömer el, 233
Beşri, Tarık el, 87, 89
Beyaz, Zekeriya, 58
Beydani, Abdurrahman el, 194

Beyhaki, 201
Beyyumi, Abdülm'uti, 159, 201
Bilgin, Beyza, 58
Bin Bella, A., 120
Binşeyh, Suheyb, 220
Blair, Tony, 25, 31, 46-47
Brzezensky, Zbigniev, 14
Buhari, 59, 66-69, 202
Bukhari, Natasha, 188
Bulton, John, 120
Bunni, Ekrem el, 184
Burgiba, Habib, 163
Bush, George, 18, 21, 25-27, 29, 31, 57, 113, 240
Buteflika, Abdülaziz, 108
Butto, Benazir, 139, 199

-C-D-

Cabbar, Asya, 50
Cabiri, Muhammed Abid el, 172
Carter, Jimmy, 113
Cemal, Said, 90
Charles (Prens), 47-49
Chavez, H., 101
Chirac, Jacques, 25, 108
Cofruva, Eric Yunus, 185
Cuma, Ali, 69, 200, 206, 208, 234
Dahır, Adil, 170
Dahlan, Muhammed, 90
De Gaulle, C., 120
Demircan, Ali Rıza, 58
Derviş, Adil, 124
Diyab, Muhammed Sadık, 152, 209
Doğan, İzzettin, 72

-E-

Ebu Ahmed Gazali, 201
Ebu Davud, 66
Ebu Hamza, 149-150
Ebu Hureyre, 66-69
Ebu Navvas, Nidal, 23
Ebu Nidal, 20
Ebu Nuri, 28
Ebu Ömer, Ömer Mahmud, 9
Ebu Qatade, 9, 11-12
Ebu Raman, Muhammed Süleyman, 175, 178
Ebu Zekeriya, Yahya, 50
Ebu Zeyd, Nasr, 39, 174, 198
Ebubekir (Hz.), 28, 66, 201
Ebul'l Fettuh, Abdülmenu'm, 30
Efendi, Abdülvahap el, 119, 172-174
El Keylani *(Şeyh)*, 22, 24
El Sayyad, 28
El Tenkabani, 28
Elizabeth *(Kraliçe)*, 46
Elveren, Mustafa, 59
Erdem, Tarhan, 237
Erdoğan, Recep Tayyip, 37, 122-123, 236
Esa'ad, Rim, 193
Esad, Bişar, 93
Esad, Hafız, 79
Esposito, John, 181

Eygi, Mehmet Şevket, 59
Eyüp Han, 146-148

-F-G-Ğ-

Fadlallah, Muhammed Hüseyin, 210, 233
Fahru, Ali Muhammed, 103
Fayyad, Selam, 91
Fazlulrahman, 141
Feridi, Hüseyin el *(Şeyh)*, 151
Fevzan, Salih el, 216
Feyerabend, 177
Fuda, Farac, 14, 197-198
Gaffari, Ebuzer, 105
Garaudy, Roger, 50
Gazali, Muhammed, 14, 215
Gazan Han, 27-28
Gazi, Abdülaziz, 138
Gazi, Abdülreşit, 136-137
Gebaur, Klaus, 218
Gibbons, Gillian, 223-224
Guraybe, İbrahim, 182, 184
Gülen, Fethullah, 59, 222
Güneş, Selen, 72
Ğannuşi, Reşid el, 162, 171-172
Ğannuşi, Sumeyye, 58

-H-

Habaş, Jorc, 80
Habeşne, Semir el, 90-91
Haddad, Wedii, 19
Haddam, Abdülhalim, 93
Hadidi, Suphi, 38
Hakan, **Ahmet, 237**
Hakk, Ziya-ül, 16, **133, 140, 1[illegible]**
Halil, Muhammed, 161
Hamad, Türki el, 216
Hamid, Eymen, 204
Hamid, Tarık el, 73
Hamiş, Bensalim, 106
Haniye, İsmail, 82, 121
Hasan, Amir, 147
Hasan, Hasan el, 221
Hasan, Ümm, 136-137
Haşimi, Tarık el, 27
Haşmet, Muhammed Cemal, 15, 20, 22
Hawari, Yesri el, 187
Hayri, Emine, 208
Hazzin, Atıf, 68
Hegel, 177
Hekim, Abdülaziz el, 27
Hevavi (İmam), 201
Heyyun, Reşid el, 29
Hilli, Cemaleddin el, 28
Hizbullah, Hasan, 94
Hobbes, 177
Hoca, İzzeddin Muhammed, 190
Hume, 177
Humeyni *(Ayetullah)*, 176
Huntington, Samuel, 17, 20, 107
Huveydi, Fehmi, 199
Hülagu Han, 27
Hüseyin Ahmed *(Kadı)*, 139-143
Hüseyin, Saddam, 22, 26, 79-80, 146
Hüseyin, Taha, 164

-I-İ-J-

Inger, Jean Auguste D., 38
Irving, David, 49
İbn Hacer, 201-202
İbn Mace, 60, 66
İbni Hanbel, 66
İdiz, Semih, 122
İmam, Gassan el, 91
İsa *(Hz.)*, 46-47, 70, 201
İsa, Ahmed, 161
İsavi, Fatıma el, 129
İskender, Abdullah, 143
Johnston, Alan Graham, 119, 121-122

-K-

Kaddafi, Muammer, 79
Karacaer, Hacı, 219
Kardawi, Yusuf el, 14, 171, 179-180, 199, 215, 231
Kavakçı, Merve, 37, 40
Kazan, Şevket, 71
Kâzım, Safinaz, 86
Kennedy, John, 15
Kenyata, Jomo, 120
Kepel, Gilles, 107, 162
Keylani, İbrahim Zeyd el, 22, 24
Koçyiğit, Talat, 59
Konfüçyüs, 110
Kowş, Ömer, 166
Kuhn, 177
Kuru, Ahmet T., 218, 227
Kutub, Seyyid, 92, 176

-L-M-

Ladin, Usame bin, 10-11, 15-16, 19, 63, 82, 94, 100, 134, 183, 232
Lenin, 177
Locke, 177
Macid, Hamad el, 199
Mahmud Aşur *(Şeyh)*, 159
Mandela, Nelson, 120
Mannan, M. A., 196
Marac, Raşid el, 190
Markos, Alanbe, 69
Marx, Karl, 177
McShane, Denis, 122
Medeni, Abbasi, 99
Medeni, Muhammed Muhammed el, 77
Meram, Ümm, 201
Meryem *(Hz.)*, 46-47
Meşa'al, Halid, 82
Mevdudi, Seyyid Ebu'l Ala, 140, 148, 176
Mirza, 146
Mitterand, François, 106
Mu'ayata, Nuhe el, 91
Muhammed Olcaytu, 27-28
Muhammed, Halid, 164
Mumcu, Uğur, 197
Musevi, Ziya el, 151
Mustafa, Hale, 236
Muzayni, Hamza el, 216
Mübarek, Hüsnü, 18, 69, 92
Müşerref, Pervez, 134, 136, 138, 141-142, 146

-N-

Nasf, Sami el, 15, 19
Nasır, Lahem el, 195
Nasır, Mahbube el Marşawi bin, 212
Nasır, Veli, 239
Nefa'a, Hassan, 41
Nesai, 66
Nesrin, Teslime, 50
Nevevi *(İmam)*, 222
Numeyri, Cafer, 102
Nur, Cemane, 15

-O-Ö-P-

Olmert, Ehud, 113
Osman *(Hz.)*, 28, 66
Ozun, Zekeriya, 166
Ömer *(Hz.)*, 66-67
Ömer Abdurrahman *(Şeyh)*, 11, 197
Öztürk, Yaşar Nuri, 58
Popper, Karl, 177

-Q-R-

Qabbani, Rana, 38-39
Qaştini, Halid el, 156
Rabiu, Türki Ali el, 36-37
Rahmani, Safiyullah, 207
Ramazan, Tarık, 49, 220
Rami, Ahmed, 50
Raşid, Abdurrahman el, 126, 148-149
Reşid, Mudawi el, 153
Rıza Pehlevi *(Şah)*, 163
Rıza, Muhammed Reşid, 175 176, 178
Rikabi, Zeynelabidin el, 45
Rişawi, Sacide el, 132
Rişawi, Samir el, 132
Roy, Olivier, 162, 196
Rukkabi, Zeynelabidin el, 45
Rüşdü, Salman, 46-47, 49, 122

-S-

Sabuni, Muhammed Ali el, 59
Sadr, Muqteda el, 99
Saffet Hicazi *(Şeyh)*, 68
Said, Abdülmune'm, 29-30
Salih, Ahmed Fel Wild, 115
Sedat, Enver, 77, 144, 228
Sekri, Abdurrahman el, 70
Selim, Nihad, 214
Sellum, Ahmed Salih, 100
Semmahe, Jozef, 80
Seyyid, Rıdvan, 76
Stalin, 177
Sudayri, Miş'al el, 61
Sultan, Cemal, 203
Surur, Ahmed Fethi, 90
Suyuti, Celaleddin, 201
Süngü, Yaşar, 226

-Ş-

Şafii, Muhammed el, 27, 142
Şakir, Mahmud, 77
Şaron, Ariel, 18, 44, 57
Şati, Bessam el, 160

Şazeli, Fettuh el, 198
Şebi, Enes el, 10, 12
Şehawi, Ahmed el, 198
Şema'a, Muhammed el, 198
Şeriati, Ali, 176
Şeyh, Halid el, 143
Şeyh, Şermel, 100
Şeyhli, Asir el, 55-56
Şınoda, 70, 205
Şubekşi, Hüseyin, 127
Şükri, Naci, 205

-T-

Taha, Muhammed, 102
Takudar Han, 27
Tanaci, Mahmud el, 77
Tantawi, Muhammed Seyyid, 198-199, 232-233
Tayyib Buizze, 184
Telidi, Bilal el, 169
Temimi, Mudi el, 24
Tılmisani, Ömer, 14
Tırmizi, 60, 66
Tibi, Bessam, 220-221
Tito, Josip Broz, 120
Tokbaş, Yonca, 225
Turabi, Hasan el, 102, 171, 187, 199, 233

-U-Ü-W-

Ulum, Bahr el,27, 207
Uqqad, Abbas Mahmud el, 76-77, 82
Ülsever, Cüneyt, 237
Ünaltay, Altay, 178
Weber, Max, 110
Wilders, Geert, 224

-Y-Z-

Yahya Han, 147
Yeprem, Saim, 72
Yılmaz, Nuri, 58
Yusuf, Macit, 204
Yükleyen, Ahmet, 218, 227
Yüksel, Edip, 67
Zaatıra, Yasir el, 235
Zahhar, Mahmud, 82
Zaqzuq, M. Hamdi, 50, 208
Zerkawi, Ebu Mus'ab el, 132
Zerkeşi (İmam), 201
Zevahiri, Eymen, 94
Zübeyr, Abdullah bin, 201

FAİK
BULUT

Küresel Çağda İslam 3

ŞERİAT VE SİYASET

Faik Bulut, "Küresel Çağda İslam" dizisinin üçüncü ve son kitabında şeriat ve siyaset konusunu güncel sorunların ışığında ele alıyor:

"Yekpare bir İslam yoktur! Halkı Müslüman olan ülkelerdeki İslam algılayışı coğrafi, kültürel ve örfe göre biçimlenip ortama uygun bir Müslümanlık halini almaktadır. Politik rejimler ve ideolojiler, devlet-din ve din-toplum ilişkisini biçimlendirebilmektedir."

"Küreselleşme, mevcut koşullarda, ümmetçilik ve cemaatçiliği yedeğine almış; onu Batılıların amaçlarına, sözgelimi serbest piyasaya ekonomisine ve yayılmacı politikalara hizmet eden bir kalıba sokmuştur."

"Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu yahut zengin Kuzey ile yoksul Güney çelişkisi, dinler arası diyalogla çözülemeyecek kadar çok boyutlu ve karmaşıktır."

"Sözün özü şudur: Günümüz dünyası, hem dinler arasında bir savaşa, hem de dinlerin kendi içlerinde mücadele ve hesaplaşmalarına tanık olmaktadır."

Şeriat ve Siyaset (Küresel
9 789944 150282

Cumhuriyet Kitapları